

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่
สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

The Learning process and cultural refining in the ancient texts of the
educational institution in Lampang

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

คัมภีร์โบราณนครลำปาง: หลักปฏิบัติและกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม
Ancient texts of lampang: The practice and the cultural refining process

โดย

พระพิชญ์พล สุวณฺณรุโป

พระมหากีรติ วรกิตติ

พระครูปลัดอุทัย รตนปญฺโญ

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761241

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่
สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

The Learning process and cultural refining in the ancient texts of the
educational institution in Lampang

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

คัมภีร์โบราณนครลำปาง: หลักปฏิบัติและกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม
Ancient texts of lampang: The practice and the cultural refining process

โดย

พระพิชญ์พล สุวณฺณรุโป

พระมหากীরติ วรกิตติ

พระครูปลัดอุทัย รตนปญฺโญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๑

ได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761241

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 2

The Learning process and cultural refining in the ancient texts of the
educational institution in Lampang

Under Research plan

Ancient texts of lampang: The practice and the cultural refining process

By

Phrapisnupol Suvannarûpo (Rooptong)

Phramaha Keerati Warakitti (Chatkeaw)

Phrakhru Palad Uthai Rathapanyo (Khamchum)

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Lampang Buddhist College's

B.E. 2561

Research Project Funded by

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761241

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อเรื่อง:	กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง
ผู้วิจัย:	พระพิชญพล สุวณฺณรุโป (รูปทอง) พระมหาภิรติ วรกิตติ (ฉัตรแก้ว) พระครูปลัดอุทัย รตนปญฺโญ (คำชุ่ม)
ส่วนงาน:	วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๑
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

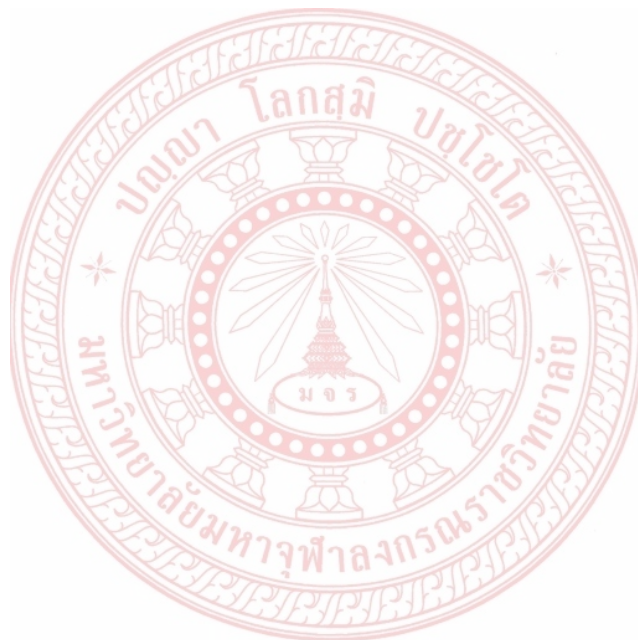
บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๒) เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๓) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative method) ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดเอาคัมภีร์ ๓ ฉบับ ได้แก่ คัมภีร์ วัดไหล่หิน และคัมภีร์วัดบ้านหลุก คือ หลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องปมาทธรรม, เรื่องสามปंग สามกั๋ว และเรื่องธรรมดาสอนโลก สารสำคัญของเนื้อหาแต่ละเรื่อง มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับหลักการทางพระพุทธศาสนา และรวบรวมเป็นชุดความรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ผ่านการจัดกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังบรรยาย ถามตอบ ปัญหาธรรม ทั้ง ๓ เรื่อง สรุปข้อคิดโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม

จากส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมมีผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สูงที่สุด รองลงมา คือ เพศหญิง ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมา คือ นักเรียนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย การประเมินผลการเรียนรู้ (ก่อนการเรียนรู้) ทั้ง ๓ ด้านมีค่าเฉลี่ย ด้านจิตใจโดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๔๒ อยู่ในระดับน้อย ด้านสติปัญญา โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๔๑ อยู่ในระดับน้อย ด้านพฤติกรรม โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๖๒ อยู่ในระดับน้อย ในส่วนของค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้) ทั้ง ๓ ด้าน ด้านจิตใจ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๒ อยู่ในระดับมาก ด้านสติปัญญา โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๗ อยู่ในระดับมาก ด้านพฤติกรรม โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๑๑ อยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณครั้งนี้ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๑ อยู่ในระดับมาก

คำสอนในคัมภีร์โบราณทั้งสามเรื่อง สามารถนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม ในสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย ๓ ได้แก่ ด้านที่ ๑ แบบแผนในการประพฤติปฏิบัติตน ด้านที่ ๒ หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันหรือมารยาททางสังคม ด้านที่ ๓ ความเชื่อทางศาสนา จากคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นชุดความรู้เพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ผลจากการทดลองใช้ชุดความรู้ดังกล่าว พบว่า นักเรียนเกิดความสนใจต่อการเรียนรู้ในคัมภีร์โบราณ และสามารถนำเอาหลักคำสอนในคัมภีร์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และยังเป็นการต่อยอดในการเรียนรู้ ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้นโดยเฉพาะนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้นำหลักคำสอน และคติ ความเชื่อไปถ่ายทอดให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน และมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ ในระบบการเรียนรู้ในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาให้อยู่ในคุณธรรมจริยธรรม

Research Title : The Learning process and cultural refining in the ancient texts of the educational institution in Lampang

Researchers : Phrapisnupol Suvannarûpo (Rooptong)
Phramaha Keerati Warakitti (Chatkeaw)
Phrakhru Palad Uthai Rathapanyo (Khamchum)

Department : Lampang Buddhist College's
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year : 2561

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The research report of "Learning process and cultural refinement in the ancient texts of Lampang to educational institutions in Lampang Province" aims to; 1) study the learning process according to the doctrines appeared in the ancient texts of Lampang, 2) study the process of cultural refinement appeared in the ancient texts of Lampang, 3) promote the learning process and cultural refinement in Lampang's ancient texts of educational institutions. This research is an action research used the qualitative and quantitative method together for greater perfection.

The research results established that cultural refinement process according to the doctrine in the ancient texts of Lampang was determined by 3 books; Wat Laihin's Scripture and Wat Ban Look's scripture. These are the practice principles for cultural refinement arrived in the Pamadhadhamma, Sam pong Samkiew, and the Ordinary story teaches the world. The essence of each content is connected to the Buddhism principles and collected as a set of knowledge to promote the learning and cultural refinement in Lampang's ancient texts of Lampang educational institutions through activities such as praying, practicing meditation, listening to lectures, asking-answering the three Dharma issues, and summarizing ideas by participants.

From promoting learning and cultural adjustment, most respondents are male, followed by women. Most of them are students with junior high school level, followed by students with high school level. There are three Learning areas of evaluation (before learning); the overall mental aspect value was low level at ($\bar{x}$) 2.42, an overall average of intelligence was low level at ($\bar{x}$) 2.41, and an average of behavior was low level at ($\bar{x}$) 2.6.2. In terms of the average and standard deviation of the cultural refinement process according to the doctrine in Lampang's ancient scriptures of learning activities participants (after learning) in all 3 aspects; in the mental aspect, the overall was high level at ($\bar{x}$) 4.02, an overall average of intelligence was high level at ($\bar{x}$) 4.07, and an average of behavior was

high level at ($\bar{x}$) 4.11. The participants' satisfaction of the ancient scripture learning activities found that participants of the ancient text learning activities were satisfied with the activity with the average overall activity at ($\bar{x}$) 4.01.

The three established principles can be used as an appropriate example of cultural refinement in Lampang educational institution consisted of 3 aspects namely, 1) pattern of conduct, 2) principles of living together or social etiquette, and 3) religious beliefs from the teachings that appear in the texts. The researcher has brought to create a knowledge set for cultural refining in Lampang's educational institutions. The experimental results using such knowledge found that, students were interested in learning the ancient texts and applied the doctrines from the texts into their daily life. Moreover, it is also a good extension of learning language and local literature as well. Especially, the students who are sample groups have adopted the teachings and beliefs to convey to people in the community to learn together and aimed to develop analytical thinking and processes in the school learning system or educational institutions to be in the way of morality and ethics.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการอนุเคราะห์ให้การช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ. ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ให้โอกาสในการทำงานวิจัยเล่มนี้ พระราชธรรมมาลังการ ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง คณะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์นครลำปางทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ทั้งการดำเนินงานต่างๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น และขอขอบคุณสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง มีโรงเรียนวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โรงเรียนทิพย์पालะวิทยานุสรณ์ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเข้าทำกิจกรรม

งานวิจัยนี้หากมีความผิดพลาดประการใดๆ ผู้วิจัยขอน้อมรับด้วยความเต็มใจ และหากงานวิจัยฉบับนี้มีคุณค่าประโยชน์ใดๆ ขอประโยชน์จงเกิดขึ้นแก่ทุกท่านสืบไป และผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ตลอดจนถึงคุณบิดา มารดาและผู้มีอุปการคุณทุกท่าน และขอตั้งจิตอธิษฐานส่งความปรารถนาดีต่อผู้ที่ได้ศึกษางานวิจัยนี้ ให้บังเกิดความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมสืบต่อไป

พระพิชญ์พล สุวรรณรุโป
พระมหาภิรติ วรกิตติ
พระครูปลัดอุทัย รตนปญโญ

สารบัญ

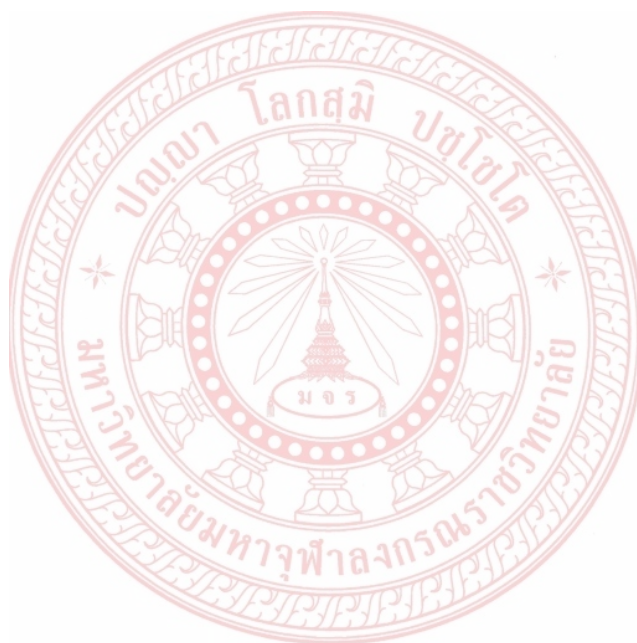
เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัยและกรอบแนวคิด	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ ข้อจำกัดในการวิจัย.....	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้.....	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	๑๖
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้.....	๒๕
๒.๔ ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม.....	๓๓
๒.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น.....	๔๑
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๖
๓.๒ พื้นที่ในการวิจัย.....	๕๖
๓.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก	๕๗
๓.๔ เครื่องมือการวิจัย	๕๗
๓.๕ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย	๕๗
๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๙
๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๐

บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๖๑
๔.๑ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง.....	๖๑
๔.๒ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม ที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง.....	๗๔
๔.๓ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิง วัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง.....	๗๖
๔.๔ องค์กรความรู้จากงานวิจัย.....	๗๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๘๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๘๕
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๘๙
๕.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัย.....	๙๐
บรรณานุกรม	๙๒
ภาคผนวก	๙๘
ภาคผนวก ก บทความการวิจัย.....	๙๙
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๑๔
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้.....	๑๑๖
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่ แบบประเมินการพัฒนากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม.....	๑๑๙
ภาคผนวก จ ประมวลภาพกิจกรรมการวิจัย.....	๑๓๖
ภาคผนวก ฉ เอกสารเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณนครลำปาง และชุดความรู้.....	๑๔๔
ภาคผนวก ช แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๒๐๓
ประวัติผู้วิจัย	๒๑๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบแบบประเมิน จำแนกตามเพศ	๖๒
๑.๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบประเมิน จำแนกตามสถานภาพ.....	๖๓
๑.๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบประเมิน จำแนกตามระดับการศึกษา.....	๖๓
๒.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ	๖๔
๒.๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ.....	๖๔
๒.๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา.....	๖๕
๓.๑ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (ก่อนการเรียนรู้) ด้านจิตใจ.....	๖๕
๓.๒ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (ก่อนการเรียนรู้) ด้านสติปัญญา.....	๖๗
๓.๓ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (ก่อนการเรียนรู้) ด้านพฤติกรรม	๖๘
๓.๔ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้) ด้านจิตใจ.....	๖๙
๓.๕ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้) ด้านสติปัญญา	๗๑

- ๓.๖ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขีดเกล้าเชิงวัฒนธรรม
ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้
(หลังการเรียนรู้) ด้านพฤติกรรม.....๗๒
- ๔.๑ ความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ.....๗๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในงานวิจัยนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาบาลีและพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อ คัมภีร์ เช่น ที.สี.(บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗, ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๘. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขณธวคคปาติ ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐ และทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย	มหารวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มูลป็นณาสก์ (ภาษาไทย)
ม.ม.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมป็นณาสก์ (ภาษาไทย)
ส.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
อง. ติก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ฉก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
-------	-------------	------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลส่งผลให้ผู้เรียนมีวิธีการของตนเอง อันเกิดจากสภาวะแวดล้อม บุคลิกภาพ อารมณ์และสังคมของแต่ละบุคคล สิ่ง que ผู้เรียนได้รับการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่องทั้งในห้องเรียนและในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการในการเรียนรู้ของตนเอง แบ่งได้ตามกลุ่มของผู้เรียนที่มีลักษณะและวิธีการที่เหมือนกันอกได้เป็นหลายแบบ

การขัดเกลาทางสังคมเป็นคำที่นักวิชาการและคนทั่วไปในปัจจุบันรู้จักและเข้าใจร่วมกันว่ามาจากคำว่า Socialization ในภาษาอังกฤษ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม จึงเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ทำให้สังคมหนึ่ง ๆ ได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนที่กลุ่มหนึ่งกำหนดหรือวางไว้ ตลอดจนรูปแบบสัญลักษณ์ในระบบสังคม การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลกลายเป็นสมาชิกของสังคม โดยการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้คนได้มีการพัฒนาตัวตน โดยมีการกระทำระหว่างกันทางสังคม กับคนอื่น ๆ^๑ เป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนเพื่อปลูกฝังให้สมาชิกได้รับเอาบรรทัดฐานทางสังคมต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดไว้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การขัดเกลาทางสังคมเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลที่บุคคลยินยอมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนไปตามบรรทัดฐานของสังคมที่สังกัด หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นการเรียนรู้ในเรื่องการปฏิบัติตนเมื่อปะทะสังสรรค์ทางสังคมกับบุคคลอื่นนั่นเอง เป็นกระบวนการที่ช่วยให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนด ทำให้ดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่ง que มนุษย์จะต้องประสบตลอดชีวิต เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องได้รับการขัดเกลาทางสังคมเพื่อความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การขัดเกลาทางสังคมเป็นวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับชีวิตของกลุ่มหรือสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอีกด้วย

จังหวัดลำปาง เป็นจังหวัดที่มีความเก่าแก่และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาแล้วไม่น้อยกว่า ๑,๓๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยทวารวดี (พระนางจามเทวี) เป็นต้นมา คือ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ชื่อของเมืองเขลางค์อันเป็นเมืองในยุคแรก ๆ และเมืองนครลำปาง ปรากฏอยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายแห่ง ทั้งจากตำนานศิลาจารึกพงศาวดาร และจากคำที่นิยมเรียกกันโดยทั่วไป

---

^๑ พระพิชญ์พล สุวณฺญโรโป (รูปทอง), “การขัดเกลาสังคมโดยองค์การศาสนาในพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑.

อย่างแพร่หลาย ได้แก่ตำนานจามเทวี ชินกาลบาลีปกรณ์ ตำนานมูลศาสนา ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานเจ้าเจ็ดตน พงศาวดารโยนก

คำว่า "ละคอน" หรือ "ละคร" (นคร) เป็นชื่อสามัญของเมืองเขลางค์ที่นิยมเรียกกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในตำนานและภาษาพูดโดยทั่วไป แม้แต่จังหวัดใกล้เคียงเช่น แพร่ น่าน เชียงราย ลำพูน เชียงใหม่ มักจะเรียกขานลำปางว่า "จาวละคอน" ซึ่งหมายถึง ชาวนคร คำว่าละคอนมีชื่อทางภาษาบาลีว่า เรียกว่า "เขลางค์" เช่นเดียวกับ ละพुरुหรือลำพูน ซึ่งทางภาษาบาลีเรียกว่า "ทริภุชชัย" และเรียกลำปางว่า "ลัมภกัปปะ" ดังนั้น เมืองละคอนจึงหมายถึง บริเวณอันเป็นที่ตั้งของเมืองเขลางค์ คือเมืองโบราณหอยสังข์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง อยู่ในตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ส่วนคำว่า "ลำปาง" เป็นชื่อที่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนในตำนานพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งมีชื่อเรียกเป็นภาษาบาลีว่า "ลัมภกัปปนคร" ตั้งอยู่บริเวณลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากตัวเมืองลำปางไปทางทิศใต้ตามแม่น้ำวังประมาณ ๑๖ กิโลเมตร อันเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุลำปางหลวงในปัจจุบัน ตัวเมืองลัมภกัปปนครมีพื้นที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่

ตามตำนาน วัดพระธาตุลำปางหลวง (ฉบับสาขาสมาคม เพื่อการรักษาสมบัติวัฒนธรรมประจำจังหวัดลำปาง) ได้กล่าวถึงเรื่องราวของเมืองลำปางไว้ว่า "พระพุทธเจ้าได้เสด็จด้วยลำดับบ้านใหญ่เมืองน้อยทั้งหลาย พระพุทธเจ้าโปรดบ้านอันหนึ่งชื่อ ลัมภการวัน พระพุทธเจ้านั่งอยู่เหนือดอยม่อนน้อย สูงสะหน้อย ยังมีลัวะ ชื่ออ้ายคอน มันหันพระพุทธเจ้า เอาน้ำผึ้งใส่กระบอกไม้ป้างมาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้า กับหมากพ้าว ๔ ลูก พระพุทธเจ้ายื่นบอกน้ำผึ้งหื้อแก่มหาอนนต์ถอกตกปากบาตร พระพุทธเจ้าฉันแล้ว ชัดบอกไม้ไปตกหนเหนือ แล้วพระพุทธเจ้าทำนายว่า สถานที่นี้จักเป็นเมืองอันหนึ่งชื่อ "ลัมภางค์" ดังนั้นนามเมืองลำปาง จึงหมายถึงชื่อของเมืองอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุลำปางหลวงในปัจจุบัน

ภาคเหนือของประเทศไทยมีวัฒนธรรมและวรรณกรรมเฉพาะตัว อันส่งผลให้เกิดพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ ทั้งภูมิภาคนี้กว้างขวาง หากแต่ความมั่งคั่งทางคัมภีร์ไบเบิลยังคงได้รับการค้นคว้าวิจัยน้อยมากเนื่องจากขาดการเข้าถึง แม้ว่าแหล่งข้อมูลปฐมภูมิมีอยู่อย่างมากมายก็ตาม นอกจากคัมภีร์ไบเบิลในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณีทางพุทธศาสนิกายเถรวาท แล้วก็ยังมีวรรณกรรมและงานเขียนทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกจำนวนมาก รวมถึงชิ้นงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม กฎหมายจารีตประเพณี ตำราโหราศาสตร์ เวทมนต์ ตำนานและพิธีกรรมต่าง ๆ ไวยากรณ์และอักษรศาสตร์ ตลอดจนกวีนิพนธ์และเรื่องมหากาพย์ นิทานพื้นบ้านและนิยายรัก คัมภีร์ไบเบิลส่วนมากเป็นคัมภีร์นอกนิบาต ซึ่งประกอบด้วยวรรณกรรมที่ใช้พรรณนาโวหารโดยเฉพาะขาดก ซึ่งเชื่อว่าโดยมากมีต้นกำเนิดมาจากประเพณีพื้นถิ่นของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เนื้อหาในคัมภีร์ไบเบิลมีทั้งภาษาละติน ไทยเขิน ไทยลื้อ ลาว ไทยใหญ่ พม่าและภาษาบาลี จารึกด้วยอักษรหลากหลาย

คัมภีร์โบราณเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ในฐานะที่เป็นส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัฒนธรรมและนามธรรมที่บรรพบุรุษได้คิดค้นและสร้างสรรค์ขึ้นมา เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และความเป็นมาของชุมชน เป็นสิ่งที่สามารถนำมาจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการ

ดำรงชีวิตและกระบวนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ คัมภีร์โบราณนครลำปาง เป็นคัมภีร์ที่บันทึกด้วยอักษรธัมม์ล้านนา ซึ่งมีปรากฏตามวัดเก่าแก่ของจังหวัดลำปาง สืบเนื่องมาจากอดีตจังหวัดลำปางเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ที่มีวัฒนธรรมทางภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง

คัมภีร์ใบลานที่เก่าแก่ที่สุดที่มีการบันทึกปีจาร เป็นภาษาบาลีล้วน ในตอนท้ายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เมื่อสมัยเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการศึกษาและเผยแพร่พุทธธรรมในภูมิภาค คัมภีร์ใบลานที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดคือ ดิงสนิบัติซึ่งอยู่ในชาติกอฏฐกถาวรรณนา ได้มีการจารึกไว้ ในปี ค.ศ. ๑๔๗๑ (จุลศักราช ๘๓๓) มีคัมภีร์ใบลานส่วนน้อยที่จารึกในระหว่างปีคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ถึงต้น ๑๘ ในช่วงที่พม่าครอบครองภูมิภาคนี้ แต่ในช่วงหลายทศวรรษหลังจากนั้นเป็นยุคทองแห่งคัมภีร์ใบลาน คัมภีร์ใบลานจำนวนมากจารึกขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เมื่อครูบาปัญญาจะได้พัฒนาวัดสูงเม่น จ.แพร่ ให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาและภาษาบาลี และได้รับริเริ่มและระดมการสนับสนุนในการรวบรวมและจารคัมภีร์ใบลานในพื้นที่ต่างๆ ในปัจจุบันเป็นภาคเหนือของไทย และหลวงพระบาง ประเทศลาว ศูนย์รวมคัมภีร์ใบลานของวัดสูงเม่นนับว่าเป็นศูนย์คัมภีร์ใบลานใหญ่ที่สุดในภาคเหนือของไทย ซึ่งมีคัมภีร์ใบลานถึง ๑,๗๐๐ ต้นฉบับ คัมภีร์ใบลานทั้งหมดได้ถ่ายเป็นไมโครฟิล์ม^๒

คัมภีร์ใบลานหรือหนังสือใบลาน ทำมาจากใบต้นลาน การบันทึกตัวอักษรลงในใบลานเรียกว่า จาร การทำใบลานเป็นผูก ต้องเจาะรูตรงกลางใบลาน ค่อนไปทางซ้ายหรือจะเจาะรู ๒ รูให้ห่างจากปลายลาน ๒ ข้าง ประมาณ ข้างละ ๑ คืบ แล้วร้อยด้วยด้ายที่พันเป็นเชือกเรียกว่า “สายสยอง” (บางท้องถิ่นเรียกว่า “สายสนอง”) เมื่อร้อยผูกรวมกันเรียกว่า คัมภีร์ใบลานหนึ่งผูก โดยทั่วไปคัมภีร์ ๑ ผูกมักจะมีจำนวนใบลานประมาณ ๒๔ แผ่น คัมภีร์ใบลานที่มีเนื้อหายาวมีจำนวนรวมกันหลายผูก นับเป็น ๑ เรื่องหรือ ๒ ชุด ทางล้านนาเรียกว่า ๑ กับ คัมภีร์ใบลานนับเป็นเอกสารโบราณถึงจะมีอายุน้อยกว่าศิลาจารึก แต่มีอายุมากกว่าหนังสือสมุดไทยหรือสมุดข่อย เป็นเรื่องอายุการใช้งานของวัสดุที่ใช้รองรับการจารึก หรือการเขียน ในดินแดนล้านนาได้พบเอกสารใบลานที่อยู่ในสภาพดีและสมบูรณ์ ซึ่งมีอายุไม่น้อยกว่า ๔๐๐ ปี ถึง ๕๐๐ ปีขึ้นไป^๓ หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามี การบันทึกหลักธรรมคำสอนต่างๆ ลงในคัมภีร์ใบลานแล้วคือ คัมภีร์ใบลานพระไตรปิฎก ภาษาบาลี อักษรธรรมล้านนา ที่จารเมื่อ จ.ศ. ๘๓๓ (พ.ศ. ๒๑๐๔) ปัจจุบันเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑวัดไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง อักษรและภาษาที่จารึกในคัมภีร์ใบลานเป็นอักษรภาษาโบราณ ได้แก่ อักษรขอม ภาษาบาลีไทย อักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมือง ภาษาบาลีล้านนา อักษรธรรมอีสาน อักษรธรรมลาว ภาษา

^๒ วรรณกรรมล้านนา [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://lannamanuscripts.net/th/about> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^๓ สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ, โครงการปริวรรตพระคัมภีร์ล้านนา: ปริวรรตและวิเคราะห์กฎหมายล้านนา. (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๘)

บาลีลาว เป็นต้น ซึ่งคนปัจจุบันน้อยคนนักที่จะสามารถอ่านได้ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณ มาช่วยอ่านหรือแปลด้วยการปริวรรตถอดอักษรหรือการถอดความหมายออกมา^๔

สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง บางแห่งมีการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น แต่การเรียนรู้ไม่ได้เป็นที่กว้างขวางมากนัก ซึ่งเป็นผลมาจากขาดการสนับสนุนและการผลักดันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่ที่มีการส่งเสริมกันอย่างชัดเจนมักจะเป็นกลุ่มของโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มีการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวรรณกรรมล้านนา และในส่วนของเรียนรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณนั้น ไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็น อาจจะเป็นเพราะขาดบุคคลผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ และไม่มีแรงจูงใจให้คนมาสนใจในการศึกษาเรียนรู้

จากความสำคัญ และที่มาของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อในการวิจัยคือ “กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง” เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

๑.๒.๓ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ กระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปางมีอย่างไรบ้าง

๑.๓.๒ กระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปางมีอย่างไรบ้าง

๑.๓.๓ การส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง เป็นอย่างไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

การทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

^๔ พรรณเพ็ญ เครือไทย และอมรัตน์ เพื่อวงวรรณ, รายชื่อหนังสือโบราณล้านนา: เอกสารไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี ๒๕๒๑-๒๕๓๓. (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม, ๒๕๕๒)

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้ได้ศึกษาถึง กระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง กระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง การเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

กระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ได้ถอดองค์ความรู้ คือการเรียนรู้ตามหลักคำสอน ๓ คัมภีร์ คือ

๑) คัมภีร์วัดไหล่นิน

๒) คัมภีร์วัดปงสนุกเหนือ

๓) คัมภีร์วัดบ้านหลุก

และเนื้อหาในคัมภีร์ได้กล่าวถึง ๓ ได้แก่

๑. เรื่อง ปมาทธรรม (พระพุทฺธิ์)

๒. เรื่อง สามป้งสามกิว

๓. เรื่อง ธรรมดาสอนโลก

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเอกสารที่จะศึกษา ดังต่อไปนี้

๑) เอกสารปฐมภูมิ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๓๙

๒) เอกสารทุติยภูมิ คัมภีร์โบราณในนครลำปาง อรรถกถา หนังสือหรืองานวิจัยและตำราเอกสารอื่นๆ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร

งานวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาเฉพาะในจังหวัดลำปาง ดังนี้

- ขอบเขตด้านพื้นที่ กำหนดโรงเรียน ๒ แห่ง ได้แก่

๑) โรงเรียนวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

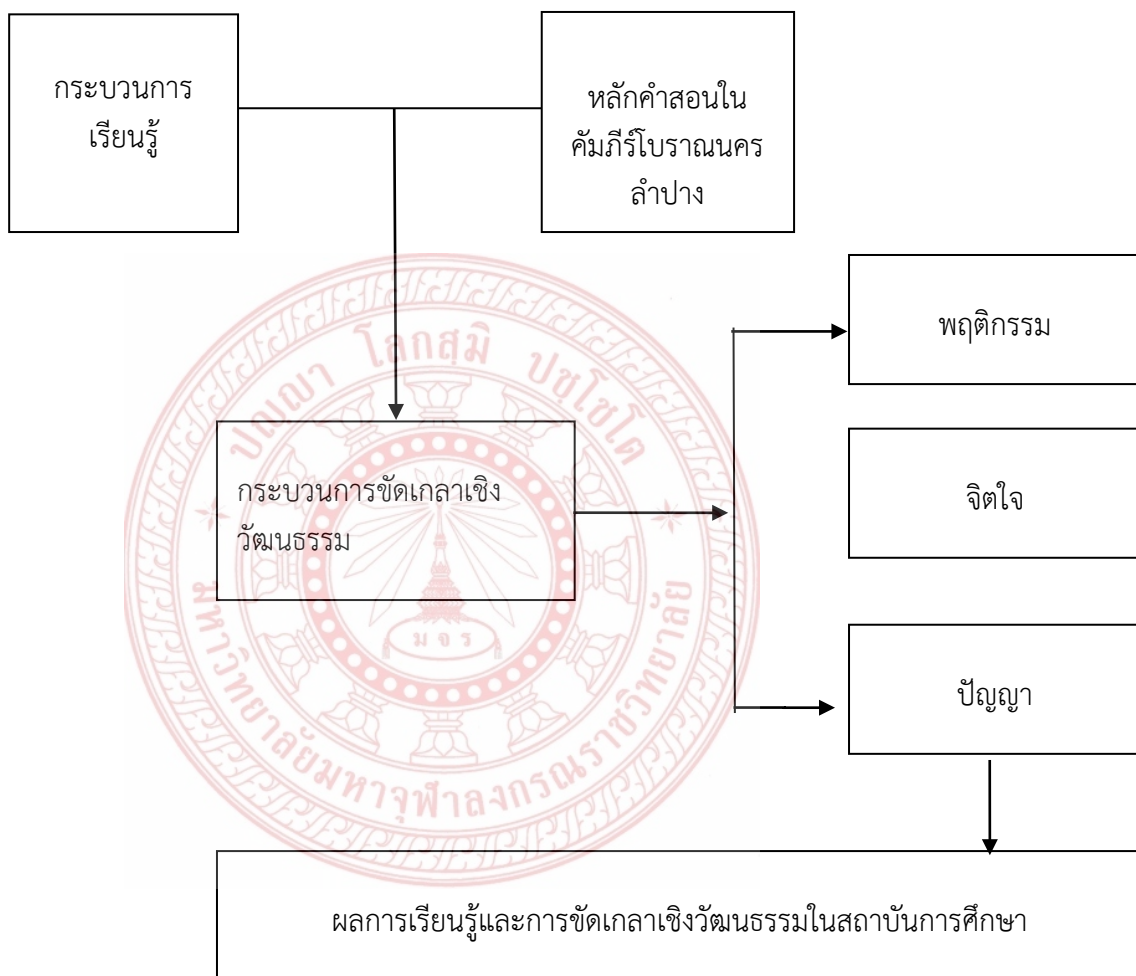
- นักเรียน ๔๕ รูป ครู-อาจารย์ ๑๐ รูป/คน

๒) โรงเรียนทิพปาละวิทยานุสรณ์

- นักเรียน ๔๕ รูป ครู-อาจารย์ ๑๐ รูป/คน

- ขอบเขตด้านประชากร กำหนดกลุ่มนักเรียนจากโรงเรียน ๒ แห่ง จำนวน ๑๑๐ รูป/
คน

กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้เนื้อหาในคัมภีร์โบราณนครลำปาง เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนและบุคลากรในสถาบันการศึกษาของจังหวัดลำปางได้ฝึกทักษะกระบวนการเรียนรู้ ทั้งคุณธรรมและจริยธรรม ได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑.๕.๒ การขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิบัติตามหลักการ คำสอน ที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง เพื่อการเรียนรู้อย่างมีคุณค่า ของนักเรียนและบุคลากรในสถาบันการศึกษาของจังหวัดลำปาง เพื่อให้มีพฤติกรรมหรือผลผลิตจากพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ การขัดเกลา การจัดระบบระเบียบให้ตั้งมขึ้นจากพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติ

๑.๕.๓ **คัมภีร์โบราณ** หมายถึง เอกสารปืบสา ใบลาน ที่จารึกด้วยอักษรล้านนา บันทึกเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ ทั้งคดีโลก และคดีธรรม เช่น หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา วรรณกรรม โหราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พงศาวดาร กฎหมายโบราณ ตำรายา เวทมนต์คาถา ประเพณี พิธีกรรม ในงานวิจัยนี้กำหนดเฉพาะที่ปรากฏในเขตจังหวัดลำปาง

๑.๕.๔ **สถาบันการศึกษา** หมายถึง สถานที่ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ในงานวิจัยนี้กำหนดเฉพาะโรงเรียน ๒ แห่ง ในจังหวัดลำปาง ได้แก่ ๑) โรงเรียนวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ๒) โรงเรียนทิพปาละวิทยานุสรณ์

๑.๖ ข้อจำกัดในการวิจัย

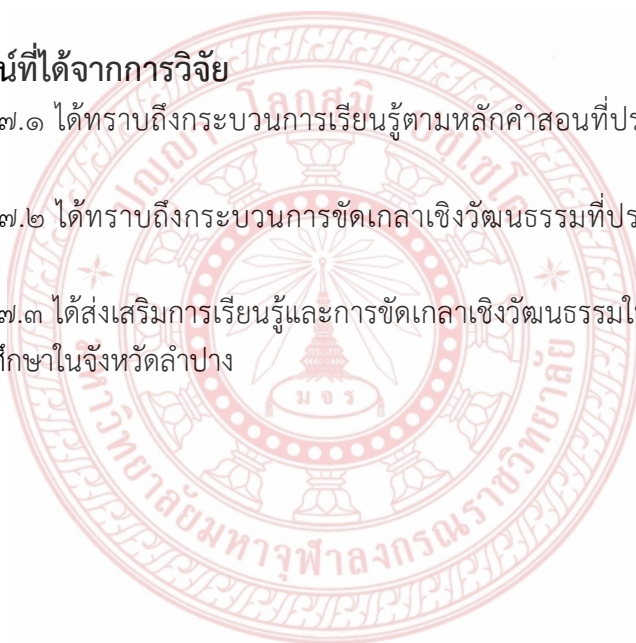
๑.๖.๑ ระยะเวลาที่มีจำกัด

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

๑.๗.๑ ได้ทราบถึงกระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

๑.๗.๒ ได้ทราบถึงกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

๑.๗.๓ ได้ส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methodology) โดยมีแนวคิดทฤษฎี กระบวนการเรียนรู้และกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมผ่านองค์ความรู้ที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ นครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ดังมีแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่อไปนี้

- ๑) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้
- ๒) แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม
- ๓) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้
- ๔) ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม
- ๕) ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น
- ๖) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้

๒.๑.๑ ที่มาของแนวคิด

การเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเองอย่างอัตโนมัติแต่ผู้สอนต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์โดยยึดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังหรือจุดประสงค์เป็นเป้าหมาย ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้เกิดการเรียนรู้ขึ้นมีการแสดงพฤติกรรมค่อนข้างถาวรออกมาตามจุดประสงค์เป้าหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สอนให้กับผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีประสบการณ์การเรียนรู้ จึงมีความสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนที่ต้องการให้เกิดขึ้น และเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนที่ผู้สอนต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการ เรียนรู้เป็นอย่างดี^๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ คือ ความคิดที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ ที่พรรณา/อธิบาย/ทำนายปรากฏการณ์ต่างๆเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ที่นักคิด นักจิตวิทยา หรือนักการศึกษาได้นำเสนอ และได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งว่าเป็นแนวคิดที่น่าเชื่อถือได้ เหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง^๒

โดยกฎธรรมชาติ สรรพสิ่งทั้งหลายมีการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่เรื่องของวัตถุ บุคคล สังคม เหตุการณ์ ระบบวัฒนธรรม ชีวิต รวมทั้งสิ่งแวดล้อมรอบตัว มนุษย์ดำรงอยู่ท่ามกลางสรรพสิ่งที่มีคุณลักษณะเช่นนี้ จึงต้องมีการเรียนรู้มีการศึกษาทำความเข้าใจ เพื่อตอบสนองความต้องการสองอย่าง คือ ความต้องการปรับตัวเองให้เข้ากับสถานะต่างๆ ที่มีทั้งการเกิดขึ้น ดำรงอยู่และมีการเปลี่ยนแปลงและอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความต้องการการเรียนรู้เพื่อจัดการสรรพสิ่งต่างๆให้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ตนเองต้องการ คือสภาพที่ดีมีความหมาย

---

^๑พัชรี ศรีสังข์, “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาจิตวิทยาสังคมโดยใช้ชุมชนและประสบการณ์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์”, *ปริญญาการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ,๒๕๕๑), หน้า ๑๖.

^๒ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

กว่าเดิม การดำเนินชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย จะต้องมีการปรับตัวและการจัดการควบคุมกัน
 อย่างนี้เรื่อยไป ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตความรู้ถูกสร้างหรือหล่อหลอมโดย
 ประสบการณ์ ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบในการเรียน ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความหมายขึ้นมาจากแง่มุม
 ต่างๆ ผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง ผู้เรียนเลือกเนื้อหาและกิจกรรมเอง เนื้อหาควรถูกสร้าง
 ในภาพรวม^๓

๒.๑.๒ ความหมาย

กระบวนการเรียนรู้ เป็นหนึ่งในทักษะแห่งการศึกษา จากการศึกษาความหมายของ
 กระบวนการเรียนรู้ พบว่า มีปรากฏในเอกสารและมีผู้ให้ความหมาย ดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒^๔ ได้ให้ความหมายที่เกี่ยวกับ
 กระบวนการเรียนรู้ ว่า “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของ
 บุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การ
 สร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม
 สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการ
 ได้รับความรู้ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนในทางที่ดี

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ ได้ให้ความหมาย การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
 อันเป็นผลมาจากการได้รับความรู้ การเปลี่ยนแปลง ทางพฤติกรรมนี้ สามารถทำให้ผู้เรียน
 เผลอไปกับเหตุการณ์ชนิดเดียวกันในลักษณะที่แตกต่างกัน ไปจากเดิมการเรียนรู้ขอบเขตกว้างขวางและ
 สลับซับซ้อนจนกล่าวได้ว่า บุคลิกภาพของ คนเรานั้น เป็นผลของการเรียนรู้แทบทั้งสิ้น จิตวิทยา
 ตะวันตกให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในด้านร่างกายโดยเฉพาะส่วนสำคัญในการเรียนรู้ คือ อวัยวะ
 สัมผัส (receptor) อันได้แก่ ตา หู จมูก เป็นต้น เมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบอวัยวะสัมผัสก็จะรายงานไป
 ยังสมองและ เกิดการแปลความหมายที่สมอง และสมองก็สั่งมายังประสาทกล้ามเนื้อ (motor nerve)
 ทำให้เกิด “ปฏิกิริยา” ตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่นั้นเกิดพฤติกรรมขึ้นอย่างนี้เรียกว่าเกิดภาวะการ เรียนรู้
 ขึ้น^๕

^๓ แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^๔ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ปฎิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

^๕ ขวัญฟ้า รังสิยานนท์, “การพัฒนาารูปแบบการจัดการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย”, *คุณฉันทน์ปรัชญาคุณฉันทน์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒).หน้า ๑๕.หน้า ๒๑-๒๒.

โจเซฟ ดี โนวัก (Joseph D. Novak)^๖ ได้ให้ทัศคติ ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้เป็นการให้การศึกษา อันเป็นกระบวนการซึ่งซึ่งแสวงหาเส้นทางโดยตรงที่จะเปลี่ยนความหมายแห่งประสบการณ์ไปสู่อิสรภาพ

คิมเบิลและกามาเมซี (Kimble and Gematy)^๗ ได้ให้ทัศคติ ว่า การเรียนรู้ หมายถึง เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร โดยเป็นผลมาจากการฝึกฝน เมื่อได้รับการเสริมแรง มีไขผลจากภาวะหรือการใช้ยา รวมถึงการตอบสนองตามธรรมชาติที่เรียกว่า ปฏิกริยาสะท้อน เช่น การกระพริบตาเมื่อผงเข้าตา

ฮิลการ์ด และ เบาเวอร์ (Hilgard & Bower) "การเรียนรู้ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการฝึก ทั้งนี้ไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่เกิดจากการตอบสนองตามสัญชาตญาณ ฤทธิ์ของยา หรือสารเคมี หรือปฏิกริยาสะท้อนตามธรรมชาติของมนุษย์ "

คอนบาค (Cronbach) "การเรียนรู้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง อันเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลประสบมา "

พจนานุกรมของเวบสเตอร์ (Webster 's Third New International Dictionary) "การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรุงแต่งระบบความรู้ ทักษะ นิสัย หรือการแสดงออกต่างๆ อันมีผลมาจากสิ่งกระตุ้นอินทรีย์โดยผ่านประสบการณ์ การปฏิบัติ หรือการฝึกฝน"^๘

จากความหมายของการเรียนรู้ข้างต้นแยกกล่าวเป็นประเด็นสำคัญได้ ๕ ประการ คือ

๑) การที่กำหนดว่า การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ก็แสดงว่าผลที่เกิดจากการเรียนรู้ จะต้องอยู่ใน รูปของพฤติกรรม ที่สังเกตได้ หลังจากเกิดการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนสามารถทำสิ่งหรือเรื่องที่ไม่เคยทำมาก่อนการเรียนรู้ นั้น

๒) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างถาวร นั่นก็คือพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนั้น จะไม่เป็นพฤติกรรมในช่วงสั้น หรือเพียงชั่วคราว และในขณะเดียวกันก็ ไม่ใช่พฤติกรรมที่คงที่ที่ไม่เปลี่ยนแปลงอีกต่อไป

๓) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนไปอย่างทันทีทันใด แต่มันอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงศักยภาพ (Potential) ที่จะกระทำ สิ่งต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต การเปลี่ยนแปลง ศักยภาพนี้อาจแฝงอยู่ในตัวผู้เรียน ซึ่งอาจจะยังไม่ได้แสดงออกมา เป็นพฤติกรรมอย่างทันทีทันใดก็ได้

^๖ โจเซฟ ดี โนวัก และโกวิน ดี. ป็อบ , ศิลปะการเรียนรู้, แปลโดย ดร.สวณิต ยมาภัย และ ดร. สวัสดิ์ ปทุมราช, งานแปลของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ อันดับที่ ๑๓๖ (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๔), หน้า ๖.

^๗ รศ.ดร.ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐.

^๘ จิตวิทยาการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.baanjomyut.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

๔) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการเปลี่ยนแปลงศักยภาพในตัวผู้เรียนนั้นจะเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือศักยภาพอันเนื่องมาจากสาเหตุอื่นไม่ถือเป็นการเรียนรู้

๕) ประสบการณ์หรือการฝึกต้องเป็นการฝึกหรือปฏิบัติที่ได้รับการเสริมแรง (Reinforced practice) หมายความว่า เพียงแต่ผู้เรียนได้ รับประทานอาหารหลังจากที่ตอบสนอง ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นในแง่ที่ว่า "รางวัล" กับ "ตัวเสริมแรง" (Reinforce) จะให้ความหมายเดียวกัน ต่างก็สื่อหมายถึงอะไรบางอย่างที่อินทรีย์ (บุคคล) ต้องการ^๙

ไพศาล มะระพะฤกษ์วรรณ และคณะ ได้ให้ความหมายของการ จัดการคือ การจัดหา พัฒนาและประยุกต์ใช้ทรัพยากรต่างๆ และทรัพยากรที่สำคัญยิ่งคือ พนักงาน โดยผู้จัดการต้องฝึกใช้ความมานะพยายามในการวางแผน บัญชีงาน และควบคุมงานของ พนักงาน^{๑๐}

มัลลิกา ต้นสอน ได้ให้ความหมายของการจัดการ หมายถึง กระบวนการให้การทำงาน บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดย การสั่งการและการทำงาน ร่วมกับบุคคลอื่น^{๑๑}

๒.๑.๓ หลักการสำคัญ

การเรียนรู้เป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต มนุษย์มีการเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงก่อนตาย จึงมีคำกล่าวเสมอว่า "No one too old to learn" หรือ ไม่มีใครแก่เกินที่จะเรียน การเรียนรู้จะช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้เป็นอย่างดี^{๑๒}

หลักการการเรียนรู้ คือ ข้อความรู้อย่างที่พรรณนา/อธิบาย/ทำนายปรากฏการณ์การต่างๆ เกี่ยวกับการเรียนรู้ ซึ่งได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ ตามกระบวนการวิทยาศาสตร์ หรือ กระบวนการที่เหมาะสมกับศาสตร์ของความรู้นั้นๆซึ่งได้รับการยอมรับว่าเชื่อถือได้ สามารถนำไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ หลักการเรียนรู้หลายๆหลักการ อาจนำไปสู่การสร้างเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ได้^{๑๓}

การเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิมเป็นพฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวรอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอาจมี ๓ ด้านดังนี้ (ตามหลัก Bloom)

๑) พฤติกรรมด้านสมอง (Cognitive Domain) ได้แก่ ความรู้ – จำ ความเข้าใจ

๒) พฤติกรรมด้านจิตใจ (Affective Domain) ได้แก่ อารมณ์ ความเชื่อ ความสนใจ

ทัศนคติ

^๙ ความหมายและขอบข่ายของการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.novabizz.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๑๐} ไพศาล มะระพะฤกษ์วรรณ และคณะ , การจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : แมครอ-ฮิล อินเทอร์เน็ต เนชั่นแนล เอ็นเตอร์ไพรส์, อิงค์. ๒๕๓๙), หน้า ๕.

^{๑๑} มัลลิกา ต้นสอน, การจัดการยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๔๔), หน้า ๙.

^{๑๒} หลักการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๑๓} หลักการการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://sites.google.com [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

๓) พฤติกรรมด้านกล้ามเนื้อประสาท^{๑๔}

ธรรมชาติของการเรียนรู้ มี ๔ ขั้นตอน คือ

๑. ความต้องการของผู้เรียน (Want) คือ ผู้เรียนอยากทราบอะไร เมื่อผู้เรียนมีความต้องการอยากรู้อยากเห็นในสิ่งใดก็ตาม จะเป็นสิ่งที่ยั่วยู่ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

๒. สิ่งเร้าที่น่าสนใจ (Stimulus) ก่อนที่จะเรียนรู้ได้ จะต้องมียุ่สิ่งเร้าที่น่าสนใจ และนำเสนอสัมผัสสำหรับมนุษย์ ทำให้มนุษย์ตื่นรนชวนขวย และใฝ่ใจที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่น่าสนใจนั้น ๆ

๓. การตอบสนอง (Response) เมื่อมีสิ่งเร้าที่น่าสนใจและนำเสนอสัมผัส มนุษย์จะทำการสัมผัสโดยใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ เช่น ตาหู ลิ้นชิม จมูกดม ผิวหนังสัมผัส และสัมผัสด้วยใจ เป็นต้น ทำให้มีการแปลความหมายจากการสัมผัสสิ่งเร้า เป็นการรับรู้ จำได้ ประสานความรู้เข้าด้วยกัน มีการเปรียบเทียบ และคิดอย่างมีเหตุผล

๔. การได้รับรางวัล (Reward) ภายหลังจากการตอบสนอง มนุษย์อาจเกิดความพึงพอใจ ซึ่งเป็นกำไรชีวิตอย่างหนึ่ง จะได้นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การได้เรียนรู้ ในวิชาชีพชั้นสูง จนสามารถออกไปประกอบอาชีพชั้นสูง (Professional) ได้ นอกจากจะได้รับรางวัลทางเศรษฐกิจเป็นเงินตราแล้ว ยังจะได้รับเกียรติยศจากสังคมเป็นศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจทางสังคมได้ประการหนึ่งด้วย^{๑๕}

๒.๑.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

ดอลลาร์ด และมิลเลอร์ (Dallard and Miller) เสนอว่าการเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ คือ

แรงขับ (Drive) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล เป็นความพร้อมที่จะเรียนรู้ของบุคคลทั้งสมอง ระบบประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อ แรงขับและความพร้อมเหล่านี้จะก่อให้เกิดปฏิกิริยา หรือพฤติกรรมที่จะชักนำไปสู่การเรียนรู้ต่อไป

สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นตัวการที่ทำให้บุคคลมีปฏิกิริยา หรือพฤติกรรมตอบสนองออกมา ในสภาพการเรียนการสอน สิ่งเร้าจะหมายถึงครู กิจกรรมการสอน และอุปกรณ์การสอนต่างๆ ที่ครูนำมาใช้

การตอบสนอง (Response) เป็นปฏิกิริยา หรือพฤติกรรมต่างๆ ที่แสดงออกมาเมื่อบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า ทั้งส่วนที่สังเกตเห็นได้และส่วนที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ เช่น การเคลื่อนไหว ท่าทาง คำพูด การคิด การรับรู้ ความสนใจ และความรู้สึก เป็นต้น

^{๑๔}เปรมยุดา ทองสุภา กระบวนการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๑๕} หลักการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นการให้สิ่งที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอันมีผลในการเพิ่มพลังให้เกิดการเชื่อมโยง ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองเพิ่มขึ้น การเสริมแรงมีทั้งทางบวกและทางลบ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลเป็นอันมาก^{๑๖}

ทั้งนี้ มาลินี จุฑารพ ได้รวบรวมองค์ประกอบของการเรียนรู้ไว้ดังนี้ การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น มีคุณประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ เมื่อบุคคลได้เรียนรู้ย่อมมีการพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศชาติอันจะนำมาซึ่งชีวิตที่มีคุณภาพ สังคมที่พัฒนา และประเทศชาติที่ได้รับการพัฒนา สำหรับองค์ประกอบของการเรียนรู้ นั้น ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนรู้ไว้มากมาย เช่น องค์ประกอบของการเรียนรู้ตามแนวคิดของ ครอนบาค ได้ให้แนวคิดว่าองค์ประกอบของการเรียนรู้มี ๗ ประการได้แก่

๑. จุดประสงค์ (Goal) การเรียนวิชาใดๆ ก็ตามควรกำหนดจุดประสงค์ไว้ เช่น ตามที่หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในแต่ละวิชา และให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ครู-อาจารย์จึงได้ประเมินผลตามจุดประสงค์ดังกล่าว ถ้านักเรียนไม่ผ่านจุดประสงค์ใดก็ให้เรียนซ้ำจนกว่าจะผ่านจุดประสงค์นั้น

๒. ความพร้อม (Readiness) ก่อนการเรียนวิชาใดๆก็ตาม ผู้เรียนจะต้องเตรียมตัวให้พร้อมทั้งร่างกาย จิตใจ อุปกรณ์การเรียนและสิ่งแวดล้อม การเตรียมตัวให้พร้อมย่อมจะช่วยให้การเรียนรู้ดำเนินไปด้วยดี ดังคำกล่าวที่ว่า “การเตรียมตัวให้ดีเท่ากับการมีชัยไปกว่าครึ่ง”

๓. สถานการณ์ (Situation) ได้แก่ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ เช่น ในห้องเรียนจะได้แก่ ครู บทเรียน สื่อการสอน สภาพอากาศ และมลพิษต่างๆ (ถ้ามี) สำหรับการเรียนรู้ในห้องสมุด หรือสถานที่นอกห้องเรียน บรรยากาศ ได้แก่ บทเรียน สภาพสื่อการสอน สภาพอากาศ มลพิษต่างๆ ทั้งทางเสียง แสง กลิ่น และภัยอันตรายต่างๆ ถ้าสถานการณ์เป็นบวกสำหรับผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้ได้ดี ในทางตรงข้ามถ้าสถานการณ์เป็นลบจะเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้

๔. การแปลความหมาย (Interpretation) เมื่อผู้เรียนได้พบกับสถานการณ์อาจจะในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนก็ตาม ผู้เรียนจะต้องสัมผัส เช่น ตาหู ฟัง ใช้ลิ้น และหรือมือสัมผัส ในบรรดาสิ่งเร้า คำสั่ง หรือเนื้อหาสาระต่างๆ แล้วจะต้องแปลความหมายให้ถูกต้อง เป็นความเข้าใจที่ตรงกัน ได้นำไปใช้ ไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ในทางตรงข้ามถ้าผู้เรียนแปลความหมายเบี่ยงเบนไป ผลก็คือเกิดการรับรู้ที่ผิดพลาดได้ ดังนั้นถ้าผู้เรียนได้ตรวจสอบการแปลความหมายของตนให้ถูกต้องแล้ว จะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

๕. การตอบสนอง (Response) เมื่อผู้เรียนได้แปลความหมายของสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนจะตัดสินใจแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องการบวก แล้วต่อไปครูได้รับมอบหมายให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัด ผู้เรียนก็จะลงมือทำและทำได้ถูกต้องตามจุดประสงค์ การเรียนรู้ก็เกิดขึ้นได้

๖. ผลต่อเนื่อง (Consequence) เป็นผลต่อเนื่องจากการตอบสนอง ถ้าการตอบสนองตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ก็จะเกิดขึ้น เมื่อครู อาจารย์ประเมินผลก็ปรากฏว่านักเรียนผ่าน

^{๑๖} องค์ประกอบสำคัญของ การเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/a/ssrw.ac.th/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

จุดประสงค์ต่างๆ ตามที่กำหนดเป็นขั้นต่ำไว้ ครู อาจารย์ยอมรับว่านักเรียนมีผลต่อเนื้อเรื่องดีและได้เกิดการเรียนรู้แล้ว ในทางตรงข้ามถ้าผู้เรียนตอบสนองไม่ดี หรือการประเมินผลสรุปได้ว่าผู้เรียนไม่ผ่านจุดประสงค์ ย่อมแสดงว่าผลต่อเนื้อเรื่องไม่ดี ผู้เรียนยังไม่เกิดการเรียนรู้

๗. ปฏิกริยาต่อการขัดขวาง (Reaction to thwarting) เมื่อผู้เรียนได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการเรียนรู้จากการกำหนดจุดประสงค์เตรียมความพร้อม การพบกับสถานการณ์ การแปลความหมาย การตอบสนอง และผลต่อเนื้อเรื่องที่ด้รับมา ถ้าผลต่อเนื้อเรื่องเป็นที่พึงพอใจและสอดคล้องกับจุดประสงค์ข้างต้น การเรียนรู้ก็เกิดขึ้น ในทางตรงข้ามถ้าผลต่อเนื้อเรื่องไม่เป็นที่น่าพึงพอใจและหรือไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน การเรียนย่อมไม่เกิดขึ้น แสดงว่าผู้เรียนพบกับปัญหาและอุปสรรค ผู้เรียนจะต้อกลับไปเริ่มต้นนับ ใหม่ จนกว่าจะบรรลุผลสำเร็จ หรือถ้ายอมแพ้อาจจะเปลี่ยนบทเรียนหรือขอลอยวิชานั้นๆไป เพื่อไปเรียนวิชาใหม่ก็ได้^{๑๗}

ปราณี รามสูต กล่าวว่า องค์ประกอบที่ส่งเสริมการเรียนรู้นั้นแบ่งออกเป็น ๔ องค์ประกอบ คือ

๑. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับผู้เรียน ได้แก่ วุฒิภาวะ และความพร้อม ในการเรียนรู้ใด ๆ ถ้าบุคคลถึงวุฒิภาวะและมีความพร้อมจะเรียนรู้ได้ดีกว่ายังไม่ถึงวุฒิภาวะ และไม่มีความพร้อมความสามารถในการเรียนรู้จากเด็กวัยรุ่นจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากวัยรุ่นถึงวัยผู้ใหญ่จะคงที่จากวัยผู้ใหญ่หรือวัยชราจะลดลง ประสบการณ์เดิม ความบกพร่องทางร่างกาย ยิ่งมีความบกพร่องมากเท่าใด ความสามารถในการรับรู้และเรียนรู้ก็ยิ่งน้อยลงเท่านั้น แรงจูงใจในการเรียน เช่น รากฐานทางทัศนคติต่อครู ต่อวิชาเรียน ความสนใจและความต้องการที่อยากจะรู้อยากเห็นในส่วนที่เรียน

๒. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับบทเรียน เช่น ความยากง่ายของบทเรียนถ้าเป็นบทเรียนที่ง่ายผลการเรียนรู้อย่อมดีกว่าการมีความหมายของบทเรียน ถ้าผู้เรียนได้เรียนในสิ่งมีความหมายเป็นที่สนใจของเขา ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่า ความยาวของบทเรียน บทเรียนสั้น ๆ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีกว่าบทเรียนที่ยาว ตัวรบกวนจากบทเรียนอื่น หรือจากกิจกรรมอื่น จะขัดขวางการเรียนรู้ในสิ่งนั้น ๆ ไม่ว่าตัวรบกวนนั้นจะเป็นกิจกรรมก่อนหรือหลังการเรียนรู้

๓. องค์ประกอบที่เกี่ยวกับวิธีเรียนวิธีสอน เช่น กิจกรรมในการเรียนการสอน ครูควรเลือกกิจกรรมเพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ดีที่สุุดแก่นักเรียน ตามเนื้อหาวิชาและโอกาส การให้รางวัลและลงโทษ เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียน การให้คำแนะนำในการเรียน โดยครูแนะนำให้ถูกต้องและเหมาะสมจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้น

๔. องค์ประกอบการสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา ได้แก่ บรรยากาศในห้องเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนต่อนักเรียน ระหว่างนักเรียนกับครู สภาพของโต๊ะ เก้าอี้ ทิศทางลม แสงสว่าง ความสะอาด ความเป็นระเบียบ^{๑๘}

^{๑๗} มาลินี จุฑาทพ, จิตวิทยาการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๙-๗๑.

^{๑๘} ปราณี รามสูต, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ๒๕๒๘), หน้า ๗๙-๘๒.

๒.๑.๕ กระบวนการ/วิธีการ

กระบวนการเรียนรู้ของคนเรานั้น จะประกอบด้วยลำดับขั้นตอนพื้นฐานที่สำคัญ ๓ ขั้นตอนด้วยกัน คือ (๑) ประสบการณ์ (๒) ความเข้าใจ และ (๓) ความนึกคิด

๑. ประสบการณ์ (experiences) ในบุคคลปกติทุกคนจะมีประสบการณ์อยู่ด้วยกันทั้งนั้น ส่วนใหญ่ที่เป็นที่เข้าใจก็คือ ประสบการณ์สัมผัสทั้งห้า ซึ่งได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง ประสบการณ์เหล่านี้จะเป็นเสมือนช่องประตูที่จะให้บุคคลได้รับรู้และตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ถ้าไม่มีประสบการณ์เหล่านี้แล้ว บุคคลจะไม่มีโอกาสรับรู้หรือมีประสบการณ์ใด ๆ เลย ซึ่งก็เท่ากับเขาไม่สามารถเรียนรู้สิ่งใด ๆ ได้ด้วย

ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับนั้นย่อมจะแตกต่างกัน บางชนิดก็เป็นประสบการณ์ตรง บางชนิดเป็นประสบการณ์แทน บางชนิดเป็นประสบการณ์รูปธรรม และบางชนิดเป็นประสบการณ์นามธรรม หรือเป็นสัญลักษณ์

๒. ความเข้าใจ (understanding) หลังจากบุคคลได้รับประสบการณ์แล้ว ขั้นต่อไปก็คือตีความหมายหรือสร้างมโนคติ (concept) ในประสบการณ์นั้น กระบวนการนี้เกิดขึ้นในสมองหรือจิตของบุคคล เพราะสมองจะเกิดสัญญาณ (percept) และมีความทรงจำ (retain) ขึ้น ซึ่งเราเรียกกระบวนการนี้ว่า "ความเข้าใจ" ในการเรียนรู้นั้น บุคคลจะเข้าใจประสบการณ์ที่เขาประสบได้ก็ต่อเมื่อเขาสามารถจัดระเบียบ (organize) วิเคราะห์ (analyze) และสังเคราะห์ (synthesis) ประสบการณ์ต่าง ๆ จนกระทั่งหาความหมายอันแท้จริงของประสบการณ์นั้นได้

๓. ความนึกคิด (thinking) ความนึกคิดถือว่าเป็นขั้นสุดท้ายของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมอง Crow (1948) ได้กล่าวว่า ความนึกคิดที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องเป็นความนึกคิดที่สามารถจัดระเบียบ (organize) ประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับให้เข้า^{๑๙}

๒.๑.๖ การประยุกต์ใช้

การเรียนรู้สร้างขึ้นจากพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของการเรียนรู้ เช่น ทฤษฎีในกลุ่มพฤติกรรมนิยมซึ่งนิยามการเรียนรู้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ก็จะเน้นองค์ประกอบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม^{๒๐}

การจัดการเรียนการสอนปัจจุบันได้นำทฤษฎีการเรียนรู้ มาใช้ร่วมกันอย่างผสมผสานเพื่อก่อให้เกิดคุณภาพของการสอน ในการจัดการเรียนการสอนได้มีบทบาทอย่างมากในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการสอน ให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์ทำให้เกิดสภาพการณ์ที่มั่นใจได้ว่าจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ตามจุดประสงค์ของบทเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ๔ ประการ คือ

^{๑๙} หลักการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๒๐} ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์สู่การสอน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com>[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

๑. ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างแข็งขัน ด้วยความพึงพอใจและเต็มใจที่จะเรียนรู้
๒. ให้ผู้เรียนได้รับข้อมูลย้อนกลับอย่างฉับพลัน ช่วยกระตุ้นผู้เรียนต้องการจะเรียนรู้ต่อไป
๓. ให้ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงด้วยการให้ประสบการณ์แห่งความสำเร็จเรียนรู้ด้วยความพอใจ
๔. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เป็นขั้นตอนที่ละน้อย ไม่เกิดความดับข้องใจ เรียนด้วยความสนใจพอใจ และไม่เบื่อหน่าย^{๒๑}

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

๒.๒.๑ ที่มาของแนวคิด

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดวิถีการดำเนินอยู่ในสังคมอย่างสมบูรณ์ ตามบริบททางสังคมที่เป็นตัวกำหนด ทั้งแนวคิดจารีต ประเพณี ที่บูรณาการร่วมกันท่ามกลางกระแสสังคมร่วมสมัย ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างทั้งคติทางโลกและคติทางธรรม ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมจึงมีที่มาของแนวคิดที่หลากหลายผสมกัน ทั้งสังคม ศาสนาและการปกครอง

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ก็จำเป็นต้องศึกษาทั้ง ด้านสังคมและวัฒนธรรม เพราะไม่ใช่แต่เพียงว่า ทั้งสองเรื่องมีอิทธิพลต่อกันและกันเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างระบบทั้งสองก็ซับซ้อน การรวมแนวความคิดทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งสอง อย่างเข้าไว้ด้วยกัน จึงเป็นเรื่องจำเป็น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม รวมเอาการ เปลี่ยนแปลงในวิธีการที่มนุษย์ใช้เพื่อใช้บรรลุถึงความต้องการของเขา การเปลี่ยนแปลงในด้านหนึ่ง ย่อมขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ^{๒๒}

^{๒๑} การประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ในเทคโนโลยีทางการศึกษาและการสอน[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๒๒} ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โครงการส่งเสริมการสร้างตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑), หน้า ๒๐.

๒.๒.๒ ความหมาย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า “วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา”^{๒๓} ทั้งนี้ความหมายของวัฒนธรรม มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมาย ของวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

พระยาอนุমানราชชน อธิบายไว้ว่า ประเพณีและวัฒนธรรมเมื่อว่าตามเนื้อความเป็นสิ่งเดียวกันคือ ไม่ใช่มี อยู่โดยธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่สังคมหรือคนในสังคมนั้นร่วมกัน สร้างให้มีขึ้นและถ่ายทอดให้แก่กันได้^{๒๔}

และพระยาอนุমানราชชน ยังกล่าวถึงวัฒนธรรม ในหลายความหมายว่าวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม วัฒนธรรม คือวิถีแห่งชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้เรียนกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นผลิตผลของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบทอดเป็น ประเพณี วัฒนธรรม คือ ความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติและกิริยาอาการหรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือ ระเบียบประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคมซึ่งสังคมรับไว้และรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม^{๒๕}

งามพิศ สัตย์สงวน^{๒๖} กล่าวว่า สังคมในปัจจุบันมักเป็นสังคม ขนาดใหญ่ที่มีจำนวนสมาชิกไม่ต่ำกว่าหมื่นแสนล้านๆ คนขึ้นไป และพลเมืองในแต่ละสังคม มักแบ่งออกเป็นคนหลายกลุ่มที่แตกต่างกัน ทำให้กลายเป็นสังคมที่มีความแตกต่าง กันไปในหมู่สมาชิกของสังคมดังกล่าว จึงมักมีวัฒนธรรมใน ๒ ระดับ คือ วัฒนธรรมทั่วไปและวัฒนธรรมย่อย ขึ้นอยู่กับจำนวนของสมาชิกที่เข้าร่วมในวัฒนธรรมนั้นๆ

นิคม มุสิกคามะ^{๒๗} ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของมนุษย์กับมรดกแห่งสังคม สมาชิกในสังคมยอมรับยึดถือสืบทอดเป็นแบบแผนประเพณีปฏิบัติร่วมกัน โดยนำไปใช้เป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาในสังคมได้ นอกจากนี้มรดกทางวัฒนธรรม เป็นการสั่งสมประสบการณ์ของบรรพบุรุษในการรักษาสังคมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของชุมชน เพื่อการดำรงชีพ ดังนั้นวัฒนธรรมของทุกชาติจึงมีคุณค่าในตนเอง มีการรักษาสืบทอดและ

^{๒๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๖, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๕๒๑.

^{๒๔} อานนท์ อาภาภิรม, มนุษย์กับสังคม: สังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๕๑๕), หน้า ๑๕.

^{๒๕} พระยาอนุমানราชชน, วัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กองวัฒนธรรม, ๒๔๙๖), หน้า. ๖.

^{๒๖} งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐-๓๒.

^{๒๗} นิคม มุสิกคามะ, วัฒนธรรม : บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑.

พัฒนาให้เกิดการผสมกลมกลืนกับโลกภายนอกได้อย่างเหมาะสมโดยใช้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีของตนเอง อันประกอบด้วยภูมิปัญญาและเทคโนโลยีด้านการดำรงชีพ ด้านภาษา-การศึกษา ศาสนา ศิลปะและการละเล่นสังคม การค้าและการพาณิชย์อุตสาหกรรม การปกครองและเมือง ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวจัดเป็นกลไกในการพัฒนาให้เกิดผลดีทางด้านคุณภาพชีวิต ซึ่งแบบแผนทั้งหมดบรรพบุรุษไทยได้ธำรงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและความเป็นชาติไทยมาเป็นเวลาช้านาน และสืบสานต่อมาจนถึงยุคปัจจุบัน การกระทำของบุคคลกลุ่มคน ซึ่งอยู่ในแบบแผนและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนรุ่นหนึ่งไปยังกลุ่มคนรุ่นหลัง ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมจัดเป็นต้นแบบแห่งการเรียนรู้ความหมายและร่วมใช้สืบต่อกันมาเป็นวิถีชีวิตของหมู่คณะ รวมถึงการเรียนรู้ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังคมกำหนดสร้างขึ้นนอกเหนือจากสิ่งที่มีอยู่ตามสภาวะธรรมชาติ

สุพัตรา สุภาพได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมา โดยมนุษย์จะเป็นผู้สร้าง ทะนุบำรุง ถ่ายทอดและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีวัฒนธรรมคือ มีวิธีการเรียนรู้รับช่วงสืบต่อกันมาได้และสร้างสรรค์ เพิ่มเติม การที่มนุษย์สามารถสร้างวัฒนธรรมได้ดีก็เพราะมนุษย์มีลักษณะทางกายภาพ และจิตใจเป็นพิเศษเหนือสัตว์ทั้งปวงและสิ่งนี้เองทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์เพราะ วัฒนธรรมทำให้คนเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง สรุปแล้ววัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุม ถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมใดสังคมหนึ่งประกอบไปด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี วิทยาการ และทุกสิ่งทุกอย่างที่คิดและทำในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม^{๒๘}

นอกจากนี้ สุพัตรา สุภาพ ยังได้กล่าวถึง วัฒนธรรมรอง (subculture) ไว้ด้วยว่า แม้แต่ชนชาติเดียวกัน เช่น ไทย จีน แขก ฝรั่งเศส ก็ยังมีการแบ่งสิ่งที่ตนยึดถือและปฏิบัติ ต่างกับกลุ่มอื่นในชาติของตน เนื่องจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มที่ตนสมัครใจเป็น สมาชิก เช่น กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มอาจารย์ กลุ่มพ่อค้า กลุ่มชาวนา กลุ่มทหาร ตำรวจ กลุ่มกรรมกร ฯลฯ จากที่กล่าวมา วัฒนธรรมรองจึงเป็นวัฒนธรรมที่ใช้ใน กลุ่มที่มีอาชีพ เชื้อชาติ และสภาพแวดล้อมต่างกัน ซึ่งอาจจะมี ความคล้ายคลึงกันหรือต่างกับวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นไม่มากนักน้อย โดยบุคคลแต่ละคนสามารถเลือกที่จะ ร่วมกับกลุ่มที่ตนชอบ

และวัฒนธรรม ยังมีความหมายครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่าง ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ใช้ในการปฏิบัติการจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยมความรู้และเทคโนโลยีต่างๆในการควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ^{๒๙}

วัฒนธรรมรองจึงอาจจะสอดคล้องหรือขัดกับวัฒนธรรมหลักก็ได้ เช่น แพทย์ที่เป็นสมาชิกสมาคมแพทย์ ก็ต้องปฏิบัติตามที่ได้กำหนดไว้เพื่อให้แพทย์ได้ช่วยเหลือ และเป็นที่ยังของประชาชนได้มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของวัฒนธรรมหลักที่ให้ทุกคนได้รับบริการที่ดีที่สุด

^{๒๘} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๖), หน้า ๙๙.

^{๒๙} สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี , (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๑๘), หน้า ๑๑๙.

หรือนักเรียนวัยรุ่นบางกลุ่มมีวัฒนธรรมรองว่า ถ้ารักพวกพ้องจริงต้องไปตีหรือทิ้งระเบิดขวดกับผู้ที่ไม่ถูกกับตนหรือเป็นศัตรูกับตน พฤติกรรมแบบนี้จึงเป็นการขัดกับวัฒนธรรมหลักที่ให้ทุกคนเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน โดยอยู่ในกรอบของกฎหมายและประเพณีอันดีงาม

นิคม มุสิกคามะ กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิธีชีวิตอันเป็นจิตวิญญาณของเผ่าชน ซึ่งอาศัยความรู้ความชำนาญสืบทอดกันมาจากประวัติศาสตร์ คนไทยมีลักษณะพิเศษ เป็นผู้ที่มีอัจฉริยะในด้านการเกษตรและศิลปหัตถกรรมที่เป็นเลิศ ทำให้คนไทยสุขภาพสบายใจอยู่เย็นเป็นสุข เป็นคนดี เป็นคนที่อ่อนน้อมถ่อมตน ยึดศีลธรรมหลักธรรมในศาสนาเป็นธรรมนุษยชีวิต มีกิริยามารยาทที่เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ เชื้อบาปกรรมในอดีต คุณงามความดีในชีวิตปัจจุบันและได้รับผลกรรมของชีวิตหลังความตาย^{๓๐}

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้งซึ่งวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและจิตใจของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยให้โครงสร้างทางสังคมคงอยู่ เพราะมีความผูกพันทางจิตใจของหลายๆ คนเข้าด้วยกันรากฐานของสังคม คือวัฒนธรรม ดังนั้นการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าขึ้นต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งหรือเป็นรากฐาน สังคมจึงจะมีความมั่นคงและยั่งยืน^{๓๑}

๒.๒.๓ หลักการสำคัญ

วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เป็นธรรมชาติวัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมคือรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างทางสังคม สถาบัน ตลอดจนจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น การดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องเข้าใจบริบทและเงื่อนไขแวดล้อม ศักยภาพของมนุษย์ ตลอดจนสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้ง^{๓๒}

วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในความเป็นชาติ ชาติใดที่ไร้เสียซึ่งวัฒนธรรมอันเป็นของตนเองแล้ว ชาตินั้นจะคงความเป็นชาติอยู่ไม่ได้ ชาติที่ไร้วัฒนธรรม แม้จะเป็นผู้พิชิตในการสงคราม แต่ในที่สุดก็จะเป็นผู้ถูกพิชิตในด้านวัฒนธรรม ซึ่งนับว่าเป็นการถูกพิชิตอย่างราบคาบและสิ้นเชิง ทั้งนี้เพราะผู้ที่ถูกพิชิตในทางวัฒนธรรมนั้นจะไม่รู้ตัวเลยว่าตนได้ถูกพิชิต เช่น พวกตาดที่พิชิตจีนได้ และตั้งราชวงศ์หงวนขึ้นปกครองจีน แต่ในที่สุดถูกชาวจีนซึ่งมีวัฒนธรรมสูงกว่ากลืนจนเป็นชาวจีนไปหมดสิ้น^{๓๓} ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า ความสำคัญของวัฒนธรรม ประกอบไปด้วย ๖ ข้อดังนี้

^{๓๐} นิคม มุสิกคามะ, แนวทางการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐานวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑), หน้า ๘.

^{๓๑} ประเวศ วะสี, ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓.

^{๓๒} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ประเทศไทยกับทศวรรษโลกเพื่อการพัฒนา วัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๓), หน้า ๖.

^{๓๓} ความสำคัญของวัฒนธรรม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

๑) วัฒนธรรมเป็นเครื่องสร้างระเบียบแก่สังคมมนุษย์ เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมไทย ให้มีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจนรวมถึงผลของการแสดงพฤติกรรมตลอดจนถึงการสร้างแบบแผนของความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของสมาชิกให้อยู่ในรูปแบบเดียวกัน

๒) วัฒนธรรมทำให้เกิดความสามัคคีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเดียวกัน เกิดความเป็นปึกแผ่น จงรักภักดีและอุทิศตนให้กับสังคม ทำให้สังคมอยู่รอด

๓) วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบของสถาบัน เช่น รูปแบบของครอบครัวจะเห็นได้ว่าลักษณะของครอบครัวแต่ละสังคมต่างกันไป ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมในสังคมเป็นตัวกำหนดรูปแบบ เช่น วัฒนธรรมไทยกำหนดเป็นแบบสามีภรรยาเดียว ในอีกสังคมหนึ่งกำหนดว่าชายอาจมีภรรยาได้หลายคน หรือหญิงอาจมีสามีได้หลายคน ความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงานเป็นสิ่งที่ดีหรือเป็นเรื่องขัดต่อศีลธรรม

๔) วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยแก้ปัญหา และสนองความต้องการของมนุษย์ มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตภายใต้สิ่งแวดล้อมได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นมนุษย์ต้องแสวงหาความรู้จากประสบการณ์ที่ตนได้รับการประดิษฐ์คิดค้นวิธีการใช้ทรัพยากรนั้นให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตและถ่ายทอดจากสมาชิกรุ่นหนึ่งไปสู่สมาชิกรุ่นต่อไปได้โดยวัฒนธรรมของสังคม

๕) วัฒนธรรมช่วยให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า หากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ดงามเหมาะสม เช่น ความมีระเบียบวินัย ขยัน ประหยัด อุตุน การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เป็นต้น สังคมนั้นย่อมจะเจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว

๖) วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ คำว่า เอกลักษณ์ หมายถึง ลักษณะพิเศษหรือลักษณะเด่นของบุคคลหรือสังคม ที่แสดงว่าสังคมหนึ่งแตกต่างไปจากอีกสังคมหนึ่ง เช่น วัฒนธรรมการพบปะกันในสังคมไทย จะมีการยกมือไหว้กันแต่ในสังคมญี่ปุ่นใช้การคำนับกัน เป็นต้น

๓๔

วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม เพราะวัฒนธรรมคือ วิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นเอง การทำตามวัฒนธรรมของบุคคลจะเป็นที่ยอมรับของกลุ่มถ้าบุคคลใดไม่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมของสังคม

๒.๒.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

พระยาอนุมานราชชน^{๓๔} ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้อย่างกว้างๆ ๒ ประเภท คือ

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อได้อยู่ดีกินดี มีความสะดวกสบายในการครองชีพ วัฒนธรรมประเภทนี้ได้แก่ สิ่งจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต ๔ อย่าง และอื่นๆ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนอาวุธยุทโธปกรณ์ที่เป็นเครื่องป้องกันตัว

^{๓๔} ความสำคัญของวัฒนธรรมไทย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://9a20237.wordpress.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๓๕} พระยาอนุมานราชชน, เรื่องวัฒนธรรม. วัฒนธรรมประจำชาติ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, ๓๕๓๑, หน้า ๓๔.

๒. วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษาวิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญา เช่น ศาสนาและจรรยา ศิลปะ และวรรณคดี กฎหมายและระเบียบประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึทางจิตใจให้งอกงาม หรือสบายใจ

วัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้ ย่อมพัวพันและเหลื่อมล้ำกันอยู่ ถ้าขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง จะไม่สมบูรณ์ ถ้าวัฒนธรรมของชาติใดเจริญไปทางด้านหนึ่งจนเกิดความไม่สมดุลจะเป็น หายนธรรม ในทางตรงกันข้าม ถ้าวัตถุไม่เจริญแต่เจริญในทางจิตใจมากเกินไป จะเป็นการตัดขาดจากสังคม ดังนั้น วัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้จึงต้องมีความสมดุลตามส่วน อันอยู่ในดุลยพินิจของสังคม

ทั้งนี้วัฒนธรรมยังมีองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้^{๓๖}

๑. องค์คติ (Concepts) หมายถึง แนวคิดร่วมของสังคม อันได้แก่ ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์ต่างๆ

๒. องค์พิธีการ (Usages) ได้แก่ วัฒนธรรมที่แสดงออกในรูปแบบพิธีกรรมต่างๆ

๓. องค์การ (Organization) ได้แก่ สถาบันและองค์การต่างๆ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นอย่างมี ระเบียบแบบแผนแน่นอน

๔. องค์วัตถุ (instrumental and symbolic objects) ได้แก่ วัตถุต่างๆ ที่มนุษย์ได้ สร้างสรรค์ขึ้น เป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ รวมทั้งสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์

องค์ประกอบของวัฒนธรรมจึงพอสรุปได้ว่ามี ๒ แบบ คือ ชนิดที่ไม่มีรูปแบบ และ เนื้อหาที่ชัดเจน เรียกว่า “นามธรรม” ชนิดที่มีรูปแบบ และเนื้อหาที่แน่นอนชัดเจน เรียกว่า “รูปธรรม”

นอกจากนี้ งามพิศ สัตย์สงวน^{๓๗} ได้กล่าวไว้ว่าวัฒนธรรมแบ่ง ออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ (material culture) หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้อง สัมผัส ได้ คือ สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีรูปร่างขนาดและน้ำหนักแตกต่างกันไปตั้งแต่ จอบ เสียม มีด หม้อ บ้าน รถยนต์ รถไฟ ไปจนถึงเครื่องจักรกลประเภทต่างๆ มนุษย์ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจาก สิ่งของเครื่องใช้บางอย่างได้ เช่น เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น

๒. วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (non-material) หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้อง สัมผัส ไม่ได้ เพราะไม่มีรูปร่าง ขนาดหรือน้ำหนัก แต่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์มาก วัฒนธรรมประเภทนี้ แบ่ง ออกเป็น ๕ ประเภทย่อย คือ

๒.๑ สถาบันสังคม คือ ส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรม ที่เข้ามาจัดการกับปัญหาพื้นฐานของ สังคม สถาบันสังคมได้แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้คือ สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การ ปกครอง การศึกษา ศาสนา การแพทย์ สาธารณสุข เป็นต้น สถาบันสังคม คือ หัวใจของวัฒนธรรม

^{๓๖} วิเชียร รักการ, วัฒนธรรมและพฤติกรรมไทย. (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๓๑-๓๒.

^{๓๗} งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๕๓-๕๔

๒.๒ วัฒนธรรมประเภทที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม คือ วัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ซึ่งบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการและบางอย่าง ไม่เป็นทางการ วัฒนธรรมประเภทนี้มี ๕ ประเภทย่อย คือ

๑) ศาสนา ในหลักศาสนาจะมีข้อห้ามต่างๆ เช่น ศาสนาพุทธมีศีล ๕ ศีล ๘ ที่ห้ามฆ่าสัตว์ พุดบด ลักทรัพย์ ดื่มของมึนเมา ศาสนาจึงช่วยควบคุมทางสังคมอย่างสำคัญ

๒) ความเชื่อทางสังคม คือ ระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่เป็นของคนจำนวนมากในสังคม เช่น ในสังคมไทยคนจำนวนมากเชื่อในนรก สวรรค์ บุญ บาป การทำบุญและโลกหน้า ความเชื่อต่างๆ ดังกล่าวจะช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ในระเบียบได้

๓) ค่านิยม คือ มาตรฐานที่ใช้วัดว่าสิ่งใดมีค่าในสังคมบ้าง เมื่อสิ่งใดมีค่า คนก็อยากได้ ความเชื่อในค่านิยมของสังคม ทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมขึ้นได้

๔) ประเพณีต่างๆ แต่ละสังคมมีประเพณีต่างๆ ที่ปฏิบัติติดต่อกันมาเป็น เวลาอันยาวนาน ประเพณีบางอย่างของไทยมีอายุหลายร้อยปี เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง เข้าพรรษา เถลิงพระชนมพรรษาและการบวชนาค เป็นต้น เมื่อคนทำตามประเพณีจะทำให้เกิดความระเบียบในสังคมขึ้นได้

๕) กฎหมาย คือ การควบคุมทางสังคมโดยตรง กฎหมายมีความสำคัญใน สังคมสมัยใหม่ เพราะมันทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมได้อย่างดี

๒.๓ ศิลปะ นักวิชาการยังถกเถียงกันว่าศิลปะเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุหรือไม่ใช้วัตถุในสายตาของศิลปินมักมองศิลปะเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ ความจริงมันเป็นที่วัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช้วัตถุด้วย ศิลปะในที่นี้ หมายถึงการสร้างสรรคผลงาน ในด้านต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม ดนตรี การละคร นาฏศิลป์ และวรรณกรรม เป็นต้น

๒.๔ คือระบบสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อสารติดต่อกัน ภาษาในที่นี้ หมายถึง ภาษาพูด ภาษาเขียน รวมทั้งกิริยาท่าทางต่างๆ ด้วย

๒.๕ พิธีกรรม เน้นเฉพาะพิธีที่ต้องทำในแต่ละขั้นตอนของประเพณีต่างๆ เช่น ใน งานศพ ประกอบไปด้วยพิธีต่างๆ ที่ทำในช่วงเวลาที่ต่างกันออกไป พิธีบางอย่างทำก่อนพิธีอื่นๆ เช่น การอาบน้ำศพ แต่งตัวมาก่อนรดน้ำ เป็นต้น

ทั้งนี้วัฒนธรรมยังมีส่วนประกอบต่างๆ ดังนี้^{๓๘}

๑. องค์มติ (Concepts) หมายถึง แนวคิดร่วมของสังคม อันได้แก่ ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์ต่างๆ

๒. องค์พิธีการ (Usages) ได้แก่ วัฒนธรรมที่แสดงออกในรูปแบบพิธีกรรมต่างๆ

๓. องค์การ (Organization) ได้แก่ สถาบันและองค์การต่างๆ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนแน่นอน

๔. องค์วัตถุ (instrumental and symbolic objects) ได้แก่ วัตถุต่างๆ ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น เป็นสิ่งที่สามารถจับต้องได้ รวมทั้งสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์

^{๓๘} วิเชียร รักการ, วัฒนธรรมและพฤติกรรมไทย. (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๓๑-๓๒.

องค์ประกอบของวัฒนธรรมจึงพอสรุปได้ว่ามี ๒ แบบ คือ ชนิดที่ไม่มีรูปแบบ และเนื้อหาที่ชัดเจน เรียกว่า “นามธรรม” ชนิดที่มีรูปแบบ และเนื้อหาที่แน่นอนชัดเจน เรียกว่า “รูปธรรม”

ทั้งนี้ จุมพล หนีมพานิช กล่าวว่า วัฒนธรรมประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

๑. วัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคม
๒. วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาโดยกำเนิด และไม่ใช่สิ่งที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรม นิสัย และความสามารถต่างๆของมนุษย์ ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเรียนรู้
๓. วัฒนธรรมแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน มีความเหมาะสมถูกต้องตาม

สภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม

๔. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มักจะเป็น

ไปได้ ๒ วิธีได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในวัฒนธรรมเอง เช่น การประดิษฐ์คิดค้น และความเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก เช่น การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่น เป็นการลอกเลียนแบบแผนวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมอื่นมาใช้

๕. วัฒนธรรมเป็นผลรวมของหลายๆอย่าง วัฒนธรรมของสังคมหนึ่งเป็นผลรวมของแบบหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของหลายๆ อย่างเข้าด้วยกัน ซึ่งส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมแต่ละแขนง แต่ละสาขาเหล่านี้ ได้รวมกันเป็นวัฒนธรรมที่สมบูรณ์แบบของแต่ละสังคม และถ้าวัฒนธรรมหรือแบบแผนหรือกฎเกณฑ์และวิธีการดังกล่าว สมาชิกในสังคมถือเป็นแบบเดียวกันเรียกวัฒนธรรมนั้นว่า วัฒนธรรมใหญ่ หรือวัฒนธรรมรวม (Total Culture) และถ้าวัฒนธรรมใหญ่หรือวัฒนธรรมรวมของสังคม มีแบบคล้ายกันและมีแดนติดต่อกันต่อเนื่องเรียกว่าวัฒนธรรมแดน (Culture area) วัฒนธรรมรวมหรือวัฒนธรรมใหญ่ยังแปลงเป็นวัฒนธรรมรองหรือวัฒนธรรมย่อยซึ่งมีลักษณะคล้ายวัฒนธรรมใหญ่แต่ต่างกันในระยะละเอียดปลีกย่อย^{๓๙}

๒.๒.๕ กระบวนการ/วิธีการ

ปัจจัยวัฒนธรรมว่าเป็นเครื่องผูกพันบุคคลในกลุ่มไว้ด้วยกัน บุคคลจะเรียนรู้วัฒนธรรมของตนเองภายใต้กระบวนการทาง สังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งกำหนดความต้องการและพฤติกรรมของบุคคล นอกจากนี้ในแต่ละวัฒนธรรมยังประกอบไปด้วยวัฒนธรรมกลุ่มย่อย หรือชนบทรวมเนียน ประเพณีที่เป็นที่ยึดถือปฏิบัติกันในคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งและยังเกี่ยวข้องไปถึงชั้น ทางสังคมภายในสังคมนั้น ๆ อีกด้วย ปัจจัยวัฒนธรรมนั้นสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑) วัฒนธรรมพื้นฐานเป็นสิ่งกำหนดความต้องการและพฤติกรรมของบุคคล บุคคลจะได้รับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากสังคมรอบข้างตั้งแต่วัยเยาว์ และจะมีส่วนทำให้เกิดค่านิยมต่าง ๆ ตลอดจนความต้องการในสินค้าต่าง ๆ แตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม ตัวอย่าง เช่นของ

^{๓๙} จุมพล หนีมพานิช, สังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๑.

ลูกสมชาชาวไทยต้องการกระเบื้องไปใช้ในการมุงหลังคบบ้านที่สร้างใหม่ ในขณะที่นายนิเซาชาวอาฟริกา เห็นกระเบื้องมุงหลังคาแล้วไม่รู้จักว่าจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างไร เป็นต้น^{๔๐}

๒) ในแต่ละวัฒนธรรมจะมีวัฒนธรรมกลุ่มย่อยซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน วัฒนธรรมย่อยจะแตกต่างกันตาม ชนชาติ ศาสนา และพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมย่อยเป็นปัจจัยสำคัญในการแบ่งกลุ่มตลาดเป้าหมาย และนักการตลาดมักออกแบบสินค้าและโปรแกรมการตลาดให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น ในประเทศไทยก็มีกลุ่มวัฒนธรรมย่อยที่เป็นคนในประเทศที่เชื้อชาติที่ต่างกัน ไทย จีน อิสลาม ฯลฯ แต่ละเชื้อชาติจะมีกิจกรรม รสนิยม ความชอบ การบริโภค และการแต่งกายที่แตกต่างกัน หรือวัฒนธรรมกลุ่มย่อยของคนไทยในภาคต่างๆ จะมีลักษณะการรับประทานอาหารที่แตกต่างกัน นักการตลาดอาจนำเสนอสินค้าที่จับกลุ่มตลาดตามวัฒนธรรมย่อยเช่น สินค้าบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปรสข้าวซอย จับกลุ่มตลาดที่นิยมอาหารชาวนเหนือ เป็นต้น^{๔๑}

๒.๒.๖ การประยุกต์ใช้

การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมวัฒนธรรมมีความหลากหลายซึ่งอาจจะเป็นวัฒนธรรมด้านนามธรรม เช่น ความเชื่อ อุดมคติ ค่านิยม หรืออาจเป็นวัฒนธรรมทางรูปธรรมหรือทางวัตถุ เช่น ตึก วัดอาคารต่างๆ ดังนั้นวัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ขึ้นมาโดยมนุษย์เพื่อสมาชิกทั้งหมดสามารถดำรงชีวิตรวม กันได้อย่างดุลยภาพระหว่างมนุษย์ด้วยกันและระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติ^{๔๒}

วัฒนธรรมเป็นรากฐานของความมั่นคงของชาติเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติเป็นตัวกำหนด รูปแบบของสถาบันซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปในสังคม เป็นสิ่งที่ควบคุมสังคมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้ แก่สังคม เพราะในวัฒนธรรมจะมีทั้งความศรัทธา ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน ดังนั้นวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนด พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงไป ตามยุคสมัย

^{๔๐} ปัจจัยด้านวัฒนธรรม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.stou.ac.th> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๔๑} วัฒนธรรมและบุคลิกภาพ[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.satit.up.ac.th> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๔๒} ประเวศ วะสี, การพัฒนามนุษย์ตามแนวทางมนุษยนิยม, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิหมอชาวบ้าน, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔.

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

๒.๓.๑ ที่มาของแนวคิด

ความรู้มีความสำคัญต่อชีวิตซึ่งช่วยให้ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ การดำเนินชีวิตจึงราบรื่น มีความเสี่ยงน้อยที่สุด ความรู้ยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร กล่าวคือช่วยให้องค์กรได้เปรียบในเชิงการแข่งขันกับคู่แข่ง ความรู้ได้มาจากการเรียนรู้และเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดคนมาจากอดีตสู่คนรุ่นปัจจุบันแต่ความรู้บางอย่างอยู่ในตัวบุคคลโดยไม่มีกระบวนการบันทึกเก็บไว้ ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลนี้จึงสูญหายไปได้ง่าย ดังนั้นการจัดการความรู้ (Knowledge Management) จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อคนทุกคนในสังคม^{๔๓}

๒.๓.๒ ความหมาย

การจัดการความรู้ (Knowledge Management-KM) หมายถึง การจัดการที่มีกระบวนการและเป็นระบบตั้งแต่การประมวลผลข้อมูล (Data) สารสนเทศ (Information) ความคิด (Knowledge) ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคล เพื่อสร้างความรู้ (Knowledge) และจะต้องมีการจัดเก็บในลักษณะที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางที่สะดวก เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้งานทำให้เกิดการโอนถ่ายความรู้และมีการแพร่กระจายไหลเวียนไปทั้งองค์กร^{๔๔}

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการที่ช่วยรวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์และกำหนดประเด็น รวมไปถึง การเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีประโยชน์และมีความจำเป็นต่อการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้าขององค์กร^{๔๕}

ความรู้ (อังกฤษ: Knowledge) คือความเข้าใจในเรื่องบางเรื่อง หรือสิ่งบางสิ่ง ซึ่งอาจจะรวมไปถึงความสามารถในการนำสิ่งนั้นไปใช้เพื่อเป้าหมายบางประการ ความสามารถในการรู้บางอย่างนี้เป็นสิ่งสนใจหลักของ

วิชาปรัชญา (ที่หลายครั้งก็เป็นเรื่องที่มีการโต้เถียงอย่างมาก) และมีสาขาที่ศึกษาด้านนี้โดยเฉพาะเรียกว่าญาณวิทยา (epistemology) ความรู้ในทางปฏิบัติมักเป็นสิ่งที่ทราบกันในกลุ่มคน และในความหมายนี้เองที่ความรู้นั้นถูกปรับเปลี่ยนและจัดการในหลาย ๆ แบบ^{๔๖}

^{๔๓} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิยะฉัตรจารุธีรคันต์, “วิธีการจัดการความรู้ในภาคอุตสาหกรรมกรณีศึกษา นิคมอุตสาหกรรมทั่วประเทศไทย”, วิจัย, (ทุนวิจัยมหาวิทยาลัยรามคำแหง : มหาวิทยาลัยรามคำแหง”, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

^{๔๔} กองพัฒนาคุณภาพมหาวิทยาลัยมหิดล, “การจัดการความรู้ของหน่วยงานในมหาวิทยาลัยมหิดล”, วิจัย (กองพัฒนาคุณภาพมหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๕๒), หน้า ๔.

^{๔๕} แนวคิดการจัดการความรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.stou.ac.th/study> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๔๖} ความรู้ Knowledge [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

๒.๓.๓ หลักการสำคัญ

การจัดการความรู้ (KM) เป็นกระบวนการ (Process) ที่ดำเนินการร่วมกันโดยผู้ปฏิบัติงานในองค์กร หรือหน่วยงานย่อยขององค์กรเพื่อสร้าง และใช้ความรู้ในการทำงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้นกว่าเดิม การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่อง เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป้าหมาย คือ การพัฒนางาน และพัฒนาคน โดยมีความรู้เป็นเครื่องมือ มีกระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ^{๔๗}

ความรู้เป็นการใช้สารสนเทศเป็นฐานในการสร้างให้เกิดการคิด และตัดสินใจ ความรู้ (knowledge) เป็นผลที่ได้จากการเรียนรู้ เกิดจากความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ เป็นความสามารถในการระลึกรู้ในสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว ความรู้ที่แต่ละบุคคลมี คือ ความรู้รอบตัว และความรู้ในแต่ละสาขาวิชาชีพความรู้ที่องค์กรสร้างขึ้น หรือต้องการใช้ในการพัฒนาองค์กรให้ดียิ่งขึ้น คือ ความรู้ใหม่ซึ่งจำเป็นต้องมีวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของคนให้เพิ่มพูนอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสวงหาความรู้โดยการอ่าน และการคิด^{๔๘}

๒.๓.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

ประเภทและองค์ประกอบความรู้จากการศึกษา อาจแบ่งได้ ๒ ประเภทคือ

๑. ความรู้เด่นชัด (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในรูปแบบที่เป็นเอกสาร ได้แก่ ตำราวิชาการ เอกสารคู่มือปฏิบัติงาน

๒. ความรู้ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่แฝงในตัวคน เป็นประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนานจากประสบการณ์ของการทำงาน อยู่ในลักษณะที่เรียกว่า ภูมิปัญญา

ซึ่งหากองค์กรมีการจัดการความรู้ ก็จะทำให้ ความรู้เผยแพร่อย่างกว้างขวาง สามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากมายในทุกวงการ^{๔๙}

ความรู้สามารถแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้สองประเภท คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้แฝงเร้น หรือความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ความรู้ชัดแจ้งคือความรู้ที่เขียนอธิบายออกมาเป็นตัวอักษร เช่น คู่มือปฏิบัติงาน หนังสือ ตำรา ฯลฯ ส่วนความรู้แฝงเร้นคือความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ไม่ได้ถอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร หรือบางครั้งก็ไม่สามารถถอดเป็นลายลักษณ์อักษรได้ ความรู้ที่สำคัญส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นความรู้แฝงเร้น อยู่ในคนทำงาน และ

^{๔๗} การจัดการความรู้ (KM) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.handson.rmutt.ac.th> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๔๘} การจัดการความรู้ (KM) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.handson.rmutt.ac.th> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๔๙} การจัดการความรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.rtna.ac.th/>[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่อง จึงต้องอาศัยกลไกแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้คนได้พบกัน สร้างความไว้วางใจกัน และถ่ายทอดความรู้ระหว่างกันและกัน^{๕๐}

ความรู้สามารถแบ่งออกได้สองประเภท คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และ ความรู้แฝงเร้น หรือความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ความรู้ชัดแจ้งเป็น

ความรู้ที่ถูกบรรยายออกมาเป็นตัวอักษร เช่น คู่มือปฏิบัติงาน หนังสือ วารสาร เป็นต้น ส่วนความรู้แฝงเร้นเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล ส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นความรู้ที่แฝง

เร้นอาจอยู่ในในบุคคลที่ทำงานในองค์กรหรือแผนกต่าง ๆ ประชาชนชาวบ้าน และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะในแต่ละด้าน จึงต้องอาศัยกลไกแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งก็คือ การจัดการความรู้

๑. ความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่จัดการรวบรวมได้ง่าย มีการจัดระบบและถ่ายโอนโดยใช้วิธีการทางดิจิทัล มีลักษณะเป็นวัตถุติบ (Objective) เป็นแนวคิดและ ทฤษฎี สามารถแปลงเป็นรหัสในการถ่ายทอดโดยวิธีการที่เป็นทางการ เช่น นโยบายขององค์กร แนวคิดวิธีการในการทำงาน เป็นต้น

๒. ความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ไม่สามารถอธิบายโดยใช้เป็น คำพูดได้ เป็นความรู้ที่มีรากฐานมาจากการกระทำและประสบการณ์ในวิถีการดำรงชีวิต อาจมี ลักษณะเป็นความเชื่อ ทักษะ เช่น ทักษะในการประกอบอาชีพ ทักษะในการจักรสาน เป็นต้น ความรู้ แบบฝังลึกต้องการการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญ มีลักษณะเป็นเรื่องเฉพาะส่วนบุคคล เช่น วัฒนธรรมองค์กร ทักษะ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในเรื่องต่างๆ เป็นต้น^{๕๑}

ทั้งนี้องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ ผู้สอน

ผู้สอน จำเป็นจะต้องศึกษาจากข้อมูลหลายประการ เพื่อนำมาช่วยเสริมสร้างการจัดการ เรียนรู้ของตน และการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ไม่ว่าระดับใด จะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการดังต่อไปนี้

ผู้เรียน

บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน บรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน

ผู้เรียน ธรรมชาติของผู้เรียนเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก เกี่ยวกับ ความสามารถของสมอง ความถนัด ความสนใจ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และจิตใจ ความ ต้องการพื้นฐานหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศักยภาพผู้เรียน^{๕๒}

^{๕๐} ประเภทของความรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.udru.ac.th/kmudru/index2.html> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๕๑} แนวคิดการจัดการความรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.stou.ac.th/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๕๒} การจัดการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.kansuksa.com/8/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

๒.๓.๕ กระบวนการ/วิธีการ

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เกิดพัฒนาการของความรู้หรือการจัดการความรู้ที่จะเกิดขึ้นภายในองค์กร มีทั้งหมด ๗ ขั้นตอน คือ

๑. การบ่งชี้ความรู้ เป็นการพิจารณาว่าจะทำอย่างไรให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย โดยจะคัดเลือกว่าจะใช้เครื่องมืออะไร และขณะนี้เรามีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร โดยอาจจะพิจารณาว่าองค์กรมีวิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมายคืออะไร

๒. การสร้างและแสวงหาความรู้ ซึ่งสามารถทำได้หลายทาง เช่น การสร้างความรู้ใหม่ แสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว

๓. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ เป็นการวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อการเรียกใช้งานได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องในอนาคต

๔. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ เช่น การปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน และปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์และเหมาะสม

๕. การเข้าถึงความรู้ เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้เข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก โดยการใช้พอร์ทัลระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ(IT) หรือการประชาสัมพันธ์บน Web board

๖. การจัดการความรู้ในองค์กรการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ทำได้หลายวิธีการซึ่งจะแบ่งได้สองกรณีได้แก่ Explicit Knowledge อาจจะจัดทำเป็นเอกสาร ฐานความรู้ และเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ หรือ Tacit Knowledge จัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพ และนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว และเวทีการแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

๗. การเรียนรู้ ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น การเรียนรู้จากสร้างองค์ความรู้ การนำความรู้ไปใช้ให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ และนำความรู้ที่ได้ไปหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง^{๕๓}

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหากระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการกระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนพัฒนาเพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจใน

^{๕๓} กองพัฒนาคุณภาพมหาวิทยาลัยมหิดล, “การจัดการความรู้ของหน่วยงานในมหาวิทยาลัยมหิดล”, วิจัย (กองพัฒนาคุณภาพ:มหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๕๒), หน้า ๘-๑๐.

กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕๔

๒.๓.๖ การประยุกต์ใช้

การจัดการเรียนรู้จึงเป็นการจัดการบรรยากาศ จัดกิจกรรม จัดสื่อ จัดสถานการณ์ ฯลฯ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ ครูจึงมีความจำเป็นที่จะต้องรู้จักผู้เรียนครอบคลุมอย่างรอบด้าน และสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปเป็นพื้นฐานการออกแบบหรือวางแผนการเรียนรู้ได้ สอดคล้องกับผู้เรียน สำหรับในการจัดกิจกรรมหรือออกแบบการเรียนรู้ อาจทำได้หลายวิธีการและหลายเทคนิค แต่มีข้อควรคำนึงว่า ในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง แต่ละเรื่อง ได้เปิดโอกาสให้กับผู้เรียนในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่

๑. เปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้เลือกหรือตัดสินใจในเนื้อหาสาระที่สนใจ เป็นประโยชน์ต่อตัว ผู้เรียนหรือไม่

๒.. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ โดยได้คิด ได้รวบรวมความรู้ และลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองหรือไม่ แนวคิดในการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมและสามารถนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติได้ ดังนี้

๒.๑ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (physical participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อช่วยให้ประสาทการเรียนรู้ของผู้เรียนตื่นตัว พร้อมที่จะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้น การรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ ถ้าผู้เรียนอยู่ในสภาพที่ไม่พร้อม แม้จะมีการให้ความรู้ที่ดีๆ ผู้เรียนก็ไม่สามารถรับได้ ดังจะเห็นได้ว่า ถ้าปล่อยให้ผู้เรียนนั่งนานๆ ในไม่ช้าผู้เรียนก็จะหลับหรือคิดเรื่องอื่นๆ แต่ถ้าให้มีการเคลื่อนไหวทางกายบ้างก็จะทำให้ประสาทการเรียนรู้ของผู้เรียนตื่นตัวและพร้อมที่จะรับและเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ดี ดังนั้น กิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน จึงควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสมกับวัยและระดับความสนใจของผู้เรียน

๒.๒ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา (intellectual participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา ต้องเป็นกิจกรรมที่ท้าทายความคิดของผู้เรียน สามารถกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้เกิดการเคลื่อนไหว ต้องเป็นเรื่องที่ไม่ยากหรือง่ายเกินไปทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกที่จะคิด

๒.๓ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม (social participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ มนุษย์ต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับผู้อื่น และสภาพแวดล้อมต่างๆ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านสังคม

๕๔การจัดการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thanchivaschool.net>[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

๒.๔ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์ (emotional participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้นั้นเกิดความหมายต่อตนเองโดยกิจกรรมดังกล่าวควรเกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรง โดยปกติการมีส่วนร่วมทางอารมณ์นี้มักเกิดขึ้นพร้อมกับการกระทำอื่นๆ อยู่แล้ว เช่น กิจกรรมทางกาย สติปัญญา และสังคม ทุกครั้งที่ครูให้ผู้เรียนเคลื่อนที่ เปลี่ยนอิริยาบถ เปลี่ยนกิจกรรม ผู้เรียนจะเกิดอารมณ์ ความรู้สึกตามมาด้วยเสมอ อาจเป็นความพอใจ ไม่พอใจ หรือเฉย ๆ

จากแนวคิดที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นที่มาของการนำเสนอชื่อ “CIPPA” ซึ่งระบุองค์ประกอบสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ

C มาจากคำว่า Construct หมายถึง การสร้างความรู้ตามแนวคิดของทฤษฎีการสรรค์สร้างความรู้ (Constructivism) โดยครูสร้างกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา

I มาจากคำว่า Interaction หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลและแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม

P มาจากคำว่า Physical Participation หมายถึง การให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เคลื่อนไหวร่างกายโดยการทำกิจกรรมในลักษณะต่างๆ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางกาย

P มาจากคำว่า Process Learning หมายถึง การเรียนรู้กระบวนการต่างๆ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการต่างๆ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการพัฒนาตนเอง เป็นต้น การเรียนรู้กระบวนการเป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกับการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่างๆ และการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเป็นการช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านสติปัญญาอีกด้วย

A มาจากคำว่า Application หมายถึง การนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งจะช่วยให้

ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความหมาย

การระบุงค์ประกอบสำคัญในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อช่วยผู้เรียนได้แสดงบทบาทต่างๆ อันเป็นการแสดงความสำคัญของผู้เรียน เป็นตัวอักษรย่อ “CIPPA” นี้เพื่อให้ง่ายที่จะจำและนำไปใช้เป็นหลักในการปฏิบัติได้โดยสะดวก การจัดการเรียนการสอนทั่วไป ครูสามารถออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตามแนวทาง ต่อไปนี้

๑. การจัดกิจกรรมเอื้ออำนวยให้เกิดการสร้างความรู้ (Construct) จากความคิดพื้นฐานที่เชื่อว่า ในสมองของผู้เรียนมิได้มีแต่ความว่างเปล่า แต่ทุกคนมีประสบการณ์เดิมของตนเอง เมื่อได้รับประสบการณ์ใหม่ สมองจะพยายามปรับข้อมูลเดิมที่มีอยู่โดยการต่อเติมเข้าไปในกรณีที่มีข้อมูลเดิมและข้อมูลใหม่ไม่มีความขัดแย้งกัน แต่ถ้าขัดแย้งกันก็จะปรับโครงสร้างของข้อมูลเดิมเพื่อให้สามารถรับข้อมูลใหม่ได้ ซึ่งอาจทำให้โครงสร้างของข้อมูลเดิมเปลี่ยนแปลงไป และถ้าผู้เรียนได้

มีโอกาสแสดงความรู้ที่สร้างได้นั้นออกมาด้วยคำพูดของตนเอง การสร้างความรู้นั้นก็สมบูรณ์ ดังนั้น ถ้าครูสามารถออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำตามแนวความคิดนี้ ผู้เรียนก็จะสามารถสร้างความรู้ได้ พฤติกรรมที่ครูควรออกแบบในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน มีดังนี้

๑.๑ ให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้เดิม

๑.๒ ให้ผู้เรียนได้รับ /แสวงหา/รวบรวมข้อมูล/ประสบการณ์ต่างๆ

๑.๓ ให้ผู้เรียนได้ศึกษาข้อมูล ทำความเข้าใจ และสร้างความหมายข้อมูล/ประสบการณ์ต่างๆ โดยใช้กระบวนการคิดและกระบวนการอื่นๆที่จำเป็น

๑.๔ ให้ผู้เรียนได้สรุปจัดระเบียบ/โครงสร้างความรู้

๑.๕ ให้ผู้เรียนได้แสดงออกในสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ

ในกิจกรรมการเรียนการสอนทั่วไป ครูสามารถออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องตามลำดับขั้นตอนต่างๆในขณะที่ให้ความรู้ โดยเปลี่ยนบทบาทจากที่เคยบอกความรู้โดยตรง ให้ผู้เรียนบันทึกหรือคัดลอกเป็นการใช้คำสั่งและคำถามดำเนินกิจกรรม ให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำเพื่อสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยครูเตรียมสื่อการสอนที่เป็นตัวอย่างเครื่องมือหรือการปฏิบัติงานในลักษณะต่างๆ เป็นข้อมูลหรือประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เข้าใจ ครูอาจชี้แนะข้อมูลที่ควรสังเกตและวิธีการจัดระบบระเบียบโครงสร้างความรู้ให้ เช่น สอนให้เขียนโครงสร้างความรู้เป็นแผนผังที่ตนเองเข้าใจ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เรื่องใด เช่น ให้อธิบายแผนผังความคิดที่ตนเองเขียนขึ้นตามความเข้าใจ หรือให้เล่าถึงสิ่งที่เรียนรู้โดยครูใช้คำถามหรือคำสั่งเป็นสื่อ และมีการเสริมแรงอย่างเหมาะสมในภายหลังก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจ เกิดความสนุก และต้องการเรียนรู้อีก

๒. การจัดกิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) คือ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้กระทำการสิ่งต่างๆ หรือการกระทำบางสิ่งบางอย่าง ดังต่อไปนี้

๒.๑ ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ ได้แก่ การพูดคุยอภิปรายกับเพื่อน กับครู หรือผู้เกี่ยวข้องกับการทำงาน ผู้ที่สามารถให้ข้อมูลบางอย่างที่ผู้เรียนต้องการได้

๒.๒ ให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น กำหนดให้ผู้เรียนสำรวจอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าในบริเวณโรงเรียน

๒.๓ ให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น กำหนดให้ผู้เรียนสังเกต

๓. การจัดกิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย (Physical Participation) คือ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวอวัยวะหรือกล้ามเนื้อต่างๆ เป็นระยะๆ ตามความเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความสนใจของผู้เรียน โดยกล้ามเนื้อที่เคลื่อนไหวอาจเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

๓.๑ กล้ามเนื้อมัดย่อย เช่น การพิมพ์ดีด ร้อยมาลัย พับกระดาษ วาดรูป เย็บผ้า ใช้ไขควง เขียนแบบ เรียงตัวหนังสือ ปฏิบัติการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์

๓.๒ กล้ามเนื้อมัดใหญ่ เช่น กิจกรรมย้ายกลุ่ม ย้ายเก้าอี้ จัดโต๊ะ หุบลโหะ ตอกตะปู ยกของ ก่ออิฐ ฉาบปูน ขุดดิน ฯลฯ

๔. การจัดกิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการ คือ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการกลุ่ม

กระบวนการศึกษาด้วยตนเอง กระบวนการจัดการ กระบวนการแก้ปัญหาและตัดสินใจ กระบวนการทำงาน กระบวนการอื่นๆ โดยครูจัดกิจกรรม สถานการณ์ หรือกำหนดให้ผู้เรียนหาข้อมูลหรือความรู้ โดยใช้กระบวนการดังกล่าวเป็นเครื่องมือ

ผลของการเรียนรู้ นอกจากผู้เรียนจะได้รับรู้ข้อมูลที่ต้องการแล้วยังมีความรู้เกี่ยวกับการใช้กระบวนการเหล่านี้ เพื่อหาข้อมูลหรือความรู้อื่นๆ ได้ด้วยตนเองในโอกาสอื่นๆ เปรียบเหมือนการให้เครื่องมือในการจับปลากับชาวประมงแทนที่จะเอาปลามาให้ เมื่อชาวประมงมีเครื่องมือจับปลาแล้ว ย่อมหาปลามากินเองได้ หรือวางแผนจัดสรรเวลาของการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือได้ลงมือแก้ไขงานบางอย่างในขณะลงมือปฏิบัติงาน ซึ่งต้องใช้ในการพิจารณาข้อมูลรอบด้านเพื่อใช้ในการตัดสินใจ ข้อสำคัญคือ ครูจะต้องช่วยให้ผู้เรียนได้สรุปขั้นตอนในการทำงาน ผู้เรียนต้องบอกได้ว่า การทำงานนี้เสร็จได้ เขาใช้ขั้นตอนและวิธีการใดบ้าง แต่ละขั้นตอนมีปัญหาและอุปสรรคใด เขาใช้วิธีการใดแก้ปัญหา และได้ผลของการปฏิบัติออกมาอย่างไร พอใจหรือไม่ ถ้ามีการทำงานอย่างนี้อีกในครั้งต่อไปเขาจะปฏิบัติอย่างไร

อีกประเด็นหนึ่งคือ การใช้กระบวนการกลุ่มในการทำงาน ต้องแบ่งหน้าที่การทำงาน สมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมทำให้งานชิ้นนั้นสำเร็จ มิใช่ให้ผู้เรียนมานั่งรวมกลุ่มกันแต่ทำงานแบบต่างคนต่างทำ เพราะผู้เรียนจะได้มีโอกาสสู้รบทางของตนเองในการทำงานร่วมกับคนอื่น ตลอดจนรู้วิธีการจัดระบบระเบียบการทำงานในกลุ่มเพื่อให้งานกลุ่มบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายต่อไป ก็จะสามารถใช้กระบวนการกลุ่มนี้ในการทำงานกับคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมที่ผู้เรียนเป็นสมาชิกอยู่ได้

๕. การจัดกิจกรรมที่เอื้ออำนวยให้เกิดการประยุกต์ใช้ความรู้ (Application) คือ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้กระทำสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

๕.๑ ได้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆ ที่หลากหลาย หรือ

๕.๒ ได้ฝึกฝนพฤติกรรมการเรียนรู้จนเกิดความชำนาญ

โดยครูจัดสถานการณ์ แบบฝึกหัด หรือโจทย์ปัญหาให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ เพื่อให้เกิดความมั่นใจและความชำนาญในการที่จะนำเอาความรู้ที่นำมาใช้เป็นประจำในชีวิตจริง

การจัดกิจกรรมในขั้นตอนนี้เป็นประเด็นที่มีความสำคัญแต่กลับเป็นจุดอ่อนของการจัดการเรียนการสอนของไทยทุกระดับ เพราะมีการปฏิบัติหรือมีพฤติกรรมนำความรู้ ความเข้าใจที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ เนื่องจากในการเรียนการสอนผู้เรียนยังขาดการฝึกฝนการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้^{๕๕}

^{๕๕} แนวคิดการเรียนรู้[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/julalaxmowee/>
[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

๒.๔ ทฤษฎีการขัดเกลาทงสังคม

๒.๔.๑ ที่มาของแนวคิด

การขัดเกลาทงสังคม (Religious Socialization) เป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนเพื่อปลูกฝังให้สมาชิกได้รับเอาบรรทัดฐานทางสังคมต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดไว้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การขัดเกลาทงสังคมเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลที่บุคคลยินยอมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนไปตามบรรทัดฐานของสังคมที่สังกัด หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าการขัดเกลาทงสังคมเป็นการเรียนรู้ในเรื่องการปฏิบัติตนเมื่อปะทะสังสรรค์ทางสังคมกับบุคคลอื่นนั่นเอง เป็นกระบวนการที่ช่วยให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนด ทำให้ดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข การขัดเกลาทงสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องประสบตลอดชีวิต เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องได้รับการขัดเกลาทงสังคมเพื่อความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การขัดเกลาทงสังคมเป็นวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับชีวิตของกลุ่มหรือสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอีกด้วย^{๕๖}

๒.๔.๒ ความหมาย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของการขัดเกลาทงสังคม ที่นักการศึกษาทั้งไทยและต่างประเทศได้ให้คำนิยามไว้แตกต่างกันไปตามลำดับ ดังนี้

งามพิศ สัตย์สงวน ให้ความหมายว่า “การขัดเกลาทงสังคมเป็นผลของการกระทำที่ซับซ้อนระหว่างศักยภาพที่จะเรียนรู้ของมนุษย์ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนอื่น ๆ และปรับตัวเข้ากับกฎเกณฑ์ข้อบังคับของระบบวัฒนธรรมที่เฉพาะ”^{๕๗}

จำนง อติวัฒนสิทธิ์ ให้ความหมายไว้สองความหมาย ว่า “การขัดเกลาทงสังคมหมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์เรียนรู้วัฒนธรรม และสามารถปฏิบัติตัวให้เข้ากับสังคมได้ถูกต้อง” และ “การขัดเกลาทงสังคม หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพ สังคมแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน มนุษย์ในแต่ละสังคมจึงมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน”^{๕๘}

คลังปัญญาไทย ให้ความหมาย ว่า การขัดเกลาทงสังคมคือ กระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนโดยตรงหรือโดยอ้อมให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ ความประพฤติ และค่านิยมต่าง ๆ ที่กลุ่มได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติ

^{๕๖}สนธยา พลศรี, หลักสังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๑.

^{๕๗}งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๘), หน้า ๗๐.

^{๕๘}จำนง อติวัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๔๓.

และความสัมพันธ์ของสมาชิกของสังคมนั้น ซึ่งสมาชิกของสังคมจะต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมตลอดชีวิต^{๕๙}

ณรงค์ เส็งประชา ให้ความหมาย ว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการปลูกฝังบรรทัดฐานของกลุ่มให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ทั้งนี้เพื่อให้เขาสามารถอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี^{๖๐}

ปฟาณี ฐิติวัฒนา ให้ความหมาย ว่า การขัดเกลาทางสังคม คือ กระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนโดยตรงหรือโดยอ้อม ให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้ และรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ ความประพฤติ และค่านิยมต่าง ๆ ที่กลุ่มได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติ และความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม^{๖๑}

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า การขัดเกลาทางสังคมโดยสรุปว่าเป็นกระบวนการซึ่งมนุษย์ได้เรียนรู้การเป็นสมาชิกของสังคมหรือกลุ่ม โดยการรับเอาบรรทัดฐาน และค่านิยมของสังคมมาเป็นของตน และเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามบทบาทหรือหน้าที่ทางสังคมของตน^{๖๒}

พจนานุกรมทางสังคมวิทยาของมหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด ได้ให้ความหมายของการขัดเกลาทางสังคมไว้ว่า กระบวนการที่คนเราเรียนรู้เพื่อจะเป็นสมาชิกของสังคมทั้งในแง่การปรับตัวเข้าสู่ปทัฏฐาน (norms) และค่านิยม (values) ของสังคม และการปฏิบัติตามบทบาทในสังคม^{๖๓}

พิทยา สายหู ให้ความหมาย ว่า การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอน โดยตรงหรือทางอ้อม ให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้และรับเอาระเบียบวิธี กฎเกณฑ์ความประพฤติและคุณค่าต่าง ๆ ที่กลุ่มนั้นได้กำหนดไว้เป็นระเบียบของความประพฤติและความสัมพันธ์ของสมาชิกสังคมนั้น^{๖๔}

พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ ให้ความหมาย ว่า การขัดเกลาทางสังคมไว้ว่า ในแต่ละกลุ่มแต่ละหน่วยที่มนุษย์เราเป็นสมาชิกอยู่ ย่อมมีกฎเกณฑ์ให้ปฏิบัติตามเพื่อให้กลุ่มนั้นมั่นคงอยู่ได้โดยราบรื่น บุคคลจึงต้องเรียนรู้ที่จะประพฤติปฏิบัติในทางที่สังคมยอมรับ ซึ่งการเรียนรู้นี้เริ่มต้นตั้งแต่บุคคลคลอดออกมาเป็นสมาชิกของสังคมนั้น ๆ การเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ ใน

^{๕๙} คลังปัญญาไทย. การขัดเกลาทางสังคม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.panyathai.or.th> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๖๐} ณรงค์ เส็งประชา, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พัทธอักษร, ๒๕๓๗), หน้า ๔๕.

^{๖๑} ปฟาณี ฐิติวัฒนา, สาเหตุและผลของความเครียดในบทบาทของครูผู้สอนวิชาทางสังคมศาสตร์ในวิทยาลัยครู, (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๓), หน้า ๘๔.

^{๖๒} ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๙ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ ๓ (ฉบับปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒๕.

^{๖๓} Etim E. Okon, Religion as instrument of socialization and social control, University of Calabar อ้างใน European Scientific Journal Movember edition vol.8 No.26, page 136.

^{๖๔} พิทยา สายหู, กลไกของสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

สังคมจะทำให้บุคคลมองเห็นเส้นทางที่จะปฏิบัติตัวให้เป็นไปตามกลุ่มของตนคาดหวังไว้ ทั้งนี้คำที่ใช้ในการอธิบายคำว่า การอบรมขัดเกลา นิยมใช้คำว่า สังคมประกิต หรือ การเรียนรู้ระเบียบสังคมกันเป็นส่วนใหญ่เพื่อการรับรู้และเข้าใจที่เหมือนกันในการเรียนรู้ตลอดชีวิต^{๖๕}

ศิริรัตน์ แอดสกูล ให้ความหมาย ว่า การขัดเกลาทางสังคมไว้ว่า เป็นการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และเพื่อเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของคนให้เป็นไปตามที่ต้องการของสังคม ตลอดจนเป็นการสร้างความเป็นตัวตนให้กับตนเองเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม^{๖๖}

สุขุม ศรีบุรินทร์ ให้ความหมาย ว่า “การขัดเกลาทางสังคม คือ กระบวนการหล่อหลอม ทางวัฒนธรรม ซึ่งปัจเจกชนเรียนรู้ความชำนาญพื้นฐาน ค่านิยม ความเชื่อ และแบบแผนพฤติกรรมของสังคม”^{๖๗}

สุพัตรา สุภาพ ให้ความหมาย ว่า “การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ ยอมรับ ค่านิยม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น เพื่อจะได้มีสถานภาพและปฏิบัติตามบทบาทต่าง ๆ ที่สังคมต้องการ”^{๖๘}

อุทัย หิรัญโต ให้ความหมาย ว่า “การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการปลูกฝังวัฒนธรรมให้บุคคลเป็นสมาชิกอย่างสมบูรณ์ของสังคม เป็นวิธีการช่วยให้มนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับสังคมและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เหมือนกับบุคคลอื่น”^{๖๙}

Broom and Selznick ให้ความหมายกระบวนการขัดเกลาทางสังคมไว้สองความหมาย ในมุมมองสังคม กระบวนการขัดเกลาทางสังคมนี้เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการทำให้บุคคลมีวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบ ส่วนในมุมมองของปัจเจกบุคคลนั้น กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนจากชีวอินทรีย์มาเป็นมนุษย์ที่ควบคุมพฤติกรรมตนเองได้และปฏิบัติตามค่านิยม อุดมคติ และระดับความทะเยอทะยาน^{๗๐}

^{๖๕}พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์, *จิตวิทยาสังคมร่วมสมัย*, (กรุงเทพมหานคร : สยามศึกษา, ๒๕๒๙), หน้า ๒๗.

^{๖๖}ศิริรัตน์ แอดสกูล, *สถาบันครอบครัว : พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๘๕.

^{๖๗}สุขุม ศรีบุรินทร์, *สังคมวิทยาเบื้องต้น*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๕), หน้า ๕๕.

^{๖๘}สุพัตรา สุภาพ, *ปัญหาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘.

^{๖๙}อุทัย หิรัญโต, *สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๔๓.

^{๗๐}Broom, L. and Selznick, P. 1958. *Sociology: A Text with Adapted Readings*. 2nd ed. New York: Harper and Row. 81

Charon, Joel M ให้ความหมาย ว่า “การขัดเกลาทางสังคม คือ กระบวนการ ซึ่งมีตัวแทนทางสังคม (ผู้ปกครอง, ครู, สื่อ, ผู้นำทางการปกครอง, ผู้นำทางศาสนา, และอื่นๆ) สั่งสอนแต่ละบุคคลในแนวทางของพวกเขาทั้งหลาย” ^{๗๑}

Elkin and Handel ให้ความหมาย ว่า “การขัดเกลาทางสังคม ว่า เป็น กระบวนการที่ได้เรียนรู้จากสังคมและการอยู่ร่วมกันของคนในกลุ่มเดียวกัน เพื่อรับทราบถึงระเบียบ ปฏิบัติและหน้าที่ของตนเองที่เหมาะสม” เช่นเดียวกับความคิดของ Popenoe^{๗๒} ได้ให้ความหมาย ของ socialization ไว้ว่า เป็นกระบวนการของคนในสังคมในการกระทำระหว่างกันทางสังคม การ ได้รับรูปแบบของบุคลิกภาพและการเรียนรู้การดำเนินวิถีชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ จากกลุ่มและสังคม และในความหมายของ Broom and Selznick^{๗๓} กล่าวว่า การอบรมให้รู้ระเบียบของสังคมเป็น สิ่งที่มีมนุษย์ต้องประสบตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ เป็นหลักในการปฏิบัติที่ทุกคนต้องเรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มนั้น ๆ วางไว้ เพื่อให้การมีความสัมพันธ์ต่อกันสามารถเกิดขึ้นได้ ฉะนั้นการอบรมให้รู้ระเบียบของสังคมจึงเป็นวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ทำให้บุคคลสามารถ ปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบ และเป็นกระบวนการที่มีอยู่ตลอดชีวิตซึ่งจะขาดเสียมิได้ ^{๗๔}

Elkin ให้ความหมาย ว่า “การขัดเกลาทางสังคมในฐานะที่เป็นกระบวนการที่เด็กจะได้ เรียนรู้วิถีชีวิตของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ เพื่อปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสม” ^{๗๕}

Green ให้ความหมาย ว่า “การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่เด็กจะได้รับ วัฒนธรรมและสร้างบุคลิกภาพกับความเป็นตัวของตัวเอง” ^{๗๖}

Hetherington and Parke ให้ความหมาย ว่า “การขัดเกลาทางสังคมคือ กระบวนการปรับมาตรฐาน ทักษะ แรงจูงใจ เจตคติ และพฤติกรรมของบุคคลให้สอดคล้องกับ บทบาทที่เหมาะสมและพึงปรารถนาของสังคมปัจจุบันและอนาคต” ^{๗๗}

Kerckhoff ให้ความหมาย ว่า “การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการแห่ง ปฏิสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกลักษณะและการแสดงออกของบุคคลอย่างต่อเนื่อง” ^{๗๘}

^{๗๑}Charon, Joel M. **Sociology: A concepts approach**.3rd ed. USA : A Division of Simon & Schuter. (1992 : p 78)

^{๗๒}อ้างอิงใน ศิริรัตน์ แอดสกุล, สถาบันครอบครัว : พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๘๕.

^{๗๓}อ้างอิงใน สุพัตรา สุภาพ, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๒๕.

^{๗๔}Elkin, Frederick and Handel, Gerald, **The Child and Society: the Process of Socialization**, (New York : The Random House, 1972), page 4.

^{๗๕} Elkin, F. 1989. **The Child and Society**. 5th ed. New York: Random House. 127

^{๗๖}Green, W. A. 1964. **Sociology: An Analysis of Life in Modern Society**. New York:McGraw-Hill. 127

^{๗๗}Hetherington, E. M. and Parke, R. D. 1978. **Child Psychology: A Contemporary Viewpoint**. Tokyo: McGraw-Hill. 412

^{๗๘} Kerckhoff, C. 1972. **Socialization and Social Class**. New Jersey: Prentice-Hall. 120

Landis, Judson R ให้ความหมาย ว่า “การขัดเกลาทางสังคม หมายถึงการเรียนรู้ในความคาดหวัง, นิสัย, ทักษะ, ค่านิยม, ความเชื่อ และข้อบังคับอื่นที่จำเป็นเพื่อให้เกิดผลในการเข้าร่วมกลุ่มในสังคม” ^{๗๙}

Mercer and Merton ให้ความหมาย ว่า “การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลมีการเรียนรู้และรับวัฒนธรรม ธรรมเนียมประเพณี บรรทัดฐานทางสังคม อุปนิสัย และคุณค่าของระบบสังคมที่ตนอยู่ไว้เป็นของตน และยอมทำตามกฎเกณฑ์ของสังคมในชีวิตประจำวันจนกลายเป็นนิสัย” ^{๘๐}

๒.๔.๓ หลักการสำคัญ

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทางสังคมและจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการเด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีความเป็นคนที่แท้จริง สามารถอยู่ร่วมกันได้และมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะเริ่มตั้งแต่วัยทารกเกิดมาในโลก ตัวแทนสำคัญที่ทำหน้าที่ในเรื่องนี้ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน มหาวิทยาลัย ศาสนา ตลอดจนสื่อมวลชนต่างๆ โดยตัวแทนเหล่านี้ จะทำให้บุคคลได้ทราบคุณค่าและอุดมคติที่สังคมยึดมั่นและได้เรียนรู้บรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ใช้อยู่ในสังคม ^{๘๑} ดังนั้นความสำคัญของการขัดเกลาทางสังคม จึงมีค่าสำคัญ ได้แก่

- ๑) เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน
- ๒) การถ่ายทอดวัฒนธรรม
- ๓) การปรับตัว
- ๔) ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง (self) ^{๘๒}

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการของสังคม ในอันที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลต้องปฏิบัติตามปทัสถาน (norms) ของสังคมที่มาของแนวคิดนี้เกิดจากการมองว่า การที่สังคมจะดำรงโครงสร้างของมันอยู่ได้ก็ด้วยการสรรหาบุคคลต่าง ๆ มาสวมบทบาทต่าง ๆ ในสังคมได้ , บุคลิกภาพ (personality) ของบุคคลและโครงสร้างทางสังคม (social structure) จึงเป็นระบบที่แยกต่างหากออกจากกัน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพส่วนบุคคลกับโครงสร้างทางสังคมจึงอาจมีหลายแนวทาง โดยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมร้อยให้สองระบบไปด้วยกันได้

^{๗๙}Landis, Judson R. *Sociology: Concepts and Characteristics*. 6th ed. USA : Wadsworth. (1986 : p 33)

^{๘๐}Mercer, Blaine E. and Merton, Robert K. 1958. *The Study of Society*. New York: Harcourt, Brace and World, Inc 479.

^{๘๑} การขัดเกลาทางสังคม[ออนไลน์]. แหล่งที่มา :<http://kirtaporn19.blogspot.com>[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๘๒}การขัดเกลาทางสังคม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.satit.up.ac.th/BBC07/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

ดังนั้น การขัดเกลาทางสังคมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคล และเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ ความขัดแย้ง และการเปลี่ยนแปลงของสังคม^{๘๓}

๒.๔.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

การขัดเกลาทางสังคม สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท ใหญ่ ๆ ที่สำคัญ คือ

๑) การอบรมโดยตรง (Direct Socialization) เป็นการอบรมในรูปที่ต้องการให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนอย่างถูกต้องตามที่กลุ่มในสังคมได้กำหนดไว้ ซึ่งการอบรมนี้จะช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้วิธีการประพฤติตน เพราะเป็นการกล่าววาจาสิ่งใดควรกระทำและสิ่งใดไม่ควรกระทำอะไรผิดอะไรถูก เป็นต้น ซึ่งก็นับว่าได้ผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพมาก เนื่องจากมีการชี้แนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อให้สามารถวางตัวได้ถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งการอบรมนี้มักจะเห็นในสถาบันครอบครัว โรงเรียนและวัด อย่างเช่นกรณีถ้าเป็นครอบครัวก็จะอบรมสั่งสอนและแนะนำเด็กให้เข้ากับสมาชิกหรือกลุ่มสังคมในรูปของคำว่ากล่าว ดุด่า บอกล่า ชมเชย เป็นต้น

๒) การอบรมสั่งสอนทางอ้อม (Indirect Socialization) เป็นการอบรมที่ไม่ประสงค์จะให้ไปเป็นประโยชน์ต่อบุคคลโดยตรง โดยอาจจะมีการเลียนแบบความประพฤติของพ่อแม่โดยไม่รู้ตัว เพราะฉะนั้นผู้ที่ทำหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูควรเป็นแบบอย่างให้แก่เด็กและเยาวชน ควรมีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสม ประพฤติตนให้เป็นคนดีต่อผู้อื่นและสังคม และเมื่อได้มีการขัดเกลาเรียบร้อยแล้ว ช่วงเวลาที่อยู่ในกลุ่มหรืออยู่ร่วมกันกับผู้อื่นบางครั้งก็ต้องการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับผู้อื่นได้โดยการเรียนรู้จากพฤติกรรมที่ได้ปฏิบัติกัน เป็นการเรียนรู้ทางอ้อมจากสิ่งรอบข้างนั่นเอง^{๘๔}

นอกจากนี้วิธีการขัดเกลาทางสังคมยังสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑) การขัดเกลาทางสังคมขั้นปฐมภูมิ การขัดเกลาดังกล่าวนี้จะปรากฏตั้งแต่ทารกได้เป็นสมาชิกของสังคมเริ่มตั้งแต่ครอบครัวที่ทำหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนเด็ก ครอบครัวจะเตรียมตัวให้เด็กพร้อมที่จะเข้าร่วมกับคนอื่นในสังคมโดยเป็นผู้อบรมสั่งสอนให้ความอบอุ่นและความรัก เรื่องของหน้าที่และสิทธิต่าง ๆ ซึ่งจะสอนให้อยู่ร่วมกันกับคนอื่น ๆ ในสังคมได้

๒) การขัดเกลาทางสังคมขั้นทุติยภูมิ การขัดเกลาดังกล่าวนี้เกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมขั้นปฐมภูมิมาแล้ว และต้องการเข้ากลุ่มทางสังคมหรือเปลี่ยนสภาพทางสังคม เช่น การเลื่อนชั้นทางสังคมจากชนชั้นต่ำเป็นชนชั้นกลาง เขาผู้นี้จะได้รับการขัดเกลาทางสังคมผ่านกลุ่มที่เขาได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วยเช่นกัน^{๘๕}

^{๘๓}การขัดเกลาทางสังคม[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.tippawan.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๘๔}สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๒๕-๒๖.

^{๘๕}ปฐม ทรัพย์เจริญ, การควบคุมทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๕๙.

๒.๔.๕ กระบวนการ/วิธีการ

กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นการควบคุมอย่างหนึ่งซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์แก่ชีวิตในกลุ่มและเพื่อพัฒนาตัวบุคคล ซึ่งกล่าวในลักษณะกว้าง ๆ มีจุดมุ่งหมายโดยกระบวนการดังนี้

ประการแรก เพื่อให้เกิดความมีระเบียบวินัยที่เป็นสิ่งที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโดยเป็นการปลูกฝังให้กับบุคคลจนเกิดเป็นนิสัยถาวรในตัวบุคคลให้มีพฤติกรรมและการกระทำที่เหมาะสม

ประการที่สอง เพื่อให้เกิดการมีวินัยในตนเอง โดยการสร้างแรงบันดาลใจที่ทำให้รู้สึกประพัตินให้มีวินัยได้ง่ายและเห็นความสำคัญของการมีวินัยได้มากขึ้น อย่างเช่น การยึดหลักคำสอนทางศาสนาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันด้วยการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่อย่างไรก็ตามก็ควรมีระดับของความเข้มงวดให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เป็นการลุ่มเลิกในการมีแรงบันดาลใจต่อการมีวินัยต่อตนเองเช่นกัน

ประการที่สาม การขัดเกลาทางสังคมได้สอนให้บุคคลรู้จักบทบาททางสังคม รวมถึงทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับแต่ละบทบาทของบุคคลในการอยู่ในสังคมที่แตกต่างทางสถานภาพทางตำแหน่งที่ตนได้รับ ซึ่งบทบาทที่แตกต่างกันทั้งหลายเหล่านี้ต่างก็อาศัยขบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ต้องมีการเรียนรู้วิธีการปรับตัวให้เข้ากับบทบาทที่ได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ และต้องมีการเข้าใจบทบาทและสถานะของผู้อื่นด้วยจึงจะทำให้ความเข้าใจในทางสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น

ประการที่สี่ การขัดเกลาทางสังคมทำให้บุคคลมีความชำนาญและเกิดทักษะในด้านต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลมีการเตรียมพร้อมที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคม นำไปสู่การก่อให้เกิดประโยชน์ส่วนรวมจากกิจกรรมที่กระทำร่วมกันกับผู้อื่นและกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม^{๘๖}

โดยเมื่อก้าวโดยสรุปแล้วการขัดเกลาทางสังคมมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ

๑. เพื่อให้สมาชิกปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม
๒. เพื่อปลูกฝังระเบียบวินัยให้แก่สมาชิกในสังคม
๓. เพื่อปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิตที่สังคมยอมรับหรือคาดหวังให้แก่สมาชิกในสังคม
๔. เพื่อให้สมาชิกในสังคมรู้จักสถานภาพบทบาทหน้าที่ของตน
๕. เพื่อสร้างความชำนาญหรือทักษะในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมให้แก่สมาชิก
๖. เพื่อสร้างบุคลิกภาพที่ดีให้แก่สมาชิกในสังคม^{๘๗}

^{๘๖}จำนง อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๔.

^{๘๗}ณรงค์ เส็งประชา, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๓๗), หน้า ๔๖.

๒.๔.๖ การประยุกต์ใช้

การขัดเกลาทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถประยุกต์ช่วยทำให้คนในสังคมได้ตระหนักถึงความถูกต้องและเหมาะสมของหลักการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ทำให้คนในสังคมเกิดจิตสาธารณะหรือที่เรียกว่าจิตอาสา นำไปสู่การสร้างคุณประโยชน์ให้กับผู้อื่น

จิตสาธารณะ เป็น จิตที่คำนึงถึงผู้อื่น โดยแสดงออกมาผ่านการกระทำ ดังนั้น จิตสาธารณะ จึงมีลักษณะเป็นจิตสำนึกหรือเป็นค่านิยมที่สมควรปลูกฝังให้มีในตัวมนุษย์ทุกคน จนนำไปสู่กระบวนการพัฒนาสังคมจากการมีจิตสาธารณะ คือ การเป็นผู้ให้ด้วยจิตใจที่เต็มเปี่ยมแห่งการเป็นผู้ให้ นั่นคือ ให้ด้วยความจริงใจ มีความบริสุทธิ์ใจ และปรารถนาให้ผู้รับมีความสุข การให้มีหลายลักษณะดังนี้

ให้ “แรงกาย” ช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้าน หรืองานต่างๆ ที่เป็นภาระของพ่อแม่ ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของครู ใช้แรงกายในการออกค่ายสาธารณะประโยชน์ ไปช่วยสร้างโรงเรียนห้องสมุด

ให้ “ใจ” อย่างเต็มที่กับการเรียนหนังสือ เรียนด้วยใจ แม้ต้องทำเพราะหน้าที่แต่ควรสร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียน

ให้ “เกียรติ” การที่เราอยู่ร่วมกับผู้อื่น เราควรให้เกียรติแก่กัน รู้มารยาทและวิธีปฏิบัติต่อกัน

ให้ “ธรรมชาติ” ดีกับเราไปตลอด

ให้ “ความเข้าใจ” แก่ผู้อื่น ความเข้าใจถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก เป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกัน

ให้ “ความเคารพ” ต่อกฎ กติกา มารยาทของสังคม

ให้ “ความเคารพ” ต่อความคิดเห็นและจิตใจผู้อื่น^{๔๔}

^{๔๔}การพัฒนาสังคมจากการมีจิตสาธารณะ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://sites.google.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

๒.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น

๒.๕.๑ ที่มาของแนวคิด

วัยรุ่นเป็นวัยช่วงต่อระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่เป็นช่วงระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย ลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นหนุ่มสาว ขณะเดียวกันพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สังคมและจิตใจก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยแต่เป็นไปในลักษณะที่ไม่ค่อยสอดคล้องหรือเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความสับสน ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดความยับยั้งชั่งใจ ขาดประสบการณ์ ทำให้วัยรุ่นตัดสินใจกระทำหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมโดยไม่ได้คำนึงถึงผลเสียที่เกิดขึ้นตามมาจากการกระทำของตน และช่วงวัยรุ่นถือว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่มีปัญหาทางด้านจิตสังคม อารมณ์และพฤติกรรมเสียมากกว่าช่วงอายุอื่นๆ ทำให้มีผลกระทบต่อสุขภาพทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านสังคมจิตวิทยาของวัยรุ่น^{๘๙}

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ สังคมปัจจุบันเป็นยุคข่าวสารไร้พรมแดน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิดของวัยรุ่นมากขึ้นด้วย ในระยะวัยรุ่นเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เป็นวัยวิกฤต (critical period) หรือวัยพายุบูแคม (storm and stress) เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตอย่างมาก มีปัญหาและมีความยากลำบากในการปรับตัว

วัยรุ่น (Adolescence) เป็นวัยที่มีพัฒนาการปรับเปลี่ยนจากวัยเด็กเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ เริ่มตั้งแต่ช่วงอายุประมาณ ๑๒ หรือ ๑๓ ปี จนกระทั่งถึงอายุประมาณ ๒๐ ปี มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายเป็นสัญญาณสำคัญที่บ่งบอกถึงการพ้นระยะการเป็นเด็ก คือการเปลี่ยนแปลงร่างกายภายนอกและการมีวุฒิภาวะทางเพศ เช่น ความสูง น้ำหนัก การเริ่มมีลักษณะทางเพศ ได้แก่ การมีหน้าอกในวัยรุ่นหญิง การมีหนวดและการเปลี่ยนแปลงของเสียงในวัยรุ่นชาย ขณะเดียวกันก็มีการเปลี่ยนแปลงในพัฒนาการด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ความสนใจในเพศตรงข้าม การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และสังคม เป็นต้น

มีการแบ่งระยะของวัยรุ่น ออกเป็น ๓ ระยะดังนี้

วัยรุ่นตอนต้น (early adolescence) เด็กหญิงมีอายุระหว่าง ๑๓ – ๑๕ ปี เด็กชายมีอายุระหว่าง ๑๕ – ๑๗ ปี

วัยรุ่นตอนกลาง (middle adolescence) เด็กหญิงมีอายุระหว่าง ๑๕ – ๑๘ ปี เด็กชายมีอายุระหว่าง ๑๗ – ๑๙ ปี

วัยรุ่นตอนปลาย (late adolescence) เด็กหญิงมีอายุระหว่าง ๑๘ – ๒๑ ปี เด็กชายมีอายุระหว่าง ๑๙ – ๒๑ ปี^{๙๐}

^{๘๙} จิตวิทยาวัยรุ่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๙๐} จิตวิทยาพัฒนาการวัยรุ่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.baanjommyut.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

การพัฒนาการทางด้านจิตสังคมของวัยรุ่นในช่วงต่างๆ มีความแตกต่างกันแต่จะมีความต่อเนื่องเกี่ยวข้องกันวัยรุ่นบางคนก็มีการพัฒนาการในด้านต่างๆ ในแต่ละช่วงอายุมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปบ้าง คงจะไม่สามารถชี้ชัดลงไปได้ว่าอะไรถูกผิด เพราะมีปัจจัยอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนในการเรียนรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางด้านพัฒนาการในด้านต่างๆ วัยรุ่นส่วนใหญ่มีการพัฒนาการทางด้านสังคมจิตวิทยาในช่วงอายุต่างๆ สิ่งที่น่าสนใจคือการเจริญเติบโตและการพัฒนาการในด้านต่างๆ ของวัยรุ่นเกิดขึ้นอย่างมากและรวดเร็วในระยะเวลาสั้นๆ ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่วัยรุ่นจะต้องมีการปรับตัวมีการเรียนรู้ ฝึกทักษะ ในด้านต่างๆ ค่อนข้างมาก จึงเป็นช่วงระยะเวลาที่สำคัญที่บุคลากรทางการแพทย์ ผู้ปกครอง ตลอดจนตัววัยรุ่น ควรได้รับทราบ ให้ความสนใจได้รับการดูแลเอาใจใส่ อีกช่วงระยะเวลาหนึ่งนอกจากในวัยเด็ก ที่จะประทับประคองให้เด็กสามารถผ่านระยะวัยรุ่น ซึ่งถือว่าเป็นระยะเวลาธรรมชาติมรสุมของชีวิตไปได้อย่างปลอดภัยเพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและมีคุณภาพ^{๙๑}

๒.๕.๒ ความหมาย

จิตวิทยา หรือ Psychology มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือ Psyche หมายถึง Mind (จิต) หรือ Soul (วิญญาณ) กับ Logos หมายถึง Science (ศาสตร์,วิชา) หรือ Study (ศึกษา)เมื่อนำสองคำมารวมกันจึงหมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องจิตใจ ซึ่งวัตสัน (John B.watson) ให้แนวคิดว่าการแสดงออกที่ เรียกว่า พฤติกรรม พฤติกรรมเป็นการสะท้อนให้เห็นจิตบุคคล ฉะนั้นเมื่อต้องการศึกษาเรื่องจิตก็ควรศึกษา เรื่องพฤติกรรม

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า จิตวิทยาเป็นการศึกษาที่เป็นระบบระเบียบตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม และกระบวนการของจิตวัตถุประสงค์สำคัญอยู่ที่ความพยายามที่จะเข้าใจพฤติกรรมของบุคคล พยายามที่จะศึกษาว่ามีตัวแปรและสถานการณ์ใดที่เกี่ยวข้องกับการทำให้เกิดพฤติกรรม จะได้สามารถคาดคะเนเพื่อพยากรณ์ไว้ได้ล่วงหน้าและช่วยให้สามารถควบคุมพฤติกรรมนั้นๆรวมทั้งทำให้เกิดขึ้นในทิศทางที่ต้องการได้^{๙๒}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ ความหมายของวัยรุ่น คือภาวะหรือเหตุการณ์ที่อยู่ในระยะต่อกันถือว่าเป็นระยะสำคัญที่จะ เปลี่ยนแปลงสภาพหรือความคิด เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่^{๙๓} ช่วงวัยรุ่นจึงหมายถึง ช่วงเวลาแห่งการเติบโต จากวัยเด็กที่ยังขาดวุฒิภาวะไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ วัยรุ่นจึงเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจำเป็นต้องมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมๆ กัน ในการเข้าสู่วัยรุ่นของเด็กชายและเด็กหญิงนั้นถือเอาการเข้าสู่วุฒิภาวะทางเพศเป็นเกณฑ์ ทั้งนี้ ทั้งสองเพศจะเข้าสู่วุฒิภาวะ

^{๙๑} จิตวิทยาวัยรุ่น[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [https://sites.google.com/site/\[๑๒](https://sites.google.com/site/[๑๒) มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๙๒}จิตวิทยาพัฒนาการของวัยรุ่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://meoy.blogspot.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๙๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖),

ทางเพศไม่พร้อมกันขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมหลายประการ เช่น อาหาร สภาพความเป็นอยู่ ประเพณี และวัฒนธรรม รวมถึงสภาพแวดล้อมอื่นๆ^{๔๔}

ศรีเรือน แก้วกังวาล ให้คำจำกัดความของวัยรุ่นว่า เป็นวัยที่ พัฒนาการ ลักษณะเด่นในด้านต่างๆ ทุกด้าน เช่น ทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมาก และเห็นได้ชัดเจน วัยรุ่นมีความแตกต่างจากวัยอื่นๆ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงมาก ในทุกด้านของพัฒนาการ^{๔๕} และอาจกล่าวได้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่เปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ มีพัฒนาการเจริญเติบโตด้านร่างกายและพัฒนาการทางเพศ เด็กหญิงตั้งแต่เริ่มมีประจำเดือน ครั้งแรก และเด็กชายเมื่อเริ่มมีการผลิตเซลล์สเปิร์ม

วัยรุ่นถือเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต คืออยู่ระหว่างความเป็นเด็กและความเป็นผู้ใหญ่ เป็นวัยที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นวัยที่ต้องเรียนรู้ถึงความเป็นตัวเอง และเป็นวัยที่มักเกิดปัญหาในชีวิตมากที่สุด^{๔๖}

การให้คำนิยาม หรือคำจำกัดความของคำว่าวัยรุ่นนั้น ถือเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เนื่องจากยังไม่ได้มีการกำหนดความหมายที่เป็นสากลขึ้น อีกทั้งการใช้ และความหมายของคำว่า วัยรุ่น เยาวชน ผู้เยาว์ หรือหนุ่มสาวนั้น แตกต่างกันไปตามบริบทของการใช้งาน และตามสภาพสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่ต่างกันในแต่ละท้องถิ่น โดยส่วนมากการให้ความหมายของคำว่าวัยรุ่นมักใช้การกำหนดช่วงอายุเป็นเกณฑ์ เนื่องจากการกำหนดช่วงอายุจะทำให้เกิดความชัดเจน และสะดวกกว่าการกำหนดลักษณะนิยามความหมาย

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วุฒิภาวะทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมเป็นวิกฤตช่วงหนึ่งของชีวิต เนื่องจากเป็นช่วงต่อของวัยเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะต้น ของวัยจะมีการเปลี่ยนแปลงมากมายเกิดขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นด้วยกันเอง และบุคคลรอบข้าง หากกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นไปอย่างเหมาะสม จะช่วยให้วัยรุ่นสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม และกระตุ้นให้พัฒนาการด้านอื่น ๆ เป็นไปด้วยดี การให้ความหมายของวัยรุ่นตลอดจนการกำหนดช่วงอายุอาจจะมีความเหลื่อมล้ำกัน

^{๔๔}แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัยรุ่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๔๕} ศรีเรือน แก้วกังวาล, จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย , (กรุงเทพฯมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๓๒๙.

^{๔๖} วรางคณา รัชตะวรรณ, “การศึกษาและพัฒนาการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนวัยรุ่นโดยการให้คำปรึกษากลุ่ม”, ปรินญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕๕.

๒.๕.๓ หลักการสำคัญ

จิตวิทยามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อผู้นำหรือผู้บังคับบัญชา ซึ่งจะต้องมีความสามารถในการบังคับบัญชา จูงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ มีความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงาน ยอมรับนับถือผู้บังคับบัญชาอย่างจริงจัง ผู้นำจะต้องมีความเข้าใจหลักจิตวิทยาในการปกครอง เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการทำความเข้าใจพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา แก้ปัญหาในการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา พัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนบำรุงรักษาผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในหน่วยงาน^{๙๗}

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีพลังแฝงในตัวมากมายและพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆในชีวิต สนใจสิ่งแวดล้อมและอยากมีประสบการณ์แปลกใหม่ที่ท้าทายความสามารถ สมควรส่งเสริมให้เรียนรู้ในสิ่งที่ดี เหมาะสม เพิ่มความสามารถในทุกๆด้านไปพร้อมกันมาตั้งแต่เล็ก

พ่อแม่ส่วนใหญ่มุ่งเน้นพัฒนาในด้านการเรียนเป็นส่วนใหญ่ แต่ความเป็นจริงพบว่าวัยรุ่นขาดการส่งเสริมในเรื่องการพัฒนาอารมณ์และสังคม ขาดประสบการณ์ชีวิตอย่างมาก จนทำให้การควบคุมอารมณ์ตนเองได้ยาก ผ่อนคลายไม่เป็น ปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้น้อย กลัว ไม่กล้าแสดงออก ต่อหน้าผู้อื่น รับผิดชอบตนเองได้ลำบากติดการพึ่งพาผู้ใหญ่ มองเหตุการณ์ต่างๆในมุมแคบ ไม่รอบคอบ

แต่การที่จะทำให้วัยรุ่นสนใจในกิจกรรมที่พ่อแม่สรรหามาให้นั้น เพื่อที่จะพัฒนาเพียงเบนพฤติกรรมไปในทางที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อตัววัยรุ่นเองนั้นจะอย่างไร

๑. เข้าใจวัยรุ่น วัยนี้มีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ฟังผู้ใหญ่ค่อยลง ติดเพื่อน ฟังความเห็นของเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ ถ้าจะอยากให้ลูกเข้ากิจกรรมอะไรก็ต้องขยายโอกาสให้เพื่อนๆเขาด้วย เรียกว่าเรียนรู้กันทั้งกลุ่มไปเลย การกระตุ้นให้วัยรุ่นสนใจ อยากรู้ อยากเห็น ค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติม และอยากลองทำในสิ่งที่ดีๆนั้นทำได้ไม่ยากแต่พ่อแม่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย การร่วมคิด ร่วมวางแผน คิดหลายๆด้านทั้งด้านการเงิน การเดินทาง การเตรียมตัว จะช่วยให้วัยรุ่นมองได้รอบด้านขึ้น ยิ่งทำหรือมีประสบการณ์หลากหลายจะช่วยให้วัยรุ่นเข้าใจตนเอง รู้ว่าตนเองชอบอะไร ไม่ชอบอะไร ถนัดทางไหน ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง

๒. มองให้รอบด้าน เพราะชีวิตมีเรื่องที่ต้องเรียนรู้และพัฒนาตนเองหลายด้าน ทั้งด้าน กีฬา ดนตรี ศิลปะ ภาษา ทักษะการพูด การเข้าสังคม การเดินทาง การผจญภัย การช่วยเหลือผู้อื่น การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การทำกับข้าว ทำขนม ซ่อมสิ่งของ ใช้คอมพิวเตอร์ การปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ การควบคุมอารมณ์ การผ่อนคลายตนเอง เป็นต้น อย่านส่งเสริมแต่การเรียนโดยให้เรียนพิเศษมากๆเพราะจะทำให้วัยรุ่นขาดประสบการณ์ในด้านอื่นไปอย่างน่าเสียดาย

^{๙๗}จิตวิทยาพัฒนาการของวัยรุ่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://meoy.blogspot.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

๓. กิจกรรมหลากหลาย ที่เหมาะสม ทำท่าย สนุก เช่น การเข้าค่ายผจญภัย ค่ายนักกีฬา มือใหม่ ค่าย YMCA YPDC ฝึกร้องเพลง วาดรูป วาดน้ำ เล่นสกี เรียนเทนนิส ทำขนม เย็บผ้า เต้นรำ รำละคร เป็นต้น สลับไปมาเพื่อไม่ให้เบื่อ ความสนุกหรือมีเรื่องทำท่าย คาดเคาไม่ได้ล่วงหน้าจะเป็น หัวใจในการจัดกิจกรรมที่ดึงความสนใจวัยรุ่นได้นาน

๔. ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านไปพร้อมกัน วัยรุ่นแต่ละคนมีจุดเด่น ความชอบ ความถนัด แตกต่างกัน แต่ก็ยังมีส่วนที่ต้องพัฒนาด้านอื่นอีก ดังนั้นการเลือกกิจกรรมเฉพาะจนเกิดการเรียนรู้ ด้านเดียว เช่น การเรียนพิเศษ การเรียนเปียโน คอมพิวเตอร์ ฝึกพูดภาษา ทำกับข้าว วาดน้ำ จะฝึกได้ สั้นๆ เช่น ๑ ชั่วโมงต่อสัปดาห์แต่สม่ำเสมอจะช่วยให้เกิดความสามารถเกิดขึ้นในระยะยาวได้ แต่จะได้ เพื่อนหรือต้องปรับตัวเข้ากับคนอื่นน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับ การเข้าค่ายฤดูร้อนระยะยาว ที่เน้น การอยู่ร่วมกับคนอื่น ช่วยตัวเอง ต้องตัดสินใจ ได้ตื่นเต้นผจญภัย ต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้า จะช่วย พัฒนาทักษะในด้านอารมณ์ การปรับตัวและการเข้าสังคมได้จริงจัง

๕. ให้ตัดสินใจด้วยตัวเอง การพูดคุยวางแผน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญมากในการให้วัยรุ่น เรียนรู้ถึงการค้นหาข้อมูลซึ่งพ่อแม่อาจช่วยค้นหาในบางส่วน แต่เขาต้องหัดวางแผน ติดต่อกับ สอบถาม และนำมาปรึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับพ่อแม่ คิดล่วงหน้าถึงความเป็นไปได้ในด้านบวกและลบ วิเคราะห์ความเสี่ยง ประเมินความเสี่ยงและหาสาเหตุของความเสี่ยง โอกาสอันตราย หาวิธีป้องกัน ความเสี่ยง การลดความเสี่ยงด้วยวิธีการต่างๆ หรือการแก้ไขปัญหา ถ้าเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น มีช่องทาง ออก ทางหนีที่ไถ่อย่างไร วิเคราะห์โอกาสต่างๆ ข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือก ก่อนที่จะให้ตัดสินใจ ด้วยตัวเองและไปสมัครเข้าร่วมกิจกรรม

๖. สนับสนุนและติดตามผล พ่อแม่มีบทบาทสูงมากในการส่งเสริมพัฒนาวัยรุ่นในทางที่ เหมาะสม ถ้าไม่ไปติดกับการเร่งรัดในเรื่องการเรียนมากมาย ไม่ว่าวัยรุ่นจะเลือกตัดสินใจอะไรพ่อแม่ยังมี หน้าที่กระตุ้นให้เขาได้เรียนรู้ผลกระทบของการตัดสินใจหรือประสบการณ์นั้นๆให้มากที่สุด ถึงแม้ว่า การตัดสินใจของวัยรุ่นอาจไม่ตรงกับใจของพ่อแม่ก็ตาม แต่การบังคับวัยรุ่นให้ทำตามที่พ่อแม่สั่งก็มัก ไม่สำเร็จ การจูงใจให้วัยรุ่นมองเห็นทาง สนใจและอยากทำอะไรด้วยตัวเองในทิศทางที่เหมาะสมจึง เป็นวิธีการที่ได้ผลเสมอมา^{๔๘}

๒.๕.๔ ประเภท/องค์ประกอบ

วัยรุ่น เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นเด็ก (Childhood) เข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ (Adulthood) ซึ่งเมื่อกล่าวถึงพฤติกรรมของวัยรุ่นที่เป็นความรุนแรงแล้ว คงต้องร่วมถึงการแสดงออก ของวัยรุ่นในลักษณะที่สังคมหรือผู้ปกครองไม่ยอมรับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของวัยรุ่นด้วย ผู้ใหญ่ มักจะ มองวัยรุ่นว่าโตแล้ว มักไม่ค่อยให้อภัยและให้ความเอ็นดูเหมือนกับเด็ก ๆ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ วัยรุ่นมี ปัญหาในการวางตัว เกิดความขัดแย้งขึ้นในใจ ไม่ทราบจะปฏิบัติตนอย่างไร จะเป็นเด็กก็ไม่ได้ จะเป็น ผู้ใหญ่ก็ไม่ได้ เด็กวัยรุ่นบางคนไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ก็หา

^{๔๘} หลักการในการส่งเสริมพัฒนาวัยรุ่น[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.smartteen.net/>
[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒]

ทางออกที่ผิดๆ เช่น การเสพยาเสพติด การเที่ยวกลางคืน การคบเพื่อนที่ไม่ดี การกระทำความรุนแรง และการก่อ อาชญากรรมในลักษณะต่าง ๆ เป็นต้น^{๔๔}

ดังนั้น องค์ประกอบสำคัญเกี่ยวกับวัยรุ่นที่สามารถดำเนินอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข มี ๔ ประการ ดังนี้

๑) ครอบครัว ควรมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น โดยผู้ปกครองควรเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นທີ່ปรึกษาให้แก่เด็กทุกเรื่อง รวมทั้งเป็นผู้สร้างความรู้สึกมีคุณค่าให้กับลูก เพื่อให้ลูกเกิดความมั่นใจในตนเอง และเป็นปัจจัยที่จะเสริมทักษะในการปฏิเสธ เมื่อมีแรงผลักดันจากสังคม เพื่อน ให้ทำในสิ่งที่อยู่นอกเหนือจริยธรรมของพ่อ และครอบครัว

๒) โรงเรียน เมื่อเด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นจะเริ่มคบเพื่อนมากขึ้น และเริ่มสนใจเพศตรงข้าม ต้องการสร้างพฤติกรรมที่โดดเด่น ดังนั้น ครูควรเข้าใจพฤติกรรมเหล่านี้ และสั่งสอนให้เด็กมีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายเพื่อเข้าสู่วัยรุ่น สอนเพศศึกษาให้เด็กทราบถึงผลของการขาดความยับยั้งชั่งใจ เช่น การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ การติดเชื้อโรคทางเพศสัมพันธ์ รวมทั้งสร้างบรรยากาศที่ไม่น่าวให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์

๓) เพื่อน เด็กวัยรุ่นมักชอบทำในสิ่งที่คล้ายๆ กัน ดังนั้นควรส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยอาจมีการจัดกิจกรรมให้หลากหลายมากขึ้น วัยรุ่นเป็นวัยสำคัญของการก้าวไปสู่การเป็นไปผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต หากถูกละเลยจากครอบครัวและคนใกล้ชิด อาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่พึงประสงค์จนกลายเป็นปัญหาในปัจจุบันได้

๔) นโยบายรัฐบาล รัฐควรสนับสนุนให้เด็กที่มีความสนใจและส่งเสริมการศึกษาในทุกๆ ด้านทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดให้ทั่วถึง มีบริการทางการศึกษาที่ย่อมเยาและเข้าถึงได้ง่าย เน้นสื่อที่ให้ประโยชน์ สร้างสรรค์ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันอิทธิพลของตะวันตก และสื่อต่างๆ ทำให้วัยรุ่นไทยถูกชักจูงได้ง่าย และมีความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนในครอบครัวและสังคมในการดูแลและเข้าใจพฤติกรรมของวัยรุ่นอย่างถูกต้องและใกล้ชิด

๒.๕.๕ กระบวนการ/วิธีการ

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วุฒิภาวะทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมเป็นวิกฤตช่วงหนึ่งของชีวิต ทำให้ต้องมีการปรับตัวหลายด้านพร้อมๆ กัน จึงเป็นวัยที่จะเกิดปัญหาได้มาก การปรับตัวได้สำเร็จจะช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาตนเองเกิดบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตต่อไป การเรียนรู้พัฒนาการวัยรุ่นจึงมีประโยชน์ทั้งต่อการส่งเสริมให้วัยรุ่นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายจิตใจสังคม และช่วยป้องกันปัญหาต่างๆ ในวัยรุ่น เช่น ปัญหาทางเพศ หรือปัญหาการใช้สารเสพติด

กระบวนการหรือวิธีการพัฒนาการของวัยรุ่น วัยรุ่น จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กย่างอายุประมาณ ๑๒-๑๓ ปี เพศหญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าเพศชายประมาณ ๒ ปี และจะเกิดการพัฒนาไปจนถึงอายุ

^{๔๔} พระสรวิชัย อภิปณฺโญ และคณะ, “การสร้างและพัฒนารูปแบบการลดพฤติกรรมความรุนแรงของวัยรุ่น ตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, งานวิจัย, (คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

ประมาณ ๑๘ ปี จึงจะเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ โดยจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในพัฒนาการด้านต่างๆ ดังนี้

๑. พัฒนาการทางร่างกาย (Physical Development) ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายทั่วไป และการเปลี่ยนแปลงทางเพศ เนื่องจากวัยนี้ มีการสร้างและหลั่งฮอร์โมนเพศ (sex hormones) และฮอร์โมนของการเจริญเติบโต (growth hormone) อย่างมากและรวดเร็ว

การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย (physical changes) ร่างกายจะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว แขนขาจะยาวขึ้นก่อนจะเห็นการเปลี่ยนแปลงอื่นประมาณ ๒ ปี เพศหญิงจะไขมันมากกว่าชายที่มีกล้ามเนื้อมากกว่า ทำให้เพศชายแข็งแรงกว่า

การเปลี่ยนแปลงทางเพศ (sexual changes) สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดเจน คือวัยรุ่นชายจะเป็นหนุ่มขึ้น นมขึ้นพาน (หัวนมโตขึ้นเล็กน้อย กดเจ็บ) เสียงแตก หนวดเคราขึ้น และเริ่มมีฝันเปียก (nocturnal ejaculation - การหลั่งน้ำอสุจิในขณะที่หลับและฝันเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ) การเกิดฝันเปียกครั้งแรกเป็นสัญญาณของการเข้าสู่วัยรุ่นของเพศชาย ส่วนวัยรุ่นหญิงจะเป็นสาวขึ้น คือ เต้านมมีขนาดโตขึ้น ไขมันที่เพิ่มขึ้นจะทำให้รูปร่างมีทรวดทรง สะโพกผายออก และเริ่มมีประจำเดือนครั้งแรก (menarche) การมีประจำเดือนครั้งแรก เป็นสัญญาณบอกการเข้าสู่วัยรุ่นในหญิง

ทั้งสองเพศจะมีการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะเพศ ซึ่งจะมีขนาดโตขึ้น และเปลี่ยนเป็นแบบผู้ใหญ่ มีขนขึ้นบริเวณอวัยวะเพศ มีกลิ่นตัว มีสิวจีน

๒. พัฒนาการทางจิตใจ (Psychological Development)

สติปัญญา (Intellectual Development) วัยนี้สติปัญญาจะพัฒนาสูงขึ้น จนมีความคิดเป็นแบบรูปธรรม (Jean Piaget ใช้คำอธิบายว่า Formal Operation ซึ่งมีความหมายถึงความสามารถเรียนรู้ เข้าใจเหตุการณ์ต่างๆ ได้ลึกซึ้งขึ้นแบบ abstract thinking) มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และสังเคราะห์ สิ่งต่างๆ ได้มากขึ้นตามลำดับจนเมื่อพ้นวัยรุ่นแล้ว จะมีความสามารถทางสติปัญญาได้เหมือนผู้ใหญ่ แต่ในช่วงระหว่างวัยรุ่นนี้ ยังอาจขาดความยังคิด มีความหุนหันพลันแล่น ขาดการไตร่ตรองให้รอบคอบ

ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self Awareness) วัยนี้จะเริ่มมีความสามารถในการรับรู้ตนเอง ด้านต่างๆ ดังนี้

เอกลักษณ์ (identity) วัยรุ่นจะเริ่มแสดงออกถึงสิ่งตนเองชอบ สิ่งที่ตนเองถนัด ซึ่งจะแสดงถึงความเป็นตัวตนของเขาที่โดดเด่น ได้แก่ วิชาที่เขาชอบเรียน กีฬาที่ชอบเล่น งานอดิเรก การใช้เวลาว่างให้เกิดความเพลิดเพลิน กลุ่มเพื่อนที่ชอบและสนิทสนมด้วย โดยเขาจะเลือกคบคนที่มีส่วนคล้ายคลึงกัน หรือเข้ากันได้ และจะเกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดแบบอย่างจากกลุ่มเพื่อนนี้เอง ทั้งแนวคิด ค่านิยม ระบบจริยธรรม การแสดงออกและการแก้ปัญหาในชีวิต จนสิ่งเหล่านี้กลายเป็นเอกลักษณ์ของตน และกลายเป็นบุคลิกภาพนั่นเอง สิ่งที่ได้แสดงถึงเอกลักษณ์ตนเองยังมีอีกหลายด้าน ได้แก่ เอกลักษณ์ทางเพศ (sexual identity and sexual orientation) แฟชั่น ดารา นักร้อง การแต่งกาย ทางความเชื่อในศาสนา อาชีพ คติประจำใจ เป้าหมายในการดำเนินชีวิต (Erik Erikson อธิบายว่าวัยรุ่นจะเกิดเอกลักษณ์ของตนในวัยนี้ ถ้าไม่เกิดจะมีความสับสนในตนเอง Identity VS Role confusion)

ภาพลักษณ์ของตนเอง (self image) คือการมองภาพของตนเอง ในด้านต่างๆ ได้แก่ หน้าตา รูปร่าง ความสวยความหล่อ ความพิการ ข้อดีข้อด้อยทางร่างกายของตนเอง วัยรุ่นจะสนใจหรือ ให้ความสำคัญกับรูปร่าง ผิวพรรณมากกว่าวัยอื่นๆ ถ้าตัวมีข้อด้อยกว่าคนอื่นก็จะเกิดความอับอาย

การได้รับการยอมรับจากผู้อื่น (acceptance) วัยนี้ต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนอย่างมาก การได้รับการยอมรับจะช่วยให้เกิดความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย เห็นคุณค่าของตนเอง มั่นใจตนเอง วัยนี้จึงมักอยากเด่นอยากดัง อยากให้มีคนรู้จักมากๆ

ความภาคภูมิใจตนเอง (self esteem) เกิดจากการที่ตนเองเป็นที่ยอมรับของเพื่อนและคนอื่นได้ รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เป็นคนดีและมีประโยชน์แก่ผู้อื่นได้ ทำอะไรได้สำเร็จ

ความเป็นตัวของตัวเอง (independent) วัยนี้จะรักอิสระ เสรีภาพ ไม่ค่อยชอบอยู่ในกฎเกณฑ์กติกาใดๆ ชอบคิดเอง ทำเอง พึ่งตัวเอง เชื่อความคิดตนเอง มีปฏิริยาตอบโต้ผู้ใหญ่ที่บีบบังคับสูง ความอยากรู้อยากเห็นอยากลองจะมีสูงสุดในวัยนี้ ทำให้อาจเกิดพฤติกรรมเสี่ยงได้ง่ายถ้าวัยรุ่นขาดการยั้งคิดที่ดี การได้ทำอะไรด้วยตนเอง และทำได้สำเร็จจะช่วยให้วัยรุ่นมีความมั่นใจในตนเอง (self confidence)

การควบคุมตนเอง (self control) วัยนี้จะเรียนรู้ที่จะควบคุมความคิด การรู้จักยั้งคิด การคิดให้เป็นระบบ เพื่อให้สามารถใช้ความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

อารมณ์ (mood) อารมณ์จะปั่นป่วน เปลี่ยนแปลงง่าย หงุดหงิดง่าย เครียดง่าย โกรธง่าย อาจเกิดอารมณ์ซึมเศร้าโดยไม่มีสาเหตุได้ง่าย อารมณ์ที่ไม่ดีเหล่านี้อาจทำให้เกิดพฤติกรรมเกรี้ยวก้าวร้าว มีผลต่อการเรียนและการดำเนินชีวิต ในวัยรุ่นตอนต้น การควบคุมอารมณ์ยังไม่ค่อยดีนัก บางครั้งยังทำอะไรตามอารมณ์ตัวเองอยู่บ้าง แต่จะค่อยๆดีขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น อารมณ์เพศวัยนี้จะมีมาก ทำให้มีความสนใจเรื่องทางเพศ หรือมีพฤติกรรมทางเพศ เช่น การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติในวัยนี้ แต่พฤติกรรมบางอย่างอาจเป็นปัญหา เช่น เบี่ยงเบนทางเพศ กามวิปริต หรือการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น

จริยธรรม (moral development) วัยนี้จะมีความคิดเชิงอุดมคติสูง (idealism) เพราะเขาจะแยกแยะความผิดชอบชั่วดีได้แล้ว มีระบบมโนธรรมของตนเอง ต้องการให้เกิดความถูกต้อง ความชอบธรรมในสังคม ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ต้องการเป็นคนดี เป็นที่ชื่นชอบของคนอื่น และจะรู้สึกอึดอัดคับข้องใจกับความไม่ถูกต้องในสังคม หรือในบ้าน แม้แต่พ่อแม่ของตนเองเขาก็เริ่มรู้สึกว่าไม่ได้ดีสมบูรณ์แบบเหมือนเมื่อก่อนอีกต่อไปแล้ว บางครั้งเขาจะแสดงออก วิพากษ์วิจารณ์พ่อแม่ หรือ ครูอาจารย์ตรงๆอย่างรุนแรง การต่อต้าน ประท้วงจึงเกิดได้บ่อยในวัยนี้เมื่อวัยรุ่นเห็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง หรือมีการเอาเปรียบ เบียดเบียน ความไม่เสมอภาคกัน ในวัยรุ่นตอนต้นการควบคุมตนเองอาจยังไม่ดีนัก แต่เมื่อพ้นวัยรุ่นนี้ไป การควบคุมตนเองจะดีขึ้น จนเป็นระบบจริยธรรมที่สมบูรณ์เหมือนผู้ใหญ่

๓. พัฒนาการทางสังคม (Social Development)

วัยนี้จะเริ่มห่างจากทางบ้าน ไม่ค่อยสนิทสนมคลุกคลีกับพ่อแม่พี่น้องเหมือนเดิม แต่จะสนใจเพื่อนมากกว่า จะใช้เวลากับเพื่อนนานๆ มีกิจกรรมนอกบ้านมาก ไม่อยากไปไหนกับทางบ้าน เริ่มมีความสนใจเพศตรงข้าม สนใจสังคมสิ่งแวดล้อม ปรับตัวเองให้เข้ากับกฎเกณฑ์กติกา

ของกลุ่ม ของสังคมได้ดีขึ้น มีความสามารถในทักษะสังคม การสื่อสารเจรจา การแก้ปัญหา การประนีประนอม การยืดหยุ่นโอนอ่อนผ่อนตามกัน และการทำงานร่วมกับผู้อื่น พัฒนาการทางสังคมที่ดีจะเป็นพื้นฐานมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และบุคลิกภาพที่ดี การเรียนรู้สังคมจะช่วยให้ตนเองหาแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับตนเอง เลือกริชาชีพที่เหมาะสมกับตน และมีสังคมสิ่งแวดล้อมที่ดีต่อตนเองในอนาคตต่อไป

เป้าหมายของการพัฒนาวัยรุ่น

๑. ร่างกายที่แข็งแรง ปราศจากความบกพร่องทางกาย มีความสมบูรณ์ มีภูมิคุ้มกันทานโรคและปราศจากภาวะเสี่ยงต่อปัญหาทางกายต่างๆ

๒. เอกลักษณ์แห่งตนเองดี

· บุคลิกภาพดี มีทักษะส่วนตัว และทักษะสังคมดี

· เอกลักษณ์ทางเพศเหมาะสม

· การเรียนและอาชีพ ได้ตามศักยภาพของตน ตามความชอบความถนัด และความเป็นไปได้ ทำให้มีความพอใจต่อตนเอง

· การดำเนินชีวิต สอดคล้องกับความชอบความถนัด มีการผ่อนคลาย กีฬา งานอดิเรก มีความสุขได้โดยไม่เบียดเบียนคนอื่น มีการช่วยเหลือคนอื่นและสิ่งแวดล้อม

· มีมโนธรรมดี เป็นคนดี

๓. มีการบริหารตนเองได้ดี สามารถบริหารจัดการตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น

๔. มีความรับผิดชอบ มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อประเทศชาติ และต่อสิ่งแวดล้อมได้ดี

๕. มีมนุษยสัมพันธ์กับคนอื่นได้ดี

ปัญหาพฤติกรรมในวัยรุ่น

ปัญหาที่พบได้บ่อยในวัยรุ่น มีดังนี้

ปัญหาความสัมพันธ์กับพ่อแม่ วัยนี้จะแสดงพฤติกรรมที่แสดงความเป็นตัวของตัวเองค่อนข้างมาก การพูดจาไม่ค่อยเรียบร้อย อารมณ์แปรปรวนเปลี่ยนแปลงง่าย ความรับผิดชอบชั้นๆ ลงๆ เอาแต่ใจตัวเอง ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือครูอาจารย์หงุดหงิดไม่พอใจได้มากๆ ถ้าใช้วิธีการจัดการไม่ถูกต้อง เช่น ใช้วิธีดุด่าว่ากล่าว ตาหนี หรือลงโทษรุนแรง จะเกิดปฏิกิริยาต่อต้านเป็นอารมณ์ต่อกัน ไม่ได้ช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมวัยรุ่น

วิธีการจัดการกับปัญหาพฤติกรรมเหล่านี้ เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจความต้องการของวัยรุ่น มีการตอบสนองโดยประนีประนอมยืดหยุ่น แต่ก็ยังคงมีขอบเขตพอสมควร พยายามจูงใจให้ร่วมมือมากกว่าการบังคับกันตรงๆหรือรุนแรง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีไว้ก่อน อย่าหงุดหงิดกับพฤติกรรมเล็กๆน้อยๆ

ปัญหาการใช้สารเสพติด (substance use disorders) ตามธรรมชาติของวัยรุ่นจะมีความอยากรู้อยากเห็นอยากลองมาก ถ้าขาดการยับยั้งชั่งใจด้วย การที่อยู่ในกลุ่มที่ใช้สารเสพติดหรือเพื่อนใช้สารเสพติด จะมีการชักชวนให้เข้าร่วมกัน บางคนไม่กล้าปฏิเสธเพื่อน บางคนใช้เพื่อให้เหมือนเพื่อนๆ เมื่อลองแล้วเกิดความพอใจก็จะติดได้ง่าย

ปัญหาทางเพศ(Sexual Problems)

พฤติกรรมรักร่วมเพศ (homosexuality) เป็นพฤติกรรมที่จะทำให้เกิดปัญหาตามมาได้มาก คนที่เป็นรักร่วมเพศมักจะเจอปัญหาในการดำเนินชีวิตได้มากกว่าคนทั่วไป ในบางสังคมมีการต่อต้านพฤติกรรมรักร่วมเพศ มีการรังเกียจ ล้อเลียน ไม่ยอมรับ บางประเทศมีกฎหมายลงโทษการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศเดียวกันเอง

รักร่วมเพศ คือพฤติกรรมที่พึงพอใจทางเพศกับเพศเดียวกัน อาจมีการแสดงออกภายนอกให้เห็นชัดเจนหรือไม่ก็ได้

การรักษาผู้ที่เป็นรักร่วมเพศ มักไม่ได้ผล เนื่องจากผู้ที่เป็นรักร่วมเพศมักจะพอใจในลักษณะแบบนี้อยู่แล้ว การช่วยเหลือทำได้โดยการให้คำปรึกษาผู้ที่เป็นพ่อแม่ และผู้ป่วย เพื่อให้ปรับตัวได้ ไม่รังเกียจลูกที่เป็นแบบนี้ และผู้ป่วยแสดงออกเหมาะสม ไม่มากเกินไปจนมีการรังเกียจต่อต้านจากคนใกล้ชิด

การป้องกันภาวะรักร่วมเพศ ทำได้โดยการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่เพศเดียวกับเด็ก เพื่อให้มีการถ่ายทอดแบบอย่างทางเพศจากพ่อหรือแม่เพศเดียวกับเด็ก

การสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง (masturbation) ในวัยรุ่นการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองเป็นพฤติกรรมปกติ ไม่มีอันตราย ไม่มีผลเสียต่อร่างกายหรือจิตใจ การทำไม่ควรหมกมุ่นมากเกินไปจนเป็นปัญหาต่อการใช้เวลาที่เหมาะสม หรือทำให้ขาดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อื่นๆ

การมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น (sexual relationship) มักเกิดจากวัยรุ่นที่ขาดการยับยั้งชั่งใจ หรือมีปัญหาทางอารมณ์ และใช้เพศสัมพันธ์เป็นการทดแทน เพศสัมพันธ์ในวัยรุ่นมักไม่ได้ยั้งคิดให้รอบคอบ ขาดการไตร่ตรอง ทำตามอารมณ์เพศ หรืออยู่ภายใต้ฤทธิ์ของสารเสพติด ทำให้เกิดปัญหาการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์ การทำแท้ง การเลี้ยงลูกที่ไม่ถูกต้อง ปัญหาครอบครัว และกลายเป็นปัญหาสังคมในที่สุด

ปัญหาบุคลิกภาพ (personality problems) วัยรุ่นจะเป็นวัยที่มีพัฒนาการของบุคลิกภาพอย่างชัดเจน ทั้งนิสัยใจคอ การคิด การกระทำ จะเป็นรูปแบบที่สม่ำเสมอ จนสามารถคาดการณ์ได้ว่าในเหตุการณ์แบบนี้ เขาจะแสดงออกอย่างไร ถ้าการเรียนรู้ที่ผ่านมาดี วัยรุ่นจะมีบุคลิกภาพดีด้วย แต่ในทางตรงข้าม ถ้ามีปัญหาในชีวิต หรือเรียนรู้แบบผิดๆ จะกลายเป็นบุคลิกภาพที่เป็นปัญหา ปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้น้อย เอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง และจะติดตัวไปตลอดชีวิต ถ้าเป็นปัญหามากๆเรียกว่าบุคลิกภาพผิดปกติ (personality disorders)

ความประพฤติผิดปกติ (conduct disorder) คือ โรคที่มีปัญหาพฤติกรรมกลุ่มที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน โดยตนเองพอใจ ได้แก่ การละเมิดสิทธิผู้อื่น การขโมย ฉ้อโกง ตีชิงวิ่งราว ทำร้ายผู้อื่น ทำลายข้าวของ เกร หรือละเมิดกฎเกณฑ์ของหมู่คณะหรือสังคม การหนีเรียน ไม่กลับบ้าน หนีเที่ยว โกหก หลอกหลวง ล้วงเกินทางเพศ การใช้สารเสพติด อาการดังกล่าวนี้มักเกิดขึ้นต่อเนื่องมานานพอสมควร สัมพันธ์กับปัญหาในครอบครัว การเลี้ยงดู ปัญหาอารมณ์

การรักษาควรรีบทำทันที เพราะการปล่อยไว้นาน จะยิ่งเรื้อรังรักษายาก และกลายเป็นบุคลิกภาพแบบอันธพาล (antisocial personality disorder)

การป้องกันปัญหาวัยรุ่น

1. การเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง ให้ความรักความอบอุ่น

๒. การฝึกให้รู้จักระเบียบวินัย การควบคุมตัวเอง
๓. การฝึกทักษะชีวิต ให้แก้ไขปัญหาได้ถูกต้อง มีทักษะในการปฏิเสธสิ่งที่ไม่ถูกต้อง
๔. การสอนให้เด็กรู้จักคบเพื่อน ทักษะสังคมดี
๕. การฝึกให้เด็กมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง^{๑๐๐}

๒.๕.๖ การประยุกต์ใช้

การประยุกต์ใช้หลักจิตวิทยาเกี่ยวกับวัยรุ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้เกิดประโยชน์ นานับประการ ซึ่งวัยรุ่นเป็นวัยช่วงต่อระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่เป็นช่วงระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย ลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นหนุ่มสาว ขณะเดียวกันพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สังคมและจิตใจก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยแต่เป็นไปในลักษณะที่ไม่ค่อยสอดคล้องหรือเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดความสับสน ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดความยับยั้งชั่งใจ ขาดประสบการณ์ ทำให้วัยรุ่นตัดสินใจกระทำหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมโดยไม่ได้คำนึงถึงผลเสียที่เกิดขึ้นตามมาจากการกระทำของตน และช่วงวัยรุ่นถือว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่มีปัญหาทางด้านจิตสังคม อารมณ์และพฤติกรรมเสี่ยงมากกว่าช่วงอายุอื่นๆ มีผลกระทบต่อสุขภาพทั้งในระยะสั้นและระยะยาววัยรุ่นเป็นระยะของการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการทางด้านสรีระของร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมไปพร้อมๆ กัน ซึ่งพัฒนาการบางอย่างได้ดำเนินการมาก่อนบ้างแล้วในช่วงระยะก่อนวัยรุ่นและกระบวนการพัฒนาการในด้านต่างๆ ยังมีการดำเนินการต่อไป ถึงแม้จะมีการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายเต็มที่แล้ว ขบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการต่างๆ โดยเฉพาะพัฒนาการทางด้านสังคมจิตวิทยาของวัยรุ่น มีลักษณะเฉพาะที่เราควรจะต้องคำนึงถึง คือ

๑. ไม่มีการพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอะไรที่ดีที่สุดหรือมีแผนเฉพาะหรือเหมาะสมสำหรับวัยรุ่นทุกคน เพราะวัยรุ่นแต่ละคนในแต่ละชุมชน สังคม เชื้อชาติต่าง ๆ ก็มีความหลากหลาย แตกต่างกันไปไม่ว่าจะเป็นทางด้านพื้นฐานทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและค่านิยมต่าง ๆ

๒. การเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีระวิทยา อารมณ์ และพัฒนาการในด้านต่างๆ ไม่สอดคล้องหรือไปด้วยกัน จะเห็นได้ชัดเจนว่าในปัจจุบันนี้การเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย การเข้าสู่การเป็นหนุ่มสาว เร็วกว่าในอดีตที่ผ่านมา ขณะที่พัฒนาการทางด้านความคิดและการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลแบบผู้ใหญ่ต้องใช้เวลา ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในวัยรุ่นช่วงปลาย (อายุ ๑๘-๒๑ ปี) หรือหลังจากนี้

๓. วัยรุ่นเป็นช่วงระยะเวลาที่ไม่มั่นคง มีความอ่อนไหวทางด้านจิตใจและอารมณ์ค่อนข้างมาก จนมีผู้ให้วัยรุ่นเป็นช่วงระยะเวลาที่เรียกว่า Normal Psychosis ถึงแม้จะมีฝันหรือมีความผิดปกติบ้างในบางโอกาส แต่วัยรุ่นส่วนใหญ่ก็สามารถแก้ไขปัญหาผ่านพ้นภาวะวิกฤตต่างๆ ในระยะวัยรุ่นไปได้โดยไม่มีปัญหาใดๆ

---

^{๑๐๐} นพ. พนม เกตุมาน, พัฒนาการวัยรุ่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://teenage1519.blogspot.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒]

ในการที่เราจะใช้หลักเกณฑ์อะไรอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวในการที่จะบอกว่าเด็กเข้าสู่วัยรุ่นแล้วนั้น บางครั้งก็อาจจะไม่ถูกต้องเหมาะสมทั้งหมด ตัวอย่างเช่น เราใช้อายุเป็นตัวกำหนด แต่ในปัจจุบันก็จะเห็นว่าเด็กเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์เร็วกว่าเดิมโดยเฉพาะเด็กผู้หญิงและมีพฤติกรรมทางเพศเร็วขึ้น

ปัจจุบัน สังคม สิ่งแวดล้อม สื่อต่างๆ เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาการทางด้านสังคมจิตวิทยาของวัยรุ่นอย่างมาก โดยเฉพาะสื่อ นักวิชาการบางคนให้ความสำคัญและมีบทบาทมากกว่ากลุ่มเพื่อน ที่เรียกว่า Super Peer สื่อเป็นตัวกลางสำคัญที่ให้ข้อมูลข่าวสารแก่เด็กและวัยรุ่น โดยเฉพาะเด็กที่อายุต่ำกว่า ๘ ปี ไม่สามารถแยกเรื่องจริงออกจากเรื่องสมมติได้^{๑๐๑}

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) **คมสัน รัตนะสิมากุล**^{๑๐๒} ศึกษาเรื่อง “การขัดเกลาทางความคิดเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างยั่งยืนในกลุ่มสาขาอาชีพหลักของจังหวัดเชียงราย : ศึกษาในมิติของการสื่อสาร” จากการศึกษาวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความหมายคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงในสามลำดับแรกว่าประหยัด ความพอประมาณ และพึ่งพาตัวเองได้ตามลำดับ โดยแหล่งสารที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รองลงมา คือ เพื่อน และสื่อสารมวลชนต่างๆ

สำหรับการขัดเกลาทางความคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไขของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ สรุปได้ว่า ในภาพรวมกลุ่มอาชีพพาณิชย์กรรมและบริการถูกขัดเกลาในเรื่องความพอประมาณความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไขความรู้และคุณธรรมมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ๆ

๒) **ดลใจ ถาวรวงศ์ ตันเจริญ**^{๑๐๓} ศึกษาเรื่อง “กระบวนการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบ จังหวัดฉะเชิงเทรา” จากการศึกษาวิจัย พบว่า วิธีการและบทบาทที่สำคัญของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม คือ ๑. สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาสถาบันศาสนาและสภาพแวดล้อมมีลักษณะร่วมของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม คือ การมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมี

^{๑๐๑} พัฒนาการทางด้านสังคมจิตวิทยาของวัยรุ่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/articlethailand/bthkhwam-citwithya-way-run>[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^{๑๐๒} คมสัน รัตนะสิมากุล, “การขัดเกลาทางความคิดเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างยั่งยืนในกลุ่มสาขาอาชีพหลักของจังหวัดเชียงราย : ศึกษาในมิติของการสื่อสาร” ,งานวิจัย (ทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.),๒๕๕๕).

^{๑๐๓} ดลใจ ถาวรวงศ์ ตันเจริญ, “กระบวนการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบ จังหวัดฉะเชิงเทรา”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๒).

เหตุผล ๒. สถาบันครอบครัวมีบทบาทสำคัญที่สุดในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ทั้งทางตรงและทางอ้อม ๓. เยาวชนต้นแบบต้องมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมถึงการเห็นคุณค่าของความดีงามและการมีบุคคลเป็นหลักยึดทางจิตใจ ๔. สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสภาพแวดล้อม ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรม ๘ ประการ โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ๓ ลำดับแรก ได้แก่ ความขยัน ความประหยัดและความมีน้ำใจ

๓) **ประภัสสร มีน้อย**^{๑๐๔} ศึกษาเรื่อง “การศึกษาปัจจัยการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อจิตสำนึกของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง” จากการศึกษาวิจัย พบว่า

๑. ในภาพรวม นักศึกษามีการขัดเกลาทางสังคมและจิตสำนึกอยู่ในระดับมาก

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างการขัดเกลาทางสังคมกับจิตสำนึกของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง พบว่า การขัดเกลาของสถาบันการศึกษา (x2) กับ จิตสำนึก (y) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สูงสุด คือ .๕๒๕ รองลงมา คือ การขัดเกลาของกลุ่มเพื่อน (x3) กับจิตสำนึก (y) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .๔๓๑ การขัดเกลาของครอบครัว (x1) กับจิตสำนึก (y) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .๓๘๗ และ การขัดเกลาของสื่อมวลชน (x4) กับจิตสำนึก (y) มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .๓๕๘ ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๓. การขัดเกลาทางสังคมของสถาบันการศึกษา (x2) การขัดเกลาของกลุ่มเพื่อน (x3) และการขัดเกลาของสื่อมวลชน (x4) สามารถใช้เป็นตัวพยากรณ์จิตสำนึก (y) ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงได้ และสามารถสร้างสมการพยากรณ์จิตสำนึก ดังนี้ $\hat{Y} = ๒๑.๕๗๙ + .๕๘๘(x2) + .๒๘๗(x3) + .๒๑๖(x4)$

๔) **พรทิพย์ อันทิวโรทัย**^{๑๐๕} ศึกษาเรื่อง “บทบาทการศึกษาในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี” จากการศึกษาวิจัย พบว่า วัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรีเป็นมรดกของสังคมไทยสืบมาหลายชั่วอายุคน ชาวสวนมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ยึดถือแบบแผนประเพณี มีระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น เอื้อเพื่ออาหารต่อกัน เลื่อมใสในพุทธศาสนา รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีในรอบปี ส่งสมภูมิปัญญาสืบทอดกันมา การทำสวนมีลักษณะเฉพาะคือ ยกร่อง และทำสวนผสม มีทั้งสวนไม้ผล สวนผัก และสวนไม้ดอกไม้ประดับ สวนฝั่งธนบุรีมีความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นถิ่นกำเนิดพันธุ์ไม้ผลชั้นดี วิถีชีวิตของชาวสวนได้รับผลกระทบมาจากปัญหาน้ำท่วม น้ำเค็ม น้ำเสีย และปัญหาการขยายตัวของเมืองอย่างต่อเนื่อง โดยมีได้คำนึงถึงมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม พื้นที่สวนลดลงทุกที ชุมชนชาวสวนที่เคยพึ่งตนเองได้กลับอ่อนแอลง มีการละทิ้ง

^{๑๐๔} ประภัสสร มีน้อย, “การศึกษาปัจจัยการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อจิตสำนึกของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง”, งานวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๖๐).

^{๑๐๕} พรทิพย์ อันทิวโรทัย, “บทบาทการศึกษาในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมชาวสวนฝั่งธนบุรี”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

ถิ่นไปทำสวนในจังหวัดต่างๆ โดยใช้ภูมิปัญญาเดิม ช่วงนี้จึงเป็นรอยต่อที่สำคัญในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม เพื่อพลิกฟื้นชุมชนให้ดำรงอยู่ได้ต่อไป ในการสืบทอดวัฒนธรรมพบว่าการศึกษตามอัยาศัยมีบทบาทสำคัญที่สุด เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ชาวสวนสืบต่อกันมา แต่ปัจจุบันบทบาทนี้ลดน้อยลงมากจนกระทั่งขาดผู้สืบทอด ชาวสวนซึ่งมีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไป อาจจะเป็นรุ่นสุดท้ายที่ยึดอาชีพนี้ การจัดการศึกษานอกระบบมีหลักสูตรที่เอื้อต่อการสืบทอด แต่การนำหลักสูตรไปใช้ยังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวสวน บางหน่วยงานของรัฐใช้แนวคิดใหม่ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับชาวสวน โดยอาศัยกระบวนการกลุ่ม ส่วนการศึกษาในระบบตั้งแต่ในอดีต เอื้อต่อการสืบทอดองค์ความรู้ด้านการเกษตร แต่ผู้สืบทอดอาชีพนี้มีน้อยลง และในปัจจุบันไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวสวนเท่าที่ควร แต่มีแนวโน้มที่ดีที่จะเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชาวสวนมากยิ่งขึ้น ในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาปี ๒๕๔๖ ในการพัฒนาทางวัฒนธรรมเพื่อให้ชุมชนชาวสวนดำรงอยู่ได้ ทุกฝ่ายจำเป็นต้องร่วมมือกันจัดการศึกษา คือ ๑) กลุ่มชาวสวน สร้างบัณฑิตชาวสวนและจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตน ๒) กลุ่มโรงเรียน สร้างหลักสูตรสถานศึกษาและจัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนานักเรียน ๓) เครือข่ายการเรียนรู้ เชื่อมประสานกลุ่มทั้งสองในการแสวงหาความรู้และรังสรรค์ความรู้ใหม่ และชุมชนชาวสวนควรจัดตั้ง “ศูนย์วัฒนธรรม ชาวสวนฝั่งธนบุรี” ขึ้น เพื่อเป็นแม่ข่ายประสานงาน เป็นแหล่งรวมวิชาการ และเผยแพร่ความรู้อย่างต่อเนื่อง

๕) พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.,ดร.^{๑๐๖} ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ห้องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่” จากการศึกษาวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาของการเก็บรวบรวมคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น พบว่า เป็นวัดที่มีการเก็บรวบรวมคัมภีร์ธรรมไบลานภาษาล้านนามากที่สุด โดยมีคัมภีร์ธรรมมากกว่า ๘,๘๔๕ ผูก นับเป็นไบลานได้มากกว่า ๘๕,๕๐๐ ไบลาน โดยคัมภีร์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในวัดสูงเม่น คือ “คัมภีร์อรรถกถาอุปริปัญญาส” ซึ่งรจนาขึ้นในปัจจุศักราช ๙๑๒ (พ.ศ. ๒๐๙๓) หรือมีอายุ ๔๕๘ ปี สำหรับการเก็บรวบรวมคัมภีร์ธรรมดังกล่าวมีสืบเนื่องมาตั้งแต่มีการสร้างวัดสูงเม่นเมื่อเกือบ ๓๐๐ ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยครูบากัญจนอริยญาสา (พ.ศ. ๒๓๓๒ – ๒๔๑๒) ที่ท่านได้เก็บรวบรวมคัมภีร์ธรรมจากวัดและสถานที่ต่าง ๆ เช่น เชียงใหม่ ลำพูน แพร่ น่าน หลวงพระบาง พม่า เป็นต้น โดยมีกระบวนการในการเก็บรวบรวมคัมภีร์ที่เป็นเอกลักษณ์ คือ การใช้ “ประเพณีตากธรรม” และความเชื่อท้องถิ่นในการรักษาคัมภีร์ต่าง ๆ เอาไว้ตั้งแต่การเก็บรักษาในระดับคัมภีร์ ตูพระธรรม ระดับหอไตร และระดับความเชื่อคือการสร้างและถวายคัมภีร์ธรรมเป็นทาน

ส่วนปริวรรตและวิเคราะห์ห้องค์ความรู้ที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรม เรื่อง คัมภีร์คฤหัตถ์ที่ปนิมหาคณฐี และมูลกัมมัญฐานภวิตินั้น พบว่า พระอาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์คฤหัตถ์ที่ปนิมหาคณฐี มีความรู้ได้ภาษาบาลีในระดับดี จึงสามารถรจนาคัมภีร์ดังกล่าวได้ ถึงแม้ว่าลักษณะและโครงสร้างของภาษาที่ปรากฏนั้นจะไม่มีผลสลวยหรือมีแบบแผนการแต่งเท่ากับวรรณกรรมภาษาบาลีในยุคทองของวรรณกรรมล้านนา (พ.ศ. ๑๙๘๕-๒๐๖๘) อย่างไรก็ตามก็พบว่า พระอาจารย์ผู้รจนาคัมภีร์

^{๑๐๖} พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.,ดร. “การศึกษาวิเคราะห์ห้องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่”.งานวิจัย. (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๕๖).

จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกามาอธิบายได้เป็นอย่างดี โดยองค์ความรู้ที่ปรากฏในคัมภีร์ทั้งสองนั้น พบว่า เป็นความรู้ที่สอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น ๑) ความรู้ด้านพุทธประวัติและการสังคายนาในพระพุทธศาสนา ๒) องค์ความรู้ด้านหลักธรรมที่สำคัญ เช่น ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจ ๔๓) องค์ความรู้ด้านอภิธรรมว่าด้วยปฏิสนธิจิต จุติจิต วิถิจิต ปฏฐาน ๔) องค์ความรู้ด้านหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา เช่น กุศล อกุศล กรรม วิบาก โลภียฉาน โลกุตตรฉาน รูปภพ อรูปภพ ธาตุ ๔ ชั้น ๕ ไตรลักษณ์ आयตนะภายใน ภายนอก เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัตสูงเม่นนั้น เป็นทั้งองค์ความรู้ที่เป็นพุทธแท้ ได้แก่ องค์ความรู้ที่เป็นไปตามแนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา และองค์ความรู้/ภูมิปัญญาที่ผสมผสานกับความรู้ท้องถิ่น ได้แก่ การอธิบายความรู้ที่ผสมผสานองค์ความรู้ในทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อในท้องถิ่นเข้าด้วยกัน โดยมีการอ้างอิงถึงความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อในท้องถิ่นว่า เป็นของโบราณจารย์ องค์ความรู้เหล่านี้ จึงปรากฏในลักษณะของความรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของท้องถิ่น

๖) **สุทัศน์ บุญโฉม**^{๑๐๗} ศึกษาเรื่อง “การขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนของวัยรุ่นตอนต้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง” จากการศึกษาวิจัย พบว่า การขัดเกลาทางสังคมของครอบครัว มี ๔ แบบ คือ ๑) การไม่ทำตัวเป็นแบบอย่าง ๒) การอบรมสั่งสอนบุตรในเวลา และโอกาสไม่เหมาะสม ๓) การห่างเหินไม่แสดงความรัก กอดหอมบุตรเพราะเชื่อว่าบุตรจะพอใจ และ ๔) ไม่สอนทักษะชีวิตให้บุตรพ่อแม่วัยรุ่นอบรมสั่งสอนบุตรไม่เป็น ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว พบว่า วัยรุ่นตอนต้นที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน มาจากครอบครัวที่มีทั้งบิดาและมารดา มากกว่าที่บิดามารดาแยก ทางกัน บิดามารดาสื่อสารกับบุตรวัยรุ่นเป็นเชิงลบ เช่น การพูดสัพเพรมาท เปรียบเทียบบุตรกับคนอื่น และมีความคิดเห็นแตกต่างจากบุตร ด้านการปกครองดูแลบุตร (Parenting Style) มี ๓ แบบ คือ แบบไม่ไว้ใจ ควบคุม บังคับ แบบตามใจ และแบบไม่บังคับและไม่ตามใจ แต่ทั้ง ๓ แบบจะไม่เสถียรอาจเปลี่ยนมา เป็น แบบกึ่งบังคับกึ่งตามใจ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ทำให้ทราบถึงเรื่องราวเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมอย่างมาก ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าประเด็นปัญหาสำคัญที่จะต้องศึกษายังมีอยู่มากและจะได้ศึกษาต่อไป

^{๑๐๗} สุทัศน์ บุญโฉม, “การขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนของวัยรุ่นตอนต้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง”, *วิทยานพนธ์ปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๗).

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง” งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ ๑. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๒. เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๓. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- ๑) รูปแบบการวิจัย
- ๒) พื้นที่ในการวิจัย
- ๓) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
- ๔) เครื่องมือการวิจัย
- ๕) การสร้างเครื่องมือในการวิจัย
- ๖) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๗) การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative method) ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยมีขั้นตอนต่อไปนี้

๓.๑.๑ วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาถึงเนื้อหาจากคัมภีร์โบราณนครลำปางมาสร้างเป็นกิจกรรมการเรียนรู้และการขัดเกลาในสถาบันการศึกษา

๓.๑.๒ ข้อมูลเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลโดยวิเคราะห์เชิงพรรณนา หาค่าเฉลี่ย การประเมินผลการเรียนรู้ ก่อน-หลัง และความพึงพอใจในกิจกรรมการเรียนรู้

๓.๒ พื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกกำหนดพื้นที่ โรงเรียน ๒ แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โรงเรียนทิพาละวิทยานุสรณ์ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่ โครงการย่อยที่ ๓ เรื่อง กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ดังกล่าว

๓.๒ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

๑) ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน โรงเรียนวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน ๕๕ รูป/คน แบ่งเป็น ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ จำนวน ๑๐ รูป/คน นักเรียน จำนวน ๔๕ รูป/คน

๒) ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน โรงเรียนทิพาละวิทยานุสรณ์ อำเภอแม่ทะ จังหวัด ลำปาง จำนวน ๕๕ รูป/คน แบ่งเป็น ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ จำนวน ๑๐ รูป/คน นักเรียนจำนวน ๔๕ รูป/คน

๓.๔ เครื่องมือการวิจัย

๑) ชุดกิจกรรมความรู้ กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์ โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

๒) แบบประเมิน IOC สำหรับผู้เชี่ยวชาญ

๓) แบบประเมินก่อน-หลัง ในการวิจัย แบ่งเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา และด้านพฤติกรรม

๔) แบบประเมินความพึงพอใจ

๓.๕ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

๑) แบบประเมินเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณ นครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

การประเมินผลมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมใน คัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(๑) ทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

(๒) ร่างแบบประเมินเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมใน คัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ลักษณะแบบประเมินเป็นมาตราส่วน ประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อคำถามมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ(Check list)

ส่วนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์ โบราณนครลำปาง ข้อคำถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า(Rating Scale)

ส่วนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนคร ลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ข้อคำถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า(Rating Scale)

ส่วนที่ ๔ ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมใน คัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

เกณฑ์การให้คะแนนแบบประเมินการเรียนรู้และการขีดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง มาตรฐานให้คะแนน โดยมีการให้คะแนนดังนี้

คะแนน ๕ คะแนน หมายถึง ระดับความเหมาะสมของการเรียนรู้และการขีดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง อยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนน ๔ คะแนน หมายถึง ระดับความเหมาะสมของการเรียนรู้และการขีดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง อยู่ในระดับมาก

คะแนน ๓ คะแนน หมายถึง ระดับความเหมาะสมของการเรียนรู้และการขีดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง อยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน ๒ คะแนน หมายถึง ระดับความเหมาะสมของการเรียนรู้และการขีดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง อยู่ในระดับน้อย

คะแนน ๑ คะแนน หมายถึง การเรียนรู้และการขีดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง อยู่ในระดับน้อยที่สุด

(๓) นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นเสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความถูกต้องของการใช้สำนวนภาษาและครอบคลุมเนื้อหาของงานวิจัย เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำ

(๔) ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำแบบประเมินเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ด้านวัดผลประเมินผล พิจารณาหาความตรงเชิงเนื้อหา โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับนิยามศัพท์เฉพาะว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ โดยพิจารณาค่าความสอดคล้องของค่า IOC ที่มีค่าตั้งแต่ ๐.๖๐ ขึ้นไป ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา และด้านการวัดผลประเมินผล จำนวน ๓ ท่าน

(๕) นำแบบประเมินมาตรวจสอบและวิเคราะห์หาคุณภาพ ซึ่งได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบประเมินอยู่ระหว่าง ๐.๘๐-๑.๐๐ ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะเพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

(๖) นำแบบประเมินไปทดลองใช้กับประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๐๐ รูป/คน โดยใช้วิธีการเลือกสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เพื่อนำมาประเมินค่าความเชื่อมั่น

(๗) หาคุณภาพของแบบประเมิน โดยการหาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ โดยวิธีหาค่าสหสัมพันธ์อย่างง่ายระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item-total Correlation) แล้วคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ ๐.๒๐ ถึง ๑.๐๐ ไว้ใช้

(๘) นำแบบประเมินที่คัดเลือกไว้ จำนวน ๓๐ ข้อ มาหาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (- Coefficient) ตามวิธีของ ครอนบาค (Cronbach)

(๙) จัดพิมพ์แบบประเมินฉบับจริงเพื่อใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ ๑ การรวบรวมทิมวิจัย

ได้มีการรวบรวมทิมวิจัย ๓ ท่าน ได้แก่ พระพิชญพล สุวณฺญโรโป, พระมหาเกียรติ วรกิตติ, พระครูปรัดอุทัย รตนปญโญ, ดร.

ขั้นตอนที่ ๒ การศึกษาข้อมูลเอกสาร

การศึกษาภาคเอกสาร (Documentary Study) โดยทำการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์โบราณล้านนา หนังสือ รายงานการวิจัย ดังนี้

(๑) ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ที่เกี่ยวข้องทั้งที่จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนา (ตัวเมือง)

(๒) ทำการศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

(๓) ศึกษากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

ขั้นตอนที่ ๓ ลงพื้นที่สำรวจโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายที่จะส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

ขั้นตอนที่ ๔ ลงพื้นที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ได้แก่ โรงเรียนวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โรงเรียนทิพปาละวิทยานุสรณ์ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในภาคสนาม

ขั้นตอนที่ ๕ อบรมเด็กโดยการให้ศึกษาถึงคัมภีร์โบราณนครลำปาง ได้แก่

(๑) ฟังบรรยายเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณนครลำปาง

(๒) ดูภาพประกอบเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณนครลำปาง

(๓) ฝึกอ่านคัมภีร์โบราณนครลำปาง ต้นฉบับภาษาล้านนา

(๔) อ่านคัมภีร์โบราณนครลำปาง ฉบับปริวรรตเป็นภาษาไทยแล้ว

(๕) ถอดหลักธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปาง มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

(๖) ทำแบบทดสอบเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณนครลำปาง

(๗) กิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

(๘) สรุปข้อคิดโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม

๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

๑) วิเคราะห์เชิงพรรณนาซึ่งได้จากการสังเกต และการประเมินก่อน-หลัง ที่นำองค์ความรู้จากคัมภีร์โบราณนครลำปาง ลงสู่สถานที่จริง

๒) วิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปจากรูปธรรมหรือเหตุการณ์ที่มองเห็น เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ พฤติกรรมที่เกิดขึ้น จากการประเมินก่อน-หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๓) วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติจากแบบประเมินเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง เช่น ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติ t-test จากโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป เพื่อเปรียบเทียบผลการประเมินก่อนการส่งเสริมการเรียนรู้และหลังการส่งเสริมการเรียนรู้การขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๒) เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๓) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative method) โดยกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ครู อาจารย์ นักเรียน จากโรงเรียนวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม โรงเรียนทิพาละวิทยานุสรณ์ การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ คณะผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๔ ตอน และ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ทั้ง ๓ ข้อ ดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมินและแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินจำแนกตามประเภทประกอบด้วย เพศ หน้าที่ (ผู้บริหาร ครู นักเรียน อื่นๆ) และจำแนกตามระดับการศึกษา ดังนี้

ตารางที่ ๑.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบแบบประเมิน จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๐๕	๙๕.๔๕
หญิง	๕	๔.๕๔
รวม	๑๑๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบแบบประเมิน จำแนกตามเพศ พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สูงที่สุด (ร้อยละ ๙๕.๔๕) รองลงมา คือ เพศหญิง (ร้อยละ ๔.๕๔)

ตารางที่ ๑.๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบประเมิน จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพผู้ตอบแบบประเมิน	จำนวน	ร้อยละ
ผู้บริหาร	-	-
ครู	๒๐	๑๘.๑๘
นักเรียน	๙๐	๘๑.๕๑
อื่นๆ	-	-
รวม	๑๑๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑.๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบประเมิน จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นนักเรียน สูงที่สุด (ร้อยละ ๘๑.๕๑) รองลงมา คือ ครู (ร้อยละ ๑๘.๑๘)

ตารางที่ ๑.๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบประเมิน จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	-	-
มัธยมศึกษาตอนต้น	๕๓	๕๑.๘๑
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๓๓	๓๐
ปริญญาตรี	๑๕	๑๓.๖๓
ปริญญาโท	๕	๔.๕๔
ปริญญาเอก	-	-
อื่นๆ	-	-
รวม	๑๑๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑.๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบประเมิน จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สูงที่สุด (ร้อยละ ๕๑.๘๑) รองลงมา คือ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ ๓๐) ชั้นปริญญาตรี (ร้อยละ ๑๓.๖๓) ปริญญาโท (ร้อยละ ๔.๕๔)

ตอนที่ ๒ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๒.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๐๕	๙๕.๔๕
หญิง	๕	๔.๕๔
รวม	๑๑๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๑.๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สูงที่สุด (ร้อยละ ๙๕.๔๕) รองลงมา คือ เพศหญิง (ร้อยละ ๔.๕๔)

ตารางที่ ๒.๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
ผู้บริหาร	-	-
ครู	๒๐	๑๘.๑๘
นักเรียน	๙๐	๘๑.๘๑
อื่นๆ	-	-
รวม	๑๑๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๒.๒ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียน สูงที่สุด (ร้อยละ ๘๑.๘๑) รองลงมา คือ ครู (ร้อยละ ๑๘.๑๘)

ตารางที่ ๒.๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	-	-
มัธยมศึกษาตอนต้น	๕๗	๕๑.๘๑
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๓๓	๓๐
ปริญญาตรี	๑๕	๑๓.๖๓
ปริญญาโท	๕	๔.๕๔
ปริญญาเอก	-	-
อื่นๆ	-	-
รวม	๑๑๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๒.๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สูงที่สุด (ร้อยละ ๕๑.๘๑) รองลงมา คือ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ร้อยละ ๓๐) ชั้นปริญญาตรี (ร้อยละ ๑๓.๖๓) ปริญญาโท (ร้อยละ ๔.๕๔)

ตอนที่ ๓ การวิเคราะห์การประเมินผลการเรียนรู้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนรู้ จำแนกการประเมินก่อน-หลังการเรียนรู้ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๑ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (ก่อนการเรียนรู้) ด้านจิตใจ

ข้อ	รายการหัวข้อการประเมิน ด้านจิตใจ	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลค่า
๑.๑	มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ	๒.๖๗	๐.๘๔	ปานกลาง
๑.๒	มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิ์)	๒.๕๐	๑.๐๒	น้อย
๑.๓	มีความเชื่อเรื่องสามป้งสามกั้ว	๒.๔๓	๐.๙๒	น้อย
๑.๔	มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก	๒.๔๙	๐.๙๑	น้อย

๑.๕	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม	๒.๔๓	๑.๐๓	น้อย
๑.๖	หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท	๒.๑๙	๐.๘๙	น้อย
๑.๗	หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล	๒.๔๐	๑.๑๕	น้อย
๑.๘	หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น	๒.๔๒	๑.๐๒	น้อย
๑.๙	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต	๒.๕๐	๑.๐๕	น้อย
๑.๑๐	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม	๒.๓๙	๐.๙๐	น้อย
๑.๑๑	มีความรักและห่วงใยในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ	๒.๓๐	๑.๐๖	น้อย
๑.๑๒	อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นๆให้รู้ตาม	๒.๓๘	๐.๙๒	น้อย
	รวม	๒.๔๒	๐.๖๕	น้อย

จากตารางที่ ๓.๑ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) ด้านจิตใจ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๔๒ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๒.๖๗ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) และหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ อยู่ในระดับน้อย และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก มีความเชื่อเรื่อง สามปงสามกิว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นๆให้รู้ตาม มีความรักและห่วงใยในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ มีค่าเฉลี่ย ๒.๔๙, ๒.๔๓, ๒.๔๒, ๒.๔๐, ๒.๓๙, ๒.๓๘, ๒.๓๐, ๒.๑๙ ตามลำดับ อยู่ในระดับน้อย

ตารางที่ ๓.๒ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (ก่อนการเรียนรู้) ด้านสติปัญญา

ข้อ	รายการหัวข้อการประเมิน ด้านสติปัญญา	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลค่า
๑.๑	มีความเข้าใจหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ	๒.๖๘	๐.๘๕	ปานกลาง
๑.๒	มีความเข้าใจเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)	๒.๔๙	๑.๐๑	น้อย
๑.๓	มีความเข้าใจเรื่องสามปงสามกิว	๒.๔๓	๐.๙๒	น้อย
๑.๔	มีความเข้าใจเรื่องธรรมดาสอนโลก	๒.๕๐	๐.๙๒	น้อย
๑.๕	สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกต่อให้คนอื่นได้	๒.๔๓	๑.๐๓	น้อย
๑.๖	สามารถถ่ายทอดหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณได้เป็นอย่างดี	๒.๒๐	๐.๘๙	น้อย
๑.๗	ท่านสามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ ไปประยุกต์ใช้ชีวิตประจำวันได้	๒.๔๐	๑.๑๕	น้อย
๑.๘	อธิบายเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ได้	๒.๔๒	๑.๐๒	น้อย
๑.๙	อธิบายเรื่องสามปงสามกิวได้	๒.๕๐	๑.๐๕	น้อย
๑.๑๐	อธิบายเรื่องธรรมดาสอนโลกได้	๒.๔๐	๐.๙๑	น้อย
๑.๑๑	เชื่อมโยงหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันได้	๒.๓๐	๑.๐๖	น้อย
๑.๑๒	นำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณมาประยุกต์ใช้ในการเรียนได้	๒.๓๘	๐.๙๓	น้อย
	รวม	๒.๔๑	๐.๖๔	น้อย

จากตารางที่ ๓.๒ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) ด้านสติปัญญา พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๔๑ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๒.๖๘ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา มีความเข้าใจเรื่องธรรมดาสอนโลก และอธิบายเรื่องสามป

งสามกิวได้ มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ อยู่ในระดับน้อย และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) มีความเข้าใจเรื่องสามปงสามกิว สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกต่อให้คนอื่นได้ อธิบายเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)ได้ สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ ไปประยุกต์ใช้ชีวิตประจำวันได้ อธิบายเรื่องธรรมดาสอนโลกได้ นำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณมาประยุกต์ใช้ในการเรียนได้ เชื่อมโยงหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันได้ มีค่าเฉลี่ย ๒.๔๙ ๒.๔๓ ๒.๔๒ ๒.๔๐ ๒.๓๘ ๒.๓๐ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับน้อย

ตารางที่ ๓.๓ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (ก่อนการเรียนรู้) ด้านพฤติกรรม

ข้อ	รายการหัวข้อการประเมิน ด้านพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลค่า
๑.๑	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม	๒.๓๐	๐.๘๗	ปานกลาง
๑.๒	หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท	๒.๕๕	๑.๐๗	น้อย
๑.๓	หลักคำสอนเรื่องเรื่องสามปงสามกิวทำให้เป็นผู้ไม่ถือตัว	๒.๔๘	๑.๐๐	น้อย
๑.๔	หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกินฐานะ	๒.๔๙	๐.๙๑	น้อย
๑.๕	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดี	๒.๔๓	๑.๐๓	น้อย
๑.๖	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ชอบคิดวิเคราะห์	๒.๒๐	๐.๙๐	น้อย
๑.๗	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้อยากไปวัดทำบุญ	๒.๔๐	๑.๑๕	น้อย
๑.๘	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เชื่อฟังพ่อแม่	๒.๔๒	๑.๐๒	น้อย
๑.๙	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ตั้งใจเรียน	๒.๕๐	๑.๐๕	น้อย

๑.๑๐	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ได้ปฏิบัติธรรม	๒.๔๐	๐.๙๑	น้อย
๑.๑๑	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้สวดมนต์ได้	๒.๓๔	๑.๑๐	น้อย
๑.๑๒	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีสมาธิมากขึ้น	๒.๔๐	๐.๙๔	น้อย
รวม		๒.๖๒	๐.๘๕	น้อย

จากตารางที่ ๓.๓ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) ด้านสติปัญญา พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๖๒ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีค่าเฉลี่ย ๒.๗๐ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระทศิล) ทำให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๕ อยู่ในระดับน้อย และ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ตั้งใจเรียน หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกินฐานะ หลักคำสอนเรื่องเรื่องสามบ่สามกิวทำให้เป็นผู้ไม่ถือตัว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดี หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เชื่อฟังพ่อแม่ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ได้ปฏิบัติธรรม หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีสมาธิมากขึ้น หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้สวดมนต์ได้ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ขอบคิดวิเคราะห์ มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ ๒.๔๙ ๒.๔๘ ๒.๔๓ ๒.๔๒ ๒.๔๐ ๒.๓๔ ๒.๒๐ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับน้อย

ตารางที่ ๓.๔ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้) ด้านจิตใจ

ข้อ	รายการหัวข้อการประเมิน ด้านจิตใจ	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลค่า
๑.๑	มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ	๔.๐๓	๐.๘๖	มาก
๑.๒	มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระทศิล)	๔.๐๒	๐.๙๑	มาก
๑.๓	มีความเชื่อเรื่องสามบ่สามกิว	๓.๙๙	๐.๙๔	มาก
๑.๔	มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก	๓.๙๖	๐.๘๕	มาก
๑.๕	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำ	๔.๐๗	๐.๙๒	มาก

	ให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม			
๑.๖	หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท	๓.๙๗	๐.๙๖	มาก
๑.๗	หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกั้วทำให้มีจิตใจเป็นกุศล	๓.๙๒	๐.๙๘	มาก
๑.๘	หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น	๔.๑๖	๐.๘๗	มาก
๑.๙	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต	๔.๑๓	๐.๗๗	มาก
๑.๑๐	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม	๓.๙๒	๐.๙๖	มาก
๑.๑๑	มีความรักและห่วงใยในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ	๓.๙๘	๐.๘๘	มาก
๑.๑๒	อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นๆให้รู้ตาม	๔.๐๔	๐.๘๕	มาก
	รวม	๔.๐๒	๐.๖๕	มาก

จากตารางที่ ๓.๔ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) ด้านจิตใจ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๒ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) พบว่า หลังจากที่ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้ร่วมกิจกรรมดังกล่าวทำให้ หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๖ อยู่ในระดับมาก รองลงมา หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ และ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นๆให้รู้ตาม มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ความเชื่อเรื่องสามปงสามกั้ว มีความรักและห่วงใยในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกั้วทำให้มีจิตใจเป็นกุศล หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๓.๕ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้) ด้านสติปัญญา

ข้อ	รายการหัวข้อการประเมิน ด้านสติปัญญา	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลค่า
๑.๑	มีความเข้าใจหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ	๔.๐๗	๐.๙๒	มาก
๑.๒	มีความเข้าใจเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)	๔.๐๕	๐.๙๖	มาก
๑.๓	มีความเข้าใจเรื่องสามปงสามกิว	๓.๙๗	๐.๙๖	มาก
๑.๔	มีความเข้าใจเรื่องธรรมดาสอนโลก	๓.๙๙	๐.๙๔	มาก
๑.๕	สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกต่อให้คนอื่นได้	๔.๐๕	๐.๙๐	มาก
๑.๖	สามารถถ่ายทอดหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณได้เป็นอย่างดี	๓.๙๒	๐.๙๘	มาก
๑.๗	ท่านสามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	๓.๙๖	๐.๘๕	มาก
๑.๘	อธิบายเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ได้	๔.๐๔	๐.๘๕	มาก
๑.๙	อธิบายเรื่องสามปงสามกิวได้	๓.๙๒	๐.๙๖	มาก
๑.๑๐	อธิบายเรื่องธรรมดาสอนโลกได้	๔.๑๓	๐.๗๗	มาก
๑.๑๑	เชื่อมโยงหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันได้	๓.๙๘	๐.๘๘	มาก
๑.๑๒	นำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณมาประยุกต์ใช้ในการเรียนได้	๔.๑๖	๐.๘๗	มาก
	รวม	๔.๐๗	๐.๗๐	มาก

จากตารางที่ ๓.๕ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) ด้านสติปัญญา พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๗ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณมาประยุกต์ใช้ในการเรียนได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๖ อยู่ในระดับมาก รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ อธิบายเรื่อง

ธรรมดาสอนโลกได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ อยู่ในระดับมาก และ ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกต่อให้คนอื่นได้ อธิบายเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ได้ มีความเข้าใจเรื่องธรรมดาสอนโลก เชื่อมโยงหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันได้ มีความเข้าใจเรื่องสามปงสามกิว สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณ ไปประยุกต์ใช้ชีวิตประจำวันได้ สามารถถ่ายทอดหลักคำสอนที่ ปรากฏในคัมภีร์โบราณได้เป็นอย่างดี และ อธิบายเรื่องสามปงสามกิวได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ ๔.๐๕ ๔.๐๔ ๓.๙๙ ๓.๙๘ ๓.๙๗ ๓.๙๖ และ ๓.๙๒ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๓.๖ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้) ด้านพฤติกรรม

ข้อ	รายการหัวข้อการประเมิน ด้านพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลค่า
๑.๑	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม	๔.๔๐	๐.๘๙	มาก
๑.๒	หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท	๔.๐๐	๑.๙๑	มาก
๑.๓	หลักคำสอนเรื่องเรื่องสามปงสามกิวทำให้เป็นผู้ไม่ถือตัว	๔.๐๔	๐.๙๓	มาก
๑.๔	หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกินฐานะ	๔.๐๓	๐.๘๖	มาก
๑.๕	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดี	๔.๐๗	๑.๙๒	มาก
๑.๖	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ชอบคิดวิเคราะห์	๓.๙๗	๐.๙๖	มาก
๑.๗	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้อยากไปวัดทำบุญ	๓.๙๒	๑.๙๘	มาก
๑.๘	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เชื่อฟังพ่อแม่	๔.๐๔	๐.๘๕	มาก
๑.๙	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ตั้งใจเรียน	๔.๑๓	๑.๗๗	มาก

๑.๑๐	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ได้ปฏิบัติธรรม	๓.๙๘	๑.๘๘	มาก
๑.๑๑	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้สวดมนต์ได้	๓.๙๒	๐.๙๖	มาก
๑.๑๒	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีสมาธิมากขึ้น	๔.๑๘	๑.๘๙	มาก
รวม		๔.๑๑	๐.๗๔	มาก

จากตารางที่ ๓.๖ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) ด้านพฤติกรรม พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๑๑ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเห็นว่าหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีค่าเฉลี่ย ๔.๔๐ อยู่ในระดับมาก รองลงมา มีความเห็นว่า หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีสมาธิมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๘ อยู่ในระดับมาก และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเห็นว่า หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ตั้งใจเรียน หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดี หลักคำสอนเรื่องเรื่องสามปึงสามกิวทำให้เป็นผู้ไม่ถือตัว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เชื่อฟังพ่อแม่ หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกินฐานะ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)ทำให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ได้ปฏิบัติธรรม หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ชอบคิดวิเคราะห์ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้อยากไปวัดทำบุญ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้สวดมนต์ได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ ๔.๐๗ ๔.๐๔ ๔.๐๓ ๔.๐๐ ๓.๙๘ ๓.๙๗ และ ๓.๙๒ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

และจากข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ ผู้ร่วมกิจกรรมได้ให้ความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ได้แก่ ก่อนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมนั้นไม่ทราบมาก่อนว่าในลำานา โดยเฉพาะจังหวัดลำปางมีคัมภีร์โบราณอยู่มาก หลังจากได้เข้าร่วมกิจกรรมแล้วทำให้รู้ถึงสิ่งต่างเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ และได้เรียนรู้ถึงอักขระภาษาลำานาได้ดียิ่งขึ้น

ตอนที่ ๔ การวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้
ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ จำแนกได้ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ ความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ

ข้อ	รายการหัวข้อการประเมิน	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	การแปลค่า
๑	ได้รับความรู้ และ เข้าใจเนื้อหาสาระ คัมภีร์โบราณ	๓.๙๔	๑.๒๐	มาก
๒	วิธีการนำเสนอเนื้อหาสาระคัมภีร์ โบราณ	๓.๗๙	๑.๑๖	มาก
๓	ความเหมาะสมในช่วงเวลาของกิจกรรม	๓.๙๒	๐.๙๖	มาก
๔	สามารถนำความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ ไปถ่ายทอดให้กับผู้คนที่สนใจได้อย่าง ถูกต้อง	๓.๙๓	๑.๑๙	มาก
๕	มีแรงจูงใจที่จะศึกษาเรียนรู้คัมภีร์ โบราณมากขึ้น	๔.๑๑	๑.๑๖	มาก
๖	การเรียนรู้คัมภีร์โบราณสามารถบูรณา การเข้ากับรายวิชาศิลปวัฒนธรรม และ สังคมศาสนาได้เป็นอย่างดี	๔.๑๙	๑.๐๔	มาก
๗	กิจกรรมการเรียนรู้มีความสนุก หลากหลาย และน่าสนใจ	๔.๑๐	๑.๑๐	มาก
๘	ควรมีนำการเรียนรู้คัมภีร์โบราณเป็น ส่วนหนึ่งของรายวิชาเพิ่มเติมในชั้นเรียน ตามสถาบันการศึกษาต่างๆ	๔.๐๘	๑.๑๖	มาก
	รวม	๔.๐๑	๐.๙๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑ ความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณครั้งนี้ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๑ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า หัวข้อที่ผู้ร่วมกิจกรรมพึงพอใจมากที่สุด ได้แก่ การเรียนรู้คัมภีร์โบราณสามารถบูรณาการเข้ากับรายวิชาศิลปวัฒนธรรม และสังคมศาสนาได้เป็นอย่างดี มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๙ อยู่ในระดับมาก รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีแรงจูงใจที่จะศึกษาเรียนรู้คัมภีร์โบราณมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๑ อยู่ในระดับมาก และกิจกรรมการเรียนรู้มีความสนุก หลากหลาย และน่าสนใจ ควรมีนำการเรียนรู้คัมภีร์โบราณเป็นส่วนหนึ่งของ

รายวิชาเพิ่มเติมในชั้นเรียนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้รับความรู้ และ เข้าใจเนื้อหาสาระคัมภีร์โบราณ สามารถนำความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณไปถ่ายทอดให้กับผู้คนที่สนใจได้อย่างถูกต้อง ความเหมาะสมในช่วงเวลาของกิจกรรม และ วิธีการนำเสนอเนื้อหาสาระคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐, ๔.๐๘, ๓.๙๔, ๓.๙๓, ๓.๙๒, ตามลำดับ อยู่ในระดับมาก

และจากข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ ผู้ร่วมกิจกรรมได้ให้ความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ได้แก่ กิจกรรมนี้เป็นการส่งเสริมให้ได้ศึกษาเรียนรู้ถึงภูมิปัญญาในท้องถิ่น โดยเฉพาะคัมภีร์โบราณและอักขระธัมม์ล้านนา ทั้งยังอยากให้งัดกิจกรรมนี้ขึ้นอีกเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง

๔.๒ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

กระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง จากการศึกษาพบว่า คัมภีร์โบราณนครลำปาง มีหลักคำสอนที่ช่วยในการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม มีหลายประการ ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาจากคัมภีร์ทั้ง ๓ ผูก จากวัดไหล่หิน วัดบ้านหลุก และวัดปงสนุกเหนือ ได้เนื้อหาอันเป็นหลักคำสอนในคัมภีร์ จากการศึกษาคัมภีร์โบราณนครลำปาง ทั้ง ๓ ฉบับ ได้แก่ ๑.เรื่อง ปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ๒. เรื่อง สามปิงสามกิว ๓. เรื่อง ธรรมดาสอนโลก พบว่า มีหลักคำสอนปรากฏอยู่ ดังต่อไปนี้

(๑) เรื่อง ปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) มีหลักคำสอนเกี่ยวกับการทำบุญให้ทานกับพระพุทฺธิล (ความไม่ประมาท) กล่าวคือ พระภิกษุผู้ประพฤติปฏิบัติมิชอบ ละเมิดพุทธบัญญัติ ไม่รักษาศีล มีความประพฤติไม่สำรวม ไม่เหมาะสมกับการเป็นสมณะ หากทำบุญกับพระภิกษุจำพวกนี้ ก็ไม่ได้บุญกุศล และไม่เกิดประโยชน์ใดๆ เปรียบเหมือนหว่านเมล็ดพืชลงบนพื้นดินที่แห้งแล้ง พืชก็ไม่สามารถเจริญเติบโตได้

(๒) เรื่อง สามปิงสามกิว เนื้อเรื่องแฝงปริศนาธรรมคำสอน ๖ ข้อ ได้แก่ ๑) สนุกอย่านอน ๒) เมียวนอนอย่ายืน ๓) โอ้เนาหื้อเห็น ๔) เขมื่นหื้อรู้ ๕) นอนสูงหื้อนอนค่า ๖) นอนต่ำหื้อนอนหงาย คำว่า “ปิง” น่าจะตรงกับภาษาไทยกลาง คือคำว่าปลง กล่าวคือ อย่าปลงใจเชื่อในสามสิ่ง ส่วนคำว่า “กิว” แปลว่าเล็กๆ หรือสถานที่คับแคบ คืออย่าประมาทในการเดินข้าม อาจจะมีอันตรายทุกเมื่อ ซึ่งคำสอนแต่ละข้อสามารถวิเคราะห์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

(๓) เรื่อง ธรรมดาสอนโลก มีหลักคำสอนเกี่ยวกับการคบมิตร การสร้างบ้านเรือน และวิธีการปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๖ ประการ ได้แก่

๑. เหตุนำมาซึ่งอุบาทว์
๒. เหตุให้ท่านดูแคลน
๓. เหตุให้ท่านชัง
๔. เหตุให้กินแหนง
๕. เหตุให้เสียค่าของคน

๑) หลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องปมาทธรรม

เรื่องปมาทธรรม เนื้อหาอุปมาด้วยการยกเรื่องของพระภิกษุผู้ประพฤติปฏิบัติมิชอบ ละเมิดพุทธบัญญัติ ไม่รักษาศีล มีความประพฤติไม่สำรวมขึ้นประกอบคำสอน มีหลักธรรมที่สำคัญ ประกอบด้วย เรื่องของการรักษาศีลอันเป็นบ่อเกิดของความสุสงบ ความดีงาม เนื่องจากศีลเป็น คุณธรรมที่ช่วยรักษากาย วาจา ใจให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และอธิบายให้เห็นถึงอันสงส์ของการเป็น คนรักษาศีล ที่ทำให้บุคคลนั้นดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท เป็นที่รักใคร่ของผู้คน เมื่อสิ้นอายุขัยก็ จะไปสู่สุคติภูมิ ตรงข้ามกับคนที่ไม่รักษาศีล บุคคลใดไม่มีศีลย่อมขาดความเชื่อถือ มีแต่ผู้คนตำหนิ รังเกียจ ขาดความระมัดระวังในการดำรงชีวิตและเมื่อสิ้นอายุขัยก็จะไปสู่นรกภูมิเนื่องจากกรรมชั่วที่ ได้กระทำไว้

หลักธรรมที่สำคัญอีกประการคือ หลักไตรลักษณ์ หรือกฎธรรมดาของธรรมชาติที่มี ลักษณะทั่วไป ๓ ประการ ได้แก่ อนิจจัง การเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ไม่มีสิ่งใดที่หยุดนิ่ง คงที่อยู่ อย่างเดิมได้ตลอดไป ขึ้นอยู่กับว่าจะเปลี่ยนแปลงช้าหรือเร็วเท่านั้น, ทุกขัง ความผิดหวังที่เกิดจากสิ่งที่ไม่เป็นไปตามความประสงค์ของตนเอง เนื่องจากลักษณะตามธรรมชาติที่ส่งผลให้ทุกสิ่งไม่สามารถทน อยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป และอนัตตา การที่ไม่สามารถบังคับหรือกำหนดให้ทุกอย่างเป็นไปตามที่ เราต้องการได้ โดยหลักไตรลักษณ์นี้ มุ่งสอนให้เข้าใจชีวิตที่เป็นไปตามธรรมดาตามความเป็นจริง ทำให้ตระหนักรู้และเกิดความเข้าใจว่าชีวิตเป็นอย่างไร เกิดความรู้เท่าทันและรับรู้ต่อทุกอากัปกิริยาของ การปฏิบัติตน ทั้งหมดนี้คือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นธรรมดาของโลก

หลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมที่สำคัญ ถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา แปลว่าความจริงอันประเสริฐสี่ประการ ประกอบด้วย ทุกข์ คือสภาพที่ทนได้ยาก เป็นสภาพของความลำบากทั้ง ทางกายและทางใจ รวมถึงอารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง หรือความเศร้าโศกเสียใจทั้งปวง, สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์, นิโรธ คือ ความเข้าใจสาเหตุแห่งทุกข์ การเข้าใจว่าทุกข์นั้นมาจากอะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร และ มรรค คือ หนทางแห่งการดับทุกข์ ได้แก่วิธีการที่ทำให้ทุกข์นั้นหมดไป ซึ่ง ในทางพระพุทธศาสนา มีอยู่ ๘ ประการ เรียกว่า “มรรคมืองค์ ๘”

มรรคมืองค์ ๘ หรืออริยมรรค ๘ คือหนทางถึงความดับทุกข์ เป็นส่วนหนึ่งของอริยสัจ และถือเป็นหลักธรรมสำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยหนทาง ๘ ประการ ได้แก่ สัมมาทิฐิ ความคิดชอบตามทำนองคลองธรรม, สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบในทางที่ถูกต้อง ในทาง กุศล, สัมมาวาจา วาจาชอบหรือการรู้จักพูดจาในทางสร้างสรรค์ดีงาม, สัมมากัมมันตะ การประพฤติ ปฏิบัติชอบ, สัมมาอาชีวะ การประกอบสัมมาอาชีพในทางที่ถูกต้อง สุจริต, สัมมาวายามะ ความเพียร พยายามที่ตั้งมั่นอยู่ในกุศลธรรม, สัมมาสติ การไม่ปล่อยให้เกิดความพลั้งเผลอ ดำรงตนอยู่ด้วยความ รู้ตัวเป็นปกติ, สัมมาสมาธิ การฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ ปราศจากกิเลส

๒) หลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสามปังกามกัว

เรื่องสามปังกามกัวเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพราหมณ์ผู้หนึ่งที่ออกเดินทางออกไปหา ทรัพย์สินต่างเมือง ในคัมภีร์ได้แต่งเป็นเรื่องราวผูกไว้ด้วยปริศนาธรรมคำสอน ๖ ประการ ได้แก่ ๑. สนุกอย่างนอน ๒. เมียวนอย่ายืน ๓. โอน่าหื้อเห็น ๔. เหม็นหื้อรู้ ๕. นอนสูงหื้อนอนต่ำ ๖. นอนต่ำ หื้อนอนหงาย ซึ่งแต่ละข้อนั้นสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักของความไม่ประมาท คือการพึงมีสติ สัมปชัญญะในการดำรงชีวิตอยู่เสมอ, อบายมุข ๖ หนทางแห่งความ

เสื่อม, ตัณหา ๓, หลักขราวาสธรรม ๔ หรือธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์, ชั้น ๕, ธาตุ ทั้ง ๔, ทิศทั้ง ๖, วิธีคิดแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ หรือการพิจารณาแบบโยนิโสมนสิการนั้นคือการ คัดพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน มีระเบียบเป็นขั้นตอนตามหลักเหตุและผล, หลักของความเชื่อ ๑๐ ประการ ที่สอนให้ใช้สติปัญญาในการพิจารณาอย่างรอบคอบจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ มีโทษหรือไม่มีโทษแล้วจึงสามารถยึดถือปฏิบัติได้, หลักพรหมวิหาร ๔ หรือหลักธรรมสำหรับผู้บริหาร, หลักอิทธิบาท ๔ และสังคหวัตถุ ๔

๓) หลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องธรรมดาสอนโลก

ในคัมภีร์แต่งเป็นคำสอนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการใช้ชีวิตประจำวัน การคบมิตร การสร้าง บ้านเรือน และวิธีการปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยชี้ให้เห็นว่าหากไม่ประพฤติปฏิบัติ ตามคำสอนดังกล่าวจะเกิดความเดือดร้อน แบ่งเนื้อหาคือออกเป็น ๘ ประการ ได้แก่ ๑. เหตุนำมาซึ่ง อุบาทว์ ๒. เหตุให้ท่านดูแคลน ๓. เหตุให้ท่านชัง ๔. เหตุให้กินแหนง ๕. เหตุให้เสียค่าของคน ๖. เหตุ ให้เมียชัง ๗. เหตุให้ท่านชอบใจ ๘. เหตุให้มีภัยแก่ตน สัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ สำคัญ ดังนี้ หลักวิริยะ หรือความเพียร, พละ ๕, สติสัมปชัญญะ, อกุศลวิตก ๓, เบญจศีล หรือศีล ๕, อกุศลมูล ๓, พรหมวิหารธรรม, สมชิวีธรรม ๔, ปัญญา ๓, สัจจะ, อุปกิเลส ๑๖, หลักขราวาสธรรม ๔, สังคหวัตถุ ๔ และอบายมุข ๖

๔.๓ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิง วัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

การสร้างชุดความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ โบราณนครลำปาง ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นชุดความรู้เพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมสู่สถาบันการศึกษา ในจังหวัดลำปางผ่านกระบวนการสร้างอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสำรวจคัมภีร์โบราณนคร ลำปาง วรรณกรรมประเภทคำสอน จำนวน ๓ เรื่อง คือ เรื่องปมาทธรรม, เรื่องสามปิงสามกิวและ เรื่องธรรมดาสอนโลก นำมาสรุปใจความสำคัญของเนื้อหาแต่ละเรื่อง วิเคราะห์และเชื่อมโยงกับ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักคติความเชื่อต่างๆ และรวบรวมเป็นชุดความรู้เพื่อ ส่งเสริมการ เรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัด ลำปาง ผ่านการจัดกิจกรรม เป็นขั้นตอน โดยการให้ ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน ศึกษาถึงคัมภีร์ โบราณนครลำปาง ได้แก่

- ๑) ฟังบรรยายเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณนครลำปาง
- ๒) ดูภาพประกอบเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณนครลำปาง
- ๓) ฝึกอ่านคัมภีร์โบราณนครลำปาง ต้นฉบับภาษาล้านนา
- ๔) อ่านคัมภีร์โบราณนครลำปาง ฉบับปริวรรตเป็นภาษาไทยแล้ว
- ๕) ถอดหลักธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปาง มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
- ๖) ทำแบบทดสอบเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณนครลำปาง
- ๗) กิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ งาม-ตอบ ปัญหาธรรม เกี่ยวกับหลักการปฏิบัติในคัมภีร์

โบราณนครลำปาง

ผลจากการทดลองใช้ชุดความรู้ส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมใน คัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง พบว่า ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน มีความสนใจในกิจกรรมเป็นอย่างดี เพราะได้ส่งเสริมให้ได้เรียนรู้ถึงคัมภีร์โบราณอันเป็นภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมที่นับวันยิ่งขาดสูญ ทั้งนี้ ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน ส่วนใหญ่ ยังเคยได้เห็น และได้ ศึกษาเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณมาบ้าง

ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน ยังมีความสนใจในการเรียนรู้หลักคำสอนจากคัมภีร์ โบราณล้านนา เพราะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และยังมีความคุ้นเคยกับคติคำ สอนท้องถิ่นที่เคยได้ยินจากคนรุ่นเก่าร่วมกับการสอนโดยใช้นิทานหรือวรรณกรรมประกอบคำสอน เชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ อีกทั้งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตประจำวัน คติ ค่านิยมและความเชื่อต่างๆของชาวล้านนาที่มีมาแต่อดีต

๔.๔ องค์ความรู้จากงานวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์ โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง จากการศึกษาพบว่า ในคัมภีร์โบราณนคร ลำปางมีองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักคำสอนปรากฏอยู่ ผู้วิจัยได้สรุป ๓ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง ปมาทธรรม เรื่อง สามปंगสามกั๋ว และ เรื่อง ธรรมดาสอนโลก

๔.๔.๑ เรื่อง ปมาทธรรม

การทำบุญให้ทานกับพระพุทศผู้ประพตล่งละเมตพุทศบัญญัติมีธรรมอันลามก หลอกลงชาวบ้าน มีความประพตล่งประก นารังเกยจ พุทศดาร์สว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราจะขอ บอกเธอทั้งหลาย จะขอเตือนเธอทั้งหลาย การที่บุคคลผู้พุทศ มีธรรมลามก มีความประพตล่งประก นารังเกยจ ปกปิดกรรมชั่ว มิใช่สมณะ แต่ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ มิใช่ ผู้ประพตล่งพรหมจรรย แต่ ปฏิญาณว่าประพตล่งพรหมจรรย เน่าโน มีความกำหนดกล้าเป็นด่งหยาดเยื่อ บริโภคบิณฑบาตที่เขา ถวายด้วยศรัทธา ของกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาลหรือคฤหบดีมหาศาล จะด้อย่างไร การที่บุ รามีกำลังเอาขอเหล็กแดง ไฟกำลังลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงเกยปากอ้าไว้ แล้วรอกก่อนเหล็กแดง ไฟ กำลังลุกโชติช่วงเข้าไปในปาก ก้อนเหล็กแดงนั้นจะพืงไหม้ริมฝีปาก ไหม้ปาก ไหม้ลิ้น ไหม้คอ ไหม้อก ไหม้เรื่อยไปถึงไส้ใหญ่ไส้น้อย แล้วออกทางทวารเบื้องต่ำ นี้ดีกว่าช้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะผู้นั้น พืงถึง ความตายหรือทุกข์ปางตาย มีช้อนั้นเป็นเหตุ แต่ผู้นั้นเมื่อตายไปไม่พืงเข้าถึงอบายทุกติ วินิบาต นรก เพราะช้อนั้น เป็นปัจจัย“ส่วนการที่บุคคลผู้พุทศ มีธรรมอันลามก เป็นด่งหยาดเยื่อ บริโภคบิณฑบาตที่ เขาถวายด้วยศรัทธาของกษัตริย์ มหาศาลยอมเป็นไปเพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์สิ้นกาล นาน แก่บุคคลผู้พุทศนั้น และบุคคลผู้พุทศนั้น เมื่อตายไปยอมเข้าถึง อบาย ทุกติ วินิบาต นรก

๑) สารสำคัญที่เกี่ยวกับโทษคนทุศีลและอานิสงส์ของคนมีศีล

โทษของคนทุศีล^๑ เพราะศีลวิบัติ ๕ ประการ

๑. คนทุศีล มีศีลวิบัติ ในธรรมวินัยนี้ ย่อมถึงความเสื่อมโทรมทรพโยอย่างมากอันมีความประมาท เป็นเหตุ คือ บทว่า ทุสสีโล ได้แก่ ไม่มีศีล คือ ไร้ศีล บทว่า สีลวิปนโน ได้แก่ มีศีลวิบัติ ขาดสังวรระวัง บทว่า ปมาทาธิกรณัง ได้แก่ เพราะมีความประมาทเป็นเหตุ พระสูตรนี้ สำหรับคฤหัสถ์ แต่ถึงอย่างนั้น พระสูตรนี้ ก็สำหรับบรรพชิตด้วย จริงอยู่คฤหัสถ์ย่อมเลี้ยงชีวิตอยู่ได้ด้วยหลักศีลปะใด ๆ ไม่ว่าทำนา หรือค้าขาย ถ้าประมาทโดยทำปาณาติบาตเป็นต้น ศีลปะนั้น ๆ ก็ให้สำเร็จผลตามกาลไม่ได้เมื่อเป็นเช่นนั้น เขาก็ขาดทุน และเมื่อทำปาณาติบาต และอทินนาทาน เป็นต้น ในเวลาที่เขาไม่ทำกัน โทษก็ถึงความเสื่อมแห่งโภคทรัพย์เป็นอันมาก

๒. กิตติศัพท์ที่ชั่วของผู้ทุศีล มีศีลวิบัติย่อมพุ่งไป คือ บรรพชิตผู้ทุศีล ย่อมถึงความเสื่อมจากศีล พระพุทธพจน์ ฌาน และจากอริยทรัพย์ ๗ เพราะมีความประมาทเป็นเหตุ สำหรับคฤหัสถ์ ชื่อเสียงที่เลวย่อมพุ่งไปท่ามกลางบริษัท ๔ ว่า คฤหัสถ์คนโน้น เกิดในตระกูลโน้น เป็นคนทุศีล มีบาปธรรม สัตว์โลกนี้และโลกหน้าเสียแล้ว ไม่ให้ทานแม้แต่อาหารตั้งนี้ สำหรับบรรพชิต ชื่อเสียงที่เสีย ก็พุ่งไปอย่างนี้ว่าบรรพชิตรูปโน้นรักษาศีลก็ไม่ได้ เรียนพระพุทธพจน์ก็ไม่ได้ เลี้ยงชีพอยู่ด้วยเวชกรรม เป็นต้น

๓. คนทุศีลมีศีลวิบัติ จะเข้าสู่บริษัทใด ๆ คือ ชัตตยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัทสมณ บริษัทย่อมไม่มองอาจ เก้อเขินเข้าไป คือ บทว่า อวิสารโท ความว่า คฤหัสถ์ ก่อน เขาคิดว่า คนบางคนจ้กักรูกรมของเรา เมื่อเป็นเช่นนั้นคนทั้งหลายจ้กัจับเรา หรือ จ้กัแสดงเราแก่ราชตระกูลตั้งนี้ จึงเข้าไปหาอย่างหวาดกลัว เก้อเขิน คอดก คว่าหน้า นิ่งเอาน้ำหัวแม่มือเขี่ยดิน ไม่กล้าพูดในสถานที่ประชุมของคนมาก ๆ แน่แท้ ฝ่ายบรรพชิต คิดว่าภิกษุประชุมกันมาก ๆ ภิกษุบางรูป จ้กักรูกรมของเราแน่ เมื่อเป็นเช่นนั้น พวกภิกษุจ้กัห้ามทั้งอุโบสถ ทั้งปวารณาแก่เรา ให้เราเคลื่อนจากความ เป็นสมณะแล้วจ้กัคร่าออกไป ตั้งนี้ จึงเข้าไปหาอย่างหวาดกลัว ไม่กล้าพูด ส่วนบางรูปแม้ทุศีลถูกทำลายแล้ว ก็ยังเที่ยวไปบรรพชิตรูปนั้น ชื่อว่า เป็นผู้เก้อ หน้าด้านโดยอหยาศัยทีเดียว

๔. คนที่ศีล มีศีลวิบัติ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาลละ คือ บทว่า สมมุหโ กาลัง กโรติ ความว่า ก็การยึดถือทุศีลกรรมประพฤติแล้ว ย่อมปรากฏแก่เธอผู้นอนบนเตียงมรณะ เธอลืมตาขึ้นเห็นโลกนี้ กลับตาก็เห็นโลกหน้า อบาย ๔ คือ นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน แตนเปรต และอสุรกาย ย่อมปรากฏแก่เธอ เธอเป็นตุจถูกหอก ๑๐๐ เล่ม ประหารที่ศีรษะ เขาส่งเสียงร้องมาว่า ท่านทั้งหลาย ช่วยห้ามที่ท่านทั้งหลายช่วยห้ามที ก็ตาย ด้วยเหตุนี้ จึงตรัสว่า สมมุหโ กาลัง กโรติ

๕. คนทุศีล มีศีลวิบัติ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก คือ บทที่ ๕ ง่ายทั้งนั้น อานิสงสกถา พิงทราบโดยปริบาย ตรงกันข้ามกับคำที่กล่าวมาแล้ว

^๑ อรรถกถาขุททกนิกาย ฉักกนิบาตชาดก ตุนทิลชาดก, มก. เล่ม ๕๙ หน้า ๑๔๖.

๒) อานิสงส์ของคนมีศีล^๒ ถึงพร้อมด้วยศีล ๕ ประการ นี้

๑. ย่อมถึงกองโภคทรัพย์มากมาย อันมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ หมายความว่า ศีลย่อมทำให้ผู้รักษาได้โภคทรัพย์ประการหนึ่ง และใช้ได้อย่างเต็มที่อีกประการหนึ่ง

ศีลทำให้เกิดโภคทรัพย์ได้อย่างไร เราจะสังเกตเห็นได้โดยทั่วไป จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ล้วนต้องการบุคลากรที่มีคุณธรรมทั้งสิ้น ดังนั้นในการสมัครเข้าทำงานหรือแต่งตั้งบุคลากรประจำตำแหน่งต่าง ๆ ผู้มีศีลสมบูรณ์ย่อมได้รับการพิจารณาก่อน เพราะเหตุแห่งศีลในตัวเขา ทำให้เป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือไว้วางใจ อันเนื่องมาจากความประพฤติ และการแสดงออกอันดีงาม สม่าเสมอ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของผู้พบเห็นหรือผู้ร่วมงาน

บิดามารดาที่มีโภคทรัพย์สมบัติ เมื่อถึงคราวที่จะมอบทรัพย์ให้แก่บุตรหลาน ย่อมต้องพิจารณาเลือกสรรผู้ที่ประพฤติตัวดีมีศีล มีธรรม เพื่อความมั่นใจว่าผู้นั้นจะสามารถรักษาทรัพย์สมบัติที่มอบให้ได้ และสามารถใช้นั้นไปเพื่อทำประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะถ้าบิดามารดาเป็นชาวพุทธ ย่อมปรารถนาให้บุตรหลานนำทรัพย์ไปสร้างบุญกุศล เพื่ออุทิศบุญกุศลนั้นแก่ตนในโลกหน้า

ศีลทำให้ใช้ทรัพย์ได้เต็มที่คืออย่างไร ทรัพย์ที่เราได้มาด้วยความสุจริต ย่อมก่อให้เกิดความไม่สบายใจทุกครั้งที่ได้ใช้ หรือเมื่อได้นึกถึง คนโบราณมักกล่าวว่า สิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรมเปรียบเสมือนมีผีสิง ทั้งนี้เพราะเจ้าของจะหวาดผวาทูครั้งที่ได้เห็นทรัพย์ที่ตนได้มาโดยสุจริต ส่วนผู้ที่ได้ทรัพย์มาด้วยความสุจริตย่อมภาคภูมิใจในทรัพย์ที่ตนหามาได้ เมื่อจะใช้ทรัพย์ ย่อมไม่ใช้โดยปราศจากความหวาดระแวง

๒. กิตติศัพท์อันงามของคนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมพุ่งไป หมายความว่า บุคคลรอบข้างย่อมเห็นความประพฤติ อันดีงามของคนมีศีล คนมีศีลจึงเป็นที่รัก ที่พอใจของบุคคลรอบข้าง เขาเหล่านั้นกล่าวถึง ย่อมกล่าวแต่สิ่ง ดีงาม และความประทับใจที่ได้รับ ความดีนี้เองย่อมเป็นที่แพร่หลายออกไป ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ กลิ่นกุศณาและกลิ่นจันทน์ ยังหอมน้อยกว่ากลิ่นหอมของผู้มีศีล ซึ่งหอมฟุ้งขจรไกล ถึงปวงเทพไทเทวา และมนุษย์ทั้งหลาย ”

๓. คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีลจะเข้าไปสู่บริษัทใด คือ ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัทย่อมมองอาจ ไม่เก้อเขินเข้าไป หมายความว่า ผู้มีศีลย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์ มีความภาคภูมิใจ ในความดีของตน มีใจเป็นปกติ ไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะมีใครรู้กรรมชั่วของตน เพราะรักษาศีลมาเป็นอย่างดี คนมีศีลใคร ๆ ก็ชอบ ก็จะไปสู่ที่ชุมนุมใดก็ตาม ย่อมมีความอาจหาญเข้าไป

๔. คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นผู้ไม่หลงระเหิดกาลละ หมายความว่า คนมีศีลย่อมมีสติสมบูรณ์ อันเนื่องมาจากการได้ฝึกสติอยู่เสมอ ๆ เพราะเมื่อจะกระทำสิ่งใดก็ตาม ต้องคอยระมัดระวังไม่ให้ผิดศีล ครั้งเมื่อถึงคราวที่หมดบุญ หมดอายุขัย ก่อนที่จะลาจากโลกนี้ไป ย่อมมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์เพราะได้ฝึกมาอย่างดีแล้ว ทั้งยังเห็นการกระทำอันดีงามจากการรักษาศีลของตน ย่อมปลื้มปีติใจ

๕. คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หมายความว่า เมื่อถึงคราวที่ต้องลาจากโลกนี้ไป หลับตาลงครั้งใดก็จะเห็นคตินิमित (ภาพที่เป็นเครื่องหมายของภพภูมิที่

^๒ มหาปริณิพพานสูตร, ที่มณีกาย มหาวรรค, มก. เล่ม ๑๓ ข้อ ๘๐ หน้า ๒๕๔-๒๕๕.

จะต้องไปเกิดใหม่)และกรรมที่ ดึงามของตน ทำให้จิตผ่องใส ย่อมไปสู่โลกหน้ามณฑลภูมิอันเป็นสุข คือ สุคติภูมิ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ในสลิวิมังสชาดก ว่าศีลของตนที่บริสุทธิ์ดีแล้ว ย่อมนำความสุขในภพหน้ามาให้ได้

๔.๔.๒ เรื่อง สามปingsามกั๋ว

ในคัมภีร์ได้แต่งเป็นเรื่องราวผูกไว้ด้วยปริศนาธรรมคำสอน ๖ ข้อ ๑. สนุกอย่านอน ๒. เมียวอนอย่ายืน ๓. โอนเฝ้าหื้อเห็น ๔. เหม็นหื้อรู้ ๕. นอนสูงหื้อนอนค้ำ ๖. นอนต่ำหื้อนอนหงาย (เป็นคติคำสอนแก่พรหมณ์) จากคำสอนดังกล่าววิเคราะห์ได้ดังนี้

๑) สนุกอย่านอน

สนุกอย่านอน เปรียบได้ว่าเมื่อได้ทรัพย์สิ่งของมาอย่าหลงดีใจจนขาดสติ อาจเสียทรัพย์ด้วยความประมาท เข้าด้วยหลักธรรมว่าด้วยเรื่องประมาท ๑.สติ ความระลึกได้ ๒.สัมปชัญญะ ความรู้ตัว

๒) เมียวอนอย่ายืน

ภรรยาที่ออกด้ออันเอาใจ หรือยกยอสรรเสริญไม่ควรเชื่อใจในคำพูดนั้น เพราะภรรยาอาจมีพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจ

๓. โอนเฝ้าหื้อเห็น

เมื่อได้กลิ่นเหม็นเน่า ควรหาสาเหตุว่า มันกลิ่นซากอะไร เพื่อจะกำจัด หรือมีสิ่งอะไรที่ผิดปกติ เช่น อาจนจะเป็นคนที่ถูกฆาตกรรมก็ ต้องสมมติฐานหลายๆ หลักความจริงให้ปรากฏ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้แก่ สิ่งต่างๆในร่างกายมนุษย์ เป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้ยั่งยืน เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป อย่างธาตุ ๔ ชั้น ๕

ชั้น ๕ มีอะไรบ้าง

๑. รูป คือ กาย ร่างกาย
๒. เวทนา คือ ทุกข์ สุข เวทนาทางกาย การเสวยอารมณ์ทางกาย ความรู้สึกทางกาย
๓. สัญญา คือ ความจำได้หมายรู้
๔. สังขาร คือ ความคิดปรุงแต่งของจิต
๕. วิญญาณ คือ การรู้อารมณ์ อันเกิด ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

ธาตุ ทั้ง ๔

๑. ธาตุดิน หมายถึง อวัยวะต่างๆในร่างกาย เช่น ผม เล็บ ฟัน กระดูก เยื่อในกระดูก ปอด ตับ ม้าม หัวใจ ลำไส้ น้อย-ใหญ่

๒. ธาตุน้ำ หมายถึง น้ำ หรือ ของเหลวในร่างกาย เช่น น้ำเลือด น้ำเหลือง หนอง เหงื่อ น้ำที่เราดื่ม เป็นธาตุน้ำ

๓. ธาตุลม หมายถึง ลมที่เราอาศัยหายใจ

๔. ธาตุไฟ หมายถึง ไฟที่อยู่ในร่างกายช่วยให้ร่างกายอบอุ่น เผลผลานอาหารที่เรา

กิน

๔. เหม็นที่อู้อู้

การได้รับข่าวสารสิ่งใดมากก็ตามควรหาเหตุผลควรวิเคราะห์ดูว่าใช่หรือไม่อย่าง อย่าพึ่งเชื่อเสียทีเดียว โดยใช้หลักไตรลักษณ์ หรือหลัก กาลามะสูตร^๓

กาลามะสูตรกัฆานิชฐาน ๑๐ (หมายถึง วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย หรือหลักความเชื่อ ที่ตรัสไว้ในกาลามะสูตร

๑. มา อนุสสเวน (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา
๒. มา ปรมปราย (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบๆ กันมา
๓. มา อิติกราย (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ
๔. มา ปิกุสมปทาเนน (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
๕. มา ตกุกเหตุ (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรก
๖. มา นยเหตุ (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุมาน
๗. มา อากการปริวิตุกเกน (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
๘. มา ทิกุณินิชฆานกขณติยา (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
๙. มา กภาพุรูปตาย (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
๑๐. มา สมโน โน ครุติ (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

ต่อเมื่อใด รู้เข้าใจด้วยตนว่า ธรรมเหล่านั้น เป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้น แล้ว จึงควรละหรือถือปฏิบัติตามนั้น สูตรนี้ ในบาลีเรียกว่า เกสปุตติยสูตร ที่ชื่อกาลามะสูตร เพราะทรงแสดงแก่ชนเผ่ากาลามะ แห่งวรรณะกษัตริย์ ที่ชื่อเกสปุตติยสูตร เพราะพวกกาลามะนั้นเป็นชาวเกสปุตตนิคม

๕. นอนสูงที่นอนค้ำ

การนอนที่สูงควรนอนมองลงมาข้างล่างเพื่อดูว่าจะมีสิ่งใดขึ้นมาทำร้ายเราหรือไม่ หากใช้หลักธรรมควรใช้หลักการของผู้บริหาร

พรหมวิหารธรรม^๔ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา รวมเรียกว่าพรหมวิหาร

๔

เมตตา คือ ความรักใคร่ ความปรารถนาจะให้เขาเป็นสุข

กรุณา คือ ความสงสารเมื่อคนอื่นตกยากมีทุกข์

มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อเห็นคนอื่นได้ดี

อุเบกขา คือ ความเป็นกลางต่อทุกข์สุขของสัตว์ ไม่เอนเอียงด้วยความชอบหรือชัง โดยส่วนมากคนจะแยกระหว่าง เมตตา กับกรุณาไม่ค่อยชัด เพราะโดยมากเราใช้ควบคู่กัน ถ้ามีเมตตาจะต้องตามด้วย

^๓ อัง.ติก.(ไทย) ๒๐/๕๐๑/๒๒๗

^๔ อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/๒๔๑.

๖. นอนตำหื่อนอนหงาย

หากนอนในที่ต่ำควรมองข้างบน ว่ามีอะไรผิดปกติ หรือไม่ มีอะไรที่จะตกใส่เราหรือไม่ เปรียบเทียบหลักการทำงานของ ลูกจ้าง หรือลูกน้อง ควรใช้หลักธรรม สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจของผู้อื่น ผูกไมตรีและเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ได้แก่

๑. ทาน (การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึง ให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน - giving; generosity; charity)

๒. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดง ประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม - kindly speech; convincing speech)

๓. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม - useful conduct; rendering services; life of service; doing good)

๔. สมานัตตตา* (ความมีตนเสมอ** คือ ทำตนเสมอด้วยปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งใน ชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี - even and equal treatment; equality consisting in impartiality, participation and behaving oneself properly in all circumstances)

๓. เรื่อง ธรรมดาสอนโลก

เรื่องธรรมดาสอนโลกต้องการสื่อสารเรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน การคบมิตร การสร้าง บ้านเรือน และวิธีการปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยชี้ให้เห็นว่าถ้าไม่ประพฤติปฏิบัติตาม จะเกิดความเดือดร้อน เนื้อหาสาระ ได้แบ่งออกเป็น ๖ ประการ คือ

๑. เหตุนำมาซึ่งอุบาทว์
๒. เหตุให้ท่านคุณแคลน
๓. เหตุให้ท่านชัง
๔. เหตุให้กินแหนง
๕. เหตุให้ภรรยาเกลียด
๖. เหตุให้ท่านชอบใจ

เหตุนำมาซึ่งอุบาทว์ ในข้อแรกนั้นที่กล่าวเหตุให้เกิดอุบาทว์ อุบาทว์ กล่าวถึงเหตุให้เกิด อุบาทว์ ๑๐ ประการ คือ

ประการที่ ๑ อย่าเอาช้อนไปตักน้ำในถ้วยความหมายโดยตรงคือ อย่าเอาช้อนไปตักใน แม่น้ำมาดื่ม เพราะอาจมีเชื้อโรคและเป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกายอย่าเอาถ้วยไปตักเลือดในตัวสัตว์ เพราะอาจมีเชื้อโรค ความหมายโดยนัยคือ อย่าพยายามในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้เหมือนสำนวนไทย ว่า เช่น ครกขี้หนูเขา สามารถเปรียบเทียบกับหลักธรรมได้คือหลักวิริยะ ความเพียร ซึ่งมีอยู่ในธรรมะหลาย

หมวด ซึ่งความเพียรต้องมีความพอดีด้วยคือใช้ปัญญาด้วย ถ้าพยายามมากเกินไปในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ โดยขาดปัญญา ก็ไม่สำเร็จ

ประการที่ ๒ อย่าตัดหมากฟักกับปากไห คือไม่ควรใจร้อน เพราะจะทำให้เสียการงานได้

ประการที่ ๓ อย่าเอาเสื้อผ้าไปตากหลังคา อย่าเอาเกิบสุบตีนไว้เหนือหัว หมายความว่า อย่าเอาเสื้อผ้าไปตากหลังคา เพราะจะทำให้เสื้อผ้า เสียหายได้ง่าย อย่าเอาเกิบสุบตีนไว้เหนือหัว หมายความว่า อย่าเอารองเท้าที่สวมมาไว้บนหัว เพราะอาจมีฝุ่นติดมา ทำให้เข้าสู่ร่างกายได้ง่าย ความหมายอีกอย่างหนึ่งคือ ไม่ควรเอาสิ่งที่ไม่ดีมาไว้ในใจ

ประการที่ ๔ อย่าโงงเงินทองเล่น อย่าเดินข้ามที่นอน หมายถึง อย่าเล่นการพนัน เดินข้ามที่นอน หมายถึง การประพฤตินอกใจ

ประการที่ ๕ อย่าเอาผ้านุ่งหนุนต่างหมอน หมายความว่า อย่าเอาเสื้อผ้ามาหนุนแทนหมอน ความหมายทางธรรมคืออย่าหุบเขา เชื่อง่ายเกินไป

ประการที่ ๖ น้ำป่อ หนอง สระ จอมปลวก ต้นไม้ใหญ่มีอยู่เก่าตัดเสีย ถมเสียแบ่งเรือน อยู่ปติ หมายถึง ไม่ควรถมสระน้ำและตัดต้นไม้ใหญ่ เพื่อสร้างบ้าน

ประการที่ ๗ เรือน ๒ หลัง ๓ หลัง เอามารวมแบ่งเรือนหลังเดียวไม่ดี หมายถึง การนำไม้จากหลายบ้านมารวมกันทำเรือนไม่ดี

ประการที่ ๘ ไม้ตายฟ้าผ่า ตายขาน เคลือเขาขึ้น ไม้ขึ้นทางจอมปลวก ไม้กูดเก้า ไม้เป็นวงเป็นงา ไม้ใกล้ฝั่งแม่น้ำ ในข้อนี้ได้กล่าวถึง ไม้ที่ไม่ควรนำมาสร้างที่อยู่อาศัยเพราะอาจเกิดอันตรายได้

ประการที่ ๙ ผู้หญิงมีครรภ์อยู่ในบ้านไม่ควรปล่อยสัตว์ เลี้ยงสัตว์ เพราะอาจเป็นพาหะนำโรคมารุ่แม่และเด็กได้

ประการที่ ๑๐ การเลือกคู่ให้แก่บุตร ให้เลือกตระกูลเสมอกัน

เหตุให้คนอื่นดูแคลน มี ๕ คือ

๑. บัญหุลวก หาข้าวของปได้ ตรงกับหลักธรรมคือปัญญา ถ้าผู้มีปัญญาย่อมหาทรัพย์ได้ด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างงมงาย ในสังคิติสูตร พระสารีบุตรกล่าวว่า ปัญญา ทำให้เกิดได้ ๓ วิธีคือ

๑) โดยการสดับตรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน (สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง)

๒) โดยการคิดค้น การตรึกตรอง (จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด)

๓) โดยการอบรมจิต การเจริญภาวนา (ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการอบรม)

๒. หาสาระปได้ หาสัจจะปได้ ตรงกับหลักธรรม คือ สัจจะ มีความจริงใจ

๓. มักอวดอ้างตน ตรงกับหลักธรรมปลาสะ ในอุปกิเลส ๑๖ ปลาสะ หมายถึง ความดีเสมอ เอาตัวเราเข้าไปเทียบกับคนอื่นด้วยความลำพองใจทั้งๆ ที่ตนต่ำกว่าเขา

๔. มักกินอาหารอันเน่าอันเหม็น ข้อนี้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกาย

๕. มักนุ่งเสื้อผ้าเก่าอยู่เรื่อยๆ ข้อนี้เกี่ยวกับบุคลิกภาพของบุคคลนั้น

เหตุให้ท่านเกลียด มี ๕ คือ

๑. มักเยาะโยงให้ท่านผิดกัน
๒. มักจ่มมักส้าม
๓. เอาความผิดไปสู้ท่านเป็นนิจ
๔. บ่มีการอันใด ท่านบ่ถามเสือกตอบ
๖. มักไปเรื้อนท่านขอข้าวของ

เหตุให้กินแหนงมี ๔ ประการ คือ

๑. ทำงานอันใดบ่คิดหื้อดีผิดพลาดแก้ไขไม่ได้
๒. เจ็บป่วยไม่รีบรักษา
๓. ท่านว่าร้ายเรากลับว่าดี
๔. ของเราบ่มี ไปยืมท่านบ่ดูดีแต่กตัญญู

เหตุให้ภรรยาเกลียด มี ๕ ประการ คือ

๑. ฝว่บอดไปบ่รู้หลวก
๒. ไปอยู่เรื้อนเมียบ่มีเข้าของเงินค้ำติดไป
๓. ฝว่มักเป็นพยาธิ

เหตุให้ท่านชอบใจ มี ๓ ประการ คือ

๑. ได้ของมา แบ่งปันญาติ
๒. ช่วยเหลือธุระของท่านด้วยดี
๓. ค้ำชูมิตรสหาย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง” มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๒) เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๓) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง สามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมินและแบบสอบถาม ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน อื่นๆ และจำแนกตามระดับการศึกษา

จากผลการศึกษาเรื่องระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สูงที่สุด รองลงมา คือ เพศหญิง หน้าที่ของผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมา คือ นักเรียนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย ในส่วนครูอาจารย์นั้น ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโทเป็นส่วนน้อย

การประเมินผลการเรียนรู้สำหรับผู้ร่วมกิจกรรมการส่งเสริมการกระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง (ก่อนการเรียนรู้) พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) ทั้ง ๓ ด้านมีค่าเฉลี่ยต่างกัน ได้แก่

ด้านจิตใจโดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๔๒ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ( ) ๒.๔๒ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๒.๖๗ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) และหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ อยู่ในระดับน้อย และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก มีความเชื่อเรื่อง สามป้งสามกิว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น หลักคำสอนเรื่องสามป้งสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นๆ ให้รู้ตาม มี

ความรักและหวงแหนในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ มีค่าเฉลี่ย ๒.๔๙, ๒.๔๓, ๒.๔๒, ๒.๔๐, ๒.๓๙, ๒.๓๘, ๒.๓๐, ๒.๑๙ ตามลำดับ อยู่ในระดับน้อย

ด้านสติปัญญา พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๔๑ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๒.๖๘ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา มีความเข้าใจเรื่องธรรมดาสอนโลก และอธิบายเรื่องสามปงสามกิวได้ มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ อยู่ในระดับน้อย และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) มีความเข้าใจเรื่องสามปงสามกิว สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกต่อให้คนอื่นได้อธิบายเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)ได้ สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณไปประยุกต์ใช้ชีวิตประจำวันได้อธิบายเรื่องธรรมดาสอนโลกได้ นำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณมาประยุกต์ใช้ในการเรียนได้ เชื่อมโยงหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันได้ มีค่าเฉลี่ย ๒.๔๙ ๒.๔๓ ๒.๔๒ ๒.๔๐ ๒.๓๘ ๒.๓๐ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับน้อย

ด้านพฤติกรรม พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๖๒ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมมีค่าเฉลี่ย ๒.๗๐ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๕ อยู่ในระดับน้อย และ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ตั้งใจเรียน หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกินฐานะ หลักคำสอนเรื่องเรื่องสามปงสามกิวทำให้เป็นผู้ไม่ถือตัว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดี หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เชื่อฟังพ่อแม่ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ได้ปฏิบัติธรรม หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีสมาธิมากขึ้น หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้สวดมนต์ได้ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ชอบคิดวิเคราะห์ มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ ๒.๔๙ ๒.๔๘ ๒.๔๓ ๒.๔๒ ๒.๔๐ ๒.๓๔ ๒.๒๐ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับน้อย

ในส่วนของค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้) ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่

ด้านจิตใจ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๒ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) พบว่า หลังจากผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้ร่วมกิจกรรมดังกล่าวทำให้ หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๖ อยู่ในระดับมาก รองลงมา หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ และ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่น ๆ ให้รู้ตาม มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ความเชื่อเรื่องสามปงสามกิว มีความรักและหวงแหนในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยว

ทางจิตใจ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธ) ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ด้านสติปัญญา พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๗ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณมาประยุกต์ใช้ในการเรียนได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๖ อยู่ในระดับมาก รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ อธิบายเรื่องธรรมดาสอนโลก ได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ อยู่ในระดับมาก และ ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธ) สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกต่อให้คนอื่นได้ อธิบายเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธ) ได้ มีความเข้าใจเรื่องธรรมดาสอนโลก เชื่อมโยงหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันได้ มีความเข้าใจเรื่องสามปงสามกิว สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณ ไปประยุกต์ใช้ชีวิตประจำวันได้ สามารถถ่ายทอดหลักคำสอนที่ ปรากฏในคัมภีร์โบราณได้เป็นอย่างดี และ อธิบายเรื่องสามปงสามกิวได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ ๔.๐๕ ๔.๐๔ ๓.๙๙ ๓.๙๘ ๓.๙๗ ๓.๙๖ และ ๓.๙๒ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ด้านพฤติกรรม พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๑๑ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเห็นว่าหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีค่าเฉลี่ย ๔.๔๐ อยู่ในระดับมาก รองลงมา มีความเห็นว่า หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีสมาธิมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๘ อยู่ในระดับมาก และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเห็นว่า หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ตั้งใจเรียน หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดี หลักคำสอนเรื่องเรื่องสามปงสามกิวทำให้เป็นผู้ไม่ถือตัว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เชื่อฟังพ่อแม่ หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลก ทำให้ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกินฐานะ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธ) ทำให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ได้ปฏิบัติธรรม หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ชอบคิดวิเคราะห์ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้อยากไปวัดทำบุญ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้สวดมนต์ได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ ๔.๐๗ ๔.๐๔ ๔.๐๓ ๔.๐๐ ๓.๙๘ ๓.๙๗ และ ๓.๙๒ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณครั้งนี้ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๑ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า หัวข้อที่ผู้ร่วมกิจกรรมพึงพอใจมากที่สุด ได้แก่ การเรียนรู้คัมภีร์โบราณสามารถบูรณาการเข้ากับรายวิชาศิลปวัฒนธรรม และสังคมศาสนาได้เป็นอย่างดี มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๙ อยู่ในระดับมาก รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีแรงจูงใจที่จะศึกษาเรียนรู้คัมภีร์โบราณมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๑ อยู่ในระดับมาก และกิจกรรมการเรียนรู้มีความสนุกสนาน หลากหลาย และน่าสนใจ ควรมีนำการเรียนรู้คัมภีร์โบราณเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาเพิ่มเติมในชั้นเรียนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้รับความรู้ และ เข้าใจเนื้อหาสาระคัมภีร์โบราณ สามารถนำ

ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณไปถ่ายทอดให้กับผู้คนที่สนใจได้อย่างถูกต้อง ความเหมาะสมในช่วงเวลาของกิจกรรม และ วิธีการนำเสนอเนื้อหาสาระคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐, ๔.๐๘, ๓.๙๔, ๓.๙๓, ๓.๙๒, ตามลำดับ อยู่ในระดับมาก

จากวรรณกรรมประเภทคำสอนในคัมภีร์โบราณทั้งสามเรื่อง สามารถนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย ๓ ด้านที่สำคัญ ดังนี้

ด้านที่ ๑ แบบแผนในการประพฤติปฏิบัติตน เช่น การดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท ไม่มัวเมาหลงใหลในอบายมุข การรักษาศีล การมีวิริยะหรือความเพียรในการทำงาน การดำเนินชีวิตตามหลักมรรค ๘ และหลักขรവാสธรรม ๔ อันเป็นหลักธรรมสำหรับคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการคบมิตร การสร้างบ้านเรือน การพิจารณาแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ พิจารณาโดยใช้เหตุและผลตามหลักอริยสัจ ๔ การใช้สติปัญญาพิจารณาและใช้วิจารณ์ญาณประกอบการเชื่อสิ่งต่างๆ การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ อันเป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จ สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

ด้านที่ ๒ หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันหรือมารยาททางสังคม ได้แก่ การปฏิบัติต่อกันตามหลักทศทั้ง ๖ การมีน้ำใจต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ความมีเมตตาจิต प्रารณาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ หลักพรหมวิหารธรรม ๔ การมีความซื่อสัตย์ มีสัจจะและความจริงใจต่อกัน ไม่นินทาว่าร้าย หรือพุดยุยง ส่อเสียดให้เกิดการแตกความสามัคคีในหมู่คณะ

ด้านที่ ๓ ความเชื่อทางศาสนา จากคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ ซึ่งล้วนแต่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องศาสนาของชาวล้านนาในอดีตที่ยึดมั่นในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ความเชื่อในเรื่องของบุญ - บาป, ความเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องของการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น โดยเชื่อว่าหากประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะทำให้ชีวิตมีความสุข เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นทั้งแก่ตน ครอบครัวและสังคมส่วนรวม

การสร้างชุดความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นชุดความรู้เพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ผ่านกระบวนการสร้างอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสำรวจคัมภีร์โบราณนครลำปาง วรรณกรรมประเภทคำสอน จำนวน ๓ เรื่อง คือ เรื่องปมาทธรรม, เรื่องสามปงสามกัวและเรื่องธรรมดาสอนโลก นำมาสรุปใจความสำคัญของเนื้อหาแต่ละเรื่อง วิเคราะห์และเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักคติความเชื่อต่างๆ และรวบรวมเป็นชุดความรู้เพื่อเผยแพร่ให้สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ได้ทำการเรียนรู้ ผ่านการจัดกิจกรรม ได้แก่ ๑) กิจกรรมสวด ๔) ถาม-ตอบ ปัญหารธรรม ๕) สรุปข้อคิดโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผลจากการทดลองใช้ชุดความรู้ดังกล่าว พบว่า นักเรียนเกิดความสนใจต่อการเรียนรู้ในคัมภีร์โบราณ และสามารถนำเอาหลักคำสอนในคัมภีร์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และยังเป็นการต่อยอดในการเรียนรู้ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

คติธรรมคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์นั้นจัดเป็นวัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ประกอบด้วย หลักศาสนา ความเชื่อหรือค่านิยมทางสังคม จารีตประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ สิ่งเหล่านี้จะช่วยหล่อหลอมความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม แรงจูงใจ และบุคลิกภาพของชาวบ้านในสังคมโดยรวม แต่ละคนจะเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐาน จารีตประเพณี และวิถีปฏิบัติต่างๆ ของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ การขัดเกลาทางสังคมในเชิงวัฒนธรรมนี้จะหล่อหลอมให้บุคคลมีลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่ตรงกับลักษณะที่สังคมปรารถนาตามหลักของทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งผลที่ได้จากการเรียนรู้หลักและวิถีปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาทางวัฒนธรรมดังกล่าว สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง โดยเฉพาะนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้นำหลักคำสอน และคติความเชื่อไปถ่ายทอดให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน และมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ ในระบบการเรียนรู้ในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาให้อยู่ในคุณธรรมจริยธรรม

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง พบว่า กระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ทั้ง ๓ ฉบับ คือ ๑) เรื่อง ปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ๒) เรื่อง สามปิงสามกิว ๓) เรื่อง ธรรมดาสอนโลก เป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาที่สามารถสร้างเป็นกระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ กระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปางวรรณกรรมที่จารึกอยู่ในคัมภีร์โบราณนครลำปางมีลักษณะเป็นวรรณกรรมประเภทคำสอน ซึ่งบันทึกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จริยธรรม ทศนคติ ความเชื่อ หรือแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดั่งามของสังคมล้านนาที่มีมาแต่โบราณ โดยแต่งเป็นนิทานสอดแทรกในเรื่องความคิด คติคำสอน ค่านิยมต่างๆ ทั้งในเรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน การปฏิบัติตนและการปฏิสัมพันธ์ต่อกันในสังคม รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงโทษของการไม่ปฏิบัติตามคำสอน ซึ่งจุดมุ่งหมายก็เพื่อเป็นการขัดเกลาทางด้านจิตใจ ได้แก่สร้างค่านิยมที่ดั่งามในสังคม รวมถึงการขัดเกลาทางด้านพฤติกรรม โดยการสร้างบรรทัดฐานทางสังคม เป็นแบบแผนหรือแนวทางให้แก่คนรุ่นหลังได้นำเอาหลักคำสอนเหล่านี้ไปประพฤติปฏิบัติสืบทอดกัน อันจะทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ซึ่งวรรณกรรมประเภทคำสอนในคัมภีร์โบราณเหล่านี้จัดเป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริมทางด้านปัญญาและจิตใจให้เจริญงอกงาม ถือได้ว่าเป็นมรดกทางสังคมที่ต้องการมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่สังคมเห็นว่ามีความสำคัญแก่การรักษาไว้ เพื่อให้เป็นวิถีชีวิต และเป็นแบบแผนของการดำรงชีวิตของสมาชิกในสังคมต่อไป หลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องปมาทธรรม เป็นเนื้อหาอุปมาด้วยการยกเรื่องของพระภิกษุผู้ประพฤติปฏิบัติมิชอบ ละเมิดพุทธบัญญัติ ไม่รักษาศีล มีความประพฤติไม่สำรวมขึ้นประกอบคำสอน มีหลักธรรมที่สำคัญประกอบด้วย เรื่องของการรักษาศีลอันเป็นบ่อเกิดของความสงบ ความดั่งาม เนื่องจากศีลเป็นคุณธรรมที่ช่วยรักษากาย วาจา ใจให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และอธิบายให้เห็นถึงอานิสงส์ของการเป็นคนรักษาศีล ทำให้บุคคลนั้นดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท เป็นที่รักใคร่ของผู้คน เมื่อสิ้นอายุขัยก็จะไปสู่สุคติภูมิ

ส่วนหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสามป้งสามก๊ว เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพราหมณ์ผู้หนึ่งที่ออกเดินทางออกไปหาทรัพย์สินต่างเมือง ในคัมภีร์ได้แต่งเป็นเรื่องราวผูกไว้ด้วยปริศนาธรรมคำสอน ๖ ประการ ได้แก่ ๑. สนุกอย่านอน ๒. เมียวอนอย่ายื่น ๓. ไอ้เน่าหื้อเห็น ๔. เหม็นหื้อรู้ ๕. นอนสูงหื้อนอนต่ำ ๖. นอนต่ำหื้อนอนหงาย ซึ่งแต่ละข้อนั้นสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้ใช้สติปัญญาในการพิจารณาอย่างรอบคอบจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มิโทษหรือไม่มีโทษแล้วจึงสามารถยึดถือปฏิบัติได้

วรรณกรรมประเภทคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา คติความเชื่อ ค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณีล้านนาโบราณ วิธีการปฏิบัติตน อันเป็นการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้มีระเบียบแบบแผนและสามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่คนรุ่นหลังได้นำเอาหลักคำสอนเหล่านี้ไปประพฤติปฏิบัติสืบต่อกัน ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษา ให้มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม คติคำสอน ความเชื่อ ท้องถิ่นล้านนาที่ควรแก่การรักษาไว้ให้คงอยู่สืบไป วัฒนธรรมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมทำให้เกิดระเบียบในสังคมซึ่งบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการ และบางอย่างไม่เป็นทางการ^๑

การสร้างชุดความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นชุดความรู้เพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษา ผ่านกระบวนการสร้างอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสำรวจคัมภีร์โบราณนครลำปาง วรรณกรรมประเภทคำสอน จำนวน ๓ เรื่อง คือ เรื่องปมาทธรรม, เรื่องสามป้งสามก๊วและเรื่องธรรมดาสอนโลก นำมาสรุปใจความสำคัญของเนื้อหาแต่ละเรื่อง วิเคราะห์และเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักคติความเชื่อต่างๆ และรวบรวมเป็นชุดความรู้เพื่อเผยแพร่ให้สถานศึกษาได้ทำการเรียนรู้ ผ่านการจัดกิจกรรม

๕.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

๑. ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งนี้

๑) นักเรียน หรือเยาวชน ในสถาบันการศึกษาเป็นส่วนสำคัญที่จะต้องส่งเสริมเรื่องการขัดเกลาทางสังคมโดยเฉพาะผ่านมิติทางวัฒนธรรม

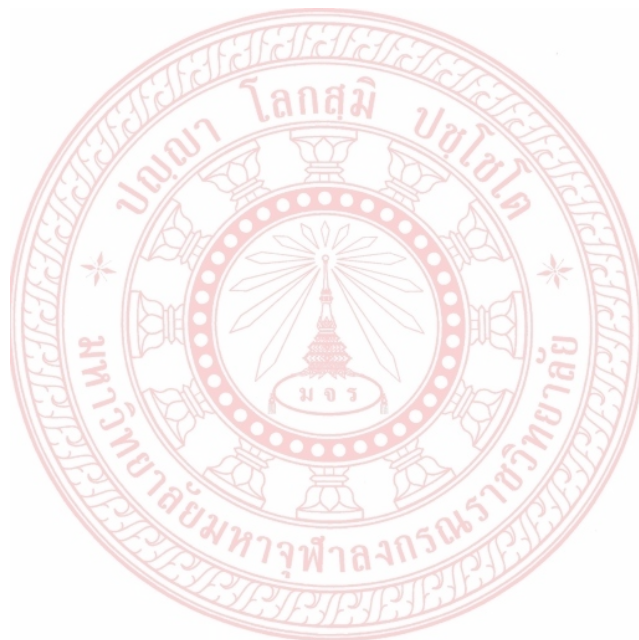
๒) สถาบันการศึกษาควรสนับสนุนและเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียน หรือเยาวชน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาและวรรณกรรมล้านนา

๓) สถาบันการศึกษามีการร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อส่งเสริมและการพัฒนาการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาให้มากขึ้น

^๑ งามพิศ สัตย์สงวน, *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐-๓๒.

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการถอดบทเรียนจากคัมภีร์โบราณที่ปรากฏในท้องถิ่นเพื่อนำมาถ่ายทอดสู่สถาบันการศึกษาให้มากขึ้น
- ๒) ควรมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอักขระภาษาในคัมภีร์โบราณสมัยต่างๆ เพื่อเป็นการถอดองค์ความรู้มาเป็นบทเรียน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา**.

พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

งามพิศ สัตย์สงวน. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๘.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. **พัฒนาการทางวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

จำนงค์ อติวัฒน์ สิทธิ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๗.

ณรงค์ เส็งประชา. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๙.

_____ . **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พิกซ์อักษร, ๒๕๓๗.

ปฟาณี วิถีวัฒนา. **การขัดเกลาทางสังคม**. ในพวงเพชร สุรัตน์กวีกุล และเสมอมาลัย ราชภัฏ ทารักษ์ (บรรณาธิการ), **มนุษย์กับสังคม** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก, (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____ . **พุทธธรรมฉบับขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระเทพเวที, (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์. **จิตวิทยาสังคมร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร : สยามศึกษา, ๒๕๒๙.

มณี พะยอมยงค์. **ความเชื่อของคนไทย**. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๙ **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๙.

สนธยา พลศรี. **หลักสังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓.

สนธิ สมัครการ. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย : วิเคราะห์เชิงสังคม-มานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. ๒๕๓๙.

สุขุม ศรีบุรินทร์. **สังคมวิทยาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๕.

สุพัตรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร:มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

_____. **ประวัติศาสตร์ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๓๒.

สุจิตรา อ่อนค้อม. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.

สุเมธ เมธาวิทยกุล, ผศ. **สังกัปปิธี**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้ง เฮ้า, ๒๕๓๒.

สุวัฒน์ จันทร์จำนง. **ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๐.

แสง จันทร์งาม. **ศาสนศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

เสฐียรโกเศศ. **ลัทธิศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๖.

(๒) งานวิจัย :

คมสัน รัตนะสิมากุล. “การขัดเกลาทางความคิดเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างยั่งยืนในกลุ่มสาขาอาชีพหลักของจังหวัดเชียงราย : ศึกษาในมิติของการสื่อสาร” .**งานวิจัย**. ทูลสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.),๒๕๕๕.

งามพิศ สัตย์สงวน. “การหน้าที่ที่กำลังเปลี่ยนแปลงของสถาบันศาสนาในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาศาสนาคริสต์”. **งานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,๒๕๒๕.

ดลใจ ถาวรวงค์ ตันเจริญ. “กระบวนการขัดเกลาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบ จังหวัดฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา,๒๕๕๒.

ประภัสสร มีน้อย. “การศึกษาปัจจัยการขัดเกลาทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อจิตสาธารณะของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง”. **งานวิจัย**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๖๐.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิยะฉัตรจารุธีรคันต์. “วิธีการจัดการความรู้ในภาคอุตสาหกรรม กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมทั่วประเทศไทย”. **งานวิจัย**.ทุนวิจัยมหาวิทยาลัยรามคำแหง : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖.

พรทิพย์ อันทิวโรทัย. “บทบาทการศึกษาในการสืบทอดและพัฒนาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมชาวสวนผึ้งธนบุรี”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พัชรี ศรีสังข์. “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิชาจิตวิทยาสังคมโดยใช้ชุมชนและประสบการณ์เป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์”. **ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ,๒๕๕๑.

พระสุธีธรรมานวัตร, ผศ.,ดร. “การศึกษาวิเคราะห์องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมวัตสูงเม่น จังหวัดแพร่”.**งานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระสรวิษญ์ อภิปัญญา และคณะ. “การสร้างและพัฒนารูปแบบการลดพฤติกรรมความรุนแรงของวัยรุ่น ตามแนวทางพระพุทธศาสนา”. **งานวิจัย**. คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

วรางคณา รัชตะวรรณ. “การศึกษาและพัฒนาการมองโลกในแง่ดีของนักเรียนวัยรุ่นนโดยการให้คำปรึกษากลุ่ม”. **ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,๒๕๕๔.

สุทัศน์ บุญโถม. “การขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนของวัยรุ่นตอนต้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง”.**วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๗.

(๔) สารสนเทศออนไลน์ :

การขีดเคลาทางสังคม[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.tippawan.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

การขีดเคลาทางสังคม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.satit.up.ac.th/BBC07/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

การขีดเคลาทางสังคม[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://kirtaporn19.blogspot.com>[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

การจัดการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.thanchivaschool.net>[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

การจัดการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.kansuksa.com/8/>[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

การจัดการความรู้ (KM) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.handson.rmutt.ac.th> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

การจัดการความรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.rtna.ac.th/>[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

การประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ในเทคโนโลยีทางการศึกษาและการสอน[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

การพัฒนาสังคมจากการมีจิตสาธารณะ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://sites.google.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

จิตวิทยาการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.baanjommyut.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

จิตวิทยาวัยรุ่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

จิตวิทยาพัฒนาการของวัยรุ่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://meoy.blogspot.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

ความรู้ Knowledge [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

ความสำคัญของวัฒนธรรมไทย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://9a20237.wordpress.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

ความสำคัญของวัฒนธรรม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

ความหมายและขอบข่ายของการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.novabizz.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

คลังปัญญาไทย. การขีดเคลาทางสังคม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.panyathai.or.th> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

ทฤษฎีการเรียนรู้และการประยุกต์สู่การสอน [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/>[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

น พ . พ น ม เก ตู ม า น , พ ั ต ม น า ก า ร ว ี ย ร ู น [อ อ น ไ ล น์] . แ ห ล ง ที่ ม า : <http://teenage1519.blogspot.com/>[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒]

- แนวคิดการเรียนรู้[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/julalaxmowee/>
[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]
- แนวคิดการจัดการความรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.stou.ac.th/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]
- แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]
- แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับวัยรุ่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]
- ประเภทของความรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.udru.ac.th/kmudru/index2.html>
[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]
- ปัจจัยด้านวัฒนธรรม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.stou.ac.th> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]
- เปรมยุตา ทองสุภา กระบวนการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.gotoknow.org/>
[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]
- พัฒนาการทางด้านสังคมจิตวิทยาของวัยรุ่น [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/articlethailand/bthkhwam-citwithya-way-run>
[๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]
- วัฒนธรรมและบุคลิกภาพ[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.satit.up.ac.th> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]
- หลักการเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]
- หลักการในการส่งเสริมพัฒนาวัยรุ่น[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.smartteen.net/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๒]
- องค์ประกอบสำคัญของ การเรียนรู้ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/a/ssrw.ac.th/> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

๒. ภาษาอังกฤษ :

- Anderson, Margaret L, **Thinking about Women : Sociological perspectives on Sex and Gender**, (Boston : Allyn and Bacon, 1997), page 226.
- Berns, Roberta M. **Child, Family, and Community : Socialization and support**. 3 rd ed. Florida : Harcourt Brace Javanovich, 1993.
- Berger, Peter and Brigitte Berger, **Sociology : A Biographical Approach**, (New York : Penguin, 1976), page 62.
- Broom, L. and Selznick, P. 1958. **Sociology: A Text with Adapted Readings**. 2nd ed. New York: Harper and Row. 81
- Charon, Joel M. **Sociology : A concepts approach**. 3rd ed. USA : A Division of Simon & Schuter. 1992.

- Etim E. Okon, **Religion as instrument of socialization and social control**, University of Calabar
- Elkin, Frederick and Handel, Gerald, **The Child and Society: the Process of Socialization**, (New York : The Random House, 1972), page 4.
- Elkin, F. 1989. **The Child and Society**. 5th ed. New York: Random House. 127
- Green, W. A. 1964 . **Sociology: An Analysis of Life in Modern Society**. New York:McGraw-Hill. 127
- Hetherington, E. M. and Parke, R. D. 1978 . **Child Psychology: A Contemporary Viewpoint**. Tokyo: McGraw-Hill. 412
- Kerckhoff, C. 1972. **Socialization and Social Class**. New Jersey: Prentice-Hall. 120
- Landis, Judson R. **Sociology : Concepts and Characteristics**. 6th ed. USA : Wadsworth. 1986.
- Mercer, Blaine E. and Merton, Robert K. 1958. **The Study of Society**. New York: Harcourt, Brace and World, Inc 479.
- O'brien, Robert, Clarence Schrag and Walter Martin, **Readings in General Sociology**, (Boston : Houghton, 1994), page 201.
- Secord, Paul F. and Backman, Carl W. 1964. **Sociology Psychology**. New York: McGraw-Hill. 526

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก บทความการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปาง สู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

The Learning process and cultural refining in the ancient scripture of Lampang of the educational institution in Lampang

พระพิชญพล สุวณฺณรุโป^๑
พระมหาเกียรติ วรกิตติ^๒
พระครูปลัดอุทัย รตนปญฺโญ^๓

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๒) เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๓) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative method) โดยกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ครู อาจารย์ นักเรียน จากโรงเรียนวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม โรงเรียนทิพปาละวิทยานุสรณ์

จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดเอาคัมภีร์ ๓ ฉบับ ได้แก่ คัมภีร์ วัดไหล่หิน และคัมภีร์วัดบ้านหลุก คือหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องปมาทธรรม, เรื่องสามปงสามกิว และเรื่องธรรมดาสอนโลก สารสำคัญของเนื้อหาแต่ละเรื่อง มีเนื้อหาเชื่อมโยงกับหลักการทางพระพุทธศาสนา และรวบรวมเป็นชุดความรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ผ่านการจัดกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ ฟังบรรยาย ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม ทั้ง ๓ เรื่อง สรุปข้อคิดโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม

จากส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมมีผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นเพศชาย สูงที่สุด รองลงมา คือ เพศหญิง ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมา คือ นักเรียนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย การประเมินผลการเรียนรู้ (ก่อนการเรียนรู้) ทั้ง ๓ ด้านมีค่าเฉลี่ย ด้านจิตใจโดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๔๒ อยู่ในระดับน้อย ด้านสติปัญญา โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๔๑ อยู่ในระดับน้อย ด้านพฤติกรรม โดยภาพรวม มี

^๑ อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

^๒ อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

^๓ อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๖๒ อยู่ในระดับน้อย ในส่วน of ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้) ทั้ง ๓ ด้าน ด้านจิตใจ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๒ อยู่ในระดับมาก ด้านสติปัญญา โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๗ อยู่ในระดับมาก ด้านพฤติกรรม โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๑๑ อยู่ในระดับมาก ความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ พบว่าผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณครั้งนี้ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๑ อยู่ในระดับมาก

คำสอนในคัมภีร์โบราณทั้งสามเรื่อง สามารถนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย ๓ ได้แก่ ด้านที่ ๑ แบบแผนในการประพฤติปฏิบัติตน ด้านที่ ๒ หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันหรือมารยาททางสังคม ด้านที่ ๓ ความเชื่อทางศาสนา จากคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นชุดความรู้เพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ผลจากการทดลองใช้ชุดความรู้ดังกล่าว พบว่านักเรียนเกิดความสนใจต่อการเรียนรู้ในคัมภีร์โบราณ และสามารถนำเอาหลักคำสอนในคัมภีร์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และยังเป็นการต่อยอดในการเรียนรู้ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้นโดยเฉพาะนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้นำหลักคำสอน และคติ ความเชื่อไปถ่ายทอดให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน และมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ ในระบบการเรียนรู้ในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาให้อยู่ในคุณธรรมจริยธรรม

คำสำคัญ : กระบวนการเรียนรู้, การขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม, คัมภีร์โบราณ

Abstract

The research report of "Learning process and cultural refinement in the ancient scriptures of Lampang to educational institutions in Lampang Province" aims to; 1) study the learning process according to the doctrines that appear in the ancient scriptures of Lampang, 2) study the process of cultural refinement that appear in the ancient scriptures of Lampang, 3) promote the learning process and cultural refinement in the ancient scriptures of Lampang of educational institutions in Lampang Province. This research is an action research that uses the qualitative and quantitative method together for greater perfection.

The research results found that Cultural refinement process according to the doctrine in the ancient scriptures of Lampang. In this research, it was determined by 3 books; Wat Laihin's Scripture and Wat Ban Look's scripture which are the practice principles for cultural refinement that appear in the Pamadhaddhamma's story, Sam pong Samkiew's story, and the common story that uses to teach the world. The essence of each content is connected to the Buddhism principles and collected as a set of knowledge to promote the learning and cultural refinement in

the ancient scriptures of Lampang of educational institutions in Lampang Province through activities such as praying, meditation, listening to lectures, asking-answering the three Dhamma issues, and summarizing ideas by participants.

Keywords: Learning process, Cultural refining, Ancient scriptures

บทนำ

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลส่งผลให้ผู้เรียนมีวิธีการของตนเอง อันเกิดจากสภาวะแวดล้อม บุคลิกภาพ อารมณ์และสังคมของแต่ละบุคคล สิ่ง que ผู้เรียนได้รับการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่องทั้งในห้องเรียนและในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการในการเรียนรู้ของตนเอง แบ่งได้ตามกลุ่มของผู้เรียนที่มีลักษณะและวิธีการที่เหมือนกันออกได้เป็นหลายแบบ

การขัดเกลาทางสังคมเป็นคำที่นักวิชาการและคนทั่วไปในปัจจุบันรู้จักและเข้าใจร่วมกันว่ามาจากคำว่า Socialization ในภาษาอังกฤษ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม จึงเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ทำให้สังคมหนึ่ง ๆ ได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มหนึ่ง กำหนดหรือวางไว้ ตลอดจนรูปแบบสัญลักษณ์ในระบบสังคม การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลกลายเป็นสมาชิกของสังคม โดยการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้คนได้มีการพัฒนาตัวตน โดยมีการกระทำระหว่างกันทางสังคม กับคนอื่น^๔ เป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนเพื่อปลูกฝังให้สมาชิกได้รับเอาบรรทัดฐานทางสังคมต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดไว้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การขัดเกลาทางสังคมเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลที่บุคคลยินยอมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนไปตามบรรทัดฐานของสังคมที่สังกัดหรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นการเรียนรู้ในเรื่องการปฏิบัติตนเมื่อปะทะสังสรรค์ทางสังคมกับบุคคลอื่นนั่นเอง เป็นกระบวนการที่ช่วยให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนด ทำให้ดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องประสบตลอดชีวิต เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องได้รับการขัดเกลาทางสังคมเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การขัดเกลาทางสังคมเป็นวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับชีวิตของกลุ่มหรือสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอีกด้วย

จังหวัดลำปาง เป็นจังหวัดที่มีความเก่าแก่และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาแล้วไม่น้อยกว่า ๑,๓๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยทวารวดี (พระนางจามเทวี) เป็นต้นมา คือ รวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ชื่อของเมืองเขลางค์อันเป็นเมืองในยุคแรก ๆ และเมืองนครลำปาง ปรากฏอยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายแห่ง ทั้งจากตำนานศิลาจารึกพงศาวดาร และจากคำที่นิยมเรียกกันโดยทั่วไปอย่าง

^๔ พระพิชญ์พล สุวณฺเฑโรโป (รูปทอง), “การขัดเกลาสังคมโดยองค์ศาสนาในพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑.

แพร่หลาย ได้แก่ตำนานจามเทวี ชินกาลบาตีปกรณ์ ตำนานมูลศาสนา ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานเจ้าเจ็ดตน พงศาวดารโยนก

คำว่า "ละคอน" หรือ "ละคร" (นคร) เป็นชื่อสามัญของเมืองเขลางค์ที่นิยมเรียกกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในตำนานและภาษาพูดโดยทั่วไป แม้แต่จังหวัดใกล้เคียงเช่น แพร่ น่าน เชียงราย ลำพูน เชียงใหม่ มักจะเรียกขานลำปางว่า "จาวละคอน" ซึ่งหมายถึง ชาวนคร คำว่าละคอนมีชื่อทางภาษาบาลีว่า เรียกว่า "เขลางค์" เช่นเดียวกับ ละพुरुหรือลำพูน ซึ่งทางภาษาบาลีเรียกว่า "หริภุญชัย"และเรียกลำปางว่า "ลัมภักปปะ" ดังนั้น เมืองละคอนจึงหมายถึง บริเวณอันเป็นที่ตั้งของเมืองเขลางค์ คือเมืองโบราณรูปหอยสังข์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง อยู่ในตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ส่วนคำว่า"ลำปาง" เป็นชื่อที่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนในตำนานพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งมีชื่อเรียกเป็นภาษาบาลีว่า "ลัมภักปนคร" ตั้งอยู่บริเวณลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากตัวเมืองลำปางไปทางทิศใต้ตามแม่น้ำวังประมาณ ๑๖ กิโลเมตร อันเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุลำปางหลวงในปัจจุบัน ตัวเมืองลัมภักปนครมีพื้นที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่

ตามตำนาน วัดพระธาตุลำปางหลวง (ฉบับสาขาสมาคม เพื่อการรักษาสมบัติวัฒนธรรมประจำจังหวัดลำปาง) ได้กล่าวถึงเรื่องราวของเมืองลำปางไว้ว่า"พระพุทธเจ้าได้เสด็จด้วยลำดับบ้านใหญ่เมืองน้อย ทั้งหลาย พระพุทธเจ้าโปรดบ้านอันหนึ่งชื่อ ลัมภการวัน พระพุทธเจ้านั่งอยู่เหนือดอยม่อนน้อย สูงสะหน้อย ยังมีลัวะ ชื่ออ้ายคอน มันหันพระพุทธเจ้า เอาน้ำผึ้งใส่กระบอกไม้ป้างมาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้า กับหมากป้าว ๔ ลูก พระพุทธเจ้ายืนบอกน้ำผึ้งหื้อแก่มหาอานนท์ถอกตกปากบาตร พระพุทธเจ้าฉันแล้ว ชัดบอกไม้ไปตกหนเหนือ แล้วพระพุทธเจ้าทำนายว่า สถานที่นี้จักเป็นเมืองอันหนึ่งชื่อ "ลัมภางค์" ดังนั้นนามเมืองลำปาง จึงหมายถึงชื่อของเมืองอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุลำปางหลวงในปัจจุบัน

ภาคเหนือของประเทศไทยมีวัฒนธรรมและวรรณกรรมเฉพาะตัว อันส่งผลให้เกิดพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ ทั้งภูมิภาคนี้อย่างกว้างขวาง หากแต่ความมั่งคั่งทางคัมภีร์โบลานยังคงได้รับการค้นคว้าวิจัยน้อยมากเนื่องจากขาดการเข้าถึง แม้ว่าแหล่งข้อมูลปฐมภูมิมีอยู่อย่างมากมายก็ตาม นอกจากคัมภีร์โบลานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณีทางพุทธศาสนานิกายเถรวาท แล้วก็ยังมึวรรณกรรมและงานเขียนทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกจำนวนมาก รวมถึงชิ้นงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม กฎหมายจารีตประเพณี ตำราโหราศาสตร์ เวทมนต์ ตำนานและพิธีกรรมต่าง ๆ ไวยากรณ์และอักษรศาสตร์ ตลอดจนกวีนิพนธ์และเรื่องมหากาพย์ นิทานพื้นบ้านและนิยายรัก คัมภีร์โบลานส่วนมากเป็นคัมภีร์นอกนิบาต ซึ่งประกอบด้วยวรรณกรรมที่ใช้พรรณนาโวหาร โดยเฉพาะชาดก ซึ่งเชื่อว่าโดยมากมีต้นกำเนิดมาจากประเพณีพื้นถิ่นของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เนื้อหาในคัมภีร์โบลานมีทั้งภาษาล้านนา ไทยเขิน ไทยลื้อ ลาว ไทยใหญ่ พม่าและภาษาบาลี จารึกด้วยอักษรหลากหลาย

คัมภีร์โบลานเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ในฐานะที่เป็นส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัฒนธรรมและนามธรรมที่บรรพบุรุษได้คิดค้นและสร้างสรรค์ขึ้นมา เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และความเป็นมาของชุมชน เป็นสิ่งที่สามารถนำมาจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและกระบวนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ คัมภีร์โบลานนครลำปาง เป็นคัมภีร์ที่บันทึกด้วย

อักษรธรรมล้านนา ซึ่งมีปรากฏตามวัดเก่าแก่ของจังหวัดลำปาง สืบเนื่องมาจากอดีตจังหวัดลำปางเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ที่มีวัฒนธรรมทางภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง

คัมภีร์ใบลานที่เก่าแก่ที่สุดที่มีการบันทึกปีจาร เป็นภาษาบาลีล้วน ในตอนท้ายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เมื่อสมัยเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการศึกษาและเผยแพร่พุทธธรรมในภูมิภาค คัมภีร์ใบลานที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดคือ ติงสนิบาทซึ่งอยู่ในชาติกัฏฐกถาวรรณนา ได้มีการจารึกไว้ในปี ค.ศ. ๑๔๗๑ (จุลศักราช ๘๓๓) มีคัมภีร์ใบลานส่วนน้อยที่จารึกในระหว่างปีคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ถึงต้น ๑๘ ในช่วงที่พม่าครอบครองภูมิภาคนี้ แต่ในช่วงหลายทศวรรษหลังจากนั้นเป็นยุคทองแห่งคัมภีร์ใบลาน คัมภีร์ใบลานจำนวนมากจารึกขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เมื่อครูบาศรีวิชัยได้พัฒนาวัดสูงเม่น จ.แพร่ ให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาและภาษาบาลี และได้ริเริ่มและระดมการสนับสนุนในการรวบรวมและจารคัมภีร์ใบลานในพื้นที่ต่างๆ ในปัจจุบันเป็นภาคเหนือของไทย และหลวงพระบาง ประเทศลาว ศูนย์รวมคัมภีร์ใบลานของวัดสูงเม่นนับว่าเป็นศูนย์คัมภีร์ใบลานใหญ่ที่สุดในภาคเหนือของไทย ซึ่งมีคัมภีร์ใบลานถึง ๑,๗๐๐ ต้นฉบับ คัมภีร์ใบลานทั้งหมดได้ถ่ายเป็นไมโครฟิล์ม^๕

คัมภีร์ใบลานหรือหนังสือใบลาน ทำมาจากใบต้นลาน การบันทึกตัวอักษรลงในใบลาน เรียกว่า จาร การทำใบลานเป็นผูก ต้องเจาะรูตรงกลางใบลาน ค่อนไปทางด้านซ้าย หรือจะเจาะรู ๒ รู ให้ห่างจากปลายลาน ๒ ข้าง ประมาณ ข้างละ ๑ คืบ แล้วร้อยด้วยด้ายที่พันเป็นเชือกเรียกว่า “สายสยอง” (บางท้องถิ่นเรียกว่า “สายสนอง”) เมื่อร้อยผูกรวมกันเรียกว่า คัมภีร์ใบลานหนึ่งผูก โดยทั่วไป คัมภีร์ ๑ ผูกมักจะมีจำนวนใบลานประมาณ ๒๔ แผ่น คัมภีร์ใบลานที่มีเนื้อหายาวมีจำนวนรวมกันหลายผูก นับเป็น ๑ เรื่องหรือ ๒ ชุด ทางล้านนาเรียกว่า ๑ กั๊บ คัมภีร์ใบลานนับเป็นเอกสารโบราณถึงจะมีอายุน้อยกว่าศิลาจารึก แต่มีอายุมากกว่าหนังสือสมุดไทยหรือสมุดข่อย เป็นเรื่องอายุการใช้งานของวัสดุที่ใช้รองรับการจารึก หรือการเขียน ในดินแดนล้านนาได้พบเอกสารใบลานที่อยู่ในสภาพดีและสมบูรณ์ ซึ่งมีอายุไม่น้อยกว่า ๔๐๐ ปี ถึง ๕๐๐ ปีขึ้นไป^๖ หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามี การบันทึก หลักธรรมคำสอนต่างๆ ลงในคัมภีร์ใบลานแล้วคือ คัมภีร์ใบลานพระไตรปิฎก ภาษาบาลี อักษรธรรมล้านนา ที่จารเมื่อ จ.ศ. ๘๓๓ (พ.ศ. ๒๑๐๔) ปัจจุบันเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑวัดไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง อักษรและภาษาที่จารึกในคัมภีร์ใบลานเป็นอักษรภาษาโบราณ ได้แก่ อักษรขอม ภาษาบาลีไทย อักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมือง ภาษาบาลีล้านนา อักษรธรรมอีสาน อักษรธรรมลาว ภาษาบาลีลาว เป็นต้น ซึ่งคนปัจจุบันน้อยคนนักที่จะสามารถอ่านได้ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณ มาช่วยอ่านหรือแปลด้วยการปริวรรตถอดอักษรหรือการถอดความหมายออกมา^๗

^๕ วรรณกรรมล้านนา [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://lannamanuscripts.net/th/about> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^๖ สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ, **โครงการปริวรรตพระคัมภีร์ล้านนา: ปริวรรตและวิเคราะห์กฎหมายล้านนา**. (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๘)

^๗ พรรณเพ็ญ เครือไทย และอมรัตน์ เพ็ญวรรณ, **รายชื่อหนังสือโบราณล้านนา: เอกสารไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี ๒๕๒๑-๒๕๓๓**. (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม, ๒๕๕๒)

สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง บางแห่งมีการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น แต่การเรียนรู้ไม่ได้เป็นที่กว้างขวางมากนัก ซึ่งเป็นผลมาจากขาดการสนับสนุนและการผลักดันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่ที่มีการส่งเสริมกันอย่างชัดเจนมักจะเป็นกลุ่มของโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มีการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวรรณกรรมล้านนา และในส่วนของเรียนรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณนั้น ไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็น อาจจะเป็นเพราะขาดบุคคลผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ และไม่มีแรงจูงใจให้คนมาสนใจในการศึกษาเรียนรู้จากความสำคัญ และที่มาของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อในการวิจัยคือ “กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง” เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง
๒. เพื่อศึกษากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง
๓. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative method) ร่วมกัน

๒. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

- ๑) ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน โรงเรียนวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน ๕๕ รูป/คน
- ๒) ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน โรงเรียนทิพปาละวิทยานุสรณ์ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จำนวน ๕๕ รูป/คน

๓. เครื่องมือการวิจัย

- ๑) ชุดกิจกรรมความรู้ กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง
- ๒) แบบประเมิน IOC สำหรับผู้เชี่ยวชาญ
- ๓) แบบประเมินก่อน-หลัง ในการวิจัย
- ๔) แบบประเมินความพึงพอใจ

๔. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

๑) แบบประเมินเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

การประเมินผลมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(๑) ทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

(๒) ร่างแบบประเมินเกี่ยวกับการส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

(๓) นำแบบประเมินที่สร้างขึ้นเสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความถูกต้องของการใช้สำนวนภาษาและครอบคลุมเนื้อหาของงานวิจัย

(๔) ปรับปรุงแก้ไขแบบประเมินตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

(๕) นำแบบประเมินมาตรวจสอบและวิเคราะห์หาคุณภาพ

(๖) หาคุณภาพของแบบ

(๗) นำแบบประเมินที่คัดเลือกไว้ มาหาค่าความเชื่อมั่น

(๘) จัดพิมพ์แบบประเมินฉบับจริงเพื่อใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

๕. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ ๑ การรวบรวมที่วิจัย

ขั้นตอนที่ ๒ การศึกษาข้อมูลเอกสาร

ขั้นตอนที่ ๓ ลงพื้นที่สำรวจโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายที่จะส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

ขั้นตอนที่ ๔ ลงพื้นที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

๖. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

๑) วิเคราะห์เชิงพรรณนาซึ่งได้จากการสังเกต และการประเมินก่อน-หลัง

๒) วิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปจากอุปสรรคหรือเหตุการณ์ที่มองเห็น เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ พฤติกรรมที่เกิดขึ้น จากการประเมินก่อน-หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๓) วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติจากแบบประเมินเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

ผลการศึกษา

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมินและแบบสอบถาม ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน อื่นๆ และจำแนกตามระดับการศึกษา

จากผลการศึกษาเรื่องระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมา คือ นักเรียนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย ในส่วนครูอาจารย์นั้น ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโทเป็นส่วนน้อย

การประเมินผลการเรียนรู้สำหรับผู้ร่วมกิจกรรมการส่งเสริมการกระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง (ก่อนการเรียนรู้) พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) ทั้ง ๓ ด้านมีค่าเฉลี่ยต่างกัน ได้แก่

ด้านจิตใจโดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๔๒ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ( ) ๒.๔๒ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๒.๖๗ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) และหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ อยู่ในระดับน้อย และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก มีความเชื่อเรื่อง สามป้งสามกิว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น หลักคำสอนเรื่องสามป้งสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นๆ ให้รู้ตาม มีความรักและหวงแหนในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึด เหนี่ยวทางจิตใจ มีค่าเฉลี่ย ๒.๔๙, ๒.๔๓, ๒.๔๒, ๒.๔๐, ๒.๓๙, ๒.๓๘, ๒.๓๐, ๒.๑๙ ตามลำดับ อยู่ในระดับน้อย

ด้านสติปัญญา พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๔๑ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๒.๖๘ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา มีความเข้าใจเรื่องธรรมดาสอนโลก และอธิบายเรื่องสามป้งสามกิวได้ มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ อยู่ในระดับน้อย และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) มีความเข้าใจเรื่องสามป้งสามกิว สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกต่อให้คนอื่นได้อธิบายเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ได้ สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณ ไปประยุกต์ใช้ชีวิตประจำวันได้ อธิบายเรื่องธรรมดาสอนโลกได้ นำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณ

มาประยุกต์ใช้ในการเรียนได้ เชื่อมโยงหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน ได้ มีค่าเฉลี่ย ๒.๔๙ ๒.๔๓ ๒.๔๒ ๒.๔๐ ๒.๓๘ ๒.๓๐ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับน้อย

ด้านพฤติกรรม พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๖๒ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมมีค่าเฉลี่ย ๒.๗๐ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระทศิล) ทำให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๕ อยู่ในระดับน้อย และ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ตั้งใจเรียน หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกินฐานะ หลักคำสอนเรื่องเรื่องสามปงสามกิวทำให้เป็นผู้ไม่ถือตัว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดี หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เชื่อฟังพ่อแม่ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ได้ปฏิบัติธรรม หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีสมาธิมากขึ้น หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้สวดมนต์ได้ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ชอบคิดวิเคราะห์ มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ ๒.๔๙ ๒.๔๘ ๒.๔๓ ๒.๔๒ ๒.๔๐ ๒.๓๔ ๒.๒๐ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับน้อย

ในส่วนของค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้) ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่

ด้านจิตใจ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๒ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) พบว่า หลังจากที่ได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้ร่วมกิจกรรมดังกล่าวทำให้ หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๖ อยู่ในระดับมาก รองลงมา หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ และ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นให้รู้ตาม มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระทศิล) ความเชื่อเรื่องสามปงสามกิว มีความรักและหวงแหนในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระทศิล) ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ด้านสติปัญญา พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๗ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณมาประยุกต์ใช้ในการเรียนได้ มีค่าเฉลี่ย

๔.๑๖ อยู่ในระดับมาก รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ อธิบายเรื่องธรรมดาสอนโลก ได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ อยู่ในระดับมาก และ ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกต่อให้คนอื่นได้ อธิบายเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ได้ มีความเข้าใจเรื่องธรรมดาสอนโลก เชื่อมโยงหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันได้ มีความเข้าใจเรื่องสามปงสามกิว สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณ ไปประยุกต์ใช้ชีวิตประจำวันได้ สามารถถ่ายทอดหลักคำสอนที่ ปรากฏในคัมภีร์โบราณได้เป็นอย่างดี และ อธิบายเรื่องสามปงสามกิวได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ ๔.๐๕ ๔.๐๔ ๓.๙๙ ๓.๙๘ ๓.๙๗ ๓.๙๖ และ ๓.๙๒ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ด้านพฤติกรรม พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย (x̄) ๔.๑๑ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเห็นว่าหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีค่าเฉลี่ย ๔.๔๐ อยู่ในระดับมาก รองลงมา มีความเห็นว่า หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีสมาธิมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๘ อยู่ในระดับมาก และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเห็นว่า หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ตั้งใจเรียน หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดี หลักคำสอนเรื่องเรื่องสามปงสามกิวทำให้เป็นผู้ไม่ถือตัว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เชื่อฟังพ่อแม่ หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกินฐานะ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)ทำให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ได้ปฏิบัติธรรม หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ชอบคิดวิเคราะห์ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้อยากไปวัดทำบุญ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้สวดมนต์ได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ ๔.๐๗ ๔.๐๔ ๔.๐๓ ๔.๐๐ ๓.๙๘ ๓.๙๗ และ ๓.๙๒ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณครั้งนี้ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย (x̄) ๔.๐๑ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า หัวข้อที่ผู้ร่วมกิจกรรมพึงพอใจมากที่สุด ได้แก่ การเรียนรู้คัมภีร์โบราณสามารถบูรณาการเข้ากับรายวิชาศิลปวัฒนธรรม และสังคมศาสนาได้เป็นอย่างดี มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๙ อยู่ในระดับมาก รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีแรงจูงใจที่จะศึกษาเรียนรู้คัมภีร์โบราณมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๑ อยู่ในระดับมาก และกิจกรรมการเรียนรู้มีความสนุกหลากหลาย และน่าสนใจ ควรมีนำการเรียนรู้คัมภีร์โบราณเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาเพิ่มเติมในชั้นเรียนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้รับความรู้ และ เข้าใจเนื้อหาสาระคัมภีร์โบราณ สามารถนำความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณไปถ่ายทอดให้กับผู้คนที่สนใจได้อย่างถูกต้อง ความเหมาะสมในช่วงเวลาของ

กิจกรรม และ วิธีการนำเสนอเนื้อหาสาระคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐, ๔.๐๘, ๓.๙๔, ๓.๙๓, ๓.๙๒, ตามลำดับ อยู่ในระดับมาก

จากวรรณกรรมประเภทคำสอนในคัมภีร์โบราณทั้งสามเรื่อง สามารถนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย ๓ ด้านที่สำคัญ ดังนี้

ด้านที่ ๑ แบบแผนในการประพฤติปฏิบัติตน เช่น การดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท ไม่มัวเมาหลงใหลในอบายมุข การรักษาศีล การมีวิริยะหรือความเพียรในการทำงาน การดำเนินชีวิตตามหลักมรรค ๘ และหลักขราวาสธรรม ๔ อันเป็นหลักธรรมสำหรับคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการคบมิตร การสร้างบ้านเรือน การพิจารณาแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ พิจารณาโดยใช้เหตุและผลตามหลักอริยสัจ ๔ การใช้สติปัญญาพิจารณาและใช้วิจารณญาณประกอบการเชื่อสิ่งต่างๆ การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ อันเป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จ สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

ด้านที่ ๒ หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันหรือมารยาททางสังคม ได้แก่ การปฏิบัติต่อกันตามหลักทศทั้ง ๖ การมีน้ำใจต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ความมีเมตตาจิต บรรณาณาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ หลักพรหมวิหารธรรม ๔ การมีความซื่อสัตย์ มีสัจจะและความจริงใจต่อกัน ไม่นินทาว่าร้าย หรือพูดยุยง ส่อเสียดให้เกิดการแตกความสามัคคีในหมู่คณะ

ด้านที่ ๓ ความเชื่อทางศาสนา จากคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ ซึ่งล้วนแต่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องศาสนาของชาวล้านนาในอดีตที่ยึดมั่นในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ความเชื่อในเรื่องของบุญ – บาป, ความเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องของการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น โดยเชื่อว่าหากประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะทำให้ชีวิตมีความสุข เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นทั้งแก่ตน ครอบครัวและสังคมส่วนรวม

การสร้างชุดความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ นครลำปาง ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นชุดความรู้เพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ผ่านกระบวนการสร้างอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสำรวจคัมภีร์โบราณนครลำปาง วรรณกรรมประเภทคำสอน จำนวน ๓ เรื่อง คือ เรื่องปมาทธรรม, เรื่องสามปึงสามกั้วและเรื่องธรรมดาสอนโลก นำมาสรุปใจความสำคัญของเนื้อหาแต่ละเรื่อง วิเคราะห์และเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักคติความเชื่อต่างๆ และรวบรวมเป็นชุดความรู้เพื่อเผยแพร่ให้สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ได้ทำการเรียนรู้ ผ่านการจัดกิจกรรม ได้แก่ ๑) กิจกรรมสวด ๔) ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม ๕) สรุปข้อคิดโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผลจากการทดลองใช้ชุดความรู้ดังกล่าว พบว่า นักเรียนเกิดความสนใจต่อการเรียนรู้ใน คัมภีร์โบราณ และสามารถนำเอาหลักคำสอนในคัมภีร์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และยังเป็น การต่อยอดในการเรียนรู้ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

คติธรรมคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์นั้นจัดเป็นวัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ประกอบด้วย หลักศาสนา ความเชื่อหรือค่านิยมทางสังคม จารีตประเพณีที่สืบต่อกันมาแต่โบราณ สิ่ง เหล่านี้จะช่วยหล่อหลอมความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม แรงจูงใจ และบุคลิกภาพของชาวบ้านในสังคม โดยรวม แต่ละคนจะเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐาน จารีตประเพณี และวิถีปฏิบัติต่างๆ ของ สังคมที่ตนอาศัยอยู่ การขัดเกลาทางสังคมในเชิงวัฒนธรรมนี้จะหล่อหลอมให้บุคคลมีลักษณะทางจิตใจ และพฤติกรรมที่ตรงกับลักษณะที่สังคมปรารถนาตามหลักของทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งผลที่ได้จากการเรียนรู้หลักและวิถีปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาทางวัฒนธรรมดังกล่าว สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง โดยเฉพาะนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้นำหลักคำสอน และคติ ความเชื่อไปถ่ายทอดให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน และมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ ในระบบการเรียนรู้ในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาให้อยู่ในคุณธรรมจริยธรรม

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนคร ลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง พบว่า กระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏใน คัมภีร์โบราณนครลำปาง ทั้ง ๓ ฉบับ คือ ๑) เรื่อง ปมาทธรรม (พระทศิล) ๒) เรื่อง สามปิงสามกิว ๓) เรื่อง ธรรมดาสอนโลก เป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาที่สามารถสร้างเป็นกระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิง วัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ กระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำ สอนในคัมภีร์โบราณนครลำปางวรรณกรรมที่จารีกอยู่ในคัมภีร์โบราณนครลำปางมีลักษณะเป็น วรรณกรรมประเภทคำสอน ซึ่งบันทึกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จริยธรรม ทศนคติ ความเชื่อ หรือแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ติงามของสังคมล้านนาที่มีมาแต่ โบราณ โดยแต่งเป็นนิทานสอดแทรกในเรื่องความคิด คติคำสอน ค่านิยมต่างๆ ทั้งในเรื่องการใช้ ชีวิตประจำวัน การปฏิบัติตนและการปฏิสัมพันธ์ต่อกันในสังคม รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงโทษของการไม่ ปฏิบัติตามคำสอน ซึ่งจุดมุ่งหมายก็เพื่อเป็นการขัดเกลาทางด้านจิตใจ ได้แก่สร้างค่านิยมที่ติงามใน สังคม รวมถึงการขัดเกลาทางด้านพฤติกรรม โดยการสร้างบรรทัดฐานทางสังคม เป็นแบบแผนหรือ แนวทางให้แก่คนรุ่นหลังได้นำเอาหลักคำสอนเหล่านี้ไปประพฤติปฏิบัติสืบต่อกัน อันจะทำให้การอยู่ ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย ซึ่งวรรณกรรมประเภทคำสอนในคัมภีร์โบราณเหล่านี้ จัดเป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริมทางด้านปัญญาและจิตใจให้เจริญงอกงาม ถือได้ว่าเป็นมรดกทางสังคมที่ ต้องการมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่สังคมเห็นว่ามีคุณค่าควรแก่การรักษาไว้ เพื่อให้เป็นวิถีชีวิต และเป็นแบบแผน ของการดำรงชีวิตของสมาชิกในสังคมต่อไป หลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏใน

เรื่องปมาทธรรม เป็นเนื้อหาอุปมาด้วยการยกเรื่องของพระภิกษุผู้ประพฤติปฏิบัติมิชอบ ละเมียดพุทธบัญญัติ ไม่รักษาศีล มีความประพฤติไม่สำรวมขึ้นประกอบคำสอน มีหลักธรรมที่สำคัญประกอบด้วย เรื่องของการรักษาศีลอันเป็นบ่อเกิดของความสุขสงบ ความดีงาม เนื่องจากศีลเป็นคุณธรรมที่ช่วยรักษากาย วาจา ใจให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และอธิบายให้เห็นถึงอันสงส์ของการเป็นคนรักษาศีล ที่ทำให้บุคคลนั้นดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท เป็นที่รักใคร่ของผู้คน เมื่อสิ้นอายุขัยก็จะไปสู่สุคติภูมิ

ส่วนหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสามปงสามกิว เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับพราหมณ์ผู้หนึ่งที่ออกเดินทางออกไปหาทรัพย์สินต่างเมือง ในคัมภีร์ได้แต่งเป็นเรื่องราวผูกไว้ด้วยปริศนาธรรมคำสอน ๖ ประการ ได้แก่ ๑. สนุกอย่างอน ๒. เมียวอนอย่างอื่น ๓. โอเฝ้าที่เห็น ๔. เหม็นที่รู้ ๕. นอนสูงที่นอนนาค ๖. นอนต่ำที่นอนหงาย ซึ่งแต่ละข้อนั้นสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้ใช้สติปัญญาในการพิจารณาอย่างรอบคอบจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มิโทษหรือไม่มีโทษแล้วจึงสามารถยึดถือปฏิบัติได้

วรรณกรรมประเภทคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา คติความเชื่อ ค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณีล้านนาโบราณ วิธีการปฏิบัติตน อันเป็นการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้มีระเบียบแบบแผนและสามารถใช้เป็นแนวทางให้แก่คนรุ่นหลังได้นำเอาหลักคำสอนเหล่านี้ไปประพฤติปฏิบัติสืบต่อกัน ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษา ให้มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม คติคำสอน ความเชื่อท้องถิ่นล้านนาที่ควรแก่การรักษาไว้ให้คงอยู่สืบไป วัฒนธรรมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมทำให้เกิดระเบียบในสังคมซึ่งบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการ และบางอย่างไม่เป็นทางการ^๕

การสร้างชุดความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นชุดความรู้เพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษา ผ่านกระบวนการสร้างอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสำรวจคัมภีร์โบราณนครลำปาง วรรณกรรมประเภทคำสอน จำนวน ๓ เรื่อง คือ เรื่องปมาทธรรม, เรื่องสามปงสามกิวและเรื่องธรรมดาสอนโลก นำมาสรุปใจความสำคัญของเนื้อหาแต่ละเรื่อง วิเคราะห์และเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักคติความเชื่อต่างๆ และรวบรวมเป็นชุดความรู้เพื่อเผยแพร่ให้สถานศึกษาได้ทำการเรียนรู้ ผ่านการจัดกิจกรรม

^๕ งามพิศ สัตย์สงวน, **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๓๐-๓๒.

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งนี้

- ๑) นักเรียน หรือเยาวชน ในสถาบันการศึกษาเป็นส่วนสำคัญที่จะต้องส่งเสริมเรื่องการขัดเกลาทางสังคมโดยเฉพาะผ่านมิติทางวัฒนธรรม
- ๒) สถาบันการศึกษาควรสนับสนุนและเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียน หรือเยาวชน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาและวรรณกรรมล้านนา
- ๓) สถาบันการศึกษามีการร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อส่งเสริมและการพัฒนาการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาให้มากขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการถอดบทเรียนจากคัมภีร์โบราณที่ปรากฏในท้องถิ่นเพื่อนำมาถ่ายทอดสู่สถาบันการศึกษาให้มากขึ้น
- ๒) ควรมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างอักขระภาษาในคัมภีร์โบราณสมัยต่างๆ เพื่อเป็นการถอดองค์ความรู้มาเป็นบทเรียน

เอกสารอ้างอิง

(๑) พระไตรปิฎก

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

(๒) หนังสือ

งามพิศ สัตย์สงวน. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๔๕๕๓.

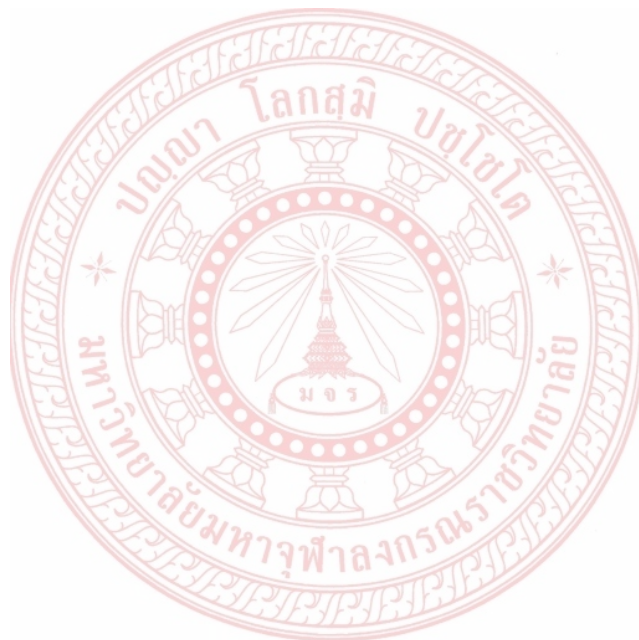
สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ. **โครงการปริวรรตพระคัมภีร์ล้านนา: ปริวรรตและวิเคราะห์กฎหมายล้านนา**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๘.
 พรรณเพ็ญ เครือไทย และอมรัตน์ เพ็ญวรรณ. **รายชื่อหนังสือโบราณล้านนา: เอกสารไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี ๒๕๒๑-๒๕๓๓**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม, ๒๕๕๒.

(๓) งานวิจัย

พระพิฆณุพล สุวณฺณรูป (รูปทอง). “การขัดเกลาสังคมโดยองค์การศึกษาในพระพุทธศาสนา”.
สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

(๔) สารสังเขปออนไลน์ :

วรรณกรรมล้านนา [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://lannamanuscripts.net/th/about> [๑๒
มีนาคม ๒๕๖๑]

ภาคผนวก ข
กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์

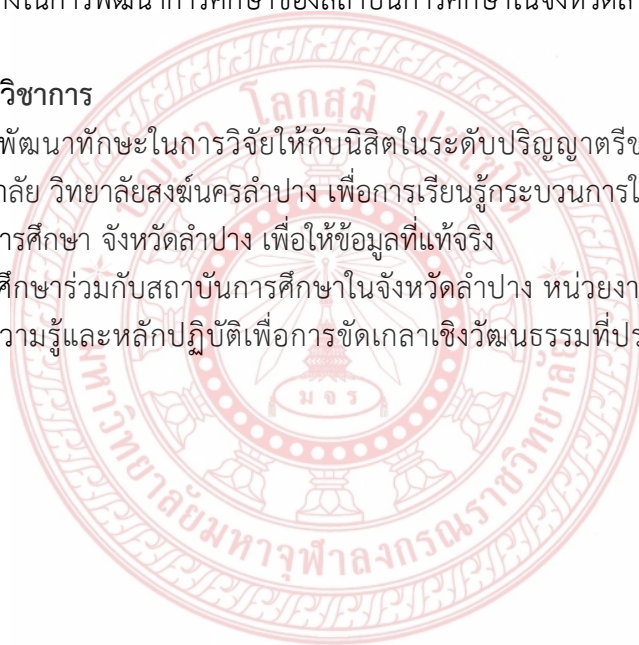

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม ในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น สังคม ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม และ วิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปางตลอดจนนำหลักธรรมที่แฝงอยู่ในนิทานในคัมภีร์โบราณของแต่ละพื้นที่นำเสนอสร้างเป็นองค์ความรู้และนำไปปฏิบัติกับสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง
- สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย และหน่วยงานราชการในท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสามารถนำหลักธรรมที่ได้จากการวิเคราะห์จากคัมภีร์โบราณในครั้งนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ในการวางแผนการดำเนินงานต่อไปได้ เพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาการศึกษาของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยให้กับนิสิตในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อการเรียนรู้กระบวนการในการทำวิจัยและวิธีการลงพื้นที่ในสถาบันการศึกษา จังหวัดลำปาง เพื่อให้ข้อมูลที่แท้จริง
- มีการศึกษาร่วมกับสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์การศึกษาองค์ความรู้และหลักปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	ทราบถึงแนวกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง วรรณกรรมประเภทคำสอนเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ และสามารถนำข้อมูลที่ศึกษาไปประกอบการทำแบบสอบถาม และประเมินผล ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	ข้อที่ ๑-๒	ทำให้สามารถนำไปสู่การกำหนดแนวทางและกรอบของการดำเนินการวิจัยได้
๒. ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย	ทราบถึงองค์ความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์	ข้อที่ ๑-๒	ทำให้สามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย และองค์ความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์
๓. การเก็บข้อมูล	ทราบถึงองค์ความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ และจัดทำชุดความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์	ข้อที่ ๑-๓	ทำให้เกิดองค์ความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ และจัดทำชุดความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์
๔. ข้อเสนอแนะอื่นๆ	๑) นักเรียน หรือเยาวชน ในสถาบันการศึกษาเป็นส่วนสำคัญที่จะต้องส่งเสริมเรื่องการขัดเกลาทางสังคมโดยเฉพาะผ่านมิติทางวัฒนธรรม ๒) สถาบันการศึกษาควรสนับสนุนและเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียน	ข้อที่ ๓	ทำให้ได้ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่นำผลจากข้อเสนอแนะไปสู่องค์ความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ และจัดทำชุดความรู้

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
	<p>หรือเยาวชน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาและวรรณกรรมล้านนา</p> <p>๓) สถาบันการศึกษามีการร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อส่งเสริมและการพัฒนาการช้ดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาให้มากขึ้น</p>		<p>และหลักการปฏิบัติเพื่อ การช้ดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์</p>
<p>๕. รายงานฉบับสมบูรณ์</p>	<p>ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อคือ</p> <p>๑) เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง</p> <p>๒) เพื่อศึกษากระบวนการช้ดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง</p> <p>๓) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการช้ดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง</p>	<p>ข้อ ๑ - ๓</p>	<p>ได้รายงานวิจัยที่มีคุณค่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการช้ดเกลาเชิงวัฒนธรรมของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง</p>

ภาคผนวก ง เอกสารเกี่ยวกับแบบประเมิน IOC สำหรับผู้เชี่ยวชาญ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เอกสารขอความอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่

ที่ ศธ ๖๑๔๔/ ๑๙๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mcslampang.com

กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย
เจริญพร ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์

เนื่องด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อุปสอด หัวหน้าแผนงานโครงการ และอาจารย์ ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ เป็นผู้ประสานงานโครงการ ได้ดำเนินโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ โครงการ คัมภีร์โบราณนครลำปาง : หลักปฏิบัติและกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม โดยมีงานวิจัยภายใต้โครงการอีก ๓ โครงการ คือ โครงการย่อยที่ ๑ การศึกษาองค์ความรู้และหลักปฏิบัติเพื่อขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏใน คัมภีร์โบราณนครลำปาง ด้วยมีพระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฒโน เป็นหัวหน้าโครงการ, โครงการย่อยที่ ๒ กระบวนการเรียนรู้และขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง โดยมีพระพิชฌัญชล สวณฺณรูป เป็นหัวหน้าโครงการ และโครงการย่อยที่ ๓ การพัฒนากระบวนการขัดเกลาเชิง วัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง โดยมีนางสาว อณิษฐา หาญภักตินิยม เป็นหัวหน้าโครงการ สำหรับแผนงานโครงการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษา องค์ความรู้หลักปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๒. เพื่อศึกษา กระบวนการเรียนรู้และขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันในจังหวัดลำปาง และ ๓. เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอน ในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือการ วิจัยได้เป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัยดังกล่าวข้างต้น โดยมีอาจารย์ ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ เป็นผู้ประสานงานวิจัยในโครงการนี้ และทำหน้าที่การประสานงานในพื้นที่ สามารถติดต่อ โทรศัพทหมายเลข ๐๘ ๕๖๕๓ ๙๕๖๗ ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จาก ท่านเป็นอย่างดีและอนโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป

ขอเจริญพร

(พระราชธรรมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

สำนักงานวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

โทรศัพท์ ๐ ๕๔๒๐ ๙๔๕๔

ที่ ศร ๖๑๔๔/ ๖๙๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๙๔๕๔-๕
www.mculampang.com

กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์

เนื่องด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อุปสอด หัวหน้าแผนงานโครงการ และอาจารย์
ศิววัฒน์ ชัยวงศ์ เป็นผู้ประสานงานโครงการ ได้ดำเนินโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ โครงการ
คัมภีร์โบราณนครลำปาง : หลักปฏิบัติและกระบวนการชดเชลาเชิงวัฒนธรรม โดยมีงานวิจัยภายใต้โครงการอีก
๓ โครงการ คือ โครงการย่อยที่ ๑ การศึกษาองค์ความรู้และหลักปฏิบัติเพื่อชดเชลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏใน
คัมภีร์โบราณนครลำปาง ด้วยมีพระครูสังฆรักษ์ศุภมณฺฐ ภูริวฑฒโน เป็นหัวหน้าโครงการ, โครงการย่อยที่ ๒
กระบวนการเรียนรู้และชดเชลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง
โดยมีพระพิชญพล สุวณฺณรูป เป็นหัวหน้าโครงการ และโครงการย่อยที่ ๓ การพัฒนากระบวนการชดเชลาเชิง
วัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง โดยมีนางสาว
อณิษฐา หาญภักดีนิยม เป็นหัวหน้าโครงการ สำหรับแผนงานโครงการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษา
องค์ความรู้หลักปฏิบัติเพื่อการชดเชลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๒. เพื่อศึกษา
กระบวนการเรียนรู้และชดเชลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันในจังหวัดลำปาง และ
๓. เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการชดเชลาเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอน
ในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้พิจารณาเห็น
ว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือการ
วิจัยได้เป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัยดังกล่าวข้างต้น โดยมีอาจารย์
ศิววัฒน์ ชัยวงศ์ เป็นผู้ประสานงานวิจัยในโครงการนี้ และทำหน้าที่การประสานงานในพื้นที่ สามารถติดต่อ
โทรศัพท์หมายเลข ๐๘ ๕๖๕๓ ๙๕๖๗ ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จาก
ท่านเป็นอย่างดีและอนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป

ขอเจริญพร

(พระราชธรรมมาสังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

สำนักงานวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

โทรศัพท์ ๐ ๕๔๒๐ ๙๔๕๔

ที่ ศธ ๖๑๔๔/

กันยายน 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง

เนื่องด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อุปสอด หัวหน้าแผนงานโครงการ และ อาจารย์ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ เป็นผู้ประสานงานโครงการ ได้ดำเนินโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2561 โครงการ คัมภีร์โบราณนครลำปาง : หลักปฏิบัติและกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม โดยมี งานวิจัยภายใต้โครงการอีก 3 โครงการ คือ โครงการย่อยที่ 1 การศึกษาองค์ความรู้และหลักปฏิบัติ เพื่อขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ด้วยมีพระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวิฑฒโน เป็นหัวหน้าโครงการ, โครงการย่อยที่ 2 กระบวนการเรียนรู้และขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง โดยมีพระพิชฌนพล สุวณฺณรูป เป็นหัวหน้าโครงการ และโครงการย่อยที่ 3 การพัฒนากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง โดยมีนางสาวอณิษฐา หาญภักตินิยม เป็นหัวหน้าโครงการ สำหรับแผนงานโครงการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษา องค์ความรู้ หลักปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง 2. เพื่อศึกษา กระบวนการเรียนรู้และขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันในจังหวัดลำปาง และ 3. เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถที่จะให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือการวิจัยได้เป็นอย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์ท่านตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัยดังกล่าวข้างต้น โดยมีอาจารย์ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ เป็นผู้ประสานงานวิจัยในโครงการนี้ และทำหน้าที่การประสานงานในพื้นที่ สามารถติดต่อโทรศัพท์หมายเลข 08 5653 9567 ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดีและอนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป

ขอเจริญพร

(พระราชธรรมมาลังการ)

รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

สำนักงานวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

โทรศัพท์ 0 5420 9454

แบบประเมิน ก่อน-หลัง กิจกรรมการเรียนรู้
กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปาง
สู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง
(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ (IOC))

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นต่อข้อความในแต่ละรายการว่า มีความเหมาะสมเพียงใดโดย
 ทำเครื่องหมาย √ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านข้อละ ๑ ระดับความคิดเห็นดังนี้

- ๑ เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์
- ๐ เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามไม่แน่ใจว่าสอดคล้องกับจุดประสงค์
- +๑ เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามสอดคล้องกับจุดประสงค์

รายการ	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะ
	ผู้เชี่ยวชาญ			
	-๑	๐	+๑	
สถานภาพผู้ตอบแบบประเมิน				
ตำแหน่ง /หน้าที่				
สถานที่ติดต่อ /เบอร์โทรศัพท์				
ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (ก่อนการเรียนรู้) ด้านจิตใจ				
๑. มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ				
๒. มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)				
๓. มีความเชื่อเรื่องสามป้งสามกิว				
๔. มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก				
รายการ	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะ
	ผู้เชี่ยวชาญ			

	-๑	๐	+๑	
๕. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม				
๖. หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท				
๗. หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล				
๘. หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น				
๙. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต				
๑๐. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม				
๑๑. มีความรักและหวงแหนในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ				
๑๒. อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นๆ ให้รู้ตาม				
ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้) ด้านจิตใจ				
๑. มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ				
๒. มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)				
๓. มีความเชื่อเรื่องสามปงสามกิว				
๔. มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก				
๕. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม				
๖. หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท				

๗. หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล				
๘. หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น				
๙. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต				
๑๐. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม				
๑๑. มีความรักและหวงแหนในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ				
๑๒. อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นๆให้รู้ตาม				

ลงชื่อ.....
 (.....)
 ตำแหน่ง.....

**แบบประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามในแบบประเมิน
ก่อน-หลัง กิจกรรมการเรียนรู้
กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปาง
สู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง (IOC)**

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นต่อข้อความในแต่ละรายการว่า มีความเหมาะสมเพียงใดโดยทำเครื่องหมาย √ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านข้อละ ๑ ระดับความคิดเห็นดังนี้

- ๑ เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์
๐ เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามไม่แน่ใจว่าสอดคล้องกับจุดประสงค์
+๑ เมื่อท่านเห็นว่า ข้อคำถามของแบบสอบถามสอดคล้องกับจุดประสงค์

วัตถุประสงค์	ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			รวม	IOC	แปลผล
	๑	๒	๓			
ข้อมูลส่วนบุคคล						
สถานภาพผู้ตอบแบบประเมิน						
ตำแหน่ง /หน้าที่						
สถานที่ติดต่อ /เบอร์โทรศัพท์						
ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (ก่อนการเรียนรู้)						
๑. มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ						
๒. มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)						
๓. มีความเชื่อเรื่องสามปงสามกิว						
๔. มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก						
๕. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม						
๖. หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท						

๗. หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล						
๘. หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น						
๙. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต						
๑๐. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม						
๑๑. มีความรักและหวงแหนในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ						
๑๒. อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่น ๆ ให้รู้ตาม						
ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้)						
๑. มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ						
๒. มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)						
๓. มีความเชื่อเรื่องสามปงสามกิว						
๔. มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก						
๕. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม						
๖. หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท						
๗. หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล						
๘. หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น						
๙. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต						
๑๐. หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม						
๑๑. มีความรักและหวงแหนในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ						
๑๒. อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่น ๆ ให้รู้ตาม						

แบบประเมิน ก่อน-หลัง กิจกรรมการเรียนรู้

ภายใต้แผนงานวิจัย คัมภีร์โบราณนครลำปาง : หลักปฏิบัติและกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม
เรื่อง : กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่
สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

คำชี้แจง : แบบประเมินก่อน-หลัง กิจกรรมการเรียนรู้งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ใช้
ประเมินกลุ่มประชากรตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง
โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน (ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องค่าประเมิน ที่ตรงกับความคิดเห็นมากที่สุด)

ระดับการประเมิน ๕ หมายถึง มากที่สุด

ระดับการประเมิน ๔ หมายถึง มาก

ระดับการประเมิน ๓ หมายถึง ปานกลาง

ระดับการประเมิน ๒ หมายถึง น้อย

ระดับการประเมิน ๑ หมายถึง น้อยที่สุด

ตอนที่ ๑. สถานภาพผู้ตอบแบบประเมิน

เพศ

ชาย หญิง

หน้าที่

ผู้บริหาร ครู นักเรียน อื่นๆ.....

ระดับการศึกษา

ชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นมัธยมศึกษา

ปลาย

ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก

อื่นๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ ๒. ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (ก่อนการเรียนรู้)

ข้อ	หัวข้อการประเมิน	ความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑	มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ					
๒	มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)					
๓	มีความเชื่อเรื่องสามปงสามกิว					
๔	มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก					
๕	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่ตนเองมีคุณค่าในสังคม					
๖	หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท					
๗	หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล					
๘	หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น					
๙	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต					
๑๐	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม					
๑๑	มีความรักและหวงแหนในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ					
๑๒	อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นๆให้รู้ตาม					

ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็นอื่นๆ

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓. ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้)

ข้อ	หัวข้อการประเมิน	ความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑	มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ					
๒	มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)					
๓	มีความเชื่อเรื่องสามปงสามกิว					
๔	มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก					
๕	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่ตนเองมีคุณค่าในสังคม					
๖	หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล)ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท					
๗	หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล					
๘	หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น					
๙	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต					
๑๐	หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม					
๑๑	มีความรักและหวงแหนในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ					
๑๒	อยากรนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นๆให้รู้ตาม					

ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็นอื่นๆ

.....

.....

.....

.....
.....

วัน.....เดือน.....พ.ศ..... เวลา.....
สถานที่.....

หมายเหตุ : ข้อมูลนี้จะใช้ในงานวิจัย โปรดกรอกข้อความข้างต้นตามความเป็นจริง เพื่อเป็นประโยชน์
แก่งานวิจัย และจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ท่านได้
แบบประเมินกิจกรรมในครั้งนี้

แบบสอบถามความพึงพอใจกิจกรรมการเรียนรู้

ภายใต้แผนงานวิจัย คัมภีร์โบราณนครลำปาง : หลักปฏิบัติและกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม
เรื่อง : กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่
สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

คำชี้แจง : แบบสอบถามความพึงพอใจกิจกรรมการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ใช้
ประเมินกลุ่มประชากรตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง
โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน (ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องค่าประเมิน ที่ตรงกับความคิดเห็นมากที่สุด)

ระดับการประเมิน ๕ หมายถึง มากที่สุด

ระดับการประเมิน ๔ หมายถึง มาก

ระดับการประเมิน ๓ หมายถึง ปานกลาง

ระดับการประเมิน ๒ หมายถึง น้อย

ระดับการประเมิน ๑ หมายถึง น้อยที่สุด

ตอนที่ ๑. สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้บริหาร ครู นักเรียน อื่นๆ.....

ระดับการศึกษา

ชั้นประถมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก

อื่นๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ ๒. ความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ

ข้อ	หัวข้อการประเมิน	ความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑	ได้รับความรู้ และ เข้าใจเนื้อหาสาระคัมภีร์โบราณ					
๒	วิธีการนำเสนอเนื้อหาสาระคัมภีร์โบราณ					
๓	ความเหมาะสมในระยะเวลาของกิจกรรม					
๔	สามารถนำความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณไปถ่ายทอดให้กับผู้คนที่สนใจได้อย่างถูกต้อง					
๕	มีแรงจูงใจที่จะศึกษาเรียนรู้คัมภีร์โบราณมากขึ้น					
๖	การเรียนรู้คัมภีร์โบราณสามารถบูรณาการเข้ากับรายวิชาศิลปวัฒนธรรม และสังคมศาสนาได้เป็นอย่างดี					
๗	กิจกรรมการเรียนรู้มีความสุข หลากหลาย และน่าสนใจ					
๘	ควรมีนำการเรียนรู้คัมภีร์โบราณเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาเพิ่มเติมในชั้นเรียนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ					

ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็นอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

วัน.....เดือน.....พ.ศ..... เวลา.....

สถานที่.....

หมายเหตุ : ข้อมูลนี้จะใช้ในงานวิจัย โปรดกรอกข้อความข้างต้นตามความเป็นจริง เพื่อเป็นประโยชน์
แก่งานวิจัย และจะไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ท่านได้
แบบประเมินกิจกรรมในครั้งนี้

ที่ ศร ๖๑๔๔/ว ๕๖๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๕๒๐-๙๕๕๔-๕
www.mculampang.com

๖ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่

เรียน/เจริญพร **ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาสาม**

สิ่งที่แนบมาด้วย ๑. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ตามที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อุปสอด หัวหน้าแผนงานโครงการ และอาจารย์ศิววัฒน์ ชัยวงศ์ เป็นผู้ประสานงานโครงการ ได้ดำเนินโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ โครงการ คัมภีร์โบราณนครลำปาง: หลักปฏิบัติและกระบวนการชดเชลาเชิงวัฒนธรรม โดยมีงานวิจัยภายใต้โครงการอีก ๓ โครงการ คือ โครงการที่ ๑ การศึกษาค้นคว้าความรู้และหลักปฏิบัติเพื่อการชดเชลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ด้วยมีพระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวิทฺโธ เป็นหัวหน้าโครงการ, โครงการย่อยที่ ๒ กระบวนการเรียนรู้และการชดเชลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง โดยมีพระพิชญพล สุวณฺเฑโรโป เป็นหัวหน้าโครงการ และโครงการย่อยที่ ๓ การพัฒนากระบวนการชดเชลาเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง โดยมีนางสาวอณิษฐา หาญภักดีนิยม เป็นหัวหน้าโครงการ สำหรับแผนงานโครงการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาค้นคว้าความรู้หลักปฏิบัติเพื่อการชดเชลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๒. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้และการชดเชลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง และ ๓. เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการชดเชลาเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่ ตั้งแต่เดือน มีนาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑ เป็นจำนวน ๕ เดือน โดยมีอาจารย์ศิววัฒน์ ชัยวงศ์ เป็นผู้ประสานงานวิจัยในโครงการนี้ และทำหน้าที่ในการประสานงานในพื้นที่ สามารถติดต่อโทรศัพท์ หมายเลข ๐๖-๒๑๗๔-๓๙๘๗ ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออโนทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และดำเนินการต่อไป

เรียน/เจริญพรมาด้วยความนับถือ

(พระราชธรรมาลังการ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

งานธุรการและสารบรรณ

โทรศัพท์/โทรสาร : ๐ ๕๕๒๐ ๙๕๕๔

มือถือ ๐๘ ๙๕๕๘ ๑๑๙๗

ที่ ศธ ๒๑๔๔/ว ๕๖

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๖ กันยายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่

เรียน/เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนทิพย์ปาณวิद्याลัย

สิ่งที่แนบมาด้วย ๑. วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ตามที่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ อุปสอด หัวหน้าแผนงานโครงการ และอาจารย์ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ เป็นผู้ประสานงานโครงการ ได้ดำเนินโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๑ โครงการ คัมภีร์โบราณนครลำปาง: หลักปฏิบัติและกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม โดยมีงานวิจัยภายใต้โครงการอีก ๓ โครงการ คือ โครงการที่ ๑ การศึกษาองค์ความรู้และหลักปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง โดยมีพระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฒโน เป็นหัวหน้าโครงการ, โครงการย่อยที่ ๒ กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง โดยมีพระพิชญ์พล สุวณฺฐโรโป เป็นหัวหน้าโครงการ และโครงการย่อยที่ ๓ การพัฒนากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง โดยมีนางสาวอณิษฐา หาญภักตินิยม เป็นหัวหน้าโครงการ สำหรับแผนงานโครงการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาองค์ความรู้หลักปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ๒. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง และ ๓. เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

ในการนี้ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์สำรวจและเก็บข้อมูลในพื้นที่ ตั้งแต่เดือน มีนาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑ เป็นจำนวน ๕ เดือน โดยมีอาจารย์ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์ เป็นผู้ประสานงานวิจัยในโครงการนี้ และทำหน้าที่ในการประสานงานในพื้นที่ สามารถติดต่อโทรศัพท์ หมายเลข ๐๖-๒๑๗๔-๓๕๘๗ ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และดำเนินการต่อไป

เรียน/เจริญพรมด้วยความนับถือ

(พระราชธรรมาลังการ)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

งานธุรการและสารบรรณ

โทรศัพท์/โทรสาร : ๐ ๕๔๒๐ ๕๔๕๔

มือถือ ๐๘ ๕๕๕๔ ๑๑๗๗

ภาคผนวก จ
ประมวลภาพกิจกรรมการวิจัย
การส่งเสริมการเรียนรู้และการชดเชยเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปาง
สู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

โรงเรียนวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

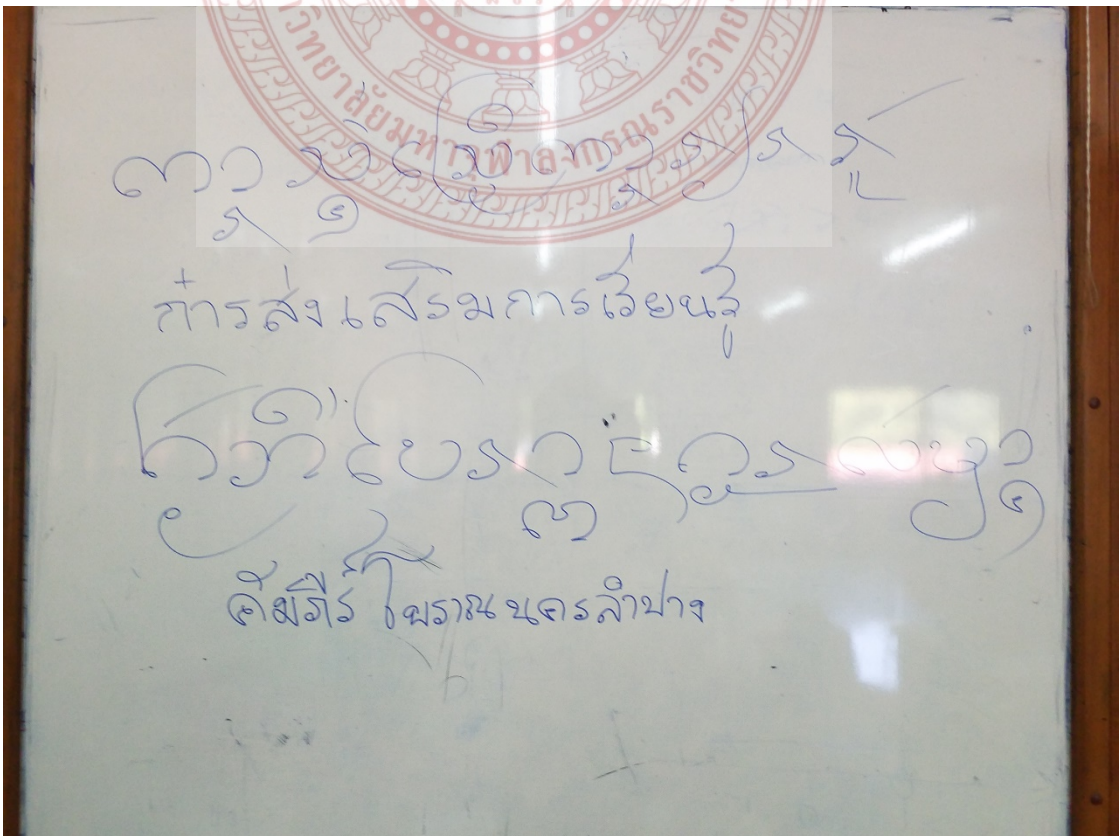

โรงเรียนทิพย์ปาละวิทยานุสรณ์ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ภาคผนวก ฉ
เอกสารคัมภีร์โบราณนครลำปาง เพื่อการวิจัย
และชุดความรู้กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณ
นครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

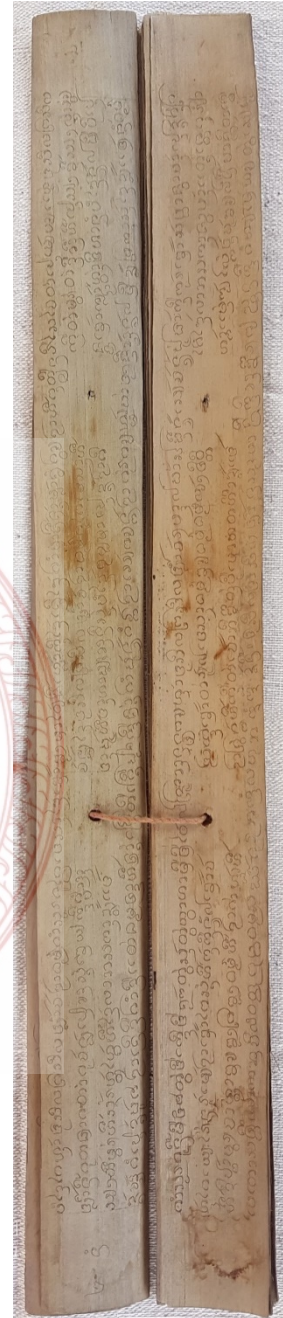
เรื่อง ปมาทธรรม (พระทุศิล)

๑

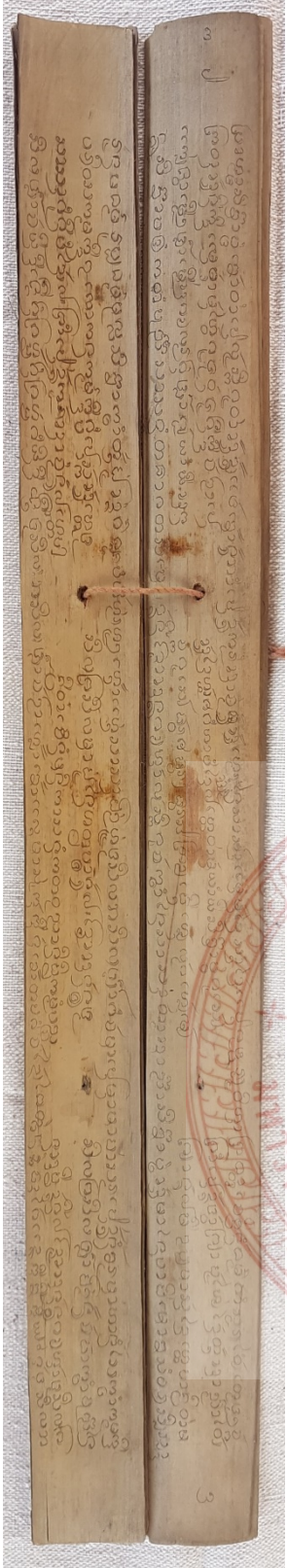

๒

๓

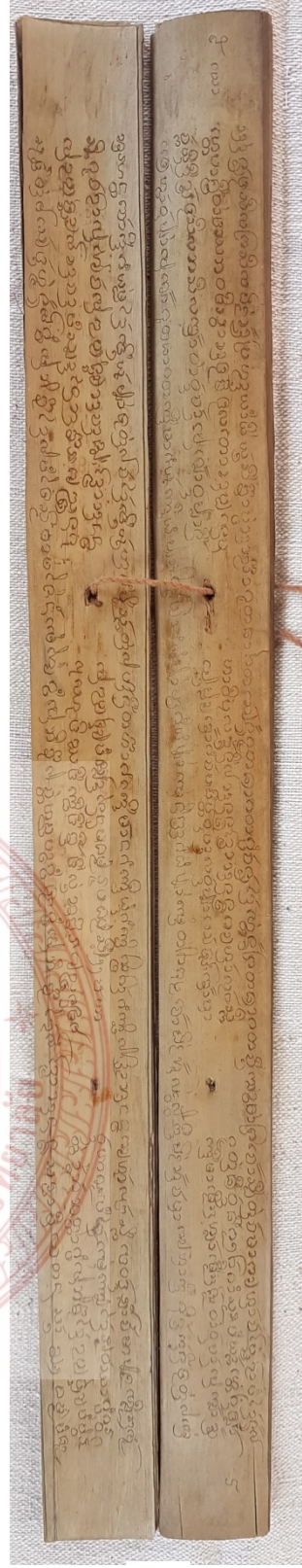
ภาพประกอบที่ ๑-๓ : ปมาทธรรม (พระทุศิล)

๔

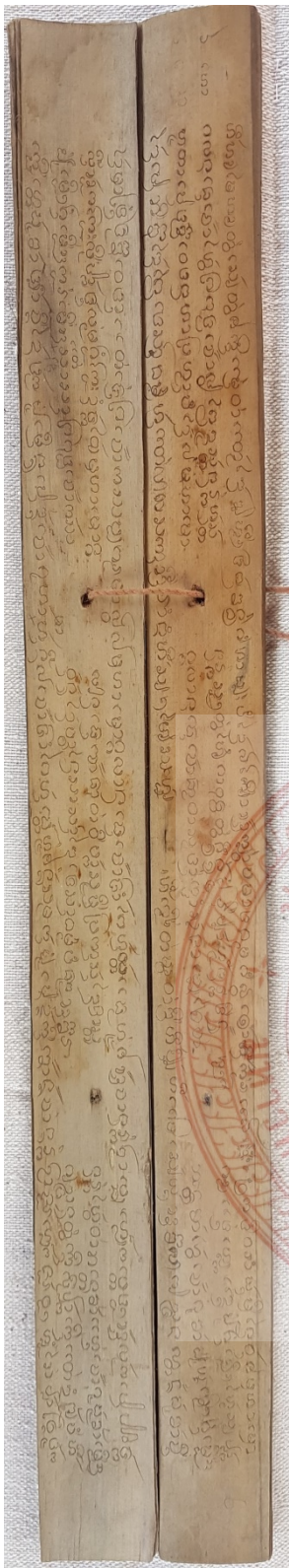

๕

๖

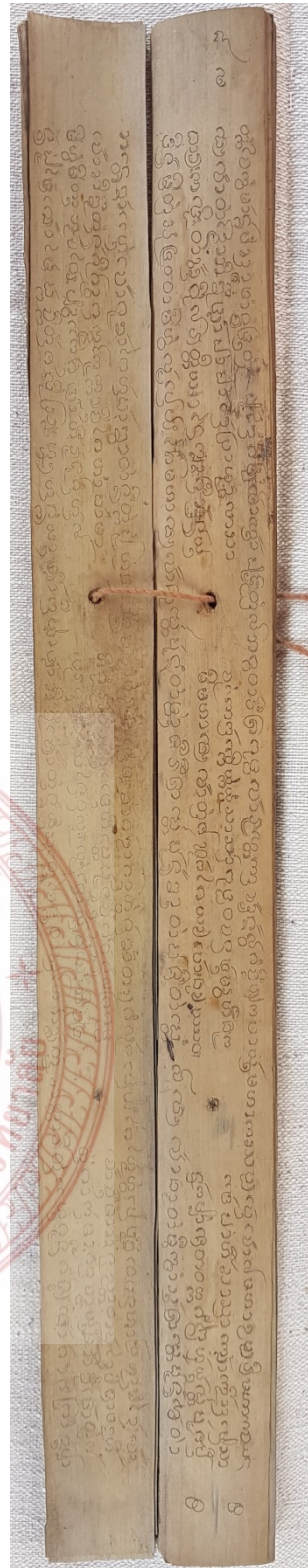
ภาพประกอบที่ ๔-๖ : ปมาทธรรม (พระพุทฺ์ศีล)

๗

๘

๘

ภาพประกอบที่ ๗-๘ : ปมาทธรรม (พระพุทฺ์ลีล)

๑๐

๑๑

ภาพประกอบที่ ๑๐-๑๑: ปมาทธรรม (พระทุศีล)

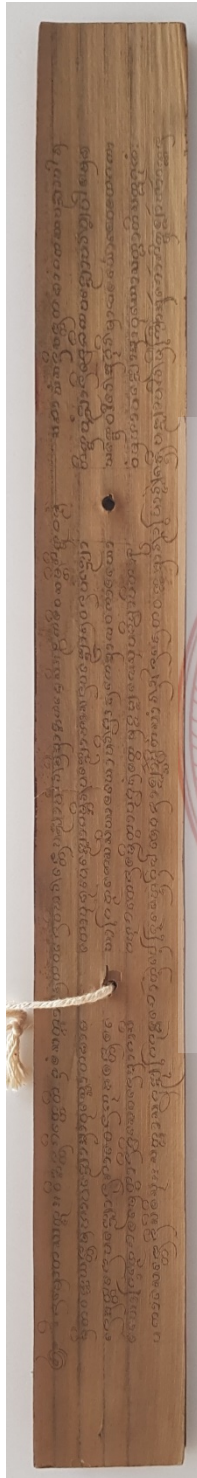
ปมาทธรรม (พระพุทฺสีล)

นโมตัสสัทธ: อธิปไตยกษัตริย์สัจจะ สันนิษิตานังเขตต์ วันเนอโหสิ: อภะโยยังมีโนกาละคาบ
 หนึ่งเจ้าภิกขุตั้งหลายก็มาประชุมพร้อมกันในปีเขตวัน ตื่นนั้นก็มึปลุณาใจตนาทั้งไปมาว่าอาวุโสตุราเล่า
 ตั้งหลายเจ้าก็ตั้งกันใจด้วยวัสสชะธรรมเทตินาแห่งพระพุทเจ้าแต่แล ตั้งเราไต่ยินมาว่า พระพุทเจ้า
 นิพพานไปแล้ว เราจักได้ฟังได้เรียนธรรมแต่ผู้ใดจาอาณันทะ พระมหาอาณันท์จิง กล่าววว่า อาวุโสตุรา
 เจ้าตั้งหลาย อันว่าธรรมตั้งหลายสุวระอันป่าได้ฟังก็ดี เยธมาอันว่าธรรมอันใดสุชิตาได้เรียนก็ตีบยาก
 แล สุตตตาทาถกควาตั้ง อาณันท์ปมาโท โทวาสสิทควา อันว่าพระพุทเจ้าไต่ยินด้วยหุทิพแห่งต้นก็เสด็จ
 ออมาจากกันธกุฎีเข้าไปนั่งเหนือธรรมอาสนาในที่ที่ท่ามกลางภิกขุเจ้าตั้งหลายแล้ววว่าตุราเจ้าภิกขุตั้ง
 หลายมาปุสสาใจตนาด้วยอถะคาถานี้ด้วยเยื่องใด เจ้าภิกขุตั้งหลายก็ให้กัแล้วกล่าววว่า ภันเต ข้าแก่
 พระพุทเจ้า ผู้เข้าตั้งหลายก็มาปุจจาใจตนาทั้งด้วยทำดังนี้แล อันว่าพระพุทเจ้าก็พระมหาอาณันทะ
 เจ้าในธรรมคำสอนดูตภาคตะอันใดบยากบมีแล ผู้ใดประมาทอักษระตัวธรรมก็ดีก็เสมียนถ้าได้ประมาท
 เลี้ยง ๘๔,๐๐ ชั้นร้นั้นแล ตุราอาณันท์อักษระตัวเดียวก็หนักก็ยิ่งกว่าภูเขาสิเนโร คำนี้แลตุราอาณันท์
 ธรรมทา ผู้หนึ่งสอนผู้หนึ่งเรียนนั้นซาหาจันจับได้ ผู้สอนนั้นก็เกียดว่าโอยหนอ คำเท่านั้นก็จับได้
 สักเตื่อและมาตราบว่าแม่หญิงก็ยังรู้แล ก็นผู้ใดผู้หนึ่งประมาทตั้งนั้นกันตายก็ไปตกรกหาตีจักเกิดบได้
 ตัวอักษระอันนั้นได้ประมาทนั้นแปรไปร้อยได้ปันคำนั้นก็จักตกรกคำในสะก็ไปนั้นแล ตุราอาณันท์ควร
 สักเอาธรรมแห่งกุไปแต่มีที่เป็นถ้อยคำประการนี้ใช้ตัวธรรมก็กัคือว่าแต่มีหนังสือใช้เอานั้นเอานี้มาก
 ดีใช้ไปเอาผิวเอาเมียเอาสัตว์ก็ดี ใช้ตัวธรรมกุเป็นต้อยตักก็กัดี อันว่ากรรมบาปตั้งหลายแห่งเขานั้นกันั้น
 บได้หาตีสุดเสียบได้การไปหน้าหุสิสะพระพุทสิล จักเอาธรรมแห่งกุไปเทศนาได้ข่าวของมาไว้ชื่อเหล่ากั
 ได้เงินได้คำมาซื้อข่างมาววควายเอาฮื่ออิตถินาริใส่ไใส่ว่าเป็นเมีย บาปแห่งพระพุทสิลตั้งหลายนี้ กุตภาค
 ตะกัฮักนั้นเป็นอสงชัยก็ตีก็บ้อจันบได้พระพุทสิลตั้งหลายจักเอาธรรมกุไปเทศนากันว่ามวนดี อื่อแล้ว
 หือเป็นเสียงขึ้นเสียงลงสวดแล้วเป็นเสียงสนั่นหวนไหว แล้วได้ลาภสักการะมานั้นผู้หือตานั้นก็ได้ผลอา
 นิสงค์อันใด อุปมาเป็นตั้งเอาพิชข้าวกล้าไปหว่านตีขนน้ำไปได้นั้นแลหากบเป็นตั้งนั้น ผู้หนึ่งเอาเงินก็ตีเอา
 คำก็ตีแต่มีธรรมหือข่างเครื่องตีเครื่องย่องก็ตีข่างเครื่องนั้นก็ลักเอาเสียบน้อยหนึ่งนั้นแล ด้วยประการ
 สันไดน้ำธรรมคำสอนกุนี้มี ๔๑ ตัวตีเกิดตั้งอกตัวสั้นด้วยยาว หามตีไว้แล ตุราอาณันท์กาลปายหน้าหุสิสะ
 พระพุทสิลจักละบาตรและผ้า ๓ ผืน นั้นเสียบจกนังอยู่ถากันข้าวศรัทธาชาวบ้านเป็นตั้งคนบ้านไปเยื่อไร
 โถนาหือเมียเอาข้าวไปส่งนั้นแล เขาจักถือเอาเพศของเขาว่าเขารู้แลเทศนาธรรมขายธรรมเสียบชีวิต ใคร
 ได้ลาภสักการะจากชาวบ้านกันุงผ้าถือเอาเพศไปปากมวนจำหวนขายทำนองของพระของธรรมบเรียก
 เอาคำยาสินหือเป็นว่าเจ้าภิกขุต้นบมีโมหะตันวาด้วยแต่ใสนั้นหากโลกนักบาสีว่าทะเลเวเปโต สัทธิง
 โลกาอะจิงจริง วัตถุประสงค์ พุทระธัมมะสังฆะคุรุภณชังพะหุภณชังตั้งนี้แลหุสิสะพระพุทสิล สวดบาลีชากันก็ตีขาย
 อักษระพยัญชนะก็ตีหายไม้หายตัวอยู่ประมาทสิทขาบทเขาว่าเป็นลูกศิษย์กว่าอันด้วยแต่เขานั้นหาก
 เป็นเหมือนตั้งก่อนอาจมนั้นหมิ่นอยู่ในศาสนาแม้นว่ามันได้สร้างพระพุทระรูปวิหารพระธาตุน้ำบ่อ
 เรียนเอาธรรมคำสอนไว้เต็มห้องก็ตีแม้นนั้นให้กุตุกวัน ตักคิน จักเอาเป็นสันโตษน้อยหนึ่งก็หากบได้
 อบรมแลเหตุว่ามันย่ำยีสักขาบกุเสียบเป็นตั้งท้าวพญาผู้ใหญ่ได้ตั้งอาญาไว้แก่ชาวเมืองตั้งหลายปายลูก
 ชาวเมืองตั้งหลายปอยย่ำยีอาณาจักรนั้นเสียบถ้วนถ้วน ๒ ถ้วน ๓ トラบถึงเส้นลูกเล่นเมียบท้าวพญานั้น
 แลมีอุปมาอันใดมีบาลีว่ามันตุสิทขาบทั้งกะตั้งปุญญังสาสะนังตลาคะตะระโม ดังนี้ ตุราอาณันท์กาลปาย

หน้าลูกศิษย์กู้อันกระทำในศาสนาตามอาญาอันมาในสิกขาปาฐโหมกษีสังวระศีลธลาครุในรูปธรรมมูลสิ
กตชากระทำตั้งอยู่องค์ครองบื้ออหม่นหมองเหงาแห้งแห่งศาสนาทุลิตะพระทุศีลก็จักมาเป็นมารยาสูน
อยู่เป็นดั่งน้ำขุ่นมาหาน้ำใส กระทำปริวาสกรรมพุโลกะนะกรรมก็ตีกักหาคบเป็นสักอันเหตุว่าพระทุศีล
น้ำมานั่งหัตถุบาทนั้นแล ดูราอาณันท์หากพระทุศีลนั้นยินดีในคฤหัสถ์ๆ นั้นยินดีในพระทุศีลสักเอาหล้า
เอาข้าวและมาสูกินก็ตีกินเมตตายก็จักไปตกนรกถ่านไฟแดง กินขี้กินเยี่ยวกินคนขี้พระทุศีลก็กินพระ
ทุศีลขี้คนก็กินเปลี่ยนกันไปมาหาที่สุดบได้พันปีร้อยชาตินั้นแล กูตถาคตะสังกล่าวเป็นบาลีว่าอลิ
สักขาพิลัสสะปะตังสังขยยะอัปปะริบานาวิปุลังคานิแล ดูราอาณันท์กาลไปพายหน้าพระทุศีลจัมมีมาก
นัก จักเอากินไปเป็นหมู่เป็นจุ่มเรียนเอาซึ่งรำแลฟ้อนเป็นหมอผีหมอยาเป็นดั่งคนคฤหัสถ์จักมีมากนัก
ฝูงเจ้าต้นเป็นลูกศิษย์กู้อันฟ้าเอาธรรมคำสอนเพื่อสักพันจากตักโตชสาสารผูกลูกศิษย์เทวทัตและ
ลูกน้องพญามารฝูงนั้นจักตีเตียนนินทาวิชยาหลายประการเจ้าภิกษุต้นมีสมพานอันหน้อยก็จักถอยเสีย
จากความเพียรต้นมีสมพานอันมากก็จักปากันเข้าป่าถาวรนาบ่านเท่าใดก็จักฆากิเลศตัมहाสัคได้ถ้าซึ่ง
งอรหันตาทุลิตะพระทุศีลฝูงนั้นเขากักกันด้วยยานสะกรรมอันเป็นมูลละแล ปราชิกตั้ง 4 ก็จักได้เสียง
ยังทวารตั้ง 3 ถือรูปาก รูปี่ รุองคชาติเป็นลักษะเพศและได้บาปแถมร้อยเท่าพันเท่าแม้พระพุทธรเจ้า
สักเกิดมา 10 ต้นภายหลังก็ได้สัคต้นเป็นดั่งก้อนอาจมนั้นแล ดูราอาณันท์เขาเป็นลูกน้องพญามาร
แลเทวทัตนั้นกูตถาคตะอ่านนับได้สร้างสมพานมากก็มากกว่าเม็ดดินเม็ดทราย น้ำในมหาสมุทรตั้ง 4 ก็
ห้านั้นได้หาเท่าสมพานอันกูได้สร้างมานั้นแล ปุณณะทิวะสัง ยังมีในวันหนึ่งถัดนั้นมาเจ้าภิกษุตั้งหลาย
ปากันไปกุมมาตรมีเจ้าภิกษุต้นหนึ่งนั่งอยู่ใต้ต้นไม้จักใกล้หนองน้ำหันทนยกยงกินปลา ภิกษุต้นนั้นก็สัง
เวทใส่ว่าอะโหวิตตะอิตตะริวัตันแห่งกูนี้ก็ชราแก่แกเป็นดั่งปลาอันยกยงหากสับตอดกินนั้น มจฺราชะ
ธรรมก็จักมาพันกูในวันหนึ่งเหมือนดั่งปลาฝูงนี้แล ภิกษุต้นนั้นก็มีสังเวทลิ่งภาวนาออกปากว่านก
ยกยงกินปลา ๆ ดั่งนี้อยู่ใจๆ ก็มีแลเจ้าภิกษุตั้งหลายไปกุมมาตรมได้ยงก็เสียนจำกันว่าเจ้าภิกษุต้นนั้นพาโล
เป็นโจรในศาสนาบรู้แก่นแท้ในศาสนาอันใดมาเป็นกรรมฐานบได้เลยเอานกยกยงกินปลามาเป็นอนุสติ
กรรมฐานนั้นแล ภิกษุตั้งหลายบสอนบข่มใจต้นแม้ภาวนาได้ร้อยปีพันปีก็บเท่าภิกษุต้นอันข่มใจต้นได้
แม้ภาวนาคำเดียวก็มีดั่งนี้แล เทสนาวสเนในเมื่อแล้วธรรมเทศนาแห่งพระพุทธรเจ้าอันจื่อว่าปะมา
ทะธัมม้นั้นปันนะสัตว์ตั้งหลาย ๔ หมู่ก็ได้ถึงธรรมวิเศษมีประเภทว่าโสดา สกิทาคา อนาคา อรหันตา
ตามบุญสมพารอันต้นใดกระทำมานั้นแล

ปมาทะธัมม พระภิกษุแก้วชลพรเปียน ป่างเมื่ออยู่โรงหลังใหญ่ในอารามวัดไหล่หินนั้นแล
นายเหยสำเร็จเมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๔๘๖ ปีมะแม ยามใกล้เที่ยงเดือน เกียงแรม ๔ ค่ำแล

เรื่อง สามปingsสามกัว

๑๒

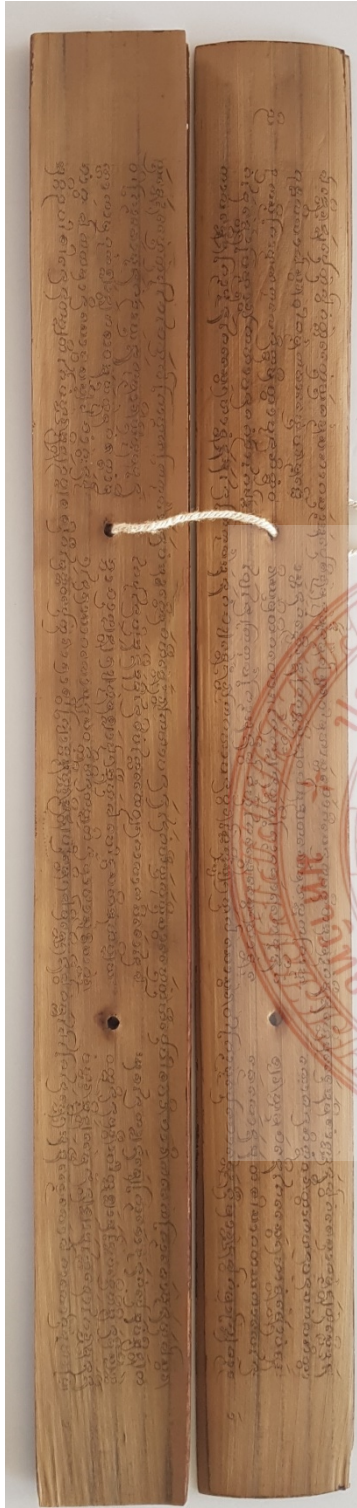

๑๓

๑๔

ภาพประกอบที่ ๑๒-๑๔: สามปingsสามกัว

๑๕

๑๖

๑๗

ภาพประกอบที่ ๑๕-๑๗: สามปंगสามแก้ว

๑๘

๑๙

๒๐

ภาพประกอบที่ ๑๘-๒๐: สามปंगสามกั้ว

๒๑

๒๒

๒๓

ภาพประกอบที่ ๒๑-๒๓: สามปंगสามกั้ว

๒๔

๒๕

ภาพประกอบที่ ๒๔-๒๕: สามปंगสามกั้ว

๒๖

๒๗

ภาพประกอบที่ ๒๖-๒๗: สามปingsamkhu

เรื่อง สามปิ้ง สามก๊ว

นมโด้สัสตฤ วิณภันตะ ลิตเตติ อี ทัง สัตถา เขตวเน วิหารันเต ปัญญาปารมมี อาสัพพะ กาเถ สี เอกะทิวะสิมหิ ภิกขุ อัมมะสะภายัง สะนิสันตา ตถาคะสัสสะปัญญาปารมมีตะวัณณะยันตาม หาปัญญา อาวุโสตถาคะโต ปุถุปัญญา คัมภีระปัญญา หาสะนะปัญญา สะวะนะปัญญาตักกะปัญญา นิพเพธิกะปัญญา ปะสัปปะ ปาทะมะถะโน อัตตะโน ปัญญาภูภาวะนะ กุฏะทันตาทะโย พรหมะณะสะสิหา ทะโยปะริพพาธก อาละวะกาทะโย ปักเขวาทะระ อังคุริมาละทะโย เทวะทะตะพะกาทะโย พรหมาม คะตะเมตวานิพพิเสวะเนอาพาสี พะหุคะเตนะคะมิตวา ปัพพธัง ทัตถวา มัคคัฏฐะเลสุปะฏิฐาปีตา เอวัง มหาปัญญาอาวุโส สัตถาติถันตคณังปะกาเสนโต นิลิทธิสุ...

สัตถา สัพพัญญูพระพุทเจ้าหากเป็นครูของคนและเทวดาสถิตสำราญในเขตะวัณณะอาราม ปรารพซึ่งปัญญาปารมมี ขียาอันเจ้าภิกษุตั้งหลายหากวัณณะนาสรณเสริมปัญญาแห่งต้นหือเป็นเหตุ เป็นอารัมมะณะแล้ว ก็ปะวัติเทสนายังชาตะกะอันนี้ อันสังคีตอาริยะเจ้าตั้งหลาย หากแหวดกฏหมาย ด้วยคาถา อาทิ ปาทว่า วิณภันตีสติโตนี้แล วิถด้วยมีแต่แลยังมีในวันหนึ่ง เจ้าภิกษุตั้งหลายก็มานั่งพร้อม ประชุมกันนในอัมมสภา คะสาละวัณณะนา สรรณุเสริญุปารมมี คือว่าปัญญาปารมมีแห่งพระสิตถาวาโห ว่าตั้งนี้ อาวุโสตุราเจ้าตั้งหลาย พระพุทเจ้าต้นเป็นครูแห่งเราตั้งหลาย มหาปัญญาปัญญาอันมาก ปุถุปัญญา มีปัญญาอันแน่นหนา คัมภีระปัญญา ปัญญาอันเลิศ หาสะวะนะปัญญาปัญญาบังเกิดยัง ความชุ่มชื่นยินดีแก่คนและเทวดาตั้งหลาย ะวะนะปัญญาอันล้ำคม นิพเพธิกะปัญญา มีปัญญาอันควี้ แก้วไขเสี่ยยังความสะลั่งสงสัยแห่งคนและเทวะดาตั้งหลาย ทะสะพะโล พระพุทเจ้าต้นนั้น อันครอบงำ ยังทะปาทะแห่งบุคคลตั้งฝูงอื่น เตียนยอมสั่งสอนยังพรหมณะตั้งหลายอันมีพุททะทันตะพรหมเป็น ต้นแล สั่งสอนยังวิระระกะ ตั้งหลายอันมีสะภิยะริการะก เป็นต้น แลสั่งสอนยังตั้งหลายมีละกะยักข์ เป็นต้นและ สอนยังโจร ตั้งหลายหมายมีองคฺลิมาะระเป็นต้น แลสอนยังพรหม ตั้งหลายมีพะกา พรหมเป็นต้น แล้วยะทำยังบุคคลตั้งหลายฝูงนั้น หือหาพิชปัได้เป็นตั้งพ่อหมอผู้ฉลาดและกระทำหือ พิษงูตัวกล้า หืออ่อน ยอม ด้วยคำสตร์ศิลป์แห่งต้น ยะภาอันนั้นแลมีอุปมาอันใด สัตถาอันว่า พระพุทเจ้าแห่งเรา ก็อุปไมฉนั้นแล เจ้าภิกษุตั้งหลายสำแดงสรรณุคุณพระพุทเจ้า ด้วย ประการ ตั้งนี้แล้ว ก็นั่งอยู่หั้นแล สัตถาพระพุทเจ้า อันสถิตสำราญในระระคันธกุฎิ ได้ยินยังคาถา เจียนจำแห่งเจ้าภิกษุตั้งหลาย พระก็เสด็จลีลามาสู่ที่อยู่ภิกษุตั้งหลายแล้วก็ถามว่า ภิกขเว ตุราภิกษุตั้ง หลาย ตุมเหท่านตั้งหลายมานั่งประชุมพร้อมกันด้วยคาถาอันใดในกาลบัดนี้อันลา อถะโนกาลนั้นเจ้า ภิกษุตั้งหลายจึงให้ว่า ภันเตกะคะวา ข้าแต่พระพุทเจ้า ผู้ข้าตั้งหลายพร้อมขุมกันด้วยคาถาอันมี ตั้งนี้แล พระพุทเจ้าจึงกล่าววว่า ภิกขเวตุราภิกษุตั้งหลาย พระตถาคะมีปัญญาบ่เท่าในกาละภาวะ ปัจจุบันนี้ สิ่งเดียว ในอดีตอันข้ามล่วงแล้วนานนั ก วันนั้นเมื่อญาณปัญญาแห่งพระคคาตะบ่เกล้าเพื่อ ยังบำเป็งปารมมี ก็ยังมีปัญญาสิ่งเดียว แลพระพุทเจ้ากล่าวเท่านั้นแลก็ทรงตุมหิภาวะอยู่บ่ปากงั้นแล เตหิ ลิตโต พระพุทเจ้าต้นองอालอันเจ้าภิกษุหากอาราธนาขออัมมเทศนาดังนั้น พระก็นำเอามายัง อดีตะสัมมสัมมเทศนาว่าอดีต กาละพารานะสิยังชนะโกนามะ รัชังกาละสิ ตทาโพธิสัตโต พรหม มะกเล นิพพัตติเสนะกุมารโ นามังกะริสุชนะนามะมะโกนามะราชา ยังมีพญาต้นหนึ่งชื่อว่า ชนกะก็สะ ทำยังราชะภาวะ เป็นพญาในเมืองพาราณสี ตทาในกาลนั้นบรมโพธิสัตว์ก็เกิดในตระกูลพรหม อันหนึ่ง แล พ่อแม่ก็ใส่ชื่อลูกแห่งต้นว่าเสนะกะกุมารแลส่วนเสนะกะต้นนั้น เยพพะนะถึงวัยขึ้นใหญ่แล้วก็ไป

เรียนเองยังศาสตร์และศิลป์ในเมืองตักกะลีลาได้เสียแล้ว ก็ปีกมาสู่เมืองพาราณสีตั้งเก่า ส่วนว่าเสนา
 กะกุมารก็เข้าเฝ้าพญาตนพ้อ ๆ ก็ตั้งยังเสนหะมารไว้ในที่อันเป็นอามาตย์นั้นแล ที่นั้นเสนกะอาตาทย์ก็
 สอนยังอัครธรรมแก่พญาพาราณสีตั้นนั้นทุกเมื่อแล มจรุธัมมะกะลีโณหุตวาธันว่าเสนากะ อา
 มาตย์ผู้มีปัญญานันเทศนาธรรมอันหวานม่วน ก็ตั้งไว้ยังพญาชนกะที่อึงด้วยศีลห้าแล้ว ทือตั้งอยู่ใน
 กัลป์ยามะปฏิบัติภา ครองปฏิบัติอันดีอันงาม คือ ทือทานและล้าอุปโปสละ แลกุสละกัมมะปะละเอ 10
 ประการ แล ในกาลอันนั้นเหมือนกลายอันเกิดมาแห่งพระพุทเจ้าตงหลายในโขงเมืองพาราณสีตั้งมว
 ก็มีแล สัพพะสะกะละรัฐทวาสิโน คนตงหลายมวอยู่ในอาณาวัฏระโขงเมืองตั้นนั้นเป็นต้นวาพญาและ
 อุปราชก็ประสมชุมนุมกันมาในวันปักขะ ตงหลายมิเดือนเป็งและเดือนดับเป็นต้น แลก็ตงแต่งยัง
 ธรรมสภาคะสนามอันเป็นที่ชุมนุมฟังธรรมและส่วนว่ามหาสัตว์เฝ้าคือเสนากะป็นชิตะอามาตย์ก็ขึ้นนั่ง
 เหนือแท่นอันมีในท่ามกลางนั้นแลก็เทศนาธรรมด้วยต้นเสมีอนดั่งพุททะลีลานั้นละแล ส่วนธัมมะกะ
 แห่งบรมโพธิสัตว์นั้นก็เหมือนดั่งพระพุทเจ้าสิ่งเดียวแล ธัญญัตตะโรมะหัลละกะพราหมะโณ ณะนะภิก
 ขัง ะริตวากะหะนะปะนะสะกัถะภิตวา เอกัสสมิงพราหมณะกุละ นิกปะมิตวา ปุนะภิกมัง ะริสสา
 มิติคะโต ในกาลนั้นยังมีพราหมณ์เฝ้าแก่ ผู้หนึ่งก็เตียนย่อ้มลักเดินไปแสวงหาขอข้าวของบ่ขาดก็ได้ข้าว
 ของประมาณร้อยกะหาปณะก็เอาไปฝากไว้ในตระกูลพราหมณ์ผู้หนึ่งแล้ว ก็หนีไปแอ้วแสวงหาขอข้าว
 ของเหมือนเฝ้าตั้งอัน ตทาสาคะสัสสะกาเลในกาลเมื่อพราหมณ์ผู้หนึ่งไปแสวงหาขอข้าวของตั้งอันใน
 ตระกูลพราหมณ์อันนั้นก็จ่ายข้าวของร้อยกะหาปณะบริโภคกินเสียเสียหั้นแล ส่วนว่าพราหมณ์ผู้เป็น
 เจ้าข้าวของนั้นคืนมารอดแล้ว ก็มาโจทย์ถามเอาขังข้าวของแห่งตนอยู่ใจๆ หั้นแล พราหมณ์ตระกูลนั้น
 ก็บ่อาจเพื่อจักอื้อไต้ยังข้าวของร้อยกะหาปณะนั้นได้ก็อื้อยังลูกสาวแห่งตนไปเป็นบาทบริจาคาแห่ง
 พราหมณ์เฝ้าผู้หนึ่ง หั้นแล ส่วนพราหมณ์เฝ้าผู้หนึ่งก็เอายังกุมารีผู้หนุ่มน้อยนั้นไปอยู่บ้านแห่งตนอันมีมี
 ไกลแต่เมืองพาราณสีเท่าใดแล

อะในกาลนั้นเมียแห่งพราหมณ์เฝ้าก็เป็นตั้งบ้อมด้วยตั้นหากามคุณ ก็ด้วยตั้นยังหนุ่ม
 น้อย ก็กระทำยังมีจจารกันด้วยหญ่ตงหลายฝูงอื่นหั้นแล โปะพะสิหิอะติปิยะวัตถุนิ نامهชื่อว้าวัตถุ
 ตงหลายอันโลกบ่เป็งอิมมี ๑๐ ประการและ กะตะมานิโสพะสะ ๑๖ ประการนี้เป็นโคลาสาคะโล
 สัพพะสะวันติ จินะตปะปะติ น้ำหมาสมุทราศรบ่อหอนอิมด้วยแม่น้ำน้อยใหญ่ไต้ไหลเข้าไปหานั้น ๑.
 อักคิอุปาทาเนนะตปะปะติไฟบ่หอนอิมด้วยไม้หลวเป็นต้น ราชาทที่ท้าวพญากบ่หอนอิมด้วยบ้านเมือง
 จะแล มีเมืองหนึ่งแลก็มักใครไต้ยังเมืองอื่นแถมเล่า พาโลคนผู้หาปัญญาบ่ได้ก็บ่หอนอิมด้วยบาบตง
 หลายย่อ้มบ่ขวยกระทำบาบอยู่ใจๆ อตถิผู้หญิงตงหลายก็บ่หอนอิมด้วยสิ่ง ๓ ประการ คือ บ้อมด้วย
 เมณฐันธัมม์แลบ้อมด้วยเครื่องย่องของประดับและบ้อมด้วยอันประสูตรลูกสะแล พราหมโณ พราหมณ์ก็
 บ้อมด้วยมนตราเพตตงหลายญายอิริยะเล็งตั้นมีมานก็บ้อมด้วยวิหระสมายติมียาอันอยู่ด้วยฌาน
 สมาบตีแล เสกโขอิริยะสาวกะเจ้าตั้นเป็นเสกชะ ก็บ้อมด้วยปัจจายแก่กิเลสตงมวแล อับปิลโล เจ้า
 ภิกขุตั้นบ่มกนอื่บ้อมด้วยธุดังคะคุณ อาระวะวิริโยแล โยคาวะระเจ้าตั้นมีความเพียร หากได้
 ปรารณาซึ่งความเพียรนั้นแลธัมมะกะภิกโก บุคคลตั้นเป็นธัมมะกะภิกกะก็บ่หอนอิมด้วยอันกล่าวเพียรจำ
 ด้วยธรรมและ ทาคินาธรรมแก่คนตงหลาย วิสาระโท บุคคลผู้มีปัญญาวิสาระทะแก่ล้าก็หากบ่หอน
 อิมด้วยปริสาทะตงมวแล สัทธาบุคคลผู้ประกอบด้วยศรัทธากก็หากบ้อมด้วยอันอุปชากยังสังฆะเจ้า ทา
 ยะโก บุคคลผู้มักจ้อทานก็บ่หอนอิมด้วยอันสละข้าวของเงินคำ ปณชิตโต บุคคลผู้มีปัญญากก็บ้อมด้วยฟัง
 ธรรม จตุสสะปริสา บริษัท ๔ จำพวกก็บ้อมด้วยธัมมะพระพุทเจ้าแล ๑๖ ประการท่านว่าในโลกนี้บมี

อิมแต่แล สาธิพราหมณ์เมณุนะพาละธัมมะนะ อติตา ส่วนว่านางพราหมณ์ณี นั้นบ้อมด้วย กามะ ตัณฑาทังมวล อันเป็นการแสรังบ้อมแห่งหนายและนางพราหมณ์ผู้้นั้นมักนำเอายังผิวผู้อื่นมาเป็น ผิวตน ยามเมื่อผิวเหล่านั้นเสียไปแล้ว อันจักกระทำปาปะกัมมอันหนั้นหนาด้วยกามกิเลส เหตุว่าได้ผิว เล้าฟันลุ่มเว้า บุปันติชม บ่มกับนางหนุ่มหน้อย สังสักอันมันเล็งดูผิวเล้าแล้วเป็นดีใคร่หัว ใคร่สละตัว อื้อแก่ชายหนุ่มผู้อื่นด้วยอันบ่เกรงขามตั้งอัน ปุณณะทิวเสยังมีในวันหนึ่ง นางผู้้นั้นก็สลิดต่ำก้อยน้อยใจ หมองอยู่แล้ว ก็อยู่บ่กินข้าวกินน้ำหั้นแล พราหมณ์

ในกาลนั้น พราหมณ์ผู้เป็นผิวหั้นเป็นฉนั้นนั้นก็ถามว่า โภติกะเท ดูราเจ้าเมียรักเมียแย่งเข้ามา หั้นเจ้าเหมือนตุ๊กกับควี่เหมือนดังจิวันภัยอันใดและมาฝ่าหัวโล่แห่งเจ้า พยาธิโรคอันใดมาถูกต้องเจ้า เจ็บต้อหรือว่าเจ็บหัว เมื่อนั้นนางพราหมณ์ก็กล่าวว่าดูราพราหมณ์เข้าบ้อจเพื่อกระทำกรอันใจใน เรือนแห่งเราได้ ข้อยอยู่ในตี้นี้บ่มีเครื่องย่องของประดับเป็นต้นว่าเสื้อผ้าข้าวน้ำโภชนะอาหารก็บ้อมเต็ม ใจได้แล ท่านบ่ไปแสวงหามาหื้อได้ข้าก็ลักหนีเมื่อไปหาแม่แห่งข้าสะแล อณะในกาลนั้นพราหมณ์ผู้เป็น ผิวก็กลัวเมียมันหนิดังอันสิ่งกล่าวว่า ะติตา ดูรานางน้องรักปี่ก่มาต้นอกต้นใจแต่แลข้าวของเงินคำอัน ใดก็บ่มีลักษาเครื่องประดับอันดีอันงามด้วยงายนั้นจา นางก็กล่าวว่า ท่านจูงไปแสวงหาเซาะขอมมา เตอะ พราหมณ์ผู้เป็นผิวก็กล่าวว่านางจูงไปตักแต่งเครื่องข้าวได้ข้าวถุงหื้อแก่กุบิเตอะสุมาณะกุมาริสาน นางพราหมณ์ผู้ผู้้นั้นก็มีใจยินดีมากนิก นางก็ตักแต่งยังข้าวได้ข้าวหื้อแก่พราหมณ์ผู้เป็นผิวด้วยรีบเร่ง ฉับพลัน แล้วก็เอามาหื้อแก่ผิวเหล่านั้นแล เมื่อพราหมณ์เอ้าได้หื้อข้าวแล้วก็เซาะหาเอาเก็บมีตครีกัญชัย เจี้ยวหวยและเหล็กไฟมันก็ตีฝากตีสั๊กลักเมียหนุ่มหน้อยก็แสรังเซาะหาอันนั้นอันนี้ไปมาๆ ต่าก็เล็งดู เมียรักแล้วก็ลวดลงเรือนไปยืนดูเมียรักแถมเล้าก็กล่าวว่าเจ้าจูงอยู่คอยเฝ้าเรือนเราก่อนเตอะ อยาได้ ประมาทราสา ปี่จักไปแสวงหาเอาข้าวของเงินคำเครื่องประดับมาหื้อเจ้าเน่อว่าอัน ถัดวันนั้นมามันก็ไป แสวงหาตามลำดับบ้านเรือนไปตักตักบ่ได้สังสักสังสั๊กแล เมื่อนั้นพราหมณ์เอ้าก็ไต่เต้าไปไกลบ้านเมือง แห่งตันทิกๆ มันก็รำเปิงว่า แต่ก่อนมาก็ไปหากียังได้อยู่พอง บัดนี้เป็นโดลงหาอันใดก็บ่ได้ มันก็มากัดถึง เมียรักก็บ่ได้อยู่บ่ใหญ่ข้างทาง บัดนั้นยังมีเทวบุตรต้นหนึ่งอยู่ไม่ต้นนั้นหั้นพราหมณ์มานั่งให้อยู่ก็ มาถามว่าดูราพราหมณ์เอ้า ได้ยินเสียงอันถามต้นดั่งนั้นก็เซาะเหลียวหาผ่อเมื่อได้หั้นยังชายผู้หนึ่งมี รัศมีใสเรืองงามมันก็คินใจ ว่าเจ้ากูผู้นี้สั๊กเป็นคนหรือว่าผีอันลง เทวบุตรต้นนั้นก็กล่าวว่าเรานี้เป็นรุกข เทวดาอยู่ที่นี่ เราหั้นท่านมานั่งโศกเศร้าอยู่จึงมาถามว่าท่านเป็นตักด้วยอันใดจูงบอกตักนั้นแก่เราเตอะ ยามนั้นพราหมณ์เอ้าก็กล่าวว่าดูราเทวบุตรต้นประเสริฐข้าเป็นตักด้วยหาข้าวของเงินคำได้บ่ได้บ่มี เครื่องประดับอันดีงามหื้อแก่เมียรักแห่งข้า ออกมาบ้านจงได้บ่ขบเข้าแล้วก็แสวงหาอันใดบ่ได้จะแล เมื่อนั้นเทวบุตรต้นนั้นก็รู้ว่าพราหมณ์เอ้านั้นหากเป็นตักด้วยเมียจำหั้นมาแสวงหาเครื่องนุ่งครวย้องแล ข้าวของสัมปติ สิ่งกล่าวดูรา พราหมณ์ท่านจูงจำเอาอย่างสัพพะคุณแห่งเราเตอะว่าอัน เทวบุตรก็บอกยัง ความรู้ในหลัก ๖ ประการแก่พราหมณ์เอ้าว่า ๑. สนุกอย่านอน ๒. เมียร่อนอยายืน ๓. โอเเนาหื้อเห็น ๔. เหม้นหื้อรู้ ๕. นอนสูงหื้อนอนค้ำ ๖. นอนต่ำหื้อนอนหงายมี ๖ ประการนี้ พราหมณ์เอ้าก็เรียนเอาแล้วก็ อำลาเทวบุตรไปสู่เมืองตี่หนึ่งนั่งพักอยู่ศาลาริมน้ำหั้นแล ขณะนั้นมีราชบุตรพญาเจ้าเมืองและบริวารตั้ง หลายปากันลงเล่นน้ำอยู่ก็หั้นพราหมณ์เอ้านั้นนั่งอยู่ได้ถามว่าท่านลูกจากบ้านเมืองใดมาค้ำมาขายสิ่ง ใด ตี้นั้นพราหมณ์เอ้าก็ตอบว่าข้าลูกจากเมืองพราหมณะสีมาขายความรู้จะแล ลูกพญาเจ้าเมืองก็ถาม ว่าความรู้ของท่านเป็นสิ่งใดจูงบอกมา พราหมณ์เอ้าก็กล่าวว่าหากจักเอาแต่ก็มีขันตั้งพันคำ หากบ่มีก็ บอกบ่ได้ ลูกพญาเจ้าเมืองก็ใจคนไปเอาคำพันหนึ่งเป็นขันตั้งแล้วเรียนเอาความรู้กับพราหมณ์เอ้าๆ ก็

ยินดีสอนยังสัพพะคุณ ๖ ประการอันได้ยินมานั้นแล้วก็หนีไปสู่เมืองแถมเมืองหนึ่ง ได้นอนหลับในศาลาหลังหนึ่ง ขณะมีโจรมาลอบลักเอาค่าในถงหนีไปแล้ว เมื่อพราหมณ์เฝ้าตื่นมาก็หาค่าก็บ่ได้ มากก็คิดถึงสัพพะคุณ ๖ ประการข้อที่ ๑ ว่าสนุกอย่างนอนแล้วก็คิดว่าเราเป็นคนนี้เสียหลายครู่ที่เข้าป่าหือเสือ ขบตายดีเตอะ ก็เดินไปสู่ป่าไม้ดงหนา ตหาในกาลนั้นยังมีลูกพญาเจ้าเมืองๆ นั้นได้เข้าป่าดงหนาเพื่อแสวงหายังตัวเนื้อตัวกวาง ก็ได้บ่มีมา หลงทางกับบริพลโยธา สุรียาก็ตกต่ำดับน้อยขึ้นมาไปหันตางได้ตกลงไปในเหวลึกที่ ๑ ลวดตายเสียตั้งลูกพญาและม้าอาชาไนยว่าอันแล ถัดวันนั้นมาพราหมณ์เฝ้าอันว่าจักเข้าป่าไปตายนั้นก็อยากกินน้ำจึงเซาะหาน้ำก็ได้กลืนเน่าเหม็นมาแต่ไกลพราหมณ์เฝ้าก็คินใจว่าถ้าที่เทวบุตรได้สอนมานั้นบัดนี้เราได้กลืนโอ้กลืนเน่าคาเราต้องเซาะหาว่าจักเป็นคนหรือสัตว์ตาย ว่าอันแล้วมันก็เซาะหาไปกลืนนั้นก็ไปหันใส่ยังซากศพลูกพญาแลม้าอันตายนั้นทรงเครื่องประดับไปด้วยคำมากนัก มันจึงได้เก็บเอาเครื่องค่านั้นแล้วก็หนีไปแล อกะในกาลนั้นยังมียักษ์ตนหนึ่งอาศัยอยู่ในป่าไม้ใหญ่แปลงตีนอนบนค่าไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง ยามเมื่อตะวันแจ่มมายักษ์ตนนั้นก็ลงมาหากินคนและสัตว์อันหลงเข้ามาในที่ตั้งตนนั้น ถัดนั้นมาในวันสุนมารอดบ่มีคนและสัตว์ตั้งหลายมาในที่อยู่แห่งยักษ์ตนนั้นจึงได้ออกไปหากินยังที่ไกล ในกาลนั้น พราหมณ์เฝ้าก็เข้าไปในตีนั้นก็ไปหันใส่ตีนอนอันยักษ์แปลงไว้ดีงามนักจักป็นไปนอนก็บ่ตันด้วยแสงสุรียาใกล้ดับม้วยบ่หันตางป็น มันจึงเข้าไปนอนในกวางไม้ต้นหนึ่ง มันก็บ่ประมาทลสาธาคำสอนแห่งเทวบุตรว่านอนต่ำหือนอนหงาย แล้วพราหมณ์เฝ้าก็นอนหงายแวงดูที่อยู่อันยักษ์แปลงไว้มันก็คินใจว่ากันพุก เราจักป็นไปนอนบนนั้นจักดีและเมื่อตะวันรุ่งเจ้าแล้วพราหมณ์เฝ้าก็ป็นไปบนค่าไม้ นั้นเป็นตี่เย็นสบายนัก มันก็รำเปิงถึงคำสอนแห่งเทวบุตรอันได้เรียนมาว่านอนสูงหือนอนต่ำ มันก็นอนค่าอยู่นั้นแล ยามนั้นยักษ์ตนนั้น ปีกมารอดยังตี่อยู่แห่งตน กั้นจักขึ้นนอนก็ร้อนนัก มันจึงไปอาบน้ำในสระหลวงลอยไปลอยมาอยู่ในน้ำนั้นแล เมื่อพราหมณ์เฝ้าหันน้ำนั้นมันก็คะนิงได้ว่าเราใครได้เกบตีนอันยักษ์มานั้นแล มันจึงค่อยย่องลงมาลักเอาเกบยักษ์แล้วก็หนีไปจากตีนนั้นแล กั้นว่าหลายวันรอดแล้วพราหมณ์เฝ้าก็ไต่เต้าไปสู่บ้านแห่งตนมันก็รำเปิงว่าเราจักเอาข้าวของเงินค่าตี่ได้มาช่อนไว้ก่อนจักตี่จะแล กั้นช่อนแล้วมันก็ขึ้นเรือนไป ยามนั้นนางพราหมณีหันผัวเฝ้ามา ก็ออกไปต้อนรับแลหาข้าวน้ำมาสู่แล้วอู้พู่จึงถามว่าท่านไปหลายปีขบเข้าท่านได้อันใดมาพองจาตี่นั้นพราหมณ์เฝ้าก็กินข้าวบ่ปาก นางจึงได้ไปเปิดถงดู ก็บ่หันอันใดสักสิ่ง นางพราหมณีก็มีใจเกียตมากนัก ยามนั้นพราหมณ์เฝ้าก็บอกลีช่อนข้าวของเงินค่าแก่นางพราหมณีและ ขณะยามนั้นชายชู้แห่งนางพราหมณีที่ได้อมาอยู่ขึ้นเรือนได้ยินคำอัน พราหมณ์เฝ้าบอกลีช่อนข้าวของเงินค่านั้น มันก็ลักเอาไปเสียเสียแล กั้นวันถัดมาพราหมณ์เฝ้าก็ไปเอาข้าวของเงินค่าตี่ช่อนไว้ ก็บ่หันอันใดสักสิ่งมันก็มากคินถึงคำสอนเทวบุตรว่าเมียวอนอย่ายืนนั้นแล ลำดับธรรมเทศนามาถึงข้อสุดท้ายนี้ก็ปรากฏแก่พราหมณ์เฝ้าแล้วตั้ง ๖ ประการแล้วแล อกะในกาลนั้น เสนามหาอามาตย์ได้เทศนามาในหือท่ามกลางนั้นมีมหาชนกะเป็นต้นวันนั้นแล ชาวเมืองต่งหลายก็ได้สำเรญขึ้นใจไว้อยู่บ่ขาด ก็หากเป็นตี่มีสุกกันทุกผู้ทุกคนเป็นตัวละแล สัตตะนิบาตชาตะกะ อันมาในกุนระวรรคก็บังคมสมเด็จเสร็จแล้วเท่านี้แล

โกหารสามป้งสามกิวเสร็จแล้วเมื่อจุลศักราชได้ ๑๒๑๖ ปากาบสิ้นเดือน สามแรมห้าค่ำพรอ่กว่าได้วันอาทิตย์ ยนโดย วันกำเหมาแลนายเอย

เรื่อง ธรรมดาสนโลก

๒๘

๒๙

๓๐

ภาพประกอบที่ ๒๘-๓๐: ธรรมดาสนโลก

๓๑

๓๒

๓๓

ภาพประกอบที่ ๓๑-๓๓: ธรรมดาสอนโลก

๓๔

๓๕

๓๖

ภาพประกอบที่ ๓๔-๓๖: ธรรมดาสอนโลก

๓๗

๓๘

๓๙

ภาพประกอบที่ ๓๗-๓๙: ธรรมดาสอนโลก

๔๐

๔๑

๔๒

ภาพประกอบที่ ๔๐-๔๒: ธรรมดาสอนโลก

๔๓

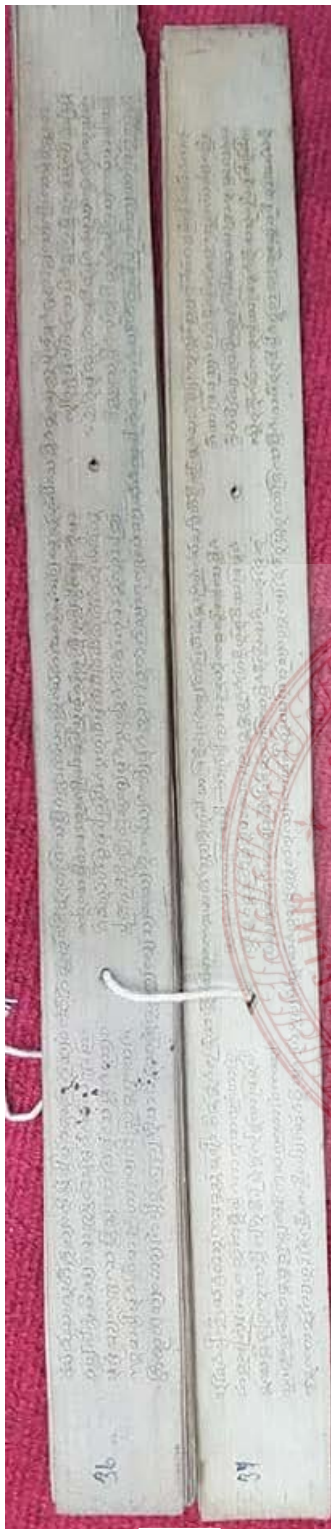

๔๔

๔๕

ภาพประกอบที่ ๔๓-๔๕: ธรรมดาสอนโลก

๑๖

๑๗

๑๘

ภาพประกอบที่ ๑๖-๑๘: ธรรมดาสอนโลก

๔๙

๕๐

ภาพประกอบที่ ๔๙-๕๐: ธรรมดาสอนโลก

เรื่อง ธรรมดาสอนโลก

ในสมัยพุทธกาลมีพญาตนหนึ่ง ชื่อว่าสากยะมุณีเป็นผู้มีความรู้ เป็นผู้มีความปัญญาเป็นที่เคารพสักการะของชาวเมือง ด้วยเหตุที่พญาตนนั้นได้ปกครองเมืองและราษฎรด้วยทศพิธราชธรรม 10 ประการ ทั้งยังสั่งสอนให้อาณาประชาราษฎร์แฉ่งที่ผิดที่สารัตถะ รู้ที่อันจักวินาศชิบหาย อันหนึ่งได้ล้มเลิกการนับถือผีสงเทวดา อันหาตัวต้นบ่ได้ หันมานับถือพุทธศาสนา ทำให้อาณาเมืองสงบสุข เจริญรุ่งเรืองเป็นอันมาก พญาสากยะมุณีปกครองดังนี้แต่ก็ปลະจาริตโบราณเสียทีเดียว จาริตอันได้ดีก็นำมาปรับปรุงใช้ อาทิ ความเชื่อในธรรมชาติหรือเรื่องอันจักนำมาซึ่งอุบาทว์ทั้งหลายอันจักนำมาซึ่งความวินาศชิบหายแก่คนต้งหลาย เช่น

๑. อย่าเอาช้อนไปตักน้ำในห้วย อย่าเอาถ้วยไปตักเลือดในตัวสัตว์
๒. อย่าตัดหมากฟักกับปากไห อย่าหันข่าและจะไคกับปากครก
๓. อย่าเอาเสื้อผ้าไปปกตากหลังคา อย่าเอาเกิบสูบตีนไว้เหนือหัว
๔. อย่าโหลงเงินทองเล่น อย่าเดินข้ามตีนอน
๕. อย่าเอาฝ้านุ่งหนุนต่างหมอน
๖. น้ำบ่อหนองสระจอมปลวก ต้นไม้ใหญ่มีอยู่เก่าตัดเสีย ถมเสียแบ่งเรือนอยู่บ่ดี
๗. เรือน ๒ หลัง ๓ หลังเอามารวมแบ่งเป็นหลังเดียวก็บ่ดี
๘. ไม้ตายฟ้าผ่า ตายขานเคลือเขาขึ้นไม้กว้าง ไม้ขึ้นกลางจอมปลวก ไม้หักกลางลำ ไม้กูดเก้า ไม้เป็นวงเป็นงา ไม้ใกล้ฝั่งแม่น้ำไม่ต้งหลายเหล่านี้บ่ควรเอามาแบ่งเรือนละแล แม้นว่าเอามาแบ่งวัดก็จักเป็นทุกข์เจ้าอาวาส เอามาแบ่งซั้วก็สักเป็นทุกข์แก่ชาวบ้าน
๙. อันหนึ่งผู้หญิงมีครรภ์อยู่ในบ้านในเรือนต้นบ่ยอชื่อสัตว์มาเลี้ยงบดี จักเป็นวิบากกับผู้มาเกิดใหม่
๑๐. อันหนึ่งหากจักเอาลูกเอาฝัวหื้อแก่บุตรตนนั้น หื้อเลือกเอาที่ตระกูลเสมอกันจักดี บ่เป็นดีตำหนิแก่ตระกูลตัวจะแล

ต่อมาพญาสากยะมุณีก็ได้สั่งสอนต่อไปว่าธรรมดาจาริตอันเป็นเหตุให้อาณาเมืองคลอนมี 5 ประการ คือ

๑. บรู้บ่หลวก หาข้าวของบ่ได้
  ๒. หาสาระ หาสัจจะบ่ได้
  ๓. มักอ้างอวดตนปิ่นประมาณ
  ๔. มักกินอาหารอันเนาอันเหม็น
  ๕. มักนุ่งเสื้อผ้าเก่าอยู่เนือง ๆ
- เหตุให้อาณาเมืองมี ๖ ประการ คือ
๑. มักเยาะโยงให้อาณาเมืองผิดกัน
  ๒. มักจ่มมักส้าม
  ๓. เอาความผิดไปสู้อาณาเมืองเป็นนิจ
  ๔. บมีการอันใด ท่านบ่ถามเสือกตอบ

๕. ไปสู่เรือนท่านแล้วว่าจักหนีก็บ่หนี
 ๖. มักไปมาหาสู่เรือนคนอื่นอยู่เนืองแล้วมักขอเอาข้าวของแห่งท่าน 8 ประการนี้เป็นเหตุหื้อท่านจ้ง

เหตุหื้อกินแหนงมี ๔ ประการคือ

๑. ทำการงานอันใดบ่คิดหื้อดีเสียก่อนผิตพลาดแล้วแก้ไขบ่ได้
๒. เป็นพยาธิเจ็บป่วยไข้บ่รักษา
๓. ท่านว่าร้ายเรากลัว่าดี
๔. ของเราบ่มี ไปยืมท่านบ่ดูดีแตกตีร้าย ๔ ประการนี้เป็นเหตุหื้อกินแหนง

เหตุหื้อเสียค่าของคน มี ๓ ประการ คือ

๑. มักอุ้งจำเล่นลั่นตลบตะแลง
๒. มักฟังคำคนอยู่ที่ไกลมาสื่อ
๓. หั้นเสื้อผ้าท่านงาม มักขอยืมมาใส่ ๓ ประการนี้เป็นเหตุหื้อเสียค่าของคน

เหตุหื้อเมียจ้งมี ๕ ประการ คือ

๑. ผัวบอดไข้บ่รู้บ่หลวง
๒. ไปอยู่เรือนเมียบ่มีข้าวของเงินค่า ติดไป
๓. ผัวมักเป็นพยาธิ
๔. ผัวมักกินเหล้า
๕. ผัวมักด่า มักตีเมีย ๕ ประการนี้ เป็นเหตุหื้อเมียจ้งจะแล

เหตุหื้อท่านชอบใจมี ๓ ประการคือ

๑. ได้ของอันใดมา เอาไปปันพี่น้องเครือญาติ
๒. ช่วยเหลือเอาใจใสในกิจธุระของท่านด้วยดี
๓. คำชุมิตรสหาย ๓ ประการนี้เป็นเหตุหื้อท่านรักชอบใจจะแล

เหตุหื้อมีภัยแก่ตน มี ๓ ประการคือ

๑. มักไปคบหากคนโง่
๒. มักไปคบหาผู้หญิงอันเป็นที่รักแห่งเจ้าขุนมูลนาย
๓. มักไปสู่ที่ท่านว่าร้ายกาลนัก ๓ ประการนี้เป็นเหตุหื้อมีภัยกับตนจะแล

จากนั้นพญาสากยะมุณีก็ได้สอนต่อไปว่า เดินทางค้าไหนดอนหนั้น บ่รู้หื้อถามท่านมักกินอย่าเกียจคร้าน อย่าเอาคนเสเพลเป็นมิตรสหาย ประการหนึ่ง ของบ่กินยังรู้เนา ของบ่เล้าอาจจกสิม ท่านบ่ถามอย่ากล่าว ท่านบ่ป่าวอย่าไป ท่านบ่สูบเส้าอย่าไปตีเหล็ก อย่าข่มเหงเต็กใจท่าน อย่าจำปาก ต้านผิตบ้านผิตเมือง ชื่อรัฐสิ่งกำอันอ่อนหวานดิงาม หื้อมีมุทิตาอันดูกรณาผู้อื่นอยู่เสมอ ประการหนึ่ง คืออย่าอุ้งผิตคำผู้ใหญ่ อย่าผากข้าวของไว้กับคนจน อย่าขับไล่แม่หม้าย อย่าย้ายคันนา อย่างนั้งนอนคา

๓. คนทุศีลมีศีลวิบัติ จะเข้าสู่บริษัทใด ๆ คือ ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณ บริษัทย่อมไม่มองอาจ เก้อเขินเข้าไป คือ บทว่า อวิสารโท ความว่า คฤหัสถ์ ก่อน เขาคิดว่า คนบางคนจักรู้กรรมของเรา เมื่อเป็นเช่นนั้นคนทั้งหลายจักจับเรา หรือ จักแสดงเราแก่ราชตระกูลดังนี้ จึงเข้าไปหาอย่างหวาดกลัว เก้อเขิน คอดก คว่าหน้า นั่งเอาน้ำหัวแม่มือเชยดิน ไม่กล้าพูดในสถานที่ประชุมของคนมาก ๆ แน่แท้ ฝ่ายบรรพชิต คิดว่าภิกษุประชุมกันมาก ๆ ภิกษุบางรูป จักรู้กรรมของเรา แน่ เมื่อเป็นเช่นนั้น พวกภิกษุจักห้ามตั้งอุโบสถ ทั้งปวารณาแก่เรา ให้เราเคลื่อนจากความเป็นสมณะ แล้วจักคร่าออกไป ดังนี้ จึงเข้าไปหาอย่างหวาดกลัว ไม่กล้าพูด ส่วนบางรูปแม้ทุศีลถูกทำลายแล้ว ก็ยังเที่ยวไปบรรพชิตรูปนั้น ชื่อว่า เป็นผู้เก้อ หน้าด้านโดยอธยาศัยทีเดียว

๔. คนที่ศีล มีศีลวิบัติ ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาลละ คือ บทว่า สมมุพโห กาลัง กโรติ ความว่า ก็การยึดถือทุศีลกรรมประพฤติกแล้ว ย่อมปรากฏแก่เธอผู้นอนบนเตียงมรณะ เธอลืมตาขึ้นเห็นโลกนี้ หลับตาก็เห็นโลกหน้า อบาย ๔ คือ นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน แदनเปรต และอสุรกาย ย่อมปรากฏแก่เธอ เธอเป็นดุจถูกหอก ๑๐๐ เล่ม ประหารที่ศีรษะ เขาส่งเสียงร้องมาว่า ท่านทั้งหลาย ช่วยห้ามที่ท่านทั้งหลายช่วยห้ามที ก็ตาย ด้วยเหตุนั้น จึงตรัสว่า สมมุพโห กาลัง กโรติ

๕. คนทุศีล มีศีลวิบัติ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก
อานิสงส์ของคนมีศีล^๒ เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ๕ ประการ นี้

๑. ย่อมถึงกองโภคทรัพย์มากมาย อันมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ หมายความว่า ศีล ย่อมทำให้ผู้รักษาได้โภคทรัพย์ประการหนึ่ง และใช้ได้อย่างเต็มที่อีกประการหนึ่ง

ศีลทำให้เกิดโภคทรัพย์ได้อย่างไร เราจะสังเกตเห็นได้โดยทั่วไป จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน ล้วนต้องการบุคลากรที่มีคุณธรรมทั้งสิ้น ดังนั้นในการสมัครเข้าทำงานหรือแต่งตั้งบุคลากรประจำตำแหน่งต่าง ๆ ผู้มีศีลสมบูรณ์ย่อมได้รับการพิจารณาก่อน เพราะเหตุแห่งศีลในตัวเขา ทำให้เป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือไว้วางใจ อันเนื่องมาจากความประพฤติ และการแสดงออกอันดีงาม สม่่าเสมอ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของผู้พบเห็นหรือผู้ร่วมงาน

บิดามารดาที่มีโภคทรัพย์สมบัติ เมื่อถึงคราวที่จะมอบทรัพย์ให้แก่บุตรหลาน ย่อมต้องพิจารณาเลือกสรรผู้ที่ประพฤติตัวดีมีศีล มีธรรม เพื่อความมั่นใจว่าผู้นั้นจะสามารถรักษาทรัพย์สมบัติที่มอบให้ได้ และสามารถใช้นั้นไปเพื่อทำประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะถ้าบิดามารดาเป็นชาวพุทธ ย่อมปรารถนาให้บุตรหลานนำทรัพย์ไปสร้างบุญกุศล เพื่ออุทิศบุญกุศลนั้นแก่ตนในโลกหน้า

ศีลทำให้ใช้ทรัพย์ได้เต็มที่คืออย่างไร ทรัพย์ที่เราได้มาด้วยความทุจริต ย่อมก่อให้เกิดความไม่สบายใจทุกครั้งที่ได้ใช้ หรือเมื่อได้นึกถึง คนโบราณมักกล่าวว่า สิ่งของที่ได้มาโดยชอบธรรม เปรียบเสมือนมีผีสิง ทั้งนี้เพราะเจ้าของจะหวาดผวาทุกครั้งที่ได้เห็นทรัพย์ที่ตนได้มาโดยทุจริต ส่วนผู้ที่ได้ทรัพย์มาด้วยความสุจริตย่อมภาคภูมิใจในทรัพย์ที่ตนหามาได้ เมื่อจะใช้ทรัพย์ ย่อมใช้โดยปราศจากความหวาดระแวง

๒. กิตติศัพท์อันงามของคนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมพุ่งไป หมายความว่า บุคคลรอบข้าง ย่อมเห็นความประพฤติ อันดีงามของคนมีศีล คนมีศีลจึงเป็นที่รัก ที่พอใจของบุคคลรอบข้าง เขาเหล่านั้นกล่าวถึง ย่อมกล่าวแต่สิ่ง ดีงาม และความประทับใจที่ได้รับ ความดีนี้เองย่อมเป็นที่แพร่หลาย

^๒ มหาปรินิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม ๑๓ ข้อ ๘๐ หน้า ๒๕๔-๒๕๕.

ออกไป ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ กลิ่นกฤษณาและกลิ่นจันทน์ ยังหอมน้อยกว่ากลิ่นหอมของผู้มีศีล ซึ่งหอมฟุ้งจรไกล ถึงปวงเทพไทเทวา และมนุษย์ทั้งหลาย”

๓. คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีลจะเข้าไปสู่บริษัทใด คือ ชัตตยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัทย่อมอาจ ไม่ก้อเขินเข้าไป หมายความว่า ผู้มีศีลย่อมเป็นผู้บริสุทธิ์ มีความภาคภูมิใจ ในความดีของตน มีใจเป็นปกติ ไม่ต้องหวาดระแวงว่าจะมีใครรู้กรรมชั่วของตน เพราะรักษาศีลมาเป็นอย่างดี คนมีศีลใคร ๆ ก็ชอบ ก็จะไปสู่ที่ชุมชนใดก็ตาม ย่อมมีความอาจหาญเข้าไป

๔. คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ หมายความว่า คนมีศีลย่อมมีสติสมบูรณ์ อันเนื่องมาจากการได้ฝึกสติอยู่เสมอ ๆ เพราะเมื่อจะกระทำสิ่งใดก็ตาม ต้องคอยระมัดระวังไม่ให้ผิดศีล ครั้งเมื่อถึงคราวที่หมดบุญ หมดอายุขัย ก่อนที่จะลาจากโลกนี้ไป ย่อมมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์เพราะได้ฝึกมาอย่างดีแล้ว ทั้งยังเห็นการกระทำอันดีงามจากการรักษาศีลของตน ย่อมปลื้มปิติใจ

๕. คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หมายความว่า เมื่อถึงคราวที่ต้องลาจากโลกนี้ไป หลับตาลงครั้งใดก็จะเห็นคตินิมิต (ภาพที่เป็นเครื่องหมายของภพภูมิที่จะต้องไปเกิดใหม่) และกรรมที่ ดีงามของตน ทำให้จิตผ่องใส ย่อมไปสู่โลกหน้าภพภูมิอันเป็นสุข คือสุคติภูมิ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ในสัลลวีมังสชาดก ว่าศีลของตนที่บริสุทธิ์ดีแล้ว ย่อมนำความสุขในภพหน้ามาให้ได้

หลักคำสอนที่สอดคล้องกับพุทธธรรมในบทของพระพุทฺธิล^๓ คือ

ไตรลักษณ์ คือ ลักษณะ ๓ ประการ หมายถึงสามัญลักษณ์ คือ กฎธรรมชาติของสรรพสิ่งทั้งปวง อันได้แก่ อนิจจังลักษณะ ลักษณะไม่เที่ยง มีการแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ทุกขลักษณะ ลักษณะทนอยู่ตลอดไปไม่ได้ถูกบีบคั้นด้วยอำนาจของธรรมชาติทำให้ทุกสิ่งไม่สามารถทนอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป และ อนัตตลักษณะ ลักษณะไม่สามารถบังคับบัญชาให้เป็นไปตามต้องการได้ เช่น ไม่สามารถบังคับให้ชีวิตยั่งยืนอยู่ได้ตลอดไป ไม่สามารถบังคับจิตใจให้เป็นไปตามปรารถนา เป็นต้น มีความจริงที่ประเสริฐสี่อย่าง คือ^๔

อริยสัจสี่ มีความจริงที่ประเสริฐสี่อย่าง คือ

๑. ทุกข์ หรือทุกข์ขัง แปลว่าทนอยู่ในสภาพเดิมได้ยาก โดยทั่วไปหมายถึง สังขารทั้งปวง อันได้แก่ ชั้นธ ๕ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกองทุกข์ ทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ เป็นสภาพของความลำบากทั้งทางกายและทางใจ ทั้งรัก โกรธ หลง ความเศร้าโศกเสียใจทั้งปวง เป็นต้น

๒. สมุทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์นั้น ซึ่งความทุกข์ทั้งปวงมักเกิดจากความไม่รู้ ความไม่เข้าใจในโลก ความอ่อนประสพการณ์ในชีวิต ซึ่งความไม่รู้เหล่านี้เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ทั้งปวง

๓. นิโรธ คือ ความไม่มีทุกข์ ซึ่งก็หมายถึงการเข้าใจในสมุทัย ความเข้าใจสาเหตุแห่งทุกข์ ความเศร้าหมองทั้งปวง

๔. มรรค คือ หนทางแห่งการดับทุกข์ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า มรรคมืองค์ ๘ หรือ วิธีการดับทุกข์ทั้งปวงนั้น มีอยู่ ๘ ประการนั่นเอง

^๓ อรรถกถาขุททกนิกาย จตุกกนิบาตชาดก สัลลวีมังสชาดก, มก. เล่ม ๕๘ ข้อ ๗๖๒ หน้า ๘๐๑.

^๔ อรรถกถาขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ พรรณนาสิกขาบท, มก. เล่ม ๓๙ หน้า ๔๐-๔๑

มรรคมืองค์แปด มีป้ายบอกทางอันประเสริฐอยู่แปดป้าย

๑. สัมมาทิฐิ (คิดชอบ) หมายถึง ความเห็นที่ถูกต้อง ที่ชอบตามทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว

๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) หมายถึง มีความคิดที่ถูกต้อง ไม่โลภโกรธหลง เข้าถึงความไม่พยายาบาท ความไม่เบียดเบียน และไม่มั่งมากในกาม

๓. สัมมาวาจา (วาจาชอบ) หมายถึง การมีวจีสุจริต ๔ ซึ่งประกอบไปด้วย การเว้นจากการพูดเท็จ พูดหยาบคาย พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ

๔. สัมมากัมมันตะ (ปฏิบัติชอบ) หมายถึง เจตนาละเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การไม่ลักทรัพย์สินผู้อื่น และการไม่ประพฤตินอกกามทั้งหลาย

๕. สัมมาอาชีวะ (หาเลี้ยงชีพชอบ) หมายถึง ประกอบสัมมาอาชีพในทางถูกต้อง สุจริต ไม่คดโกง และไม่หาเลี้ยงตนในทางมิชอบอาชีพทั้งปวง

๖. สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) หมายถึง ความเพียรพยายามที่ถูกต้อง ตั้งใจระครองจิตใจตนเองที่จะป้องกันมิให้อกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น ละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว และทำให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น

๗. สัมมาสติ (สติชอบ) หมายถึง การมีสติกำหนดระลึกอยู่เป็นตลอดว่ากำลังทำอะไรอยู่ กำหนดรู้สภาวะที่เกิดขึ้นจริงในขณะปัจจุบัน หรือในทางปฏิบัติธรรมเราเรียกว่า สติปัฏฐาน ๔ อันประกอบไปด้วย กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๘. สัมมาสมาธิ (สมาธิชอบ) หมายถึง คือความตั้งใจมั่นโดยถูกต้อง ความตั้งมั่นแห่งกุศลจิตใจในอารมณ์อันใดอันหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นสมาธิที่มีรากฐานจากการกำหนดรู้ในสติปัฏฐานทั้ง ๔ คือ กาย เวทนา จิต และธรรม มีใจความสำคัญอยู่สามอย่าง คือ โอวาทปาฏิโมกข์ และวางใส่ไว้ในตะกร้าสามใบ คือ ตะกร้าใบแรกใส่พระวินัย ตะกร้าใบที่สองใส่พระสูตร ตะกร้าใบที่สามใส่พระอภิธรรม ตะกร้าทั้งสามนี้เรียกเป็นภาษาบาลีว่า “ไตรปิฎก”

๒. เรื่อง สามป้งสามกัว

ในคัมภีร์ได้แต่งเป็นเรื่องราวผูกไว้ด้วยปริศนาธรรมคำสอน ๖ ข้อ ๑. สนุกอย่างนอน ๒. เมียวอนอย่างอื่น ๓. โอน้ำหื้อเห็น ๔. เหม็นหื้อรู้ ๕. นอนสูงหื้อนอนค่า ๖. นอนต่ำหื้อนอนหงาย (เป็นคติคำสอนแก่พราหมณ์) จากคำสอนดังกล่าววิเคราะห์ได้ดังนี้

๑. สนุกอย่างนอน

สนุกอย่างนอน เปรียบได้ว่าเมื่อได้ทรัพย์สิ่งของมาอย่าหลงดีใจจนขาดสติ อาจเสียทรัพย์ด้วยความประมาท เข้าด้วยหลักธรรมว่าด้วยเรื่องประมาท ๑.สติ ความระลึกได้ ๒.สัมปชัญญะ ความรู้ตัว อบายมุข^๕ แปลว่า ทางแห่งความเสื่อม ทางแห่งความฉิบหาย เป็นทางแห่งความฉิบหายมีประเภทต่างๆ คือ

๑. ตีมน้ำเมา

^๕ ปา.ที. (ไทย) ๑๑/๑๙๕-๑๙๘/๑๗๘-๑๘๔

๒. เทียวกลางคืน
๓. เทียวดูการเล่น
๔. เล่นการพนัน
๕. คบคนชั่วเป็นมิตร
๖. เกียจคร้านการทำงาน

๒. เมียวอนอย่าอื่น

ภรรยาที่อวดอันเอาใจ หรือยกยอสรรเสริญไม่ควรเชื่อใจในคำพูดนั้น เพราะภรรยาอาจมีพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจ

ตัณหา ๓^๖ คือ ความทะยานอยาก

๑. กามตัณหา (ความทะยานอยากในกาม, ความอยากได้กามคุณ คือสิ่งสนองความต้องการทางประสาททั้งห้า)

๒. ภวตัณหา (ความทะยานอยากในภพ, ความอยากในภาวะของตัวตนที่จะได้จะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง อยากเป็น อยากคงอยู่ตลอดไป, ความใคร่อยากที่ประกอบด้วยภวทฤษฎีหรือสัสตทฤษฎี)

๓. วิภวตัณหา (ความทะยานอยากในวิภพ, ความอยากในความพრაกผันไปแห่งตัวตนจากความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่ปรารถนา อยากทำลาย อยากดับสูญ, ความใคร่อยากที่ประกอบด้วยวิภวทฤษฎีหรืออจุเจตทฤษฎี)

โดยใช้หลักธรรมฆราวาสธรรม ๔^๗ (ธรรมสำหรับฆราวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์)

๑. สัจจะ (ความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง - truth and honesty)

๒. ทมะ (การฝึกฝน, การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว, รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา - taming and training oneself; adjustment)

๓. ขันติ (ความอดทน, ตั้งหน้าทำหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย - tolerance; forbearance)

๔. จาคะ (ความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว)

๓. โอน้ำที่มองเห็น

^๖ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๔๖ <http://www.84000.org/tipitaka/dic/d>

^๗ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖; ขุ.ส. (ไทย) ๒๕/๓๑๑/๓๖๑.

เมื่อได้กลิ่นเหม็นเน่า ควรหาสาเหตุว่า มันกลิ่นซากอะไร เพื่อจะกำจัด หรือมีสิ่งอะไรที่ผิดปกติ เช่น อาจจะเป็นคนที่ถูกฆาตกรรมก็ ต้องสมมติฐานหลายๆ หลักความจริงให้ปรากฏ โดยใช้หลักกรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

สิ่งต่างในร่างกายมนุษย์ เป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้ยั่งยืน เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป อย่างธาตุ ๔ ชั้น^๕

ชั้น ๕ มีอะไรบ้าง

๑. รูป คือ กาย ร่างกาย

๒. เวทนา คือ ทุกข์ สุข เวทนาทางกาย การเสวยอารมณ์ทางกาย ความรู้สึกทางกาย

๓. สัญญา คือ ความจำได้หมายรู้

๔. สังขาร คือ ความคิดปรุงแต่งของจิต

๕. วิญญาณ คือ การรู้อารมณ์ อันเกิด ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

ธาตุ ทั้ง ๔

๑. ธาตุดิน หมายถึง อวัยวะต่างๆในร่างกาย เช่น ผม เล็บ ฟัน กระดูก เยื่อในกระดูก ปอด ตับ ม้าม หัวใจ ลำไส้ น้อย-ใหญ่

๒. ธาตุน้ำ หมายถึง น้ำ หรือ ของเหลวในร่างกาย เช่น น้ำเลือด น้ำเหลือง หนอง เหงื่อ น้ำที่เรดื่มน เป็นธาตุน้ำ

๓. ธาตุลม หมายถึง ลมที่เราอาศัยหายใจ

๔. ธาตุไฟ หมายถึง ไฟที่อยู่ในร่างกายช่วยให้ร่างกายอบอุ่น เผาผลานอาหารที่เรากิน

วิธีคิดแบบอริยสัจ/คิดแบบแก้ปัญห

วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือ คิดแบบแก้ปัญห เรียกตามโฆหารทางธรรมได้ว่า วิธีแห่งความดับทุกข์จัดเป็นวิธีคิดแบบหลักอย่างหนึ่ง เพราะสามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่นๆ ได้ทั้งหมดบาลีที่ฟังอ้างในข้อนี้ มีความสั้นๆ ดังนี้

“ภิกษุณีน ย่อมมนสิการโดยแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) ว่า ทุกข์ คือดังนี้; ย่อมมนสิการโดยแยบคายว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ คือดังนี้; ย่อมมนสิการโดยแยบคายว่า ความดับแห่งทุกข์ คือดังนี้; ย่อมมนสิการโดยแยบคายว่า ข้อปฏิบัติที่ให้ถึงความดับทุกข์ คือดังนี้” เมื่อเธอมนสิการโดยแยบคายอยู่อย่างนี้ สังโยชน์ ๓ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสัสสัพพตปรามาส ย่อมถูกละเสียได้”

วิธีคิดแบบอริยสัจ มีลักษณะทั่วไป ๒ ประการ^๕ คือ

๑) เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผล 52 สืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วแก้ไขและทำ

การที่ต้นเหตุ จัดเป็น ๒ คู่ คือ

คู่ที่ ๑: ทุกข์เป็นผล เป็นตัวปัญหา เป็นสถานการณ์ที่ประสบ ซึ่งไม่ต้องการสมุทัยเป็นเหตุ เป็นที่มาของปัญหา เป็นตัวการ ที่ต้องกำจัดหรือแก้ไข จึงจะพ้นปัญหา

คู่ที่ ๒: นิโรธเป็นผล เป็นภาวะสิ้นปัญหา เป็นจุดหมาย ซึ่งต้องการจะเข้าถึง

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๒/๑๖

มรรคเป็นเหตุ เป็นวิธีการ เป็นข้อปฏิบัติ ที่ต้องกระทำในการแก้ไขสาเหตุ เพื่อบรรลุจุดหมาย คือภาวะสิ้นปัญหา อันได้แก่ความดับทุกข์

๒) เป็นวิธีคิดที่ตรงจุดตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำต้องปฏิบัติต้องเกี่ยวข้องกับชีวิต ใช้แก้ปัญหา ไม่ฟุ้งซ่านออกไปในเรื่องฟุ้งเฟ้อ ที่สักว่าคิดเพื่อสนองตัณหาตามธรรมชาติ ซึ่งไม่อาจนำมาใช้ปฏิบัติไม่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาก็กล่าวแล้วว่า วิธีคิดแบบนี้ รั้งกัน หรือต่อเนื่องกันกับวิธีคิดแบบที่ ๓ กล่าวคือ เมื่อประสบปัญหาได้รับความทุกข์ และเมื่อสามารถวางใจวางท่าที่ต่อสถานการณ์ได้อย่างถูกต้องตามวิธีคิดแบบที่ ๓ ขั้นที่ ๑ แล้ว ต่อจากนั้น เมื่อจะปฏิบัติด้วยปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหามาตามวิธีปฏิบัติขั้นที่ ๒ ของวิธีการคิดแบบที่ ๓ นั้น ฟุ้งดำเนินความคิดในส่วนรายละเอียดขยายออกไปตามขั้นตอน อย่างที่แสดงในวิธีการคิดแบบที่ ๔ นี้หลักการ หรือสาระสำคัญของวิธีคิดแบบอริยสัจ ก็คือ การเริ่มต้นจากปัญหา หรือความทุกข์ ที่ประสบโดยกำหนดรู้ ทำความเข้าใจปัญหา คือความทุกข์นั้น ให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไข ในเวลาเดียวกัน กำหนดเป้าหมายของตนให้แน่ชัดว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่ และเป็นไปได้อย่างไร แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหา โดยสอดคล้องกับการที่จะบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้นั้นในการคิดตามวิธีนี้ จะต้องตระหนักถึงกิจ หรือหน้าที่ ที่พึงปฏิบัติต่ออริยสัจแต่ละข้ออย่างถูกต้องด้วยเพื่อให้มองเห็นเค้าความในเรื่องนี้ จะกล่าวถึงหลักอริยสัจ และวิธีปฏิบัติเป็นขั้นๆ โดยย่อ ดังนี้

พึงระวางว่า เหตุและผลเป็นคนละอย่างกับเหตุผล

โยนิโสมนสิการ^๙ – วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม

ขั้นที่ ๑ ทุกข์ คือ สภาพปัญหา ความคับข้อง ติดขัด กัดดัน บีบคั้น บกพร่อง ที่เกิดมีแก่ชีวิต หรือที่คนได้ประสบ ซึ่งว่าอย่างกว้างที่สุดก็คือ ภาวะที่สังขาร หรือนามรูป หรือขันธ์ ๕ หรือโลกและชีวิต ตกอยู่ใต้อำนาจกฎธรรมตา เป็นของไม่เที่ยงแท้คงที่ ถูกเหตุปัจจัยต่างๆ กัดดันบีบคั้น และขึ้นต่อเหตุปัจจัย ไม่มีตัวตนที่อยู่ใน

อำนาจครอบครองบังคับได้จริง จึงขัดขึ้นฝืนความอยากความยึดถือ บีบคั้นใจ ที่ไม่ได้ตามปรารถนาสำหรับทุกขั้น เรามีหน้าที่เพียงกำหนดรู้ คือทำความเข้าใจและกำหนดขอบเขตให้ชัด เหมือนอย่างแพทย์กำหนดรู้ หรือตรวจให้รู้ว่าเป็นอาการของโรคอะไร เป็นที่ไหน หน้าที่นี้เรียกว่า ปริยญาเราไม่มีหน้าที่เอาทุกข์มาครุ่นคิด มาแบกไว้ หรือคิดขัดเคืองเป็นปฏิกิริยากับความทุกข์ หรือห่วงกังวลอยากหายทุกข์ เพราะคิดอย่างนั้น มีแต่จะทำให้ทุกข์เพิ่มขึ้น เราอยากแก้ทุกข์ได้ แต่เราก็แก้ทุกข์ด้วยความอยากไม่ได้ เราต้องแก้ด้วยรู้มัน และกำจัดเหตุของมัน ดังนั้นจะอยากไป ก็ไม่มีประโยชน์ มีแต่โทษเพิ่มขึ้นขั้นนี้ นอกจากกำหนดรู้แล้ว ก็เพียงวางใจวางท่าที่แบบรู้เท่าทันคติธรรมตาอย่างที่กล่าวแล้วในขั้นที่ ๑

ของวิธีที่สาม เมื่อกำหนดรู้ทุกข์ หรือเข้าใจปัญหา เรียกว่า ทำปริยญาแล้ว ก็เป็นอปฏิบัติหน้าที่ต่อทุกข์ หรือต่อปัญหาเสร็จสิ้น ฟุ้งก้าวไปสู่ขั้นที่ ๒ ทันที

ขั้นที่ ๒ สมุทัย คือ เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุของปัญหา ได้แก่เหตุปัจจัยต่างๆ ที่เข้าสัมพันธ์ขัดแย้งส่งผลสืบทอดกันมา จนปรากฏเป็นสภาพบีบคั้น กัดดัน คับข้อง ติดขัด อึดอัด บกพร่อง ในรูปต่างๆ แปลกๆกันไป อันจะต้องค้นหาให้พบ แล้วทำหน้าที่ต่อมันให้ถูกต้องคือ ปหาน ได้แก่ กำจัด หรือละเสีย

^๙ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๔๗-๑๕๒/๑๔๓-๑๕๓.

ตัวเหตุแกนกลางที่ยืนพื้น หรือยืนโรงกำกับชีวิตอยู่ คู่กับความทุกข์พื้นฐานของมนุษย์ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ ทั้งระดับตัวแสดงหน้าโรง คือ ตัณหา และระดับเต็มกระบวน หรือเต็มโรง คือ การสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย เริ่มแต่อวิชชา ตามหลักปฏิจาสมุปบาทเมื่อประสบทุกข์ หรือปัญหาจำเพาะแต่ละกรณี ก็คือต้องพิจารณาสืบสาวหาสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ใช้วิธีคิดแบบที่ ๑ ถ้าเป็นปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยด้านมนุษย์ ก็พึงนำเอาตัวเหตุแกนกลาง พิจารณาร่วมกับเหตุปัจจัยเฉพาะกรณีด้วย เมื่อสืบค้น วิเคราะห์ และวินิจฉัย จับมูลเหตุของปัญหา ซึ่งจะต้องกำจัดหรือแก้ไขได้แล้ว ก็เป็นอันเสร็จสิ้นการคิดขั้นที่สอง

ขั้นที่ ๓ นิโรธ คือ ความดับทุกข์ ความพ้นทุกข์ ภาวะไร้ทุกข์ ภาวะพ้นปัญหา หมดหรือปราศจากปัญหา เป็นจุดหมายที่ต้องการ ซึ่งเรามีหน้าที่ สัจฉิกิริยา หรือประจักษ์แจ้ง ทำให้เป็นจริง ทำให้สำเร็จ หรือลุล่วงในขั้นนี้ จะต้องกำหนดได้ว่า จุดหมายที่ต้องการคืออะไร การที่ปฏิบัติอยู่นี้ หรือจะปฏิบัติ เพื่ออะไร จะทำกันไปไหน จุดหมายนั้นเป็นไปได้หรือไม่ เป็นไปได้อย่างไร มีหลักการในการเข้าถึงอย่างไร มีจุดหมายรองหรือจุดหมายลัดหลังแบ่งเป็นขั้นตอนในระหว่างได้อย่างไรบ้าง

ขั้นที่ ๔ มรรค คือ ทางดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หรือวิธีแก้ไขปัญหา ได้แก่ วิธีการ และรายละเอียดสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อกำจัดเหตุปัจจัยของปัญหา ให้เข้าถึงจุดหมายที่ต้องการ ซึ่งเรามีหน้าที่ภาวนา คือ ปฏิบัติ หรือลงมือทำสิ่งที่พึงทำในขั้นของความคิด ก็คือ กำหนดวางวิธีการ แผนการ และรายการสิ่งที่จะต้องทำ ซึ่งจะช่วยให้แก้ไขสาเหตุของปัญหาได้สำเร็จ โดยสอดคล้องกับจุดหมายที่ต้องการแสดงตัณหา เป็นทุกข์สมุทัย^{๑๐} เช่น

๔. เหม็นที่อู้อู

การได้รับข่าวสารสิ่งใดมาก็ตามควรหาเหตุผลควรวิเคราะห์ดูว่าใช่หรือไม่อย่าง อย่ายิ่งเชื่อเสียทีเดียว โดยใช้หลักไตรลักษณ์ หรือหลัก กาลามะสูตร^{๑๑} องค์ประกอบของไตรลักษณ์

๑. อนิจจตา ความเป็นอนิจจัง คือความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลง ลักษณะของอนิจจตาหรือที่เรียกว่า "อนิจจลักษณะ" ก็คือ การเกิดขึ้น , การเปลี่ยนแปลงขณะตั้งอยู่ , และการดับไปของสิ่งทั้งหลาย

๒. ทุกขตา ความเป็นทุกข์หรือความทุกข์ คือสิ่งที่ทนได้ยาก และอาการที่ทนอยู่ในสภาวะเดิมไม่ได้ จำแนกความทุกข์ออกเป็น ๓ ประเภทดังนี้

(๑) ทุกขทุกขตา หรือ ทุกขทุกข์ หมายถึง ทุกข์คือความรู้สึกรู้สึกทุกข์ซึ่งเป็นเวทนา

(๒) สังขารทุกขตา หรือ สังขารทุกข์ ทุกข์ตามสภาพสังขารหรือทุกข์คือสังขาร หมายถึงทุกข์ของสังขารทั้งปวง

(๓) วิปริณามทุกขตา หมายถึงความรู้สึกรู้สึกสุขหรือสุขเวทนาที่เป็นความทุกข์หรือมีทุกข์แฝงอยู่ด้วยตลอดเวลา

๓. อนัตตา ความเป็นอนัตตา คือความไม่ใช่และไม่มีสิ่งที่เรียกว่า "อัตตา" รวมทั้งลักษณะของความไม่เป็นไปในอำนาจบังคับบัญชา ความเป็นอนัตตามีความหมายหลัก ๒ อย่างคือ

^{๑๐} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๙๖/๓๔๓; ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๖๖๕/๕๒๘

^{๑๑} อภ.ตัก.(ไทย) ๒๐/๕๐๑/๒๒๗

- (๑) ความเป็นอนัตตาทหมายถึงความไม่มีสิ่งที่เรียกว่า "อัตตา"
 (๒) ความเป็นอนัตตาทหมายถึงลักษณะที่ไม่เป็นไปในอำนาจบังคับบัญชา

กาลามสูตรกัฆานิชฐาน ๑๐ (หมายถึง วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย หรือหลักความเชื่อ ที่ตรัสไว้ในกาลามสูตร

๑. มา อนุสสเวน (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา
  ๒. มา ปรมปราย (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบๆ กันมา
  ๓. มา อิติกิราย (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ
  ๔. มา ปิกุสมบทานเนน (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
  ๕. มา ตกกเหตุ (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรก
  ๖. มา นยเหตุ (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุมาน
  ๗. มา อากการปริวิตกเคน (อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล
  ๘. มา ทิฏฐินิชฌมานกษนุติยา (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
  ๙. มา กพพรูปตาย (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
  ๑๐. มา สมโณ โน ครุติ (อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา
- ต่อเมื่อใด รู้เข้าใจด้วยตนว่า ธรรมเหล่านั้น เป็นอกุศล เป็นกุศล มีโทษ ไม่มีโทษ เป็นต้นแล้ว จึงควรละหรือถือปฏิบัติตามนั้น

สูตรนี้ ในบาลีเรียกว่า เกสบุตรตติยสูตร ที่ชื่อกาลามสูตร เพราะทรงแสดงแก่ชนเผ่ากาลามะ แห่งวรรณะกษัตริย์ ที่ชื่อเกสบุตรตติยสูตร เพราะพวกกาลามะนั้นเป็นชาวเกสบุตรตติย

๕. นอนสูงที่นอนค้ำ

การนอนที่สูงควรนอนมองลงมาข้างล่างเพื่อดูว่าจะมีสิ่งใดขึ้นมาทำร้ายเราหรือไม่ หากใช้หลักธรรมควรใช้หลักการของผู้บริหาร

พรหมวิหารธรรม^{๑๒} ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา รวมเรียกว่าพรหมวิหาร 4

เมตตา คือ ความรักใคร่ ความปรารถนาจะให้เขาเป็นสุข

กรุณา คือ ความสงสารเมื่อคนอื่นตกยากมีทุกข์

มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อเห็นคนอื่นได้ดี

อุเบกขา คือ ความเป็นกลางต่อทุกข์สุขของสัตว์ ไม่เอนเอียงด้วยความชอบหรือชัง โดยส่วนมากคนจะแยกระหว่าง เมตตา กับกรุณาไม่ค่อยชัด เพราะโดยมากเราใช้ควบคู่กัน ถ้ามีเมตตา จะต้องตามด้วย

๖. นอนต่ำที่นอนหงาย

หากนอนในที่ต่ำควรมองข้างบน ว่ามีอะไรผิดปกติ หรือไม่ มีอะไรที่จะตกใส่เราหรือไม่ เปรียบเทียบหลักการทํางานของ ลูกจ้าง หรือลูกน้อง ควรใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔, สังคหัตถ์ ๔

^{๑๒} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๕๐๕/๒๔๑.

ธรรมะที่เหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติงาน คือ "อิทธิบาท ๔" ซึ่งหมายถึง ธรรมแห่งความสำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะหรือ ความพอใจ หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานต้องชอบหรือศรัทธาในงานที่ทำอยู่ และมีความสุขกับงานที่ได้รับมอบหมาย วิริยะ หรือ ความพากเพียร ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งหมั่นฝึกตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จิตตะ หรือ ความเอาใจใส่ หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีจิตใจหรือสมาธิจดจ่อกับงานที่ทำ รวมถึงมีความรอบคอบและความรับผิดชอบในงานที่ทำอย่างเต็มสติกำลัง และ วิมังสา หรือ ความหมั่นตรិตรองพิจารณาหาเหตุผลในงานที่ทำ ทำงานด้วยปัญญา ด้วยสมองคิด รวมถึงเข้าใจในงานอย่างลึกซึ้ง ทั้งในแง่ขั้นตอนและผลสำเร็จหรือผลสัมฤทธิ์ของงาน

แต่ขึ้นชื่อว่า "งาน" ทุกอย่างไม่สามารถทำสำเร็จด้วยคนเพียงคนเดียว หากแต่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจซึ่งกันและกัน ธรรมะที่เหมาะสมสำหรับการทำงานร่วมกัน คือ "สังคหวัตถุ ๔" หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจของผู้อื่น ผูกไมตรีและเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ได้แก่ ทาน หรือ เกื้อกูลกันด้วยการให้ การเสียสละ การเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวอิทธิบาท ๔

สังคหวัตถุ ๔ สร้างการทำงานให้เป็นสุข ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว และการให้ที่ยิ่งใหญ่คือการให้อภัย

ปิยวาจา หรือ การใช้วาจาประสานไมตรี การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ ดังนั้น การทำงานร่วมกันจะต้องพูดหรือปรึกษาหารือกันโดยยึดถือหลักเกณฑ์ ๔ ประการ คือ ๑.เว้นจากการพูดเท็จ ๒.เว้นจากการพูดส่อเสียด ๓.เว้นจากการพูดคำหยาบ และ ๔.เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือต้องพูดหรือเจรจากันด้วยไมตรีและความปรารถนาดีต่อกัน

อัตถจริยา หรือ ร่วมสร้างสรรคอุดมการณ์ การปฏิบัติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เพราะการทำงานร่วมกันต้องช่วยเหลือกันด้วยกำลังกาย กำลังความคิด และกำลังใจ และ สมนัตตา หรือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ ประพฤติเสมอดั้นเสมอปลาย ผู้ทำงานร่วมกันทุกคนจะต้องไม่ถือตัว มีความเสมอภาค วางตนเสมอดั้นเสมอปลาย ทำตนให้เป็นที่น่ารัก น่าเคารพ นับถือ และนำให้ความร่วมมือช่วยเหลือ

เห็นได้ว่าหลักธรรมที่ใช้ในการทำงานที่กล่าวมา ทั้งอิทธิบาท ๔ และสังคหวัตถุ ๔ เป็นเรื่องง่ายๆ ใกล้ตัวที่ปฏิบัติกันอยู่แล้วในฐานะปัจเจกชน แต่ยังคงขาดความเข้มข้นเอาจริงเอาจัง หากทุกคนสามารถปฏิบัติได้พร้อมกับทำหน้าที่ของตนเต็มกำลังความสามารถอย่างสมบูรณ์ย่อมสร้างบรรยากาศในการทำงาน ในแบบงานสัมฤทธิ์ ชีวิตรื่นรมย์ได้อย่างแน่นอน.

อีกนัยอาจหมายถึง ทิศทั้ง ๖ ได้แก่ ทิศทั้ง ๖ หมายถึง บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันทางสังคม การดำเนินชีวิต มีหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงปฏิบัติต่อกัน ดังนี้

ปุตฺถิมทิส หมายถึง ทิศเบื้องหน้า คือ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย และผู้มีอุปการะอื่นๆที่เลี้ยงดูเรามาในเบื้องหน้า

ทักขิมทิส หมายถึง ทิศเบื้องขวา คือ ครูบาอาจารย์ที่พร่ำสอนวิชาในเบื้องขวา

ปัจฉิมทิส หมายถึง ทิศเบื้องหลัง คือ บุตร ผู้เป็นทายาท ภรรยา และสามี ผู้เป็นคู่ชีวิต ที่คอยให้กำลังใจในเบื้องขวา

อุตตรทิส หมายถึง ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหายที่คอยช่วยเหลือครั้งเมื่อตกทุกข์ได้ยากในเบื้องซ้าย

อุปริมทิส หมายถึง ทิศเบื้องล่าง คือ บริวารหรือผู้รับใช้ที่คอยปรนนิบัติในเบื้องล่าง

เหนือภูมิทิส หมายถึง ทิศเบื้องบน คือ สามเณร ภิกษุ ภิกษุณีผู้มีศีลอันสูงกว่าที่คอยพร่ำสอนธรรมในเบื้องบน

กล่าวโดยสรุป

คัมภีร์เรื่อง สามปंग สามกิว มีความเพลิดเพลินบันเทิงใจ และมีผลด้านจิตใจ เพราะมีคติแง่คิด หลักธรรมคำสอน แฝงด้วยคติธรรมต่างๆ คำว่า ปัง น่าจะตรงกับภาษาไทยกลาง ปลง คืออย่าปลงใจ เชื่อ สนุกสนาน อย่าเพลิดเพลินในการนอนในสถานที่ไม่คุ้นเคยอาจมีภัยได้ทุกเมื่อ เมียวนอนอย่างเย็น หมายถึง ภรรยาอ่อนประจบแจ่ม ยกยอสรรเสริญ อย่างไว้ใจและเผยความลับของตนเองหมดจักเป็นภัยได้ โอบน้าหื้อเห็น อย่างไว้ใจใครหรือแม้แต่ภรรยาตน เปรียบเสมือนเอาปลาเนาใกล้แมว แน่นนอน แมวจักกินปลาแน่นนอน (อย่าปลงเชื่อสามสิ่งนี้) คำว่ากิว แปลว่าเล็กๆ หรือสถานที่คับแคบ อย่าประมาทในการเดินข้าม ถ้าจะมีอันตรายทุกเมื่อ เหมือนหื้อฮู้ (รู้) ให้ในหลักไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือรู้ในอริยสัจสี่เป็นต้น นอนสูงเห็นนอนกว่า นอนต่ำเห็นนอนหงาย พิจารณาตึกทั้งหกเช่น บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ สามี ภรรยา มิตรสหาย ข้าทาสบริวาร สมณชีพราหมณ์ เป็นต้น

๓. เรื่อง ธรรมดาสอนโลก

เรื่องธรรมดาสอนโลกต้องการสื่อสารเรื่องการใช้ชีวิตประจำวัน การคบมิตร การสร้างบ้านเรือน และวิธีการปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยชี้ให้เห็นว่าถ้าไม่ประพฤติปฏิบัติตาม จะเกิดความเดือดร้อน เนื้อหาสาระ ได้แบ่งออกเป็น ๖ ประการ คือ

๑. เหตุนำมาซึ่งอุบาทว์
๒. เหตุให้ท่านดูแคลน
๓. เหตุให้ท่านชัง
๔. เหตุให้กินแหนง
๕. เหตุให้ภรรยาเกลียด
๖. เหตุให้ท่านชอบใจ

เหตุนำมาซึ่งอุบาทว์ ในข้อแรกนั้นที่กล่าวเหตุให้เกิดอุบาทว์ อุบาทว์ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๕ ได้ให้ความหมายว่า อัปรีช, ัจญโร, ไม่เป็นมงคล ซึ่งในคัมภีร์เรื่องนี้ได้กล่าวถึงเหตุให้เกิดอุบาทว์ ๑๐ ประการ คือ

ประการที่ ๑ อย่าเอาช้อนไปตักน้ำในถ้วยความหมายโดยตรงคือ อย่าเอาช้อนไปตักในแม่น้ำมาดื่ม เพราะอาจมีเชื้อโรคและเป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกายอย่าเอาถ้วยไปตักเลือดในตัวสัตว์ เพราะอาจมีเชื้อโรค ความหมายโดยนัยคือ อย่าพยายามในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้เหมือนสำนวนไทย ว่า เซ็นครก ขึ้นภูเขา สามารถเปรียบเทียบกับหลักธรรมได้คือหลักวิริยะ ความเพียร ซึ่งมีอยู่ในธรรมะหลายหมวด

ซึ่งความเพียรต้องมีความพอดีด้วยคือใช้ปัญญาด้วย ถ้าพยายามมากเกินไปในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้โดยขาดปัญญา ก็ไม่สำเร็จ ซึ่งหลักธรรมที่สอดคล้องกับข้อนี้คือ พละ^{๑๓} หรือ พละ ๕ คือ กำลังห้าประการ ได้แก่

๑. ศรัทธาพละ ความเชื่อ กำลังการควบคุมความสงสัย ความวิตก
๒. วิริยะพละ ความเพียร กำลังการควบคุมความเกียจคร้าน
๓. สมาธิพละ ความตั้งใจมั่น กำลังการควบคุมการวอกแวกไขว่ไขว่ ฟุ้งซ่าน
๔. ปัญญาพละ ความรอบรู้ กำลังการควบคุม การทำเกินพอดี
๕. สติพละ ความระลึกได้ กำลังการควบคุมความประมาท ความมมงาย^{๑๔}

ประการที่ ๒ อย่าตัดหมากฟักกับปากไห คือไม่ควรใจร้อน เพราะจะทำให้เสียการงานได้ หลักธรรมที่สอดคล้องกับหลัก สติสัมปชัญญะ สติ ความระลึกได้ สัมปชัญญะ ความรู้ตัว^{๑๕}

ประการที่ ๓ อย่าเอาเสื้อผ้าไปตากหลังคา อย่าเอาเกีบสุบตีนไว้เหนือหัว หมายความว่า อย่าเอาเสื้อผ้าไปตากหลังคา เพราะจะทำให้เสื้อผ้าเสียหายได้ง่าย อย่าเอาเกีบสุบตีนไว้เหนือหัว หมายความว่า อย่าเอารองเท้าที่สวมมาไว้บนหัว เพราะอาจมีฝุ่นติดมา ทำให้เข้าสู่ร่างกายได้ง่าย ความหมายอีกอย่างหนึ่งคือ ไม่ควรเอาสิ่งที่ไม่ดีมาไว้ในใจตรงกับหลักธรรมคือ อกุศลวิตก ๓ คือ กามวิตก พยาบาทวิตก และวิหิงสาวิตก^{๑๖}

ประการที่ ๔ อย่าโง่งเงินทองเล่น อย่าเดินข้ามที่นอน หมายถึง อย่าเล่นการพนัน เดินข้ามที่นอน หมายถึง การประพฤตินิดในกาม ตรงกับหลักธรรม คือ เบญจศีล เป็นเครื่องรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป^{๑๗} โดยการละเว้น ๕ ประการ คือ

๑. ปาณาติบาต คือ ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ และการเบียดเบียนสัตว์
๒. อทินนาทาน คือ ละเว้นจากการลักขโมย ปล้นจี้ ฉกชิง วิ่งราว เป็นต้น
๓. กามเมสุมิฉาจาร คือ ละเว้นจากการประพฤตินิด ล่วงละเมิดลูกเมียผู้อื่น^{๑๘}
๔. มุสาวาท คือ ละเว้นจากการพูดปด พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้า พูดส่อเสียด
๕. สุราเมระยะ คือ ละเว้นจากการเสพสุรา^{๑๙}

^{๑๓} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. ๙, พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๔๘, หน้า ๙๗.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๔

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๔.

^{๑๖} อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๓๘๐/๔๙๖

^{๑๗} ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์ศีล ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๙.

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒.

^{๑๙} พุทธศาสนิก, ทาน ศีล ภาวนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๗๗.

ประการที่ ๕ อย่าเอาผ้าถุงหนุนต่างหมอน หมายความว่า อย่าเอาเสื่อผ้ามาหนุนแทนหมอน ความหมายทางธรรมคืออย่าหุบเขา เชื่อง่ายเกินไป ตรงกับหลักธรรม คือ อกุศลมูล ๓^{๒๐} ประกอบด้วย โลภะ โทสะ และโมหะ ในเนื้อความนี้จะพูดถึงเรื่อง โมหะ ความหลงเกิดจากความคิดเห็นที่ผิด จากการไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้ประจักษ์ในเรื่องนั้นๆ ให้ถ่องแท้ถี่ถ้วนก่อน เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็เป็นที่เหตุให้ไม่รู้ บัญไม่รู้บาป ไม่เชื่อบุญไม่เชื่อบาป ชักนำไปไปทำความชั่วความไม่ดีต่างๆ เช่น ประมาท ทะเลาะวิวาท แก่งแย่งชิงดี อดดี เกียจคร้าน บ้ากาม ออกตัญญู เชื่อง่าย หุบเขา^{๒๑}

ประการที่ ๖ น้ำป่อ หนอง สระ จอมปลวก ต้นไม้ใหญ่มีอยู่เก่าตัดเสีย ถมเสียแปงเรือนอยู่บ่ดี หมายถึง ไม่ควรถมสระน้ำและตัดต้นไม้ใหญ่ เพื่อสร้างบ้าน ข้อนี้ตรงกับหลักธรรม คือ พรหมวิหาร ธรรม ซึ่งผู้วิจัยจะพูดถึงเรื่องความเมตตา ประารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์^{๒๒}

ประการที่ ๗ เรือน ๒ หลัง ๓ หลัง เอามารวมแปงเรือนหลังเดียวไม่ดี หมายถึง การนำไม้จาก หลายบ้านมารวมกันทำเรือนไม่ดี

ประการที่ ๘ ไม้ตายฟ้าผ่า ตายขาน เคลือเขาขึ้น ไม้ขึ้นทางจอมปลวก ไม้กูดเก้า ไม้เป็นงวง เป็นงา ไม้ใกล้ฝั่งแม่น้ำ ในข้อนี้ได้กล่าวถึง ไม้ที่ไม่ควรนำมาสร้างที่อยู่อาศัยเพราะอาจเกิดอันตรายได้

ประการที่ ๙ ผู้หญิงมีครรภ์อยู่ในบ้านไม่ควรปล่อยสัตว์ เลี้ยงสัตว์ เพราะอาจเป็นพาหนะนำ โรคมาสู่แม่และเด็กได้

ประการที่ ๑๐ การเลือกคู่ให้แก่บุตร ให้เลือกตระกูลเสมอกัน ตรงกับหลักธรรม คือ สมชีวิต ธรรม ๔ ประการ^{๒๓} คือ

๑. สมสัทธา มีศรัทธาสมกัน เคารพนับถือในลัทธิศาสนา สิ่งเคารพบูชา แนวความคิดความ เชื่อถือ หรือหลักการต่างๆ ตลอดจนแนวความสนใจอย่างเดียวกัน หนักแน่นเสมอกัน หรือปรับเข้าหา กัน ลงกันได้

๒. สมสีลา มีศีลสมกัน มีความประพฤติ ศีลธรรม จรรยา มารยาท พื้นฐานการอบรม พอเหมาะสมสอดคล้อง ไปกันได้

๓. สมจาคา มีจาคะสมกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความโอบอ้อมอารี ความมีใจกว้าง ความ เสียสละ ความพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นพอกลมกลืนกัน ไม่ขัดแย้งบีบคั้นกัน

๔. สมปัญญา มีปัญญาสมกัน รู้เหตุรู้ผล เข้าใจกัน อย่างน้อยพูดกันรู้เรื่อง”

เหตุให้คนอื่นดูแคลน มี ๕ คือ

๑. บัญหลวก หาข่าวของบได้ ตรงกับหลักธรรมคือปัญญา ถ้าผู้มีปัญญาย่อมหาทรัพย์ได้ด้วย เหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างงมงาย ในสังคิตีสูตร พระสารีบุตรกล่าวว่า ปัญญา ทำให้เกิดได้ ๓ วิธี คือ

^{๒๐} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ราชบัณฑิต พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด, วัด ราชโอรสาราม, กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๔๘

^{๒๑} พระปราโมทย์ ปาโมชโช, วิมุตติมรรค. (กรุงเทพมหานคร: ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔.

^{๒๒} ทินพันธ์ นาคะตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน จำกัด สหายบล็อกการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๔๕.

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), คู่สร้างคู่สมชีวิตคู่ในอุดมคติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (นครปฐม: วัดญาณเวศก วัน, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕-๒๐.

๑) โดยการสตั้บรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน (สุดมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง)
 ๒) โดยการคิดค้น การตรึกตรอง (จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด)
 ๓) โดยการอบรมจิต การเจริญภาวนา (ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการอบรม) ปัญญาที่เป็นระดับ อธิปัญญา คือปัญญาอย่างสูง จัดเป็นสิกขาข้อหนึ่งใน สิกขา ๓ หรือ ไตรสิกขา^{๒๔} คือ อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา

๒. หาสาระบ่ได้ หาสัจจะบ่ได้ ตรงกับหลักธรรม คือ สัจจะ มีความจริงใจ ซึ่งมีในหลักฆราวาสธรรมข้อแรก^{๒๕}

๓. มักอวดอ้างตน ตรงกับหลักธรรมปลาสะ ในอุปกิเลส ๑๖ ปลาสะ หมายถึง ความตีเสมอเอาตัวเราเข้าไปเทียบกับคนอื่นด้วยความลำพองใจต่างๆ ที่ตนต่ำกว่าเขา

๔. มักกินอาหารอันเน่าอันเหม็น ข้อนี้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพร่างกาย

๕. มักนุ่งเสื้อผ้าเก่าอยู่เรื่อยๆ ข้อนี้เกี่ยวกับบุคลิกภาพของบุคคลนั้น

เหตุให้ท่านเกลียด มี ๕ คือ

๑. มักเยาะโย่งให้ท่านผิดกัน

๒. มักจ่มมักสาม

๓. เอาความผิดไปสู່ท่านเป็นนิจ

๔. บมีการอันใด ท่านบ่ถามเสือกตอบ

๖. มักไปเรื่อนท่านขอข้าวของ

หมวดนี้เกี่ยวกับการพูด สอดคล้องกับ ศีลข้อ ๓ คือ มุสาวาทาเวรมณีห้ามพูดปด ห้ามพูดหยาบ ส่อเสียด และเพ้อเจ้อ^{๒๖}

เหตุให้กินแหนงมี ๔ ประการ คือ

๑. ทำงานอันใดบ่คิดหื้อดีผิดพลาดแก้ไขไม่ได้

๒. เจ็บป่วยไม่รับรักษา

๓. ท่านว่าร้ายเรากลับว่าดี

๔. ของเราบ่มี ไปยืมท่านบ่คืนแต่กตีร้าย

หมวดนี้สอดคล้องกับหลักความประมาท ซึ่งมีพุทธภาษิตรับรองว่า ปมาโท มจฺจุโน ปทํ ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย^{๒๗}

^{๒๔} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ทิศทางการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓.

^{๒๕} พระมหาบุญมี มัลลวชิโร, **พุทธบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ینگค์ ปียอนด์บุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๔๕.

^{๒๖} อ่างอิงแล้ว, **อานิสงส์ศีล ๕**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๙

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๙.

เหตุให้ภรรยาเกลียด มี ๕ ประการ คือ

๑. ผัวบอดใบ้บรู๋หลวก
๒. ไปอยู่เรือนเมียบมีเข้าของเงินคำติดไป
๓. ผัวมักเป็นพยาธิ

ตรงกับหลักธรรม ขรवासธรรม ๔^{๒๘} ดังนี้ สามี-ภรรยา และการอยู่ร่วมกัน ๔ ประเภท

๑. ชายฝึกับหญิงผี - ชายและหญิงเป็นคนทุศีล มีความตระหนี่ครอบงำ ค่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือนร่วมกัน

๒. ชายฝึกับหญิงเทวดา - ชายเป็นคนทุศีล มีความตระหนี่ครอบงำ ค่าและบริภาษสมณพราหมณ์ หญิงเป็นคนมีศีล ปราศจากความตระหนี่ ไม่ค่า ไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือนร่วมกัน

๓. ชายเทวดากับหญิงผี - ชายเป็นคนมีศีล ปราศจากความตระหนี่ ไม่ค่า ไม่บริภาษสมณพราหมณ์ หญิงเป็นคนทุศีล มีความตระหนี่ครอบงำ ค่าและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือนร่วมกัน

๔. ชายเทวดากับหญิงเทวดา - ชายและหญิงเป็นคนมีศีล ปราศจากความตระหนี่ ไม่ค่า ไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือนร่วมกัน^{๒๙}

เหตุให้ท่านชอบใจ มี ๓ ประการ คือ

๑. ได้ของมา แบ่งปันญาติ
๒. ช่วยเหลือธุระของท่านด้วยดี
๓. คำขุมิตรสหาย

ตรงกับหลักธรรมคือสังคหวัตถุ ๔ คือ

สังคหวัตถุ^{๓๐} แปลว่า ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน, หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้, วิธีทำให้คนรัก, หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่ด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลิมสลักรถที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจัดไป ทำให้รถแล่นไปได้ตามที่ต้องการ

สังคหวัตถุมี ๔ ประการ^{๓๑} คือ

๑. ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน (แบ่งปันไปมา)

^{๒๘} มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปลชุด ๙๑ เล่ม, พระสูตรและอรรถกถาแปล สังยุตตนิกาย สคาถวรรคเล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๓๖.

^{๒๙} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๕๑-๓๕๔

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^{๓๑} อริศรี เกตุศรีพงษ์, สังคหวัตถุ ๔: วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้, วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖๘ (พฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๕๐), หน้า ๔๓-๔๖.

๒. ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน (พูดจาจับใจ)

๓. อุตถจริยา ช่วยเหลือกัน (ช่วยกิจกันไป)

๔. สมานัตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดยประพฤติดัวให้มีความเสมอดันเสมอปลายวางตัวดีต่อกัน (นิสัยเป็นกันเอง)

เหตุให้มีภัยแก่ตน มี ๓ ประการคือ

๑. มักไปคบหาคนโง่

๒. มักไปคบหาผู้หญิงอันเป็นที่รักแห่งเจ้าขุนมูลนาย

๓. มักไปสู่ที่ร้าย

หมวดนี้สังเคราะห์เข้าในหลักอบายมุข คือ อบายมุข^{๓๒} ได้แก่ ทางแห่งความฉิบหาย เหตุแห่งความฉิบหาย อบายมุข ๖ ได้แก่ ๑. ดื่มน้ำเมา ๒. เทียวกลางคืน ๓. เทียวดูการละเล่น ๔. เล่นการพนัน ๕. คบคนชั่วเป็นมิตร และ ๖. เกียจคร้านการทำงาน^{๓๓}

ชุดความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง

คำนำ

ชุดกิจกรรมความรู้ “คัมภีร์โบราณนครลำปาง” นี้ เป็นส่วนหนึ่งของ งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง คัมภีร์โบราณนครลำปาง: หลักปฏิบัติและกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม โดย พระพิชญ์พล สุวณฺณรูป พระมหาเกียรติ วรกิตติ พระครูปรัดอุทัย รตนปญโญ ดร. โดยได้รับทุนสนับสนุนจากได้รับเงินอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วรรณกรรมที่อยู่ในคัมภีร์โบราณจะเป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเป็นภาษาล้านนา (อาจมีภาษาบาลีผสมบ้าง) ส่วนมากเป็นวรรณกรรมประเภทคำสอนซึ่งถูกนำมาใช้เทศน์เช่นเดียวกันวรรณกรรมประเภทชาดก วิธีการสอนนั้นมีทั้งการใช้เทศนาโวหารและสาธกโวหาร โดยใช้วิธีการยกอุทาหรณ์ขึ้นเป็นนิทานประกอบสอดแทรกคำสอนต่างๆในด้านจริยธรรมหรือแนวทางประพฤติปฏิบัติตาม

^{๓๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๙๒.

^{๓๓} พุทธศาสนิกฯ, ฟาสางระหว่าง ๕๐ ปี ที่สวนโมกข์, (กรุงเทพมหานคร : สอนอุดมมูลนิธิ, ๒๕๒๙), หน้า ๓๔๑ - ๓๔๒.

ขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมล้านนาแม่โบราณ และหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา รวมถึงความเป็นไปของบ้านเมือง

ชุดความรู้นี้ได้สังเคราะห์หลักธรรมและหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณครล่ำปางในวรรณกรรมประเภทคำสอน จำนวน ๓ เรื่อง ได้แก่ เรื่องปมาทธรรม, เรื่องสามป่งสามกิว และเรื่องธรรมดาสอนโลก เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมในชุมชนโดยการเผยแพร่หลักธรรมและหลักการปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ด้วยวิธีการนันทนาการและวรรณกรรมล้านนาที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณมาประกอบการเผยแพร่หลักคำสอนต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปางได้เกิดการเรียนรู้และสามารถทำความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ชุดความรู้ นี้ จะเป็นแนวทางให้กับสถาบันการศึกษาได้นำไปถ่ายทอดความรู้ให้แก่ เด็ก เยาวชน เพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาบรรพชนต่อไป

๑. เรื่อง ปมาทธรรม

เนื้อหากล่าวถึงเรื่องของพระภิกษุผู้ประพฤติปฏิบัติมิชอบ ละเมิดพุทธบัญญัติ ไม่รักษาศีล มีความประพฤติไม่สำรวม ไม่เหมาะสมกับการเป็นสมณะ หากทำบุญกับพระภิกษุจำพวกนี้ ก็ไม่ได้บุญกุศลและไม่เกิดประโยชน์ใดๆ เปรียบเหมือนหว่านเมล็ดพืชลงบนพื้นดินที่แห้งแล้ง พืชก็ไม่สามารถเจริญเติบโตได้ พระภิกษุผู้ทุศีลเหล่านี้เมื่อตายไปจะลงสูนรกภูมิได้รับความทุกข์ทรมาน เช่นเดียวกับบุคคลที่ไม่มีศีลธรรม

๑.๑ โทษของคนที่ไม่มีศีล

๑) เสื่อมจากโภคทรัพย์ บุคคลใดที่ทุศีลหรือไม่มีศีลนั้น ย่อมไม่มีใครเชื่อถือไว้วางใจ ในหน้าที่การงาน ทรัพย์ที่ได้มาหรือมีอยู่ก็มีอันหมดไปเพราะความประมาท ขาดความระมัดระวังในการรักษาทรัพย์

๒) มีกิตติศัพท์หรือชื่อเสียงที่ไม่ดีงาม บุคคลใดที่ทุศีลจะมีแต่ผู้กล่าวถึงพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่งามของบุคคลผู้นั้น ทำให้ชื่อเสียงด้านลบแพร่หลายไปในสังคม

๓) เกิดความประหม่าขวยเขินในที่ชุมชน นั่นคือ บุคคลที่ทุศีลมักจะกลัวความผิดของตนเองจะถูกเปิดเผยจึงต้องคอยหลบๆ ซ่อนๆ ขาดความมั่นใจในตนเองในที่สาธารณะ ไม่กล้าพบปะคนหมู่มาก

๔) ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ คือบุคคลทุศีลเมื่อกระทำชั่วย่อมขาดสติยับยั้งชั่งใจ สติสัมปชัญญะย่อมไม่สมบูรณ์ เมื่อถึงเวลาตายจะเกิดกรรมนิมิตที่น่ากลัวหรือโทษทัณฑ์อันเกิดจากกรรมไม่ดีที่ตนเคยกระทำมาปรากฏให้เห็น ย่อมตายอย่างไม่สงบ

๕) ไปสู่อบาย ทุคติ วินิบาต นรก หมายความว่า บุคคลผู้ทุศีล เมื่อตายก็ตายอย่างขาดสติ มีจิตที่เศร้าหมองเพราะกรรมชั่วที่ตนเคยกระทำไว้มาปรากฏเป็นกรรมนิมิตให้เห็น เมื่อละจากโลกไปแล้วย่อมไปสู่อบายภูมิ ที่อยู่ของสัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน

๑.๒ อานิสงส์ของผู้รักษาศีล

๑) ย่อมถึงกองโภคทรัพย์มากมาย กล่าวคือผู้มีศีลสมบูรณ์ย่อมได้รับความน่าเชื่อถือไว้วางใจจากบุคคลรอบข้างหรือเพื่อนร่วมงาน เนื่องมาจากพฤติกรรมการแสดงออกที่ดีงามของเขาศรีสมบัติที่มีอยู่หรือที่ได้มาก็จะไม่หมดไป เพราะตั้งมั่นอยู่ในความไม่ประมาท มีความระมัดระวังที่จะรักษาทรัพย์เอาไว้ได้

๒) ชื่อเสียงกิตติศัพท์อันดีงามย่อมฟังไป หมายความว่าบุคคลรอบข้างย่อมเห็นความประพฤติอันดีงามของคนมีศีล จึงเป็นที่รัก ที่พอใจของบุคคลรอบข้าง เขาเหล่านั้นย่อมกล่าวถึงแต่สิ่งที่ดีงามและความประทับใจที่ได้รับ ความดีนี้ย่อมเป็นที่แพร่หลายออกไปในสังคม

๓) ผู้มีศีลจะมีความภาคภูมิใจในความดีของตนเอง คนมีศีลจะไม่เกิดความหวาดระแวงว่าจะมีใครรู้กรรมชั่วของตน เพราะหมั่นรักษาศีลมาเป็นอย่างดี คนมีศีลใคร ๆ ก็ชอบ เมื่อเข้าไปสู่ที่ชุมชนใดก็ตามย่อมมีความมั่นใจในตนเอง ไม่ต้องคอยหลบซ่อน

๔) ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ หมายความว่า คนมีศีลย่อมมีสติสมบูรณ์ อันเนื่องมาจากการได้ฝึกสติอยู่เสมอ ๆ เพราะเมื่อจะกระทำความดีก็ตาม ต้องคอยระมัดระวังไม่ให้ผิดศีล และเมื่อถึงคราวที่หมดบุญ หมดอายุขัย ก่อนที่จะลาจากโลกนี้ไป ย่อมมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ทั้งยังเห็นการกระทำอันดีงามจากการรักษาศีลของตน ย่อมเกิดความปลื้มปิติใจ

๕) คนมีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หมายความว่าเมื่อถึงคราวที่ต้องลาจากโลกนี้ไป หลับตาลงครั้งใดก็จะเห็นคตินิมิต (ภาพที่เป็นเครื่องหมายของภพภูมิที่จะต้องไปเกิดใหม่) และกรรมที่ดีงามของตน ทำให้จิตใจผ่องใส ย่อมไปสู่โลกหน้าในภพภูมิอันเป็นสุข นั่นคือ สุคติภูมิ

๑.๓ หลักไตรลักษณ์ ๓ ประการ

ไตรลักษณ์ คือ สามัญลักษณ์ ๓ ประการ คือ กฎธรรมดาของธรรมชาติและสรรพสิ่งทั้งปวงประกอบด้วย

๑) อนิจจัง ความไม่เที่ยง คือ ทุกสิ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นเรื่องธรรมดา

๒) ทุกขัง ความทนอยู่ไม่ได้ คือ ลักษณะตามธรรมชาติที่ส่งผลให้ทุกสิ่งไม่สามารถทนอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอดไป

๓) อนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน คือ การที่ไม่สามารถบังคับหรือกำหนดให้ทุกอย่างเป็นไปตามที่เราต้องการได้ ความไม่ใช่ตัวตน ก็คืออาการที่แสดงถึงความไม่ใช่ใคร ไม่ใช่ของใคร และไม่

อยู่ในอำนาจการควบคุมของใคร เช่น ไม่สามารถบังคับให้ชีวิตยั่งยืนอยู่ตลอดไป หรือ การที่ไม่สามารถบังคับร่างกายไม่ให้เจ็บป่วยได้

หลักไตรลักษณ์นี้เชื่อมโยงกับหลักอริยสัจ ๔ หรือความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ **อริยสัจ ๔** ประกอบด้วย

๑) **ทุกข์** หรือทุกข์ คือ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ เป็นสภาพของความลำบากทั้งทางกาย และทางใจ รวมถึงอารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง หรือความเศร้าโศกเสียใจทั้งปวง

๒) **สมุทัย** คือ สาเหตุแห่งทุกข์ ความทุกข์มักเกิดขึ้นด้วยความไม่รู้ ความไม่เข้าใจความทุกข์ที่เกิดขึ้น

๓) **นิโรธ** คือ ความเข้าใจสาเหตุแห่งทุกข์ การเข้าใจว่าทุกข์นั้นมาจากอะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร

๔) **มรรค** คือ หนทางแห่งการดับทุกข์ ได้แก่วิธีการที่ทำให้ทุกข์นั้นหมดไป ซึ่งในทางพระพุทธศาสนา มีอยู่ ๘ ประการ เรียกว่า “มรรคมืองค์ ๘”

๑.๔ มรรคมืองค์ ๘

มรรคมืองค์ ๘ คือ หนทางแห่งความดับทุกข์ ซึ่งประกอบด้วย

๑) **สัมมาทิฐิ (คิดชอบ)** หมายถึง ความเห็นที่ถูกต้อง ที่ชอบตามทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว

๒) **สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)** หมายถึง การมีความคิดในทางที่ถูกต้อง ปราศจากความโลภ โกรธ หลง เข้าถึงความไม่พยายบาท ความไม่เบียดเบียน และไม่มักมากในกาม

๓) **สัมมาวาจา (วาจาชอบ)** หมายถึง การมีวจีสุจริต ๔ อันประกอบด้วย การเว้นจากการพูดเท็จ พูดหยาบคาย พูดส่อเสียด และพูดเพ้อเจ้อ

๔) **สัมมากัมมันตะ (ปฏิบัติชอบ)** หมายถึง เจตนาละเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต การไม่ลักทรัพย์สินของผู้อื่น และการไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลาย

๕) **สัมมาอาชีวะ (หาเลี้ยงชีพชอบ)** หมายถึง ประกอบสัมมาอาชีพในทางที่ถูกต้อง สุจริต ไม่คดโกง และไม่หาเลี้ยงตนในทางมิจฉาชีพทั้งปวง

๖) **สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ)** หมายถึง การมีความเพียรพยายามที่ถูกต้อง ประคับประคองจิตใจของตนเอง มิให้มีจิตติดอกุศลธรรม ละเว้นจากอกุศลธรรม และตั้งมั่นอยู่ในกุศลธรรม

๗) **สัมมาสติ (สติชอบ)** หมายถึง การมีสติกำหนดระลึกอยู่ตลอดเวลาว่าตนกำลังทำอะไร กำหนดรู้สภาวะที่เกิดขึ้นจริงในขณะปัจจุบัน หรือในทางปฏิบัติธรรมเรียกว่า สติปัฏฐาน ๔ อันประกอบไปด้วย กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๘) **สัมมาสมาธิ (สมาธิชอบ)** หมายถึง คือความตั้งใจมั่นในทางที่ถูกที่ควร ความตั้งมั่นแห่งกุศลจิต มีสติ ไม่คิดฟุ้งซ่าน เป็นสมาธิที่มีรากฐานจากการกำหนดรู้ในสติปัฏฐานทั้ง ๔ คือ กาย เวทนา จิต และธรรม มีใจความสำคัญอยู่สามอย่าง คือ โอวาทปาฏิโมกข์ และวางใส่ไว้ในตะกร้าสามใบ คือ ตะกร้าใบแรกใส่พระวินัย ตะกร้าใบที่สองใส่พระสูตร ตะกร้าใบที่สามใส่พระอภิธรรม ตะกร้าทั้งสามนี้ เรียกเป็นภาษาบาลีว่า “ไตรปิฎก”

๒. เรื่อง สามปingsสามกิว

เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพราหมณ์ผู้หนึ่ง เนื้อเรื่องแฝงปริศนาธรรมคำสอน ๖ ข้อ ได้แก่ ๑) สนุกอย่างนอน ๒) เมียวอนอย่างอื่น ๓) โอน่าหื้อเห็น ๔) เหม็นหื้อรู้ ๕) นอนสูงหื้อนอนค่า ๖) นอนต่ำหื้อนอนหงาย คำว่า “ปings” น่าจะตรงกับภาษาไทยกลาง คือคำว่าปลง กล่าวคือ อย่าปลงใจเชื่อในสามสิ่ง ส่วนคำว่า “กิว” แปลว่าเล็กๆ หรือสถานที่คับแคบ คืออย่าประมาทในการเดินข้าม อาจจะมีอันตรายทุกเมื่อ ซึ่งคำสอนแต่ละข้อสามารถวิเคราะห์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ดังนี้

๑) สนุกอย่างนอน

สนุกอย่างนอน เปรียบได้ว่าอย่าเพลิดเพลินในการนอนในสถานที่ไม่คุ้นเคยอาจมีภัยได้ทุกเมื่อ และเมื่อได้ทรัพย์สิ่งของมาอย่าหลงดีใจจนขาดสติ อาจเสียทรัพย์ด้วยความประมาท เข้าด้วยหลักธรรมว่าด้วยเรื่อง

ความไม่ประมาท ได้แก่

- (๑) สติ ความระลึกได้
- (๒) สัมปชัญญะ ความรู้ตัว

อบายมุข ๖ คือ ทางแห่งความเสื่อมหรือทางแห่งความฉิบหาย ประกอบด้วย

- (๑) ตมึน้ำเมา
- (๒) เทียวกลางคืน
- (๓) เทียวดูการเล่น
- (๔) เล่นการพนัน
- (๕) คบคนชั่วเป็นมิตร
- (๖) เกียจคร้านในการทำงาน

๒. เมียวอนอย่างอื่น

เมียวอนอย่างอื่น หมายถึงภรรยาที่ออกอ้อนเอาใจหรือยกยอสรรเสริญ ไม่ควรหลงเชื่อใจในคำพูดนั้น เพราะภรรยาอาจมีพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้ใจ อย่าไว้ใจและเผยความลับของตนเองหมดจะเป็นภัยได้ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องได้แก่

ตัณหา ๓ ตัณหาแปลว่าความทะยานอยาก ประกอบด้วย

(๑) **กามตัณหา** คือ ความทะยานอยากในกาม ความต้องการสิ่งที่ตอบสนองความต้องการทางประสาททั้งห้าอันได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส

(๒) **ภวตัณหา** คือ ความทะยานอยากมี อยากเป็น ได้แก่ความอยากหรือความมุ่งหวังให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นต่อชีวิตของตนทั้งในปัจจุบันและในภายภาคหน้า

(๓) **วิภวตัณหา** คือ ความทะยานอยากที่จะหลุดพ้นไปจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ไม่ปรารถนาหรือความมุ่งหวังไม่ให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ไม่ปรารถนานั้นเกิดขึ้นต่อตนทั้งในปัจจุบันและในภายภาคหน้า

หลักขรวาสาธรรม ๔ เป็นธรรมสำหรับการครองเรือนหรือหลักการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ ได้แก่

(๑) **สัจจะ** คือ มีความซื่อสัตย์ ประพฤติตนด้วยความสุจริต ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง มีความจริงใจ พุดความจริง

(๒) **ทมะ** คือ การฝึกฝนฝึกตนให้มีการปรับปรุงตัวในด้านจิตใจและการกระทำ แก้ไขข้อบกพร่อง ด้วยการใช้สติพิจารณาใคร่ครวญให้รอบคอบก่อนจะกระทำการสิ่งใด

(๓) **ขันติ** คือ ความอดทน อดกลั้นต่อความยากลำบาก อดทนต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆ มีความเข้มแข็งไม่ย่อท้อ

(๔) **จาคะ** คือ ความเสียสละ หมายถึงการเสียสละจากความสุขและผลประโยชน์ของตน รวมถึงการเป็นผู้มีใจกว้าง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว

๓. โอน้ำท้อเห็น

โอน้ำท้อเห็น หมายความว่า เมื่อได้กลิ่นเหม็นเน่า ควรหาสาเหตุหรือหาสิ่งผิดปกติ เพื่อที่จะหาวิธีกำจัดหรือทำการแก้ไข หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

ขันธ ๕ ได้แก่ สิ่งต่างๆในร่างกายมนุษย์ เป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้ยั่งยืน เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ซึ่งขันธ ๕ ประกอบด้วย

(๑) **รูป** คือ ร่างกาย

(๒) **เวทนา** คือ อารมณ์, ความรู้สึก, การรับรู้ในสิ่งที่มาสัมผัสหรือกระทบ เช่น ความรู้สึกเจ็บ, ความรู้สึกทุกข์, ความสบายใจ ความชอบใจ, ความรู้สึกเฉยๆ ไม่สุขไม่ทุกข์ เป็นต้น

(๓) **สัญญา** คือ ความจำได้ ความทรงจำต่างๆ เมื่อจำได้แล้วก็หลงลืมได้

(๔) **สังขาร** คือ ความคิดปรุงแต่งของจิตให้เกิดการกระทำขึ้นมา เจตนาที่จะกระทำทางการ วาจา ใจ เช่น กิน, นอน, นั่ง, พุดคุย, อุทาน, ความนึกคิดต่างๆ

(๕) **วิญญาณ** คือ การรู้ทางอารมณ์ อันเกิดจากสิ่งที่มากระทบผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

ธาตุ ทั้ง ๔ ประกอบด้วย

(๑) **ธาตุดิน** หมายถึง อวัยวะต่างๆในร่างกาย เช่น ผม เล็บ ฟัน กระดูก เยื่อในกระดูก ปอด ตับ ม้าม หัวใจ ลำไส้

(๒) **ธาตุน้ำ** หมายถึง น้ำ หรือของเหลวในร่างกาย เช่น น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำหนอง เหงื่อ น้ำตา

(๓) **ธาตุลม** หมายถึง ลมสำหรับพัดตั้งแต่ปลายเท้าตลอดจนถึงศีรษะ ลมที่พัดทั่วสรรพางค์กาย ลมในลำไส้ถึงกระเพาะ ลมหายใจเข้าออก

(๔) **ธาตุไฟ** หมายถึง ไฟที่อยู่ในร่างกายช่วยทำให้ร่างกายอบอุ่น เผาผลาญอาหารในร่างกายเพื่อให้เกิดพลังงาน

วิธีคิดแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ หรือพิจารณาแบบโยนิโสมนสิการ

การพิจารณาแบบโยนิโสมนสิการ คือการคิดพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน คิดอย่างมีระเบียบขั้นตอน คิดตามหลักเหตุและผล ซึ่งสามารถใช้ประกอบกับการคิดแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ ได้ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ทุกข์ คือ สภาพของปัญหา การกำหนดรู้ เข้าใจสภาพของปัญหาและกำหนดขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน

ขั้นที่ ๒ สมุทัย คือ การค้นหาสาเหตุของปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ ๓ นิโรธ คือ จุดมุ่งหมายในการแก้ปัญหา ความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหาเหล่านั้นๆ

ขั้นที่ ๔ มรรค คือ การกำหนดแนวทางหรือวิธีการแก้ไขปัญหา รายละเอียดของสิ่งที่ต้องปฏิบัติเพื่อแก้ไขสาเหตุของปัญหานั้นๆ โดยสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

๔. เหม็นที่อริ

เป็นการสื่อความหมายว่า เมื่อเราได้รับข่าวสารสิ่งใดมากก็ตาม ควรหาเหตุผล คิดวิเคราะห์ไตร่ตรองดูว่าเป็นความจริงหรือไม่ อย่าเพิ่งเชื่อเสียทีเดียว โดยสัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักไตรลักษณ์ หรือหลักกาลามสูตร

องค์ประกอบของหลักไตรลักษณ์

(๑) อนิจจตา หรือ อนิจจัง คือความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสรรพสิ่ง ความเปลี่ยนแปลง อันได้แก่การเกิดขึ้น, การเปลี่ยนแปลงขณะตั้งอยู่ และการดับสิ้นไปของสรรพสิ่งทั้งหลาย

(๒) ทุกขตา หรือ ทุกขัง คือความเป็นทุกข์หรือความทุกข์ เป็นสิ่งที่ทนได้ยาก และอาการที่ทนอยู่ในสภาวะเดิมไม่ได้ สามารถจำแนกความทุกข์ออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

(๒.๑) ทุกข์ ทุกขตา หรือ ทุกขทุกข์ หมายถึง ความรู้สึกทุกข์ซึ่งเป็นเวทนา อันเห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ความทุกข์ทางกายก็ตาม ทางใจก็ตาม

(๒.๒) สังขารทุกขตา หรือ สังขารทุกข์ ทุกข์ตามสภาพสังขารหรือความเป็นทุกข์ ของสภาวะสังขารทั้งปวงที่คงสภาพเดิมไม่ได้ เกิดขึ้นอยู่และสลายไป

(๒.๓) วิปริณามทุกขตา หมายถึง ความเป็นทุกข์จากการเปลี่ยนแปลง เช่น ความสุขที่กลายเป็นความทุกข์ในภายหลัง

(๓) อนัตตา ความเป็นอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ของใครหรืออะไร ทุกอย่างเป็นเพียงสิ่งสมมติ รวมทั้งลักษณะของความไม่เป็นไปในอำนาจบังคับบัญชา ไม่สามารถบังคับหรือกำหนดให้เป็นไปตามต้องการได้

หลักกาลามสูตรกัณยานิยฐาน ๑๐

หลักกาลามสูตร คือ วิธีปฏิบัติในเรื่องที่ควรสงสัย หรือหลักความเชื่อ ๑๐ ประการ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ดังนี้

๑. มา อนุสสเวน อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการฟังตามกันมา
๒. มา ปรมปราย อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการถือสืบบัญญา กันมา
๓. มา อติกราย อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการเล่าลือ
๔. มา ปิฎกสมปทานเนน อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
๕. มา ตกฺกเหตุ อย่าปลงใจเชื่อ เพราะตรรกะ
๖. มา นยเหตุ อย่าปลงใจเชื่อ เพราะการอนุมาน

๗. มา อากาการปริวิตกเณ อย่าปลงใจเชื่อ ด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
 ๘. มา ทิฏฐินิขณานกขนุติยา อย่าปลงใจเชื่อ เพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
 ๙. มา ภพพรูปตา อย่าปลงใจเชื่อ เพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
 ๑๐. มา สมโณ โน ครุติ อย่าปลงใจเชื่อ เพราะนับถือว่ามีท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา

ซึ่งหากพิจารณาตามหลักกาลามสูตรแล้ว การจะเชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น จะต้องใช้สติปัญญาพิจารณาจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นกุศลหรืออกุศล เป็นสิ่งที่มีโทษหรือไม่มีโทษ เมื่อพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วจึงสามารถยึดถือปฏิบัติได้

๕. นอนสูงที่นอนคน่ำ

เป็นการสอนถึงหากนอนอยู่บนที่สูง ควรนอนคว่ำมองลงมาข้างล่างเพื่อคอยดูว่าจะมีสิ่งใดขึ้นมาทำร้ายเราหรือไม่ ในที่นี้สัมพันธ์กับหลักธรรมสำหรับผู้บริหารที่ใช้ปกครองลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ได้แก่ พรหมวิหารธรรม

พรหมวิหารธรรม หรือ พรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย

๑. เมตตา คือ ความรักใคร่ ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีความสุข
๒. กรุณา คือ ความสงสารเมื่อคนอื่นตกยากมีทุกข์ ความปรารถนาอยากให้อื่นพ้นทุกข์
๓. มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ปราศจากความริษยา
๔. อุเบกขา คือ ความวางเฉย การวางใจเป็นกลาง ด้วยการพิจารณาถึงสิ่งต่างๆ ย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ใครทำอะไรได้ไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำสิ่งนั้น

๖. นอนต่ำที่นอนหงาย

หากนอนในที่ต่ำควรนอนหงายมองขึ้นไปด้านบน เพื่อคอยดูว่ามีอะไรผิดปกติ หรือมีสิ่งใดที่จะตกลงมาทำร้ายเราได้หรือไม่ ซึ่งเปรียบเทียบกับหลักการงานของ ลูกจ้าง หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ได้แก่ หลักธรรมอิทธิบาท ๔, สังคหวัตถุ ๔, ทิศทั้ง ๖

หลักอิทธิบาท ๔ คือ ทางดำเนินไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย

๑. ฉันทะ หรือ ความพอใจ หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความชอบหรือพึงพอใจในงานที่ทำอยู่ และมีความสุขกับงานที่ได้รับมอบหมาย
๒. วิริยะ หรือ ความพากเพียร ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งหมั่นฝึกฝนตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น
๓. จิตตะ หรือ ความเอาใจใส่ หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีความมุ่งมั่น เอาใจใส่หรือมีสมาธิจดจ่อกับงานที่ทำ รวมถึงมีความรอบคอบและความรับผิดชอบในงานที่ทำอย่างเต็มสติกำลัง
๔. วิมังสา หรือ ความหมั่นไตร่ตรองพิจารณาหาเหตุผลในงานที่ทำ ทำงานด้วยปัญญา ใช้สมองคิด รวมถึงเข้าใจในงานอย่างลึกซึ้ง ทั้งในแง่ของขั้นตอนและผลสำเร็จหรือผลสัมฤทธิ์ของงาน

สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น การผูกไมตรีและเอื้อเฟื้อเกื้อกูล เป็นหลักของการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ได้แก่

๑. **ทาน** คือ การให้ การเสียสละหรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆ ตนเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เป็นคนไม่ละโมภเห็นแก่ตัว

๒. **ปิยวาจา** หรือ การใช้วาจาประสานไมตรี การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับกาลเทศะ ดังนั้น การทำงานร่วมกันจะต้องพูดหรือปรึกษาหารือกันโดยยึดถือหลักเกณฑ์ 4 ประการ คือ เว้นจากการพูดเท็จ, เว้นจากการพูดส่อเสียด, เว้นจากการพูดคำหยาบ และเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือต้องพูดหรือเจรจากันด้วยไมตรีและความปรารถนาดีต่อกัน

๓. **อัตถจริยา** คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เพราะการทำงานร่วมกันต้องช่วยเหลือกันด้วยกำลังกาย กำลังทางความคิด และกำลังใจ

๔. **สมานัตตา** หรือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือการเป็นผู้มีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย ผู้ทำงานร่วมกันทุกคนจะต้องไม่ถือตัว มีความเสมอภาค ทำตนให้เป็นที่น่ารัก น่าเคารพนับถือ และนำให้ความร่วมมือช่วยเหลือ

ทิศทั้ง ๖ หมายถึง บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทางสังคม การดำเนินชีวิต มีหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงปฏิบัติต่อกัน ดังต่อไปนี้

๑. **ปूरตถิมทิส** หมายถึง ทิศเบื้องหน้า คือ บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย และผู้มีอุปการะอื่นๆที่เลี้ยงดูเรามาในเบื้องหน้า

๒. **ทักขิมทิส** หมายถึง ทิศเบื้องขวา คือ ครูบาอาจารย์ที่พร่ำสอนวิชาในเบื้องขวา

๓. **ปัจฉิมทิส** หมายถึง ทิศเบื้องหลัง คือ บุตร ผู้เป็นทาสทาสี ภรรยา และสามี ผู้เป็นคู่ชีวิต ที่คอยให้กำลังใจในเบื้องขวา

๔. **อุตตริทิส** หมายถึง ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหายที่คอยช่วยเหลือครั้งเมื่อตกทุกข์ได้ยากในเบื้องซ้าย

๕. **อุปริมทิส** หมายถึง ทิศเบื้องล่าง คือ บริวารหรือผู้รับใช้ที่คอยปรนนิบัติในเบื้องล่าง

๖. **เหมฐิมทิส** หมายถึง ทิศเบื้องบน คือ สามเณร ภิกษุ ภิกษุณีผู้มีศีลอันสูงกว่าที่คอยพร่ำสอนธรรมในเบื้องบน

๓. เรื่อง ธรรมดาสอนโลก

เนื้อเรื่องกล่าวถึงคำสอนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการใช้ชีวิตประจำวัน การคบมิตร การสร้างบ้านเรือน และวิธีการปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยชี้ให้เห็นว่าหากไม่ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนดังกล่าวจะเกิดความเดือดร้อน แบ่งเนื้อหาคือออกเป็น ๖ ประการ ได้แก่

๑. เหตุนำมาซึ่งอุบาทว์

๒. เหตุให้ท่านดูแคลน

๓. เหตุให้ท่านชัง
๔. เหตุให้กินแหนง
๕. เหตุให้เสียค่าของคน

สามารถแยกพิจารณาตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ละข้อได้ดังนี้

๑. **เหตุนำมาซึ่งอุบาทว์** หมายถึง การนำมาซึ่งความไม่เป็นมงคล ความไม่ดีทั้งหลาย ซึ่งในคัมภีร์กล่าวถึงเหตุที่นำมาซึ่งความอุบาทว์อยู่ ๑๐ ประการ ได้แก่

ประการที่ ๑ อย่าเอาช้อนไปตักน้ำในห้วย อย่าเอาถ้วยไปตักเลือดในตัวสัตว์ สามารถเปรียบเทียบกับหลักธรรมได้ คือ หลักวิริยะ ความเพียร ซึ่งความเพียรต้องมีความพอดีและใช้ปัญญาด้วย หากพยายามมากเกินไปในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้โดยขาดปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ก็ไม่ประสบความสำเร็จ

พละ ๕ คือ กำลังห้าประการ ได้แก่

๑. ศรัทธาพละ ความเชื่อ กำลังการควบคุมความสงสัย ความวิตก
๒. วิริยะพละ ความเพียร กำลังการควบคุมความเกียจคร้าน
๓. สมธิพละ ความตั้งใจมั่น กำลังการควบคุมการรอกแวกเขวไขว่ ฟุ้งซ่าน
๔. ปัญญาพละ ความรอบรู้ กำลังการควบคุม การทำเกินพอดี
๕. สติพละ ความระลึกได้ กำลังการควบคุมความประมาท ความมมง่าย

ประการที่ ๒ อย่าตัดหมากพอกับปากไห คืออย่าใจร้อนจะทำให้เสียการเสียงานได้เปรียบได้กับหลักธรรมในเรื่องของสติสัมปชัญญะ อันประกอบด้วย สติ ความระลึกได้ และสัมปชัญญะ ความรู้ตัว

ประการที่ ๓ อย่าเอาเสื้อผ้าไปตากหลังคา อย่าเอาเกิบสุบตีนไว้เหนือหัว คือ ไม่ควรเอาสิ่งที่ไม่ดีมาไว้ในใจ ตรงกับหลักธรรมคือ

อกุศลวิตก ๓ ได้แก่

๑. กามวิตก คือความคิดในทางกามคุณ ความอยากได้อะไรโดยชอบธรรม
๒. พยาบาทวิตก คือ ความคิดอาฆาตมาดร้าย ความพยาบาท
๓. วิหิงสาวิตก คือ ความคิดในทางเบียดเบียน คิดแต่สิ่งที่สร้างความลำบากให้แก่ผู้อื่น มีแต่โมหะความโง่เขลาบดบังจิตใจ

ประการที่ ๔ อย่าโง่งเงินทองเล่น อย่าเดินข้ามที่นอน อย่าโง่งเงินเล่น หมายถึง อย่าเล่นการพนัน อย่าเดินข้ามที่นอน หมายถึง อย่าประพฤตินิโคตนาในกาม ตรงกับหลักธรรมคือ

เบญจศีล เป็นเครื่องรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง ด้วยการละเว้นจากสิ่งไม่ดี ๕ ประการ ได้แก่

๑. ปาณาติบาต คือ ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ และการเบียดเบียนสัตว์
๒. อทินนาทาน คือ ละเว้นจากการลักขโมย ปล้นจี้ ฉกชิง วิ่งราว เป็นต้น
๓. กามสุมิจฉาจาร คือ ละเว้นจากการประพฤตินิโคตนา ล่วงละเมิดลูกเมียผู้อื่น

๔. มุสาวาท คือ ละเว้นจากการพูดปด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ พูดส่อเสียด

๕. สุราเมรัยยะ คือ ละเว้นจากการเสพสุรา

ประการที่ ๕ ออย่าเอาผ้าถุงหนุนต่างหมอน หมายความว่า ออย่าเอาเสื้อผ้ามาหนุนแทนหมอน ความหมายทางธรรมคืออย่าหุเบา เชื่อง่ายเกินไป ตรงกับหลักธรรม คือ

อกุศลมูล ๓ คือ รากเหง้าของความชั่ว ประกอบด้วย

๑. โลภะ คือ ความอยากได้ก่อให้เกิดรากเหง้าของความชั่วทั้งปวง เช่น อยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตน ความอิจฉาริษยา

๒. โทสะ คือ ความคิดประทุษร้าย ความอยากทำร้ายผู้อื่น ความคิดปองร้าย

๓. โมหะ คือ ความหลงไม่รู้จริง หรือความไม่เข้าใจ ความมัวเมา ความประมาทเลินเล่อ ขาดสติ ไม่ใช่ปัญญาพิจารณาให้ถ่องแท้ถึงขั้นทำให้ไม่รู้บุญบาป ถูกชักนำไปในทางชั่วได้ง่าย

ประการที่ ๖ น้ำบ่อ หนอง สระ จอมปลวก ต้นไม้ใหญ่มีอยู่เก่าตัดเสีย ถมเสียแบ่งเรือนอยู่บ่ตี หมายถึง ไม่ควรถมสระน้ำและตัดต้นไม้ใหญ่เพื่อสร้างบ้าน ข้อนี้ตรงกับหลักธรรม คือ

พรหมวิหารธรรม ในเรื่องของความเมตตา प्रารณาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

๑. เมตตา คือ ความรักใคร่ ความปรารถนาจะให้ผู้อื่นมีความสุข

๒. กรุณา คือ ความสงสารเมื่อคนอื่นตกยากมีทุกข์ ความปรารถนาอยากให้อื่นพ้นทุกข์

๓. มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ปราศจากความริษยา

๔. อุเบกขา คือ ความวางเฉย การวางใจเป็นกลาง ด้วยการพิจารณาถึงสิ่งต่างๆอย่างเป็นไปตามกฎแห่งกรรม ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำการนั้น

ประการที่ ๗ เรือน ๒ หลัง ๓ หลัง เอามารวมแบ่งเรือนหลังเดียวไม่ดี หมายถึง การนำไม้จากหลายบ้านมารวมกันทำเรือนไม่ดี

ประการที่ ๘ ไม้ตายฟ้าผ่า ตายขาน เคลือเขาขึ้น ไม้ขึ้นทางจอมปลวก ไม้กูดเก้า ไม้เป็นงวงเป็นงา ไม้ใกล้ฝั่งแม่น้ำ ในข้อนี้ได้กล่าวถึง ไม้ที่ไม่ควรนำมาสร้างที่อยู่อาศัยเพราะอาจเกิดอันตรายได้

ประการที่ ๙ อันหนึ่งผู้หญิงมีครรภ์อยู่ในบ้านในเรือนต้นปอยซื้อสัตว์มาเลี้ยงบตี จักเป็นวิบากกับผู้มาเกิดใหม่ หมายถึง ผู้หญิงมีครรภ์อยู่ในบ้านไม่ควรปล่อยสัตว์ เลี้ยงสัตว์ เพราะอาจเป็นพาหนะนำโรครมาสู่แม่และเด็กได้

ประการที่ ๑๐ อันหนึ่งหากจักเอาลูกเอาผ้าหื้อแก่บุตรต้นนั้น หื้อเลือกเอาดีตระกูล เสมอกันจักดี บ่เป็นที่ตำหนิแก่ตระกูลตัวจะแล หมายถึง การเลือกคู่ให้แก่บุตร ให้เลือกตระกูลเสมอกัน ซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ

สมชีวิธรรม ๔ ประการ คือหลักธรรมของการใช้ชีวิตคู่ที่จะทำให้ครองเรือนร่วมกันยืด ยาว ได้แก่

๑. **สมสัทธา** มีศรัทธาสมกัน เคารพนับถือในลัทธิศาสนา สิ่งเคารพบูชา แนวความคิด ความเชื่อถือ หรือหลักการต่างๆ ตลอดจนแนวความสนใจอย่างเดียวกัน หนักแน่นเสมอกัน หรือปรับ เข้าหากัน ลงกันได้

๒. **สมลีลา** มีศีลสมกัน มีความประพฤติ ศีลธรรม จรรยา มารยาท พื้นฐานการอบรม พอเหมาะสมสอดคล้อง ไปกันได้

๓. **สมจาคา** มีจาคะสมกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความโอบอ้อมอารี ความมีใจกว้าง ความเสียสละ ความพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นพอกลมกลืนกัน ไม่ขัดแย้งบีบคั้นกัน

๔. **สมปัญญา** มีปัญญาสมกัน รู้เหตุรู้ผล เข้าใจกัน อย่างน้อยพูดกันรู้เรื่อง

เหตุให้คนอื่นดูแคลน มี ๕ ประการ คือ

๑. **บรู้หลวก หาข่าวของบได้** ตรงกับหลักธรรมคือปัญญา ๓ ถ้าผู้มีปัญญาย่อมหาทรัพย์ ได้ด้วยเหตุผล ไม่หลงเชื่ออย่างงมงาย

ปัญญา ๓ คือ ความรู้ทั่ว คือรู้ทั่วถึงเหตุและผล รู้อย่างชัดเจน เป็นธรรมที่คอยกำกับ ศรัทธาเพื่อให้เชื่อประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างงมงาย ซึ่งสามารถทำให้เกิดปัญญาได้ ๓ วิธี คือ

๑. โดยการสดับรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน (สุดมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการฟัง)

๒. โดยการคิดค้น การตรึกตรอง (จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด)

๓. โดยการอบรมจิต การเจริญภาวนา (ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการอบรม) ปัญญา ที่เป็นระดับ อธิปัญญา คือปัญญาอย่างสูง จัดเป็นสิกขาข้อหนึ่งใน สิกขา 3 หรือไตรสิกขา คือ อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา

๒. **หาสาระบได้ หาสิ่งจะบได้** สอดคล้องกับหลักธรรมในเรื่องของ **สัจจะ** ได้แก่ การมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ซึ่งอยู่ในหลักฆราวาสธรรมข้อแรก

๓. **มักอวดอ้างตน** ตรงกับหลักธรรม คือ

อุปกิเลส ๑๖ ได้แก่ กิเลสละเอียดที่ทำให้ใจเศร้าหมอง ซึ่งตรงกับอุปกิเลสในข้อปลาสะ หมายถึง ความดีเสมอ เอาตัวเราเข้าไปเทียบกับคนอื่นด้วยความลำพองใจต่างๆ ที่ตนต่ำกว่าเขา หลักธรรมอุปกิเลสมี ๑๖ ข้อประกอบด้วย

๑. **อภิขณวิสมโลภะ** จ้องละโมภ มุ่งแต่จะเอาให้ได้ ไม่รู้จักทางดีชั่วผิดถูก

๒. **พยาบาท** คิดหมายปองร้ายทำลายผู้อื่นให้เสียหายหรือพินาศ ยึดความเจ็บแค้นของตนเป็นอารมณ์

๓. **โกธะ** ความโกรธ คือ จิตใจมีอาการพลุ่งพล่านเดือดดาล เมื่อถูกทำให้ไม่พอใจหรือไม่ปลื้ม ตรงกับคำว่า “ฉุน” หรือ “กริ้ว”

๔. **อุปนาหะ** ความผูกโกรธ คือ เก็บความโกรธไว้ แต่ไม่คิดผูกใจที่จะทำลายเหมือนพยาบาท เป็นแต่จำการกระทำไว้ ไม่ยอมลืม ไม่ยอมปล่อย ซึ่งตรงกับคำ ว่า “ตึง” เช่นประโยคที่ว่า “น้องชายกับพี่สาวตึงกันมานานแล้ว” เป็นต้น

๕. **มักขะ** ลบหลู่คุณท่าน หมายถึง ไม่รู้จักบุญคุณ , ล่ำเลิกบุญคุณ เช่น ถูกช่วยเหลือให้ได้ดิบได้ดี แต่กลับพูดว่า เขาไม่ได้ช่วยอะไรเลย เป็นต้น หรือจะเรียกง่ายๆ ว่า “คนอกตัญญู”

๖. **ปลาสะ** ตีเสมอ หมายถึง เอาตัวเราเข้าไปเทียบกับคนอื่นด้วยความลำพองใจซึ่งๆที่ตนต่ำกว่าเขา เช่น แมวคิดตีเสมอราชสีห์ เป็นต้น ตรงกับคำว่า “ยกตนเทียมท่าน”

๗. **อิสสา** ความริษยา หมายถึง กระทบกระวายทนไม่ได้เมื่อเห็นคนอื่นได้ดีกว่า ริษยามีหลายระดับ ถ้ามีน้อยก็เพียงไม่สบายใจ ถ้ามีมากก็จะไปผลาญทำลายความดีผู้อื่น

๘. **มัจฉริยะ** ความตระหนี่ ตรงกับที่พูดว่า “ถี่เหนียว” แม้มีเรื่องจำเป็นต้องเสียสละแต่กลับไม่ยอม ซึ่งความตระหนี่นี้เป็นคนละเรื่องกับประหยัด ความตระหนี่นั้นยังหมายรวมไปถึงตระหนี่ชื่อเสียง หวงความดีความชอบผู้อื่น หวงวิชาความรู้

๙. **มายา** ความเจ้าเล่ห์ , มารยา หมายถึง แสร้งทำเพื่ออำพรางความไม่ดีให้คนอื่นเข้าใจผิด เป็นคนมีเหลี่ยม มีคู

๑๐. **สาถะยยะ** การโอ้อวด หมายถึง คุยโม้อวดเกินความจริง แฝงเจตนาให้ผู้อื่นเกรงกลัวหรือเลื่อมใส ขึ้นอยู่กับสิ่งที่จะเอาออกมาอวด เช่น ถ้าอวดทรัพย์ ก็เรียกว่า อวดมั่งอวดมี ถ้าอวดความรู้ ก็เรียกว่า อวดรู้ เป็นต้น

๑๑. **ถัมภะ** หัวดีคือ จิตใจแข็งกระด้าง ไม่ยอมรับการช่วยเหลือหรือต่อต้านปฏิเสธสิ่งที่มีประโยชน์ ความดีมี ๒ แบบ ได้แก่ ดีต่อต้าน เรียกว่า “คนหัวแข็ง” ส่วนดีตั้ง จะเรียกว่า “คนหัวรั้น”

๑๒. **สารัมภะ** การแข่งดี , แก่งแย่งชิงดีให้อีกฝ่ายเสียศักดิ์ศรี ยื้อแย่งเอามาโดยปราศจากกติกาคความยุติธรรม

๑๓. **มานะ** ความถือตัว, ทะนงตน ตรงกับคำว่า “เย่อหยิ่ง” “จองหอง” คือ สำคัญตนว่าประเสริฐกว่าเขา

๑๔. **อติมานะ** การดูหมิ่นดูแคลนเหยียดหยามหรือดูถูก คือ ตีคุณค่าในตัวผู้อื่นให้มีราคาถูกลงหรือน้อยลง อติมานะก็เปรียบเหมือนพื้ของมานะ มานะนั้นเพียงถือตัว ส่วนอติมานะ จะดูหมิ่นกตคุณค่าของผู้อื่นเข้าไปอีก

๑๕. **มทะ** ความมัวเมา เมาในซึ่งต่างจากอาการเมาเหล้า ซึ่งจะเรียกว่า “มีนเมา” เท่านั้น แต่มีวมานี้เป็นความหลงเพลิดเพลิดในสิ่งที่ไม่ใช่สาระ มี ๔ ประการ ได้แก่ ๑.เมาในชาติกำเนิดหรือฐานะตำแหน่ง ๒.เมาในวัย ๓.เมาในความแข็งแรงไม่มีโรค และ ๔. เมาในทรัพย์

๑๖. **ปมาทะ** คือ การจมอยู่ในความประมาท ขาดสติกำกับ แยกดีชั่วไม่ออก หลงไหลในอบายมุข เช่น ชลุกอยู่ในการพนัน เป็นความเมათียิ่งกว่า มทะ ซึ่งจะตรงกับคำว่า เลินเล่อ, หรือชะล่าใจ

เหตุให้ท่านชัง มี ๕ คือ

๑. มักเยาะโย่งให้ท่านผิดกัน
๒. มักจ่มมักส้าม
๓. เอาความผิดไปสู่ท่านเป็นนิจ
๔. บ่มีการอันใด ท่านบ่ถามเสือกตอบ
๕. มักไปเรื้อนท่านขอข้าวของ

คำสอนในหมวดนี้เกี่ยวข้องกับการพูด สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล ๕ ในศีลข้อที่ ๔ ได้แก่ มุสาวาทาเวรมณี การห้ามพูดโกหก ห้ามพูดคำหยาบ ห้ามพูดจาส่อเสียด และห้ามพูดเพื่อเจ้อ

ศีล ๕ หรือ เบญจศีล ประกอบด้วย

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตทั้งปวง รวมถึงการทำร้ายสัตว์และมนุษย์ด้วย
๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการลักทรัพย์ เอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ รวมถึงการเบียดบัง การฉ้อราษฎร์บังหลวง เอาเปรียบผู้อื่น
๓. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดูผิดในกาม
๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพื่อเจ้อ รวมถึงการพูดให้คนแตกความสามัคคีกัน
๕. สุราเมรยมชชปมาทภูฏานา เวรมณี เว้นจากการดื่มน้ำเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

เหตุให้กินแทนมี ๔ ประการ คือ

๑. ทำงานอันใดปคิดหือตผิดพลาดแก้ไขไม่ได้
๒. เจ็บป่วยไม่รับรักษา
๓. ท่านว่าร้ายเรากลับว่าดี
๔. ของเราบ่มี ไปยืมท่านบ่ดูตีแตกตีร้าว

คำสอนในหมวดนี้สอดคล้องกับหลักธรรมในเรื่องของความประมาท ดังที่พุทธภาษิตกล่าวไว้ว่า “ปมาโท มจจุโน ปทํ ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย”

ความประมาท คือ การขาดสติ การปล่อยจิตใจให้ล่องลอยไป ไม่รู้สึกตัวที่กำลังทำอะไร หรือไม่ระมัดระวังในสิ่งที่ควรระวัง ปราศจากความรอบคอบในการดำเนินชีวิตประจำวัน การทำงาน หรือการเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ที่จะเกิดในอนาคต

ความประมาทของคนเรา มีอยู่ ๗ อย่างคือ

๑. ประมาทในเวลา ว่ายังมีอีกมาก
๒. ประมาทในวัย ว่ายังมีหนุ่มยังสาว
๓. ประมาทในความไม่มีโรค ว่ายังมีสุขภาพแข็งแรง
๔. ประมาทในชีวิต ว่าจะมีชีวิตยืนยาว
๕. ประมาทในตน ใช้ชีวิตโดยปราศจากความระวัง
๖. ประมาทในการศึกษา ว่าเอาไว้ก่อนยังมีเวลาอีกมากให้สนใจ
๗. ประมาทในธรรม ว่าเอาไว้ก่อนวันหลังค่อยสนใจ

เหตุหือเมียดัง มี ๕ ประการ คือ

๑. ผัวบอดไปบ่รู้หลวก

๒. ไปอยู่เรือนเมียบ่มีเข้าของเงินคำติดไป
๓. ผัวมักเป็นพยาธิ
๔. ผัวมักกินเหล้า
๕. ผัวมักต่ำ มักตีเมีย

คำสอนในหมวดนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องของการครองเรือน สอดคล้องกับหลักขรवास ๔ และ ปฐมสังวาสสูตร ๔ หรือการอยู่ร่วมกันของสามี-ภรรยา ๔ ประเภท ดังนี้

หลักขรवासธรรม ๔ เป็นธรรมสำหรับการครองเรือนหรือหลักการดำเนินชีวิตของ คู่ทุกข์ได้แก่

๑. **สัจจะ** คือ มีความซื่อสัตย์ ประพฤติตนด้วยความสุจริต ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง มีความจริงใจ พูดความจริง
๒. **ทมะ** คือ การฝึกฝนฝึกตนให้มีการปรับปรุงตัวในด้านจิตใจและการกระทำ แก้ไขข้อบกพร่อง ด้วยการใช้สติพิจารณาใคร่ครวญให้รอบคอบก่อนจะกระทำการสิ่งใด
๓. **ขันติ** คือ ความอดทน อดกลั้นต่อความยากลำบาก อดทนต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆ มีความเข้มแข็งไม่ย่อท้อ
๔. **จาคะ** คือ ความเสียสละ หมายถึงการเสียสละจากความสุขและผลประโยชน์ของตน รวมถึงการเป็นผู้มีใจกว้าง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว

ปฐมสังวาสสูตร ๔ หรือการอยู่ร่วมกันของสามี-ภรรยา ๔ ประเภท ได้แก่

๑. **ชายฝึกกับหญิงฝึก** - ชายและหญิงเป็นคนทุศีล มีความตระหนี่ครอบงำ ต่ำและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือนร่วมกัน
๒. **ชายฝึกกับหญิงเวทดา** - ชายเป็นคนทุศีล มีความตระหนี่ครอบงำ ต่ำและบริภาษสมณพราหมณ์ หญิงเป็นคนมีศีล ปราศจากความตระหนี่ ไม่ต่ำ ไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือนร่วมกัน
๓. **ชายเวทดากับหญิงฝึก** - ชายเป็นคนมีศีล ปราศจากความตระหนี่ ไม่ต่ำ ไม่บริภาษสมณพราหมณ์ หญิงเป็นคนทุศีล มีความตระหนี่ครอบงำ ต่ำและบริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือนร่วมกัน
๔. **ชายเวทดากับหญิงเวทดา** - ชายและหญิงเป็นคนมีศีล ปราศจากความตระหนี่ ไม่ต่ำ ไม่บริภาษสมณพราหมณ์ อยู่ครองเรือนร่วมกัน

เหตุที่ของท่านชอบใจ มี ๓ ประการ คือ

๑. ได้ขอมมา แบ่งปันญาติ
๒. ช่วยเหลืออริของท่านด้วยดี
๓. คำชมมิตรสหาย

ตรงกับหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หรือหลักการครองใจคน, หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้, วิธีทำให้คนรัก, หลักสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยความรักและความปรารถนาดีต่อกัน

สังคหวัตถุ ๔ ประการ ประกอบด้วย

๑. ทาน คือ การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
๒. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดจาหยาบคายน่ารำไร พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ
๓. อัตถจริยา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
๔. สมานัตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดยประพฤติตัวให้มีความดีอย่างเสมอกันเสมอปลายต่อกัน

เหตุให้มีภัยแก่ตน มี ๓ ประการคือ

๑. มักไปคบหาคนโง่
๒. มักไปคบหาผู้หญิงอันเป็นที่รักแห่งเจ้าขุนมูลนาย
๓. มักไปสู่ที่ร้าย

คำสอนหมวดนี้ เข้ากับหลักอบายมุข ๖ คือหนทางหรือเหตุแห่งความฉิบหาย ๖ ประการ

อบายมุข ๖ ประกอบด้วย

๑. ดื่มน้ำเมา
๒. เที่ยวกลางคืน
๓. เที่ยวดูการละเล่น
๔. เล่นการพนัน
๕. คบคนชั่วเป็นมิตร
๖. เกียจคร้านการทำงาน

กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมที่ ๑ เรื่องปมาทธรรม

วัตถุประสงค์ เพื่อให้สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ได้เรียนรู้อันิสงส์ของการรักษา ศิลและโทษของการไม่รักษา ศิลและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

รายละเอียดกิจกรรม

๑. กิจกรรมสวดมนต์
๒. นั่งสมาธิ
๓. ฟังบรรยายเรื่องปมาทธรรม อานิสงส์ของการรักษาศีล และโทษของการเป็นคนไม่รักษาศีล
๔. ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม เรื่องปมาทธรรม อานิสงส์ของการรักษาศีล และโทษของการเป็นคนไม่รักษาศีล
๕. สรุปข้อคิดโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๒ เรื่อง สามปंगสามกิว

วัตถุประสงค์ เพื่อให้สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากวรรณกรรมประเภทคำสอนในคัมภีร์โบราณล้านนาที่สอดคล้องกับคำสอนในเรื่องสามปंगสามกิวและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

รายละเอียดกิจกรรม

๑. กิจกรรมสวดมนต์
๒. นั่งสมาธิ
๓. ฟังบรรยายเรื่องสามปंगสามกิว
๔. ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม เรื่องสามปंगสามกิว
๕. สรุปข้อคิดโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรมที่ ๓ เรื่อง ธรรมดาสอนโลก

วัตถุประสงค์ เพื่อให้สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากวรรณกรรมประเภทคำสอนในคัมภีร์โบราณล้านนาที่สอดคล้องกับคำสอนในเรื่องธรรมดาสอนโลกและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

รายละเอียดกิจกรรม

๑. กิจกรรมสวดมนต์
๒. นั่งสมาธิ
๓. ฟังบรรยายเรื่องเรื่องธรรมดาสอนโลก
๔. ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม เรื่องธรรมดาสอนโลก
๕. สรุปข้อคิดโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่ MCU RS ๖๑๐๗๖๑๒๔๑

ชื่อโครงการ กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่

สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

หัวหน้าโครงการ พระพิชญพล สุวณฺณรุโป

นักวิจัยร่วม พระมหาเกียรติ วรกิตติ

พระครูปลัดอุทัย รตนปญโญ

วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๖๒๒ ตำบลศาลา อำเภอ

เกาะคา จังหวัดลำปาง โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๑-๙๒๘๗

ความเป็นมาและความสำคัญ

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคลส่งผลให้ผู้เรียนมีวิธีการของตนเอง อันเกิดจากสภาวะแวดล้อม บุคลิกภาพ อารมณ์และสังคมของแต่ละบุคคล สิ่ง que ผู้เรียนได้รับการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่องทั้งในห้องเรียนและในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการในการเรียนรู้ของตนเอง แบ่งได้ตามกลุ่มของผู้เรียนที่มีลักษณะและวิธีการที่เหมือนกันออกได้เป็นหลายแบบ

การขัดเกลาทางสังคมเป็นคำที่นักวิชาการและคนทั่วไปในปัจจุบันรู้จักและเข้าใจร่วมกันว่ามาจากคำว่า Socialization ในภาษาอังกฤษ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม จึงเป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ทำให้สังคมหนึ่ง ๆ ได้เรียนรู้คุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน que กลุ่มหนึ่งกำหนดหรือวางไว้ ตลอดจนรูปแบบสัญลักษณ์ในระบบสังคม การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลกลายเป็นสมาชิกของสังคม โดยการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้คนได้มีการพัฒนาตัวตน โดยมีกรกระทำระหว่างกันทางสังคม กับคนอื่น ๆ^๑ เป็นกระบวนการที่สังคมหรือกลุ่มสั่งสอนเพื่อปลูกฝังให้สมาชิกได้รับเอาบรรทัดฐานทางสังคมต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดไว้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การขัดเกลาทางสังคมเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลที่บุคคลยินยอมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนไปตามบรรทัดฐานของสังคมที่สังกัด หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่าการขัดเกลาทางสังคมเป็นการเรียนรู้ในเรื่องการปฏิบัติตนเมื่อปะทะสังสรรค์ทางสังคมกับบุคคลอื่นนั่นเอง เป็นกระบวนการที่ช่วยให้สมาชิกของสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่สังคมกำหนด ทำให้ดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข การขัดเกลาทางสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องประสบตลอดชีวิต เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องได้รับการขัดเกลาทางสังคมเพื่อ

^๑ พระพิชญพล สุวณฺณรุโป (รูปทอง), “การขัดเกลาสังคมโดยองค์การศาสนาในพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์พุทธศาสนศษญ์บัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑.

ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การขัดเกลาทางสังคมเป็นวิธีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับชีวิตของกลุ่มหรือสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอีกด้วย

จังหวัดลำปาง เป็นจังหวัดที่มีความเก่าแก่และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาแล้วไม่น้อยกว่า ๑,๓๐๐ ปี ตั้งแต่สมัยทวารวดี (พระนางจามเทวี) เป็นต้นมา คือ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ชื่อของเมืองเขลางค์อันเป็นเมืองในยุคแรก ๆ และเมืองนครลำปาง ปรากฏอยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลายแห่ง ทั้งจากตำนานศิลาจารึกพงศาวดาร และจากคำที่นิยมเรียกกันโดยทั่วไปอย่างแพร่หลาย ได้แก่ตำนานจามเทวี ชินกาลบาสิปกรณ์ ตำนานมูลศาสนา ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานเจ้าเจ็ดตน พงศาวดารโยนก

คำว่า "ละกอน" หรือ "ละคร" (นคร) เป็นชื่อสามัญของเมืองเขลางค์ที่นิยมเรียกกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในตำนานและภาษาพูดโดยทั่วไป แม้แต่จังหวัดใกล้เคียงเช่น แพร่ น่าน เชียงราย ลำพูน เชียงใหม่ มักจะเรียกชาวลำปางว่า "จาวละกอน" ซึ่งหมายถึง ชาวนคร คำว่าละกอนมีชื่อทางภาษาบาลีว่า เรียกว่า "เขลางค์" เช่นเดียวกับ ละพุหรือลำพูน ซึ่งทางภาษาบาลีเรียกว่า "ทริภุชชัย" และเรียกลำปางว่า "ลัมภักปะ" ดังนั้น เมืองละกอนจึงหมายถึง บริเวณอันเป็นที่ตั้งของเมืองเขลางค์ คือ เมืองโบราณรูปหอยสังข์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง อยู่ในตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง ส่วนคำว่า "ลำปาง" เป็นชื่อที่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนในตำนานพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งมีชื่อเรียกเป็นภาษาบาลีว่า "ลัมภักปะนคร" ตั้งอยู่บริเวณลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากตัวเมืองลำปางไปทางทิศใต้ตามแม่น้ำวังประมาณ ๑๖ กิโลเมตร อันเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุลำปางหลวงในปัจจุบัน ตัวเมืองลัมภักปะนครมีพื้นที่ประมาณ ๒๐๐ ไร่

ตามตำนาน วัดพระธาตุลำปางหลวง (ฉบับสาขาสมาคม เพื่อการรักษาสมบัติวัฒนธรรมประจำจังหวัดลำปาง) ได้กล่าวถึงเรื่องราวของเมืองลำปางไว้ว่า "พระพุทธเจ้าได้เสด็จด้วยลำดับบ้านใหญ่เมืองน้อยทั้งหลาย พระพุทธเจ้าไปรอดบ้านอันหนึ่งชื่อ ลัมภการวัน พระพุทธเจ้านั่งอยู่เหนือดอยม่อนน้อย สูงสะหน้อย ยังมีลัวะ ชื่ออ้ายคอน มันหันพระพุทธเจ้า เอาน้ำผึ้งใส่กระบอกไม้ป้างมาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้า กับหมากพ้าว ๔ ลูก พระพุทธเจ้ายื่นบอกรน้ำผึ้งหื้อแก่มหาอนนทลือกตกปากบาตร พระพุทธเจ้าฉันแล้ว ชัดบอกรไม้ไปตกหนเหนือ แล้วพระพุทธเจ้าทำนายว่า สถานที่นี้จักเป็นเมืองอันหนึ่งชื่อ "ลัมภางค์" ดังนั้นนามเมืองลำปาง จึงหมายถึงชื่อของเมืองอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุลำปางหลวงในปัจจุบัน

ภาคเหนือของประเทศไทยมีวัฒนธรรมและวรรณกรรมเฉพาะตัว อันส่งผลให้เกิดพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องด้านต่าง ๆ ทั้งภูมิภาคนี้กว้างขวาง หากแต่ความมั่งคั่งทางคัมภีร์ไบเบิลยังคงได้รับการค้นคว้าวิจัยน้อยมากเนื่องจากขาดการเข้าถึง แม้ว่าแหล่งข้อมูลปฐมภูมิมีอยู่อย่างมากมายก็ตาม นอกจากคัมภีร์ไบเบิลในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณีทางพุทธศาสนานิกายเถรวาท แล้วก็ยังมีวรรณกรรมและงานเขียนทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีกจำนวนมาก รวมถึงชิ้นงานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม กฎหมายจารีตประเพณี ตำราโหราศาสตร์ เวทมนต์ ตำนานและพิธีกรรมต่าง ๆ ไวยากรณ์และอักษรศาสตร์ ตลอดจนกวีนิพนธ์และเรื่องมหากาพย์ นิทานพื้นบ้านและนิยายรัก คัมภีร์ไบเบิลส่วนมากเป็นคัมภีร์นอกนิบาต ซึ่งประกอบด้วยวรรณกรรมที่ใช้พรรณนาไวยากรณ์ โดยเฉพาะชาดก ซึ่งเชื่อว่าโดยมากมีต้นกำเนิดมาจากประเพณีพื้นถิ่นของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เนื้อหาในคัมภีร์ไบเบิลมีทั้งภาษาถิ่นนา ไทยเขิน ไทยลื้อ ลาว ไทยใหญ่ พม่าและภาษาบาลี จารึก

ด้วยอักษรหลากหลาย

คัมภีร์โบราณเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ในฐานะที่เป็นส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัฒนธรรมและนามธรรมที่บรรพบุรุษได้คิดค้นและสร้างสรรค์ขึ้นมา เป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และความเป็นมาของชุมชน เป็นสิ่งที่สามารถนำมาจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและกระบวนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ คัมภีร์โบราณนครลำปาง เป็นคัมภีร์ที่บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนา ซึ่งมีปรากฏตามวัดเก่าแก่ของจังหวัดลำปาง สืบเนื่องมาจากอดีตจังหวัดลำปางเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ที่มีวัฒนธรรมทางภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง

คัมภีร์โบราณที่เก่าแก่ที่สุดที่มีการบันทึกปีจาร เป็นภาษาบาลีสั้น ในตอนท้ายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เมื่อสมัยเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการศึกษาและเผยแพร่วัฒนธรรมในภูมิภาค คัมภีร์โบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดคือ ติงสนิบาทซึ่งอยู่ในชาติกอฏฐกถาวรรณนา ได้มีการจารึกไว้ ในปี ค.ศ. ๑๔๗๑ (จุลศักราช ๘๓๓) มีคัมภีร์โบราณส่วนน้อยที่จารึกในระหว่างปีคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ถึงต้น ๑๘ ในช่วงที่พม่าครอบครองภูมิภาคนี้ แต่ในช่วงหลายทศวรรษหลังจากนั้นเป็นยุคทองแห่งคัมภีร์โบราณ คัมภีร์โบราณจำนวนมากจารึกขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เมื่อครูบาทัญญาจะได้พัฒนาวัดสูงเม่น จ.แพร่ ให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาและภาษาบาลี และได้รับริเริ่มและระดมการสนับสนุนในการรวบรวมและจารคัมภีร์โบราณในพื้นที่ต่างๆ ในปัจจุบันเป็นภาคเหนือของไทย และหลวงพระบาง ประเทศลาว ศูนย์รวมคัมภีร์โบราณของวัดสูงเม่นนับว่าเป็นศูนย์คัมภีร์โบราณใหญ่ที่สุดในภาคเหนือของไทย ซึ่งมีคัมภีร์โบราณถึง ๑,๗๐๐ ต้นฉบับ คัมภีร์โบราณทั้งหมดได้ถ่ายเป็นไมโครฟิล์ม^๒

คัมภีร์โบราณหรือหนังสือโบราณ ทำมาจากใบต้นลาน การบันทึกตัวอักษรลงในใบลานเรียกว่า จาร การทำใบลานเป็นผูก ต้องเจาะรูตรงกลางใบลาน ค่อนไปทางซ้ายหรือจะเจาะรู ๒ รูให้ห่างจากปลายลาน ๒ ข้าง ประมาณ ข้างละ ๑ คืบ แล้วร้อยด้วยด้ายที่พันเป็นเชือกเรียกว่า “สายสยอง” (บางท้องถิ่นเรียกว่า “สายสนอง”) เมื่อร้อยผูกรวมกันเรียกว่า คัมภีร์โบราณหนึ่งผูก โดยทั่วไปคัมภีร์ ๑ ผูกมักจะมีจำนวนใบลานประมาณ ๒๔ แผ่น คัมภีร์โบราณที่มีเนื้อหายาวมีจำนวนรวมกันหลายผูก นับเป็น ๑ เรื่องหรือ ๒ ชุด ทางล้านนาเรียกว่า ๑ กับ คัมภีร์โบราณนับเป็นเอกสารโบราณถึงจะมีอายุน้อยกว่าศิลาจารึก แต่มีอายุมากกว่าหนังสือสมุดไทยหรือสมุดข่อย เป็นเรื่องอายุการใช้งานของวัสดุที่ใช้รองรับการจารึก หรือการเขียน ในดินแดนล้านนาได้พบเอกสารใบลานที่อยู่ในสภาพดีและสมบูรณ์ ซึ่งมีอายุไม่น้อยกว่า ๔๐๐ ปี ถึง ๕๐๐ ปีขึ้นไป^๓ หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีการบันทึกอักษรธรรมคำสอนต่างๆ ลงในคัมภีร์โบราณแล้วคือ คัมภีร์โบราณพระไตรปิฎก ภาษาบาลี อักษรธรรมล้านนา ที่จารเมื่อ จ.ศ. ๘๓๓ (พ.ศ. ๒๑๐๔) ปัจจุบันเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑวัตถุวัดไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง อักษรและภาษาที่จารึกในคัมภีร์โบราณเป็นอักษรภาษาโบราณ ได้แก่ อักษรขอม ภาษา

^๒ วรรณกรรมล้านนา [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://lannamanuscripts.net/th/about> [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑]

^๓ สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ, โครงการปริวรรตพระคัมภีร์ล้านนา: ปริวรรตและวิเคราะห์กฎหมายล้านนา. (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๘)

บาลีไทย อักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมือง ภาษาบาลีล้านนา อักษรธรรมอีสาน อักษรธรรมลาว ภาษาบาลีลาว เป็นต้น ซึ่งคนปัจจุบันน้อยคนนักที่จะสามารถอ่านได้ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณมาช่วยอ่านหรือแปลด้วยการปริวรรตถอดอักษรหรือการถอดความหมายออกมา^๔

สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง บางแห่งมีการส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น แต่การเรียนรู้ไม่ได้เป็นที่กว้างขวางมากนัก ซึ่งเป็นผลมาจากขาดการสนับสนุนและการผลักดันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่ที่มีการส่งเสริมกันอย่างชัดเจนมักจะเป็นกลุ่มของโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่มีการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวรรณกรรมล้านนา และในส่วนของความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณนั้น ไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็น อาจจะเป็นเพราะขาดบุคคลผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ และไม่มีแรงจูงใจให้คนมาสนใจในการศึกษาเรียนรู้จากความสำคัญ และที่มาของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อในการวิจัยคือ “กระบวนการเรียนรู้และการขีดเคลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง” เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาสืบไป

วัตถุประสงค์โครงการ

๑. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ตามหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง
๒. เพื่อศึกษากระบวนการขีดเคลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง
๓. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการขีดเคลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

ผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้และการขีดเคลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบประเมินและแบบสอบถามประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน อื่นๆ และจำแนกตามระดับการศึกษา

จากผลการศึกษาเรื่องระดับการศึกษาของผู้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น รองลงมา คือ นักเรียนที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย ในส่วนครูอาจารย์นั้น ระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโทเป็นส่วนน้อย

การประเมินผลการเรียนรู้สำหรับผู้ร่วมกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้และการขีดเคลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง (ก่อนการเรียนรู้) พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) ทั้ง ๓ ด้านมีค่าเฉลี่ยต่างกัน ได้แก่

ด้านจิตใจโดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย $(\bar{x})$ ๒.๔๒ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย $(\bar{x})$ ๒.๔๒ อยู่

^๔ พรรณเพ็ญ เครือไทย และอมรัตน์ เพ็ญวรรณ, รายชื่อหนังสือโบราณล้านนา: เอกสารไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี ๒๕๒๑-๒๕๓๓. (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม, ๒๕๕๒)

ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๒.๖๗ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) และหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ อยู่ในระดับน้อย และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก มีความเชื่อเรื่อง สามป้งสามกิว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น หลักคำสอนเรื่องสามป้งสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้อตามครรลองคลองธรรม อยากรนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่นๆ ให้รู้ตาม มีความรักและหวงแหนในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึด เหนี่ยวทางจิตใจ มีค่าเฉลี่ย ๒.๔๙, ๒.๔๓, ๒.๔๒, ๒.๔๐, ๒.๓๙, ๒.๓๘, ๒.๓๐, ๒.๑๙ ตามลำดับ อยู่ในระดับน้อย

ด้านสติปัญญา พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๔๑ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๒.๖๘ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา มีความเข้าใจเรื่องธรรมดาสอนโลก และอธิบายเรื่องสามป้งสามกิวได้ มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ อยู่ในระดับน้อย และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) มีความเข้าใจเรื่องสามป้งสามกิว สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกต่อให้คนอื่นได้ อธิบายเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ได้ สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณ ไปประยุกต์ใช้ชีวิตประจำวันได้ อธิบายเรื่องธรรมดาสอนโลกได้ นำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณมาประยุกต์ใช้ในการเรียนได้ เชื่อมโยงหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันได้ มีค่าเฉลี่ย ๒.๔๙ ๒.๔๓ ๒.๔๒ ๒.๔๐ ๒.๓๘ ๒.๓๐ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับน้อย

ด้านพฤติกรรม พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (ก่อนการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๒.๖๒ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมมีค่าเฉลี่ย ๒.๗๐ อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๕ อยู่ในระดับน้อย และ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ตั้งใจเรียน หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกินฐานะ หลักคำสอนเรื่องเรื่องสามป้งสามกิวทำให้เป็นผู้ไม่ถือตัว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดี หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เชื่อฟังพ่อแม่ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ได้ปฏิบัติธรรม หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีสมาธิมากขึ้น หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้สวดมนต์ได้ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ชอบคิดวิเคราะห์ มีค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ ๒.๔๙ ๒.๔๘ ๒.๔๓ ๒.๔๒ ๒.๔๐ ๒.๓๔ ๒.๒๐ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับน้อย

ในส่วนของค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ (หลังการเรียนรู้) ทั้ง ๓ ด้าน ได้แก่

ด้านจิตใจ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการ

เรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๒ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) พบว่า หลังจากที่ได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้ร่วมกิจกรรมดังกล่าวทำให้ หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๖ อยู่ในระดับมาก รองลงมา หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีคุณธรรมและศีลธรรมในการดำเนินชีวิต มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ และ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้รู้สึกว่าคุณค่าในสังคม อยากนำหลักธรรมปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกคนอื่น ๆ ให้รู้ตาม มีความเชื่อในหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีความเชื่อเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ความเชื่อเรื่องสามปงสามกิว มีความรักและห่วงใยในคัมภีร์โบราณ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้กลัวต่อบาปและไม่ประมาท มีความเชื่อเรื่องธรรมดาสอนโลก หลักคำสอนเรื่องสามปงสามกิวทำให้มีจิตใจเป็นกุศล หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีความคิดในทางที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ด้านสติปัญญา พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๗ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณมาประยุกต์ใช้ในการเรียนได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๖ อยู่ในระดับมาก รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ อธิบายเรื่องธรรมดาสอนโลกได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ อยู่ในระดับมาก และ ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณ มีความเข้าใจเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณไปบอกต่อให้คนอื่นได้ อธิบายเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ได้ มีความเข้าใจเรื่องธรรมดาสอนโลก เชื่อมโยงหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณเข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันได้ มีความเข้าใจเรื่องสามปงสามกิว สามารถนำหลักคำสอนที่ปรากฏ ในคัมภีร์โบราณ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สามารถถ่ายทอดหลักคำสอนที่ ปรากฏในคัมภีร์โบราณได้เป็นอย่างดี และ อธิบายเรื่องสามปงสามกิวได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ ๔.๐๕ ๔.๐๔ ๓.๙๙ ๓.๙๘ ๓.๙๗ ๓.๙๖ และ ๓.๙๒ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ด้านพฤติกรรม พบว่า ความคิดเห็นของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ (หลังการเรียนรู้) โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๑๑ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเห็นว่าหลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีค่าเฉลี่ย ๔.๔๐ อยู่ในระดับมาก รองลงมา มีความเห็นว่า หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้มีสมาธิมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๘ อยู่ในระดับมาก และผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีความเห็นว่า หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ตั้งใจเรียน หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดี หลักคำสอนเรื่องเรื่องสามปงสามกิวทำให้เป็นผู้ไม่ถือตัว หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้เชื่อฟังพ่อแม่ หลักคำสอนเรื่องธรรมดาสอนโลกทำให้ไม่ยึดติดในสิ่งที่เกินฐานะ หลักคำสอนเรื่องปมาทธรรม (พระพุทฺธิล) ทำให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ได้ปฏิบัติธรรม หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้ชอบคิดวิเคราะห์ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้อยากไปวัดทำบุญ หลักคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณทำให้สวดมนต์ได้ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๓ ๔.๐๗ ๔.๐๔ ๔.๐๓ ๔.๐๐ ๓.๙๘ ๓.๙๗ และ ๓.๙๒ ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ความพึงพอใจของผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ พบว่า ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณครั้งนี้ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ๔.๐๑ อยู่ในระดับมาก ซึ่งพบว่า หัวข้อที่ผู้ร่วมกิจกรรมพึงพอใจมากที่สุด ได้แก่ การเรียนรู้คัมภีร์โบราณสามารถบูรณาการเข้ากับรายวิชาศิลปวัฒนธรรม และสังคมศาสนาได้เป็นอย่างดี มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๙ อยู่ในระดับมาก รองลงมา ผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้คัมภีร์โบราณ มีแรงจูงใจที่จะศึกษาเรียนรู้คัมภีร์โบราณมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๑ อยู่ในระดับมาก และกิจกรรมการเรียนรู้มีความสนุกหลากหลาย และน่าสนใจ ควรมีนำการเรียนรู้คัมภีร์โบราณเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชาเพิ่มเติมในชั้นเรียนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ ได้รับความรู้ และ เข้าใจเนื้อหาสาระคัมภีร์โบราณ สามารถนำความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณไปถ่ายทอดให้กับผู้คนที่สนใจได้อย่างถูกต้อง ความเหมาะสมในช่วงเวลาของกิจกรรม และ วิธีการนำเสนอเนื้อหาสาระคัมภีร์โบราณ มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๐, ๔.๐๘, ๓.๙๔, ๓.๙๓, ๓.๙๒, ตามลำดับ อยู่ในระดับมาก

จากวรรณกรรมประเภทคำสอนในคัมภีร์โบราณทั้งสามเรื่อง สามารถนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ประกอบด้วย ๓ ด้านที่สำคัญ ดังนี้

ด้านที่ ๑ แบบแผนในการประพฤติปฏิบัติตน เช่น การดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท ไม่มัวเมาหลงใหลในอบายมุข การรักษาศีล การมีวิริยะหรือความเพียรในการทำงาน การดำเนินชีวิตตามหลักมรรค ๘ และหลักขรวาจาธรรม ๔ อันเป็นหลักธรรมสำหรับคฤหัสถ์หรือผู้ครองเรือน ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการคบมิตร การสร้างบ้านเรือน การพิจารณาแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ พิจารณาโดยใช้เหตุและผลตามหลักอริยสัจ ๔ การใช้สติปัญญาพิจารณาและใช้วิจารณญาณประกอบการซื้อสิ่งต่างๆ การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ อันเป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จ สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

ด้านที่ ๒ หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันหรือมารยาททางสังคม ได้แก่ การปฏิบัติต่อกันตามหลักทศทั้ง ๖ การมีน้ำใจต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ความมีเมตตาจิต ปราบปรามให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ หลักพรหมวิหารธรรม ๔ การมีความซื่อสัตย์ มีสัจจะและความจริงใจต่อกัน ไม่นินทาว่าร้าย หรือพุดยุ้ง ส่อเสียดให้เกิดการแตกความสามัคคีในหมู่คณะ

ด้านที่ ๓ ความเชื่อทางศาสนา จากคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ ซึ่งล้วนแต่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อสัมพันธ์กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องศาสนาของชาวล้านนาในอดีตที่ยึดมั่นในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ความเชื่อในเรื่องของบุญ - บาป, ความเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องของการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น โดยเชื่อว่าหากประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะทำให้ชีวิตมีความสุข เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นทั้งแก่ตน ครอบครัวและสังคมส่วนรวม

การสร้างชุดความรู้และหลักการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนครลำปาง ผู้วิจัยได้นำมาสร้างเป็นชุดความรู้เพื่อการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ผ่านกระบวนการสร้างอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการสำรวจคัมภีร์โบราณนครลำปาง วรรณกรรมประเภทคำสอน จำนวน ๓ เรื่อง คือ เรื่องปมาทธรรม, เรื่อง

สามป่งสามก๊วและเรื่องธรรมดาสอนโลก นำมาสรุปใจความสำคัญของเนื้อหาแต่ละเรื่อง วิเคราะห์และเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักศรัทธาความเชื่อต่างๆ และรวบรวมเป็นชุดความรู้เพื่อเผยแพร่ให้สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ได้ทำการเรียนรู้ ผ่านการจัดกิจกรรม ได้แก่ ๑) กิจกรรมสวด ๔) ถาม-ตอบ ปัญหารธรรม ๕) สรุปข้อคิดโดยผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผลจากการทดลองใช้ชุดความรู้ดังกล่าว พบว่า นักเรียนเกิดความสนใจต่อการเรียนรู้ในคัมภีร์โบราณ และสามารถนำเอาหลักคำสอนในคัมภีร์มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และยังเป็นการต่อยอดในการเรียนรู้ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

คติธรรมคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์นั้นจัดเป็นวัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคม ประกอบด้วย หลักศาสนา ความเชื่อหรือค่านิยมทางสังคม จารีตประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ สิ่งเหล่านี้จะช่วยหล่อหลอมความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม แรงจูงใจ และบุคลิกภาพของชาวบ้านในสังคมโดยรวม แต่ละคนจะเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้เข้ากับมาตรฐาน จารีตประเพณี และวิถีปฏิบัติต่างๆ ของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ การขัดเกลาทางสังคมในเชิงวัฒนธรรมนี้จะหล่อหลอมให้บุคคลมีลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่ตรงกับลักษณะที่สังคมปรารถนาตามหลักของทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งผลที่ได้จากการเรียนรู้หลักและวิถีปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาทางวัฒนธรรมดังกล่าว สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง โดยเฉพาะนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้นำหลักคำสอน และคติความเชื่อไปถ่ายทอดให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน และมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ ในระบบการเรียนรู้ในโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาให้อยู่ในคุณธรรมจริยธรรม

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้และการขัดเกลาเชิงวัฒนธรรมในคัมภีร์โบราณนครลำปางสู่สถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น สังคม ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม และ วิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลให้กับสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง ตามหลักคำสอนในคัมภีร์โบราณนครลำปางตลอดจนนำหลักธรรมที่แฝงอยู่ในนิทานในคัมภีร์โบราณของแต่ละพื้นที่นำเสนอสร้างเป็นองค์ความรู้และนำไปปฏิบัติกับสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

- สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย และหน่วยงานราชการในท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสามารถนำหลักธรรมที่ได้จากการวิเคราะห์จากคัมภีร์โบราณในครั้งนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ในการวางแผนการดำเนินงานต่อไปได้ เพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาการศึกษาของสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง

๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

- มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยให้กับนิสิตในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อการเรียนรู้กระบวนการในการทำวิจัยและวิธีการลงพื้นที่ในสถาบันการศึกษา จังหวัดลำปาง เพื่อให้ข้อมูลที่แท้จริง

- มีการศึกษาร่วมกับสถาบันการศึกษาในจังหวัดลำปาง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ การศึกษองค์ความรู้และหลักปฏิบัติเพื่อการชดเชาเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณนคร ลำปาง

การประชาสัมพันธ์

- กำลังดำเนินการตีพิมพ์บทความวิจัยลงในวารสารวิชาการหรือการประชุมวิชาการระดับชาติ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระพิชญพล สุวณฺณรุโป (รูปทอง)
- ว/ด/ป เกิด : ๙ เมษายน ๒๕๒๙
- สถานที่เกิด : จังหวัดลำปาง
- การศึกษา : ทางโลก
- ระดับประถมศึกษา ปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๔๑ โรงเรียนบ้านปางแพน ตำบลจางเหนือ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
- ระดับมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๔๗ โรงเรียนวิสุทธิวิทยาการ ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ระดับอุดมศึกษาปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๒ พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ห้องเรียนวัดบุญวาทย์วิหาร ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ปริญญาโท พ.ศ. ๒๕๕๕ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ปริญญาเอก พ.ศ. ๒๕๖๒ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- : ทางธรรม
- พ.ศ. ๒๕๔๖ สำเร็จการศึกษานักธรรมเอก สำนักเรียนจังหวัดลำปาง
- ประสบการณ์การทำงาน : อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร.วส.นครลำปาง สอนอักษรธัมม์ล้านนา มจร.วส.นครลำปาง และโรงเรียนวัดพระแก้ว ดอนเต่าสุชาติดาราม
- อุปสมบท : วันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๐ ณ วัดศาสนโชติการาม (วัดป่าฝาง) ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- สังกัด : วัดศาสนโชติการาม (ป่าฝาง) ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- หน้าที่ : รก .เจ้าอาวาส
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๖๙ วัดศาสนโชติการาม (วัดป่าฝาง) ถนนสนามบิน ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐ โทร. ๐๘๕-๖๕๓-๙๕๖๗

ประวัติผู้วิจัยร่วม

- ชื่อ-สกุล** : พระมหาเกียรติ ฉายา วรกิตติ นามสกุล ฉัตรแก้ว
- เกิดเมื่อวันที่** : ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๓
- สถานที่เกิด** : ๗/๙ หมู่ ๖ บ้านขามแดง ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัดดอกบัว ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ปัจจุบัน** : อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- การศึกษา**
- พ.ศ. ๒๕๒๙ : นักธรรมเอก จากสำนักเรียนวัดพระธาตุหริภุญชัย ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- พ.ศ. ๒๕๓๐ : เปรียญธรรม ๕ ประโยค จากสำนักเรียนวัดสุทัศนเทพวราราม แขวงราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๕๓๗ : ศน.บ (ภาษาอังกฤษ) จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย กทม.
- พ.ศ. ๒๕๔๗ : Associate Degree (Liberal Art & Science) from San Joaquin Delta College, Stockton, California USA.
- พ.ศ. ๒๕๕๑ : ศศ.ม. (พัฒนาลังคม) จากมหาวิทยาลัยนเรศวร (วิทยาเขตพะเยา) จ.พะเยา
- พ.ศ. ๒๕๕๗ : ศ.ม. (หลักสูตรและการสอนภาษาอังกฤษ) จากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ จ.อุตรดิตถ์
- ผลงานที่ตีพิมพ์**
- พ.ศ. ๒๕๕๖ : บทความทางวิชาการ “การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร เรื่อง My Daily Life โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนวัดบ้านหม้อศึกษา (พระปริยัติธรรม) สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ” ในการประชุมสัมมนาวิชาการ-วิจัย ระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๗ “การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนเพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน” ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

ประวัติผู้วิจัยร่วม

- ชื่อ-สกุล** : พระครูปลัดอุทัย รนต์ปัญญา (คำชุ่ม)
- เกิดเมื่อวันที่** : ๗ มิถุนายน ๒๕๐๔
- สถานที่เกิด** : เลขที่ ๗๘ หมู่ที่ ๕ ตำบล ผางาม อำเภอ เวียงชัย จังหวัด เชียงราย
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร จังหวัด เชียงใหม่
- ปัจจุบัน** : อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- หน้าที่** : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
- การศึกษา** :
- ทางธรรม** : นักธรรมเอก สำนักศาสนศึกษา/วัด ป่าบาง จังหวัด เชียงราย
: สอบได้ชั้น ประโยค ๑-๒ จากสำนักเรียนวัดสวนดอก จังหวัดลำปาง
- ทางโลก** : ระดับอุดมศึกษาปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปริญญาเอก
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย